

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**ANARŞİZM DÜŞÜNCESİNİN ŞİDDET HAREKETLERİ VE
KAMU DÜZENİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Berkant GÜLSOY**

**Danışman
Doç. Dr. Mustafa ÇUFALI**

Ankara - 2009

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ANARŞİZM DÜŞÜNCESİNİN ŞİDDET HAREKETLERİ VE
KAMU DÜZENİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Berkant GÜLSOY

Danışman
Doç. Dr. Mustafa ÇUFALI

ANKARA - 2009

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ANARŞİZM DÜŞÜNCESİNİN ŞİDDET HAREKETLERİ VE
KAMU DÜZENİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
BERKANT GÜLSOY

Bu tez .16./ 10./ 2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile
kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:

Danışman Doç. Dr. Mustafa ÇUFALI

Üye:

Doç. Dr. Ertan BEŞE

Üye:

Doç. Dr. Kudret BÜLBÜL

İmza

.....
.....
.....
.....

T.C.
POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

16/10/2009
Berkant GÜLSOY

TEŞEKKÜR

Tezin başlangıcından sonuç aşamasına gelinene kadar geçen süreçte, benden hiçbir desteğini esirgemeyen başta danışman hocam; Doç. Dr. Mustafa ÇUFALI'ya, yine tezimin oluşturulmasında, kaynak sağlamada büyük yardımları olan ve değerli görüşlerini sunan hocam; Doç. Dr. Ertan BEŞE'ye, konu ile ilgili bilgi ve deneyimlerinden faydalandığım Emniyet Amiri Murat BAZ'a, Emniyet Amiri Aydın AKGÜL'e, Emniyet Amiri Erdal YANIK'a, üzerimden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen kardeşim; Burak GÜLSOY'a, moral ve motivasyon açısından sürekli desteğini benimle hissettiğim değerli eşim Rana GÜLSOY'a ve özellikle her zaman arkamda olan aileme teşekkürü bir borç bilirim...

ÖZET

GÜLSOY, Berkant, (2009), Anarşizm Düşüncesinin Şiddet Hareketleri ve Kamu Düzeni Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Mustafa ÇUFALI, 182 sayfa.

Yönetimin olmayışı ve düzensizlik anlamlarına gelen anarşi ve her türlü otoriteye, yönetime, devlet sistemlerine karşı olan anarşizm ideolojisi, devrimci sol görüşün en radikal yanını temsil etmektedir. Anarşizmin tüm düşünürlerince kabul edilen temel amacı insanların sınırsız özgürlüklerini sağlamaktır. Tarihin farklı dönemlerinde Taoizm, Budizm gibi düşüncelerin gelişmesiyle anarşizm düşüncesi olgunlaşmıştır. Belirtilen özgürlükçü düşünceler komünizm, marksizm ve sosyalizm gibi başka sol görüşleri de meydana getirmiştir. Ancak anarşizm bu düşüncelerden belirgin farklılıklar içermektedir. Anarşizmde şiddeti destekleyen düşünürlerin varlığı açıktır ancak Tolstoy, Godwin gibi pasif direniş ve sivil itaatsizlik yanlısı, şiddet karşıtı düşünürlerde söz konusudur. Terörü benimseyen Neçayev, Malatesta gibi düşünürler bu yolla “Eylemle Propaganda” kavramını oluşturmuşlardır. Fransa’da Meslier, Boétie gibi düşünürler ile özgürlükçü düşünce tarihi başlamış ve şiddet hareketlerini savunan Ravachol ve Vaillant gibi anarşistler ile savunmayan anarşistler ile devam etmiştir. Rusya’da genç aydınların oluşturduğu intelijansiya ve anarşist örgüt “Narodnaya Volya” ile anarşizm gerçekleştirilmeye çalışılmış bunun yanında karşıt görüşlerde ortaya çıkmıştır. Çar suikastı belirgin eylemlerden biridir. Şiddet yanlısı anarşistler dünyanın birçok yerinde Haymarket olayı, McKinley suikastı, Kronstadt eylemleri gibi eylemlerde bulunmuşlardır. Osmanlı döneminde Kırısizade Osman Bey tarafından Türkçe literatüre giren anarşizm cumhuriyet sonrası dönemde anarşizm çalışmaları silik bir şekilde devam etmiş, 1980’li yıllarda kendini göstermiş ve “Kara” gibi dergiler ile yazılı eserler vermeye devam etmiştir. Güncel anarşist hareket olarak 6 Aralık 2008 günü Yunanistanda Alexandros isimli genç anarşistin polis tarafından öldürülmesiyle daha önceden düzene öfkeli anarşist grubun fitili ateşlenmiş ve bu eylemler kamu düzenine ciddi zararlar vererek, İtalya, Fransa, Almanya ve Türkiye gibi bir çok ülkeye sıçramıştır.

Anahtar Kelimeler: Anarşizm, Yunanistan, Eylemle Propaganda, Anarşist Sol, Suikastler.

ABSTRACT

GÜLSOY, Berkant, (2009), Effects of the Idea's of Anarchism, to the Violence And the Public Order, M.A. Thesis, Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÇUFALI, 182 pages.

Anarchy means the lack of management and disorderliness. Anarchism is against all kinds of authority, management, and states and represents the most radical aspect of revolutionary left. The aim of anarchism is to provide unlimited freedom. The ideology of anarchism has gained a foundation by the development of the ideas such as Taoism and Buddhism throughout history. These liberal concepts have led to the birth of other left wing ideas such as Marxism, communism, and socialism. However, anarchism differs from these ideas in certain aspects. Some anarchist philosophers supported violence, while philosophers who were against violence and supporters of the passive resistance and civil disobedience such as Tolstoy and Godwin also existed. Scholars such as Nechayev and Malatesta, considered the terrorist methods and movements “Propaganda in Action”. In the history of France, periods of liberal thought were initiated by scholars such as Boétie and Meslier. Anarchists who were the supporters of violence such as Ravachol and Vaillant as well as those who were against violence continued these liberal thoughts. In Russia, anarchism was tried to be established by Clerisy group which consisted of young intellectuals and anarchist organization “Narodnaya Volya”, but opposite thoughts developed as well. Czar’s assassination was the characteristics of Russian anarchism. Pro-violent anarchists made terrorist actions such as Haymarket, McKinley assassination, and Kronstadt unrest around of the world. In Ottoman Empire, the word ‘anarchism’ was introduced to Turkish Literature by Kıbrısizade Osman Bey. After the republic was established, anarchist movement was barely perceptible, but in the 1980s, anarchist actions reflected themselves in a magazine known as “Kara”. On 6 December 2008, a young anarchist, Alexandros, was shot by the police in Greece, and it caused turmoil and ignited other anarchist actions by those who were angry at the management. These movements caused serious damage to public order and health and spread to many countries such as Italy, France, Germany and Turkey.

Key Words: Anarchism, Greece, Propaganda in action, Anarchist left, Assassinations.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEŞEKKÜR	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ANARŞİ, ANARŞİZM FELSEFESİ VE KÖKLERİ

1.1. ANARŞİ, ANARŞİZM VE AMAÇLARI.....	6
1.1.1. Anarşi	6
1.1.2. Anarşizm	6
1.1.3. Anarşizmde Amaçlar	10
1.2. ANARŞİZM FELSEFESİNİN LİBERTER KÖKLERİ	12
1.2.1. Taoizm.....	13
1.2.2. Budizm	14
1.2.3. Kynikler, Stoacılık, Gnostisizm ve Diğerleri	15
1.3. ANARŞİZM'DE DEVLET İKTİDAR VE OTORİTE.....	18
1.4. ANARŞİZM, KOMÜNİZM, MARKSİZM VE SOSYALİZM KARŞILAŞTIRMALARI	25
1.5. ANARŞİZMİN MODERN DÜŞÜNCEYE KATKILARI	28

İKİNCİ BÖLÜM

ANARŞİZMDE ŞİDDET VE TERÖR, TERÖRCÜ ANARŞİSTLER VE EYLEM YOLUYLA PROPAGANDA

2.1. ANARŞİZM VE ŞİDDET.....	40
2.1.1. Şiddet.....	40
2.1.2 Anarşizm Felsefesinde Şiddet	41
2.2. ANARŞİST TERÖR	46

2.2.1. Anarşist Terör	46
2.3. TERÖRCÜ ANARŞİSTLER	50
2.3.1. Mihail Bakunin.....	50
2.3.2. Sergey Neçayev	55
2.3.3. Errico Malatesta.....	59
2.3.4. Max Stirner	63
2.3.5. Johann Most	67
2.4. EYLEM YOLUYLA PROPAGANDA.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANARŞİST ŞİDDET HAREKETLERİ TARİHİ

3.1. FRANSA	81
3.1.1. 1789 Fransız İhtilali	81
3.1.2. 1793-1794 Fransa’da Devlet Terörü Dönemi	83
3.1.3. Fransız Anarşist Düşünce ve Şiddet Hareketleri	88
3.2. RUSYA.....	98
3.2.1. Suikast Öncesi Rusya.....	99
3.2.2. Rus İntelijansiyası ve Narodnaya Volya	104
3.2.3. Çar Suikastı ve Etkileri	108
3.3. DÜNYADA ANARŞİST ÖRGÜTLER, SUİKASTLAR VE EYLEMLER.....	112
3.3.1. Jelezniyakov ve Kronstadt Eylemi	113
3.3.2. Ukrayna’da Mahno Hareketi.....	114
3.3.3. Haymarket Olayı.....	115
3.3.4. ABD Başkanı William McKinley Suikastı	117
3.3.5. Henry Clay Frick Suikast Girişimi.....	118
3.3.6. Kara El Örgütü ve Avusturya İmparatoriçesi Elizabeth Suikastı	119
3.3.7. İtalya’da Anarşist Eylemler ve Umberto Suikastı	120
3.3.8. Thistlewood Olayı	123
3.3.9. İspanya Anarşizmi ve Başbakan Antonio Canovas Del Castillo Suikastı.....	124

3.3.10. Almanya’da Eylemde Anarşizm	128
3.4. TÜRKİYE	130
3.4.1. Osmanlı Dönemi Anarşist Düşünürleri.....	131
3.4.2. Cumhuriyet Sonrası Hareketler ve Faaliyetler	132

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANARŞİST HAREKETLERİN GÜNÜMÜZE YANSIMALARI

4.1. YUNANİSTAN ANARŞİST ÖĞRENCİ AYAKLANMASI	145
4.1.1. Öğrenci Ayaklanması	145
4.1.2. Eylemlerin Asli Sebepleri ve Değerlendirmeler	151
4.1.3. Olayların Kamu Düzenine Etkisi ve Yeni Oluşumlar	154
4.2. GÜNÜMÜZ TÜRKİYE’SİNDE ANARŞİZM VE FAALİYETLERİ.....	156
4.2.1. Yunanistan Olayları Etkisinde Eylemler	160
4.3. YUNANİSTAN OLAYLARI ETKİSİNDE DÜNYA ÜLKELERİ	
ANARŞİST HAREKETLERİ.....	162
4.3.1. Almanya’da Anarşist Eylemler.....	162
4.3.2. Fransa’da Anarşist Eylemler	163
4.3.3. Güney Kıbrıs	163
4.3.4. İngiltere	163
4.3.5. Amerika Birleşik Devletleri.....	164
4.3.6. İtalya.....	164
4.3.7. Belçika	165
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA	172

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.k.	: adı geçen kaynak
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADEDİ	: Yunanistan Kamu Çalışanları Konfederasyonu
CNT	: İspanyol Anarşist Sendika Birliği
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
FAI	: İberya Anarşist Federasyonu
GESEE	: Yunanistan İşçi Sendikaları Federasyonu
İDB	: İstihbarat Daire Başkanlığı
KKE	: Yunanistan Komünist Partisi
MAT	: Atina Çevik Kuvvet Birimi
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SDP	: Sosyalist Devrim Partisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
THKP-C	: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TDK	: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

İnsanoğlu, ilk zamanlardan beri sosyal bir varlık olarak, çevresi ve çevresindeki insanlar ile birlikte sürekli ve düzenli bir ilişki sistemi kurmuştur. İnsanlar geliştirdikleri ilişkiler çerçevesinde, etrafında gelişen düzeni anlamaya ve birlikte yaşamının bir gereği olarak düzenler kurmaya başlamışlardır. Düzen ise dolaylı olarak, yöneten, yönlendiren ve düzenleyen otoritelerin varlığını meydana getirmiştir. Dolayısıyla düzenler ve otoriteler kaçınılmaz bir gerçek olarak, git gide sosyalleşen insanların oluşturdukları toplumların kaçınılmaz sonucudur.

Ancak tüm toplumlarda varlığını sürdüren insanların, hepsinin aynı zevk ve ihtiyaçlara sahip olması düşünülemeyeceğinden ve hatta radikal düzeyde insanların istek ve talep algılarının farklı olması neticesinde, düzenden gayri memnun insanların olması da belirtilen kaçınılmaz sonucun bağlantısıdır. Otorite tarafından, kendi istekleri doğrultusunda tatmin edilemeyen kişilerden bazıları, otoritelere karşı cephe almışlar ve bu durumu şiddet ve hatta terör olaylarına kadar taşımışlardır.

Anarşizm kavramı da, düzene karşı alınan cepheler içerisinde, fikirsel açıdan en üst seviyeleri temsil eden, en radikal akım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi ise, anarşistlerin, devletin bulunduğu işleri yararlarına ve onların mutluluklarına yönelik olsa bile kabul etmeyişleridir. İlerleyen konularda ve bölümlerde ayrıntılı olarak değinilecek olan bu kabul etmeyiş, düzenleme ve düzenleyici bir otorite olduğu içindir. Anarşizmde yer alan temel iktidar tanımlaması, anarşizm sempatizanları ve muhatap kimseler tarafından düzene antipati ile bakılmasına yol açmış ve buna bağlı olarak da çeşitli enstrümanlar ve yollar ile iktidar, devlet, düzen, otorite yıkılmaya veya kaldırılmaya çalışılmıştır.

Anarşizmin insanlar üzerinde en fazla etki bırakan, akıllarda kalan, ve devletin, iktidarın, otoritenin acizliğini vurgulamayı amaçlayan yolu, şüphesiz terördür. Anarşizm'in bazı düşünürleri ve destekleyicileri, kaos yaratmayı, dolayısıyla iktidarı yıkmayı, insanlar üzerinde herhangi bir denetleyici durumu bırakmamayı amaçlamış ve bunu gerçekleştirmek için de, gerek bireysel şiddet hareketleri gerek de terör hareketleri ile başsız, yönetimsiz, otoritesiz, bir düzen anlamına gelen anarşi ortamını yaratmaya çalışmıştır. Bu durumlar ile adalet anlayışının zaafa uğratılması,

hoşnutsuz grupların alternatif adalet arayışlarını ve anlayışlarını gündeme getirmiş ve bu durumlar da teröre zemin hazırlamıştır.

Anarşizm taraftarı bazı kimselerin, bireysel şiddet hareketleri haricinde toplumda kaos yaratmaya yönelik planlı ve örgütlü şiddet hareketleri içinde bulunması durumunda, tüm devletlerce kabul edilir terör durumu ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi ise, açık bir şekilde doğrudan devletin ve milletin varlığına, düzene ve kurumların işleyişine yönelik hareketler olmasıdır. Belirtilen hedeflere yapılan tüm örgütsel şiddet hareketleri, tüm devlet yasalarında terör olarak kabul görmüştür.

Anarşist düzen de, vücuttaki organizmalar ve sistemler gibidir. Kendi arasında iletişimli ve etkileşimli, ancak her biri kendi işini kendi yapan başkasının müdahalesi olmayan sistemlerdir. Anarşizmin önemli düşünürü Kropotkin 1896 yılında Paris'te verdiği konferansta, kendi aralarında birbirlerine sıkıca bağlı, birbirlerinin iyiliğinden ya da kötülüğünden kolayca etkilenen ama her biri kendi hayatını yaşayan sindirim organlarının, duyuşal ve sinirsel organların federasyonundan¹ bahsederek anarşist düzene atıfta bulunmuştur. Son yıllarda insan kaynağını önemli ölçüde başka ideolojilere kaybeden ya da kendi içinde yok eden anarşizm, eylemsizlik sorununu gerek terörü destekleyen fanatiklerinin azalması gerek de insan kaynağındaki eksilmelere bağlı olarak yaşamaktadır. Unutulmamalıdır ki, anarşizm ya da başka bir akım temelinde kurulan tüm örgütlerde, insan kaynağı olmadığı sürece o örgütün varlığını sürdürebilmesi ve ayakta kalması imkânsızdır.²

Ancak özet olarak belirtilen noktalardan kesinlikle anarşizmin şiddet ideolojisi olduğu anlaşılmamalıdır. Aksi takdirde sadece bir düşünce biçimi tartışma platformundan çıkartılmış ve hükmedilmiş olacaktır ki bu da oldukça yanlış bir hareket olacaktır. Anarşizmde şiddet ve terör yanlış görüşler olduğu gibi şiddeti büyük bir karşı çıkışla kabul etmeyen ve terörü insanlara daha da fazla zarar verecek bir argüman olarak gören düşünürlerin de varlıkları ve ortaya koydukları önemli düşünceleri göz ardı edilmemelidir. Ancak anarşizmde şiddeti ve terörü öven ve bu yolda eylem planlarını hazırlayan, düşünürlerin de varlığı göz ardı edilmemelidir. Hemen hemen her ülkede anarşizm denildiği zaman insanların akıllarında şiddet, patlama, terör ve tedhiş hareketlerinin gelmesi bu düşünürlerin düşünceleri ile

¹ Pyotr Kropotkin, (2001), *Anarşi, felsefesi ve ideali*, İstanbul: Kaos Yayınları, s.12.

² Necati Alkan, (1999), "Günümüzde ve Gelecekte Psikolojik Harekat", *Polis Bilimleri Dergisi*, C.1, S.3 (Nisan), Ankara, s.85.

hareket eden sempatizan ve eylemcilere bağlanabilmektedir. Çalışmamızın özellikle anarşizmin şiddet yanını ele almasının sebebi de, bu duruma aydınlık getirmek ve insanların zihinlerinde oluşan karmaşıklığa son vermek arzusudur. Bu sebeple anarşizm düşüncesinin şiddet hareketleri ve bu şiddet hareketlerine bağlı olarak doğrudan ya da dolaylı olarak kamu düzenine etkileri çalışma boyunca tartışılacak ana konudur. Bu sayede anarşizmin ne olduğu, neyi istediği, neyi istemediği, düşünürleri, şiddeti öven düşünürlerinin eylem haritaları, şiddete karşı çıkan düşünürlerinin özgürlükçü düşünceleri, anarşizmin modern düşünce sistemlerine ve devlet sistemlerine etkileri ve özgürlüklerin artırılması noktasında ortaya koydukları daha rahat anlaşılmış olacaktır.

Düşünce ve örgütsel kaynak alanında böylesine büyük problemler yaşayan anarşizm, geçmişin güçlü sol ideolojileri içinde yer almış, büyük eylemleri gerçekleştirmiş, terörü destekleyen fanatikleri sebebiyle, özgürlük ve hak adına insanların en temel haklarını ve özgürlüklerini elinden almıştır. Kurdukları terörist yapılanmalar, kullandıkları metotlar, öldürmeyi ve eylemi vazgeçilmez bir unsur olarak görmeleri, birçok alanda Marksizm ve komünizm ile karıştırılması, komünist ve Marksist ideolojinin Türkiye’de anarşizm felsefesini gölgede bırakması, eyleme olan tutkuları ile günümüz örgütlerinin eylemle propaganda yapılarının temelini oluşturması, destekçilerinin yoğunluğu itibarıyla başlı başına terör ile iç içe olması, düşünürlerinin önemli kısmının sürekli olarak eylemi övmesi, sebebiyle incelenmesi gereken bir alanı oluşturmuştur. Belirtilen şekilde yeteri kadar spesifik bir çalışmanın olmayışı, anarşizm ideolojisinin terör ile bağlantısının kurulmayışı ve bu konuda söz konusu olan bilgi kirliliği, konunun incelenmesini gerekli kılmıştır.

Bu çalışma niteliksel bir çalışma olup, çalışma metodu olarak literatür çalışması yapılmıştır. Anarşizm ile ilgili, Türkiye’de her ne kadar yeterli yayın yapılmasa da, dış kaynakların Türkçeye çevirilerinden faydalanılmıştır. Türkiye’de 1980 öncesinde çok fazla bir kaynak olmayışı sebebiyle kaynakların geneli yeni kaynaklar olup, çeviri kaynaklar 1980’den sonra artmaya başlamıştır. Konuyla ilgili, akademik camiada tez ve makale gibi çalışmalar yapılmış olsa da, Anarşizm düşüncesinin şiddet hareketleri üzerindeki etkisini araştıran bir eser görülmemiştir.

Bu çalışma, konusu ve özelliği gereği, açıklayıcı ve karşılaştırmalı analizlerin yapıldığı niteliksel bir çalışmadır. Ana veri toplama aracı olarak ikincil veriler

kullanılmıştır. Veri olarak, mevcut makale ve kitapların yanında, gazeteler de güncel bilgilerin elde edilip değerlendirilmesi açısından kullanılmıştır. Tüm yazılı eserlerden elde edilen uygun veriler, ilk önce, konularına göre tasnif edilmiş ve incelendikten sonra uygun başlıklar altına kaynak olarak kullanılmıştır.

Araştırma, bir ideoloji olması sebebiyle ilk noktada araştırmanın evreni ideoloji ve bu ideoloji doğrultusunda gerçekleşen eylemler ve ideolojinin en güçlü olduğu ülkeler seçilmeye çalışılmıştır. Ancak ideoloji bağlamında soyut bir durumla karşı karşıya olunması ve terörist faaliyetlerin çok geniş ve dağınık bir şekilde olması karşılaşılan güçlüklerin başında gelmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın evreni, anarşist felsefe açısından tüm dünyada en uç nokta da olan, en belirgin olaylar ve ülkeler olarak Fransa, Rusya, Yunanistan ve Türkiye seçilmiştir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, anarşi ve anarşizm kavramlarının kökenleri ve açıklamaları, anarşizm düşüncesinin tarihsel geçmişi ve ilk kökleri, anarşi, anarşizmde en önemli düşman olan devlet, iktidar ve otorite kavramları ve değerlendirilmeleri ile Cangızbay tarafından “aynı kıza aşık iki aşık”³ olarak belirtilen anarşizm, komünizm ile sosyalizm arasındaki ortak ve farklı yönleri, anarşizmin sadece şiddeti savunan bir ideoloji olmadığı ve her ideoloji gibi kendi içinde de farklı düşüncelerinin ve yöntemsel haritalarının olduğu, insanların özgürlükleri ve devletin eylemlerinin bireysel hak ve özgürlükler alanında sınırlandırılmasına katkıları ile modern diğer özgürlükçü düşüncelere olan katkıları anlatılarak, kavramların birbirlerine karıştırılmasının önüne geçilmeye çalışılacaktır.

İkinci bölümde, daha sonra ele alınacak olan anarşist terör odaklarına kaynak teşkil edecek anarşizm ile şiddet arasındaki bağlantı ve anarşist terör kavramlarına, anarşizmin yol haritası olan “Eylemle Propaganda” kavramına, anarşizmin şiddet olarak anlaşılmasına sebep olan terörcü anarşist düşünürler ile onların eylemle propaganda yöntemleri ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde anarşist şiddet hareketlerinin tarihi incelenecektir. Bu bağlamda, Fransa’da özgürlükçü ilk ihtilallerden biri olan 1789 ihtilali, tarihte ilk devlet terörü tanımına işaret olmuş Robespierre ile birlikte Fransız Cumhuriyet dönemi (1793-1794), Fransız anarşist hareketi ve düşünsel alt yapısı, tarihin ilk

³ Kadir Cangızbay, (2002), “Komünizm ve Anarşizm, Aynı Kıza Aşık İki Aşık”, *Düşünen Siyaset Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.83.

anarşist terör örgütlerinden “Narodnaya Volya” ve Rusya anarşist tarihi, Türkiye’nin anarşizm tarihi, anarşist eylem yolu ile günümüze kadar geline zaman sürecinde Dünya’da meydana gelmiş önemli Anarşist eylemler incelenmeye çalışılacaktır. Bu incelemeler ile anarşizmin kamu düzenine etkisi açıklanmaya çalışılacaktır.

Dördüncü bölümde, 2008 yılında tüm dünyanın dikkatlerini üzerinde toplayan Yunanistan anarşist öğrenci eylemleri ve bu eylemleri hazırlayan etkenler incelenecek, kamuya ne gibi zararları olduğu ve kamu düzenine etkisi sorusu cevaplanmaya çalışılacak, Yunanistan’da meydana gelen olayın kelebek etkisi şeklinde Türkiye anarşist hareketine etkisi ve günümüz Türkiye’sinde anarşizmin hangi noktada olduğu açıklanmaya çalışılacak, Yunanistan’da yaşanan anarşist öğrenci eylemlerinin çeşitli ülkelerdeki yansımaları değerlendirilecektir.

Sonuç bölümünde ise, ele alınan tüm konuların genel değerlendirmesi ve çalışmanın amacının cevapları verilmeye çalışılacak, anarşizmin kamu düzenini olumsuz yönde etkileyen ve insanları tedirginliğe iten bir ideoloji olduğu gösterilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANARŞİ, ANARŞİZM FELSEFESİ VE KÖKLERİ

1.1. ANARŞİ, ANARŞİZM VE AMAÇLARI

1.1.1. Anarşi

Anarşi, anarşist ve anarşizm kavramları etimolojik açıdan ele alındığında, eski Grekçe “an” (without) öneki ile “arche” sözcüğünün bileşiminden türediği görülmektedir. “an” öneki bir şeyin yokluğunu ve olmamasını ifade ederken “arche” teriminden gelen “archos” yöneten, şef, hükmeden ve komutan anlamlarına gelmekte ve buna bağlı olarak, “anarchos” ve “anarchia” sözcükleri hükümetin olmaması, hükümete karşı olma durumlarını tanımlamaktadır.⁴

Anarşizmin kurucularından biri olan Proudhon’dan sonra kullanılmaya başlanan anarşi⁵ kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise, ilk olarak siyasi ve idari kurumlardaki çözülme sonucu olarak devlet denetiminin kalmaması durumu ve başsızlık olarak ele alınmıştır.⁶ Anarşizm kelimesi ise, tarihi şartlar ne olursa olsun devletin ortadan kaldırılmasına çalışan öğreti olarak yorumlanmıştır.⁷

1.1.2. Anarşizm

Sosyal Bilimler Ansiklopedisi anarşizmi; ferdi sınırlayan bütün güçlerin ortadan kalkmasını savunan, bütün yabancılaşma biçimlerine karşı çıkan; dinlerin uygulanmalarını baskıcı olduğu, seçim yoluyla olsa bile siyasi otoritenin devlet tiranlığına yol açacağını ve toplumsal kuralların insanları köleleştireceğini⁸ savunan ve dolayısıyla bunlara karşı çıkan siyasal sistem olarak açıklamıştır. Heywood’a göre anarşizm, devlete ve devletin kurumları olan hükümet ve hukuka karşı olan, baskı ve

⁴ Hatice Nur Erkızan, (2002), “Anarşist Düşüncenin Doğası, Tarihsel-Düşünsel Kökenleri ve Max Stirner Üzerine Birkaç Söz”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus yayınları, s.47.

⁵ Cemil Meriç, (1981), *Bir Facianın Hikayesi*, Ankara: Umran Yayınları, s.12.

⁶ TDK Sözlük, (2007), “Anarşi”, <http://www.tdksozluk.com/sozara.php?qu=anar%FEi&ne=a> (Erişim Tarihi:12/10/2007).

⁷ TDK Sözlük, (2007), “Anarşizm”, <http://www.tdksozluk.com/index.php?qu=anar%FEizm&ne=a> (Erişim Tarihi:12/10/2007).

⁸ Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, (1990), *Anarşizm*, İstanbul: Risale yayınları, s.48.

mecburiyetin olmadığı, bireylerin gönüllü olarak işlerini yürüttüğü devletsiz bir toplumdur.⁹

Emerson'un şiirsel bir tanımlaması ile anarşizm, "kilise halka mal olduğunda, hükümet konağı yuvamız olduğunda, işte o zaman doğacaktır kusursuz devlet",¹⁰ kısaca toplum üzerindeki tüm denetleyici ve otorite sahibi kurumların halk tarafından doldurulduğunda ve insanları sınırlayan, yönlendiren tüm kurumların kalkması durumunda doğacak kusursuz devlet, anarşist düzen olarak tanımlanmıştır.

Erkızan, anarşizmi dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde ele almıştır. Dar anlamda anarşizm, daha önce belirtilen kelime anlamı şeklinde ifade edilirken, geniş anlamda ise, her anlamda ve her alanda baskıcı, zorlayıcı, hiyerarşik ve otoriter olanı olumsuzlayan bir toplum kuramını ve insan anlayışını ifade etmektedir.¹¹

İnam da Erkızan gibi anarşizmi bir yaşam biçimi olarak görmektedir. İnam'a göre anarşik yaşam, bir bakış, bir tutum, bir tavır, bir zihniyet ile birlikte yaşanmaktadır. Bireysel ve toplumsal bir yaşam biçiminin adıdır. Anarşik yaşam, arşik yaşamın yani düzenden yana olan yaşam tarzının zıttıdır. Ona göre, insanlar gün geçtikçe, arşilerle yaşamakta, arşilerle düşünmekte, arşilerle değerlendirmekte, duymakta ve davranmaktadır.¹²

Birçok kimse tarafından, dinsel anarşizmin düşünürü olarak kabul gören Tolstoy'un düşünceleri, İncil'den hareketle insanın, insan üzerinde olan otoritesinin eleştirilmesi ve onun kabul edilemez bulunuşudur. Buna ilave olarak, İncil'deki barış ve sevgi kavramının toplumun yönetilmesi için yeterli olduğunu öne sürer ve barış ve sevgi temelinde var olması gereken toplumların otoritelerce darmadağın edildiklerini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, toplumda hüküm süren iktidarın, hukuku, polisi, ordusu ve özel mülkiyet toplumsal düzeni engelleyen kurumların başında gelmektedir.¹³

Anarşizmin modern kurucusu olara kabul edilen veya babası olarak nitelenen ve "özel mülkiyet hırsızlıktır" diyen, Proudhon, Mülkiyet Nedir? adlı eserinde,

⁹ Andrew Heywood, (2007), *Siyasi İdeolojiler*, (Çev: Ahmet K. Bayram, Ö. Tüfekçi ve diğerleri), Ankara: Adres yayınları, s.235.

¹⁰ Paul Avrich, (2003), *Anarşist Portreler*, (Çeviren: Osman Akınhay), Ankara: Doruk Yayınları, s.225.

¹¹ Erkızan, a.g.m., s.48.

¹² Ahmet İnam , (2002), "Khaoslu Anarşizm", *Düşünen Siyaset-Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.29

¹³ Erkızan, a.g.m., s.54

gerçek toplumsal yapılanmanın otorite ile hiçbir ilgisi olmadığını belirterek, toplumsal yapılanmanın, doğal düzen ışığında gerçekleştirilmesi gerektiğini öne sürmüştür.¹⁴ Proudhon'a göre anarşistlerin karşı çıktığı devlet olgusu, sermaye odaklarını koruyan, sermaye ile işbirliği içerisinde olan, işçi ve köylü sınıfını ezen ve sömüren devlettir.¹⁵

Proudhon, günümüz toplumları üzerinde doğal bir tahlil yürütmüş ve tıpkı komünizmdeki gibi toplumların varacağı mutlak sonuç olarak anarşist örgütlemeyi belirtmiştir. Bu tanımlamada iktidarın yokluğunun, günümüz toplumlarının kendiliğinden ve zorunlu olarak varacakları nokta olduğu vurgulanmıştır.¹⁶

İspanya anarşist hareket ve enternasyonal içerisinde yer alan aktif düşünürlerden Pujols, anarşinin düzensizlik ve kaos olmadığını, devletin olmamasın anlamına geldiğini, bu nedenle politik ve adli devletlerin feshedilmesi gerektiğini, bunların yerine ise özgür üreticilerin özgür birliklerinden oluşan özgür bir federasyonun geçmesi gereken düzen¹⁷ olarak tanımlamıştır.

Bazı noktalarda Kropotkin ile kader birliği yapmış, önemli İngiliz anarşistlerinden Charlotte Wilson, anarşizme tahakkümün ölümcüllüğü üzerinden yaklaşarak anarşizmin karakteristiğini ortaya koymuştur. Buna göre, tahakküm eğiliminin, içerdiği zorlama ister üstün güç ya da daha üstün akıl, kutsal hak ya da gereklilik, yarar ya da önlem iddiasıyla haklı çıkarılsın, ister şiddet ya da sahtekârlık, keyfi bir yasal sisteme ya da keyfi bir ahlaki standarda zorunlu olarak uyma, aleni soygun ya da toprak üzerinde evrensel doğum hakkının ve toplumsal emeğin meyvelerinin yasal tahsisatı şeklini alsın, gerçek toplumsal birlik için şimdi ve her zaman ölümcül olduğunun bilinçli kabulüdür¹⁸

Kropotkin, 1882 yılında bir suikast gerekçesi ile yakalanıp 1 ocak 1883 yılında mahkeme önüne çıkarıldığında anarşizmi geniş bir açıdan ele almıştır. Ona göre anarşizm, her insan için özgürlüğün olduğu, doğal imkânsızlıklardan ve saygı duyulması gereken komşularının ihtiyaçlarından başka sınır olmaksızın, hoşuna

¹⁴ Erkızan, a.g.m., s.54

¹⁵ Örsan K. Öymen, (2002), "Anarşizm, Komünizm ve Sosyal Demokrasi", *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.96.

¹⁶ Pierre J. Proudhon, (1992), *Makaleler*, (Çeviren:M.Tüzel), İstanbul: Birey Yayınları, s.12.

¹⁷ Robert Graham (Der), (2007), *Anarşizm, Özgürlükçü Düşüncelerin Belgesel Bir Tarihi*, (Çev: N.Erdoğan ve M.Erata), İstanbul: Versus Yayınları, s.191.

¹⁸ Graham, a.g.e., s.196.

giden her şeyi yapma, tüm ihtiyaçlarını karşılama, özgürlüğün hangi ad altında olursa olsun hiçbir devlet biçimi ile bağdaşmadığı, kötülük düşüncesinin yönetimin ve otoritenin kendi biçimi olduğunu savunan, insanlara dayatılan disiplin yerine, insan ilişkilerinde sürekli gözden geçirilebilir ve feshedilebilir özgür sözleşmenin olduğu, mülkiyetin söz konusu olmadığı bir düşünce biçimidir.¹⁹

Anarşist felsefe, kalıp bir tanımlama yapılmasına olanak vermeyen bir ideoloji bütünüdür. Bunun sebebi ise, her bireyin kendi özgürlük anlayışının farklı olması ve mutlak özgürlüğün sınırının kolaylıkla çizilemeyeşidir. Ancak anarşizm felsefesinin önde gelen düşünürlerinden Godwin, kendinden önce yapılamayan sistemleştirme problemlerine son vermeye çalışmış ve bir çok kaynak tarafından anarşizm ve felsefesini ilk sistemleştiren ve formüle eden düşünür olarak anarşizm tarihine geçmiştir. Godwin, “An Enquiry Concerning Political Justice ve General Virtue and Happiness” başlıklı eserinde, bireyin mutsuzluğunun kaynağında, çürümüş ve yozlaşmış devletin politik adaletiyle desteklenen ahlaki ve sosyal değerlerin yattığını ve nihai çözümün ise devletin ilgasında olduğunu belirtmiştir.²⁰

Kişi üzerinde herhangi bir etkiyi kabul etmeyerek, kişinin tamamen kendi istekleri ve seçimleri doğrultusunda istediği yaşam tarzı oluşturmalarını benimseyen anarşizm, kendini sadece bir tek otorite ve yasa ile bağlamaktadır. Bu yasalara doğa yasaları denilmektedir. Örneğin, Bakunin, kadın ile erkek arasında gerçekleştirilen evlenme kuramını anarşizm açısından sorgulamış ve gerek miras hakkının ortadan kaldırılması gerek de mülkiyet ve yasa üzerine kurulu ailenin ortadan kaldırılması için, özgür evliliği savunmuştur.²¹ Doğa yasalarının anarşizm üzerinde etkili olmasının bir diğer sebebi ise, doğal zorunlulukların, insanın doğumu ile birlikte, bütün insanlar tarafından eşit olarak yaşanmasıdır. Bu sebeple, insan üzerinde doğa yasaları dışında başka yasa bırakmak, anarşistlerin hepsine göre, baskıcı ortamı yansıtan bir düzen olacaktır. Çünkü doğal yasalar, insanların müdahalesine gerek olmaksızın kendiliğinden düzeni sağlamaktadır.²²

¹⁹ Kropotkin, a.g.e., s.109.

²⁰ Emine Özkaya, (2002), “Klasik Anarşizmden Modern Anarşizme”, *Düşünen Siyaset-Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.102.

²¹ Sam Dolgoff (Der), (1998), *Bakunin, Hayatı, Mücadelesi, Düşünceleri*, (Çev: Cemal Atila), İstanbul: Kaos Yayınları, s.96.

²² Peter Marshall, (2003), *Anarşizmin Tarihi*, (Çev: Yavuz Alogan), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, s.41.

Yüzyıllarca, özgürlüğün bakışa göre göreceli olması sebebiyle özgür insan tanımlamaları da değişiklik göstermiştir. Kimi yazarlara göre sade, liberal bir sistem, insanların özgür olması için yeterli iken, kimi yazarlar ve düşünürler ultra liberalizm gibi kavramlar ortaya koyarak kendi dünya görüşleri çerçevesinde özgür insanı ve toplumu açıklamaya çalışmıştır. Özgürlük ile baskı ortamı arasındaki uzun yolda, her düşünürün kendi tanımlama ve özgürlük düşleri, yeni duraklar ve terimler ortaya çıkarmıştır.

1.1.3. Anarşizmde Amaçlar

Görüldüğü gibi anarşizm, devleti, devletin her türlü varlığını ve uzantılarını, otoriteyi, hükmetmeye dayalı sistemleri, efendileri ve yönetenleri ortadan kaldırarak, kişilerin tam özgürlüklerini sağlamayı amaçlayan ve insanları düzenleyen tesisler yerine serbest ilişkiler ve dayanışma sistemini kurmayı hedefleyen siyasi içerikli bir ideolojidir. Bu doğrultuda birey, toplumsal hayatta karşılaşacağı hiçbir otorite ve kimseden emir almayacak ve doğal yaşam durumunda doğanın koyduğu kurallar çerçevesinde kimseyle zorunlu bağlantı olmadan, bağımsız bir şekilde hayatını özgür olarak devam ettirecektir.

Arvon'a göre anarşizmin amaçları oldukça açık bir şekilde insan bünyesinde kendini göstermektedir. Anarşizm, merkezîyetçi, totalitarizm yaratıcısı bürokrasiye, sorumlulukların herkesçe paylaşıldığı bir federalist ilkeyle, insanı insanlıktan çıkaran teknokrasiye karşı herkesin onurunu ve özgürlüğünü güvence altına almayı amaçlamaktadır.²³ Anarşistlerin sosyal yaşamdan genel olarak beklentileri ve amaçladıkları noktalar, bireycilik veya kolektivizm, toplumsal ve politik eşitlik, gönüllülük, federalizm, yerinden yönetim, kırsal yaşam, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma²⁴ olarak belirtilebilir. İlave olarak daha önce belirtilen doğa yasaları çerçevesinde, hükümsüz ve düzenleyici varlıklar olmadan yaşayış da eklenebilir.

Eko-anarşistler olarak bilinen düşünürler grubunun genel amaç önermesi ise, ekolojik ilkelere dayanan bir "Ekotopya" yaratmaktır.²⁵ Aksi takdirde insanlık yok olacaktır. İlave olarak Eko-anarşistlerin amaçlarından bir diğeri, üretim ve yiyecek

²³ Henri Arvon, (1991), *Anarşizm*, (Çev: Ahmet Kotil), İstanbul: İletişim Yayınları, s.118.

²⁴ Feryal Turan, (2002), "Eko-Anarşizm: Yeşil Seçenek" , *Düşünen Siyaset-Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.215.

²⁵ Murray Bookchin, (1996), *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, (Çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.74.

temininde Bio-bölgelerin oluşturulması, doğa ile dost doğayı tahrip edip işleyişini bozmayan teknolojilerin kullanılması ve yüz yüze demokrasi biçimlerinin işleyişe geçirilmesidir.²⁶

Anarşistlerin ortak dünya ve toplum amaçlarından bir diğeri, toplumda hür teşekküller federasyonun olduğu, herkesin karşılıklı anlaşmayla kendisini istediği gibi bağlayabilip çözebildiği, ferdi ahlak ve karşılıklı yardımlaşma ruhunun hâkim olduğu²⁷ toplumun yaratılmasıdır.

Anarşistlerin amaçları genel olarak özgürlük ve iktisadi düzen hakkında olup birbirlerine paralellik göstermektedir. İktisadi düzen ve kişiler arası ilişkiler sistemi üzerinde anarşist amaçları, düşünürlerin felsefeleri bağlamında düzenli hale getiren Marshall, anarşist amaçları, örgütlenmeyi değil, otoriter örgütlenmeyi reddeden, kendi iradesini halka dayatan merkezi yapıların tersine, devletin ortadan kalkmasıyla, toplum tarafından kendini merkezi olmayan bir özerk bölge federasyonu şeklinde örgütleyen yapının sağlandığı, Proudhon'un görüşleri ekseninde, işçilerin kendi üretim araçlarını edinmeleri ancak onların mülkiyetine sahip olmadıkları, Bakunin'in deyişiyle bütün özel mülkiyetin kendi aralarında özgürce örgütlenen ve federe olan işçi birliklerinin kolektif mülkiyeti olarak bir havuzda toplandığı durumu amaçlamaktadır²⁸

Meriç ise anarşist hareketlerde ortak temel amaçları iki kategoride toplayarak tanımlamada bulunmuştur. Bu amaçlardan ilki ferdi değerlerin yüceltilmesi diğeri ise birincisinin neticesi olarak otoritenin reddidir.²⁹ Bir araştırmaya göre anarşizmin ve anarşistlerin ortak amaçları “Sınıf ve tabakaların kaldırılması, devletin mevcut mekanizmasının yok edilmesi, ırkçılığa ve sömürgeciliğe aracı olan ve bunların her türlüüne karşı mücadele, egemenliğin meşru aracı olan kurumların ortadan kaldırılması bunların yerine rasyonel bir eğitimin yanı sıra insanca bir bilim merkezi olan okulların kurulması, sermaye ve devletin egemenlik simgesi olan militarizmin yok edilmesi, ceza ilkesinin kaldırılması, insanın meta yerine konulmaması, özel mülkiyetten arındırılması, baskıcı cinsel etiğin yok edilmesi, kendi sanat ve müziği ile kendi yaşam şekliyle yepyeni özgür bir kültür oluşturulması” şekilde

²⁶ Bookchin, (1996), a.g.e., s.34.

²⁷ Ercan Çitlioğlu, (2005), *Gri Tehdit Terörizm*, Ankara: Ümit Yayınları, s.100.

²⁸ Marshall, a.g.e., ss.853- 855.

²⁹ Meriç, (2002), a.g.e., s.166.

sıralanmaktadır.³⁰ Anarşizmin amaçları içerisinde özgür toplum ve özgür bireylerden söz etmiştik. Bu doğrultuda bazı yazarlar kolektivist görüşe yakın olarak, anarşizmde toplumsal özgürlüğü, özgürlükçü komünist toplum³¹ olarak belirtmişlerdir.

Anarşizmde amaç olarak belirtilebilecek diğer bir husus ise, toplumsal evrim ile tüm toplumların gün geçtikçe devleti ortadan kaldırmasıdır.³² Ancak tüm toplumlar ve medeniyetler zaman geçtikçe daha girift hale gelen toplumsal ilişkiler ve iletişimler vasıtasıyla daha devletçi ve muhafazakar duruma gelmektedirler. Ayrıca, toplumsal ilişkilerde, çok yönlülük durumu git gide daha fazla kollara ayrıldığı için bütün kolları düzenleyen ana mekanizmalara (devlet), insanlar daha fazla ihtiyaç duyar hale gelmişlerdir.

Son olarak anarşizm, otoritelere, hükümdarlara, yönetimlere ve tüm düzenlere karşı çıktığı gibi insanların dinsel inanışlarına ve dolayısıyla tanrıya da karşı çıkmaktadır. Din ve dinsel öğretiler, anarşizm düşüncesi içerisinde insanları yönlendirdiği ve özgür iradeyi engellediği düşüncesiyle din, tanrı ve uzantıları reddedilmektedir. Avusturyalı bir anarşist olan Fleming gibi birçok anarşist düşünür, bu sebeplerle tanrı'yı hokkabaza benzetmektedirler. Otoritenin ana kaynağı olan tanrı'ya da bu sebeple saldırmakta ve bunu “dünya aptallarla dolu, benim hedefim tanrı denilen hokkabaza ve onun yoldaşı otoriteye saldırmak. Çünkü her şeyden önce otorite tanrıdan gelmektedir”³³ şeklinde yorumlamaktadırlar.

1.2. ANARŞİZM FELSEFESİNİN LİBERTER KÖKLERİ

Anarşizm kelimesi günümüze kadar felsefi açıdan bir doktrin olarak ortaya konmamış olsa bile, zihinlerde varlığını sürdürmüş bir durumu simgelemektedir. İnsanlığın ilk dönemlerinden beri, toplumsal yaşamın bir gereği olarak yöneten ve lider kavramlarının varlığı zorunlu olarak, alınan kararlara uyacak insanları meydana getirmiştir. Kararlara uymak durumunda kalan insanlar, birçok zaman kendilerini yönetenlere karşı kimi zaman içlerinde nefret, kimi zaman da nefretin dışı vurumu olan eylemlerde bulunmuşlardır.

³⁰ Hasan Tüzen, (2002), “Mahkûm Edilen Bir Dünya”, *Düşünen Siyaset-Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.109.

³¹ Murray Bookchin, (2005), *Toplumsal Anarşizm mi? Yaşam Tarzı Anarşizm mi?*, İstanbul: Kaos Yayınları, s.83.

³² Fatih Demirci, (2002), “Anarşizm ve Demokrasi”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.163.

³³ Avrîch, a.g.e., s.396.

Hatta insanlık, bu başkaldırıyı daha da eskiye ve dinsel inanışlara götürmüştür. Bu bağlamda, ilk insan adem, yaratıldığında ona secde etmeyen iblis (şeytan), tanrıya karşı gelmiş ve otoriteye karşı çıkmıştır. Bu olaydan sonra, cennette balçıktan varlığını tamamlayan ve canlı bir bedene sahip olan ilk insan adem ile Havva, cennette şeytan vasıtasıyla tanrıya itaatsizliğe sevk edilip yasak meyveyi yemeleri üzerine, dünyaya kovularak metafizik anarşiyi dünyalaştırmışlar ve şeytanla simgelenen teolojik anarşiden insanla simgelenen seküler anarşiye geçilmiştir.³⁴

Anarşizm düşüncesinin milattan önce, Yunan filozoflarına kadar dayanan hikâyesinde ise, karşımıza Kıbrıslı Zenon çıkmaktadır. Zenon’a göre Tanrı her şeydir ve o insanları birbirleriyle birleştirmektedir. Zenon’a göre Tanrı, doğanın içindeki, akıl ve rasyonel güç olarak tanımlanarak, doğaya aklın ve rasyonel güçlerin hâkim olduğunu söylemektedir.³⁵ Bu bağlamda, Zenon için kaybolan cennet mazide değil istikbaldedir ve insan doğuştan iyidir ve o bütün baskılardan kurtulmuş, kendi kendini idare eden devletsiz bir cemiyette yaşamalıdır.³⁶

1.2.1. Taoizm

Anarşizm aslında felsefi anlamda herkesin düşüncesinde var olduğu gibi bir Avrupa felsefesi değil, tarihi çok eskilere hatta, M.Ö. 6. yy’a kadar uzanan bir Doğu felsefesidir. M.Ö. 6. yy’da Çin’de büyük bir akım olan Taoizm’de yazılan ‘Tao te Ching’ başlıca en büyük anarşist eser olarak görülmektedir.³⁷ Taoistler, o dönemde yaşayan ve her şeyin yasalaştırılması ve kurumsallaştırılmasından yana olan Konfüçyüs ile zıt düşmüşler ve ona karşı insanın kendi doğasında birbirleriyle daha iyi ilişkiler içerisinde bulunacağını ve daha güzel bir hayata sahip olacağını savunmuşlardır.

Taoizm’in temel savunucusu ve hatta bir çok kaynağa göre kurucusu Lao Tzu, kaleme aldığı yazısında belki de tarihi seyir içerisinde ilk anarşist manifestoyu kaleme almıştır. Ona göre, ne kadar çok yasa ve kısıtlama olursa, ne kadar

³⁴ Dursun Ayan, (2002), “Bir Ütopyanın Havarileri”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.7.

³⁵ Tr.Wikipedia.org, (2008), “Zenon”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Zenon> (Erişim tarihi: 27.08.2008).

³⁶ Cemil Meriç, (1993), *Sosyoloji Notları ve Konferansları*, İstanbul: İletişim Yayınları, s.132.

³⁷ Marshall, a.g.e., s.95.

silahlanırsa insanlar, ne kadar kural ve hükümdarlar olursa, insanlar o kadar yoksullaşır, sorunlu olur, hırsızlar ve haydutlar ortaya çıkar.³⁸

Bu sebeple tamamen doğal düzeni benimseyen ve ilk ortaya koyan Taozim'e göre, insanlar, doğal durumlarında bulunmalıdır. Devlet ve hükümet veya hükümdar gibi kavramlar insanların hayatlarını karıştırmamalıdır. Aksi takdirde insanların doğal durumları bozulacağı için, insanlar daha saldırgan olacaklar ve birbirlerine karşı daha anlayışsız olacaklardır. Bu durumda da, doğal olarak insanların birbirlerine yabancılaşması meydana gelecek ve dünya daha düzensiz ve yaşanılmaz bir hale gelecektir.

Tao te Ching'de, bu durum atlara benzetilerek açıklanmaya çalışılmıştır. atlar sevdiklerinde boyunlarını birbirlerine sürterler, kızdıklarında ise birbirlerine çifte atarlar. Bu durum atlar için bir mizaçtır ve kesinlikle başkaları veya dış dünya tarafından öğretilmemiştir. Ancak atlara gem vurulduğunda atların doğal düzeni bozulur, üstüne insanlar binip onun gemini çektiğinde sinirlenir ve bu durumdan kurtulmak için, sağa sola saldırmaya başlarlar.³⁹ Dolayısıyla insanların da doğal düzenleri ve yaratılışları başkaları tarafından bozulmamalıdır.

1.2.2. Budizm

Buddhizm de anarşist felsefeyi düşünce alt yapısında barındırmaktadır. Ancak Buddhizm'de yer alan Liberter düşünce ve başkaldırı, Taozimdeki kadar güçlü görünmemektedir. Buddhizm, yaklaşık olarak Lao Tzu'dan yüzyıl sonra yaşayan ve Buddha olarak bilinen Sidharta Gautama tarafından ortaya konulmuş, özgürlükçü ve mutluluğu hedef alan düşünce biçimidir. Buddhizm düşüncesinin anarşist yanı insanın kendi, iç çekişmelerine karşı savaşı ile alakalıdır.

Aksi şekilde Buddhizm'de direk olarak hedef alınan bir yönetim, otorite veya yasa yoktur. Düşüncede insanın, diğer insanlara kötülük yapmasındaki temel kaynağı belirtmiş ve ona karşı savaş ilan ederek anarşist düşüncüyü içerisine dahil etmiştir.

Buddha, 'Soylu doğru' açıkladığı düşünce sisteminde, acının her yerde ve her zaman olduğunu, bu acının temel nedeninin yanlış biçimde yönlendirilmiş arzular olduğunu ve iyileştirilmesinin tek yolunun nedenin ortadan kaldırılmasıyla olacağını

³⁸ Marshall, a.g.e., s.101.

³⁹ Marshall, a.g.e., s.102.

ve bu yolunda öz gelişim yolu olduğunu belirtmiştir. Buna ilave olarak Buddhistlerin, hiçbir eşitsizlik ve tiranlık ortamına bağlanmama, gönüllü yoksulluk ve geleneksel zararsızlık uygulamaları, güçlü bir liberter⁴⁰ ve anarşist duyarlılığı ifade etmektedir.

1.2.3. Kynikler, Stoacılık, Gnostisizm ve Diğerleri

M.Ö. 444-370 yıllarına gelindiğinde diğer anarşist manada felsefeciler ve anarşist anlayışı yaşam tarzı haline getirmiş olan Grekler karşımıza çıkmaktadır. Grekler içerisinde, tam anlamıyla anarşist yaşama yakın olan Kynikler ya da bazı kaynaklara göre Kinikler göze çarpmaktadır. Kynikler'in asıl kurucusu Sokrates'in arkadaşı Antistenes olup, doğaya dönmeyi arzulamıştır. Ona göre hükümetin, özel mülkiyetin, evliliğin ve kurumsallaşmış dinin kaldırılması gerekmektedir.

Ancak asıl olarak Kynikler'e isim veren Antistenes'in öğrencisi, Diogenes'tir. Diogenes, bütün adetleri ve kurumsallaşmış yaşamı terk etmiş ve ihtiyaçlarını en aza indirerek bir köpek gibi yaşamayı tercih etmiştir. Bu sebeple ona köpek anlamına gelen, Kinik (Kynik), lakabı takılmıştır. En basit olarak, hükümdarı yadsıması ve kabul etmeyişiine örnek, kendisini Büyük İskender'in ziyareti verilir. Büyük İskender kendisini ziyarete gelip ona, ne isterse verebileceğini söylediğinde, “gölge etme başka ihsan istemem” diye karşılık vermiştir.⁴¹ Buna ilave olarak kölelik kurumu tıpkı diğer tüm kurumları reddettiği gibi reddetmiş ve havyalar dahil bütün canlıların kardeş gibi görüldüğünü ilan ederek, kendini dünya yurttaşı ilan etmiştir.

Yine Zenon'a bağlı olarak ortaya çıkan ve Kyniklere bağlantılı olan bir diğer akım ise Stoacılık olarak tabir edilen ve doğal olma durumuna yakınlığı ile bilinen akımdır. Stoacı insan ideali, kısaca bir dünya yurttaşlığıdır.⁴² Stoa felsefesinde, doğal olma durumu öncelikli esastır ve onlara göre doğal olmayan her şey yadsınmalıdır. Bunun sebebi ise doğal olmayan hiçbir şey akla ve bunun neticesi olarak insan yaşamına uygun olmamasıdır. Çünkü Stoa düşüncesinde akıl ve doğallık ya da doğa durumu aynı anlama gelmektedir. Bu sebeple de insanın aklına uymayan her türlü eylem ve dış dayatmalar kabul edilemez. Aynı ayrı devletlerin ve yurttaşlıkların

⁴⁰ Marshall, a.g.e., ss.105-106.

⁴¹ Marshall, a.g.e., s.117.

⁴² Erkızan, a.g.m., s.53.

yerine tüm insanların birlikte yaşadığı ve coğrafi sınırların olmayıp tüm dünyanın bir ülke olarak görüldüğü dünya yurttaşlığı kavramı öncelikli esastır.

İsa'dan sonra 1 ve 2. yüzyıllarda ortaya çıkan Gnostisizm, anlayışı da başka bir anarşist düşünce eksenin de gelişen akım olarak savunulmaktadır. Gnostikler, Hıristiyan dogmacılığına, akıl ile karşılık vermiş, kilise ve devlet yönetimine büyük bir karşı koyma ile cevap vermişlerdir. Gnostiklere göre dünya geçici olduğu için, birey ya oldukça ahlaklı ya da eşit derecede ahlakdışı bir davranış biçimini benimseyerek, onun değerlerini reddedebilirdi.⁴³ Gnostik düşüncenin temel öğretilerinden birinin, “hakikate ulaşmada dinlerin yetersiz olduğu ve ancak gerçek bilgiye, hakikate ve hakikate dair diğer durumlara ruhsal ve psişik gelişim yoluyla ulaşılabilceği”⁴⁴, durumu, göz önüne alındığında, tanrı ve devletin kişinin gerçek bilgiye ulaşmasında, engel olduğu ve kişinin kendi kendine gelişim yolu ile gerçeklere ve hakikatlere ulaşabileceğini savundukları anlaşılabilmektedir. Bu durum da modern anarşist kuramlar ve tanımlar içerisinde temel savlar olarak yerini korumaktadır.

M.S. 487 yıllarında İran'da ortaya çıkan Mazdak, daha çok komünizme yakın olan görüşleriyle büyük taraftar toplamış ve anarşist ilkeleri de savunmuştur. Ona göre, bütün insanlar eşittir, ancak servet ve kadınların eşit dağılması sebebiyle insanlar acı çekmektedir. Özel mülkiyet ve evlilik bu bağlamda yasaklanmalı ve insanlar daha serbest bir ortamda karşılıklı anlayış ve iletişim içerisinde hayatlarını idame ettirmeli ve nihayet kral tüm bağlayıcı yönüyle devrilmeliydi.⁴⁵

Mazdak'ın bazı öğretileri daha sonra açıklanacak ve detaylı bir şekilde ele alınacak olan Hasan sabah konusuyla bağlantılı, İsmailiye hareketi ve özellikle de “İhvan-ı Safa” (saflığın kardeşleri) olarak bilinen kültürel örgütlenmelerde kendini bulacaktır⁴⁶.

Tarihi temellere inilirken unutulmaması gereken nokta, tarih sürecinde ortaya konulan özgürlükçü düşüncelerin büyük çoğunluğunun, günümüz kapitalizm, oligarşi ve monarşi gibi düşünce ve sistemlere tamamen zıt olan modern anarşizm

⁴³ Demirci, a.g.m., s.149.

⁴⁴ Tr.wikipedia.org, (2008), “Gnostisizm”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Gnostisizm> (Erişim Tarihi: 28.08.2008).

⁴⁵ Marshall, a.g.e., s.139.

⁴⁶ Marshall, a.g.e., s.140.

düşüncesiyle tamamen aynı yapıda bulunmadıklarıdır. Buna bağlı olarak, isyan da özgürlük arzusu duyan Brutus ve kölelerin özgürlüğü için savaştan Spartacus gibi klasik antik çağın tipik asilerinin benimsedikleri⁴⁷, düşüncelerin, modern anarşizmde yer almadığı bilinen bir gerçektir. Anarşizmin, antik çağlara kadar uzatılabilecek serüveninde, modern anarşizm teorisyenleri de antik dönemlere göndermelerde bulunmuşlardır. Anarşizmin en şiddetli savunucularından Bakunin, Aristoteles'e göndermede bulunmuş ve bu göndermeyi üretim araçlarına bağlamıştır. Aristoteles'e göre, insanın özgürce düşünebilmesi, hissedebilmesi ve gerçekten insan olabilmesi için, maddi idamesi hakkında kaygılanmaktan kurtulması gerekir.⁴⁸

Monarşi, feodalite ve din arasında kendilerine hareket alanı bulamayan insanlar sistemleri sorgulamaya başlamışlar ve insan gibi yaşayabilecekleri ortamların hayali ile ütopya kavramlarının peşine düşmüşlerdir. Bu doğrultuda, günümüzde felsefi klasikler arasında yer alan, filozofların özlem duydukları dünyaları yansıtan ütopya kitapları ortaya çıkmıştır. Bu kitaplar modern anarşist söylemler arasında tezahür edilmemekle birlikte, o dönem şartları için oldukça radikal ve sıra dışı çıkışlar olarak kabul edilmektedir. Örneğin, More, Ütopyasında, mülkiyetin olmaması gerektiği, tıpkı diğer anarşist düşünürler gibi dile getirilerek, mülkiyet denen şey ortadan kalkmadıkça, mallar adil olarak dağıtılmayacak, ve bu böyle sürüp gittikçe insanlığın büyük ve iyi bir bölümü gene meşakkat içinde kalacak ve can çekişecek,⁴⁹ şeklinde kendi ütopyasını tasvir etmiştir.

Her ne kadar More'un ütopyasında mülkiyetin olmayışından, çalışma saatlerinin ayarlanmasına, elbiselerin bile aynı olmasından, eşitliklere ve üretim ve üreticinin önemli olmasına kadar birçok konuya değinilmiş olsa da, daha önce de bahsedildiği gibi ütopyacı filozofların düşüncelerinin, anarşizm düşüncesi olarak ele alıp yorumlamalarda bulunmak, büyük bir yanılgı olacaktır. Ancak değinilmesinin sebebi ise, yaşadıkları dönem içerisinde böylesine özgürlükçü radikal ve benzersiz fikirlere sahip olmalarıdır.

⁴⁷ George Woodcock, (2001), *Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, (Çev: AlevTürker), İstanbul: Kaos Yayınları, s.45.

⁴⁸ Dolgoff, a.g.e., s.117.

⁴⁹ Thomas More, (2007), *Ütopya*, (Çev: Ender Gürol), İstanbul: Cem Yayınları, s.49.

1.3. ANARŞİZM'DE DEVLET İKTİDAR VE OTORİTE

Anarşizm düşüncesinin, yönetime ve yönetimin her türlü araçlarına temelden karşı çıktıkları daha önce belirtilmişti. Yönetim'in en belirgin görünen tarafı olan devlet ve iktidara, devletin ve iktidarın, güç kullanma ve düzen sağlama ismi olan, otoriteye ya da 'arhe' durumuna olan karşı çıkış, bunun sonucudur. Anarşistlerin devletsiz, iktidarsız ve otoritesiz bir düzen isteyişlerinin temel sebebi, daha özgür ve baskıya uğramayan insan yaşamının gerçekleştirilmesidir. Çünkü onlara göre, devlet ve otorite var olduğu sürece, insan hiçbir zaman, istediği gibi yaşamayacak ve kalıplar içerisine mahkum olmaya devam edecektir.

Anarşistlere göre devlet ve otorite, insan yaşamını kanunlar, cezalar, hukuk, polis ve diğer düzenleyici kurallar vasıtasıyla sınırlandırmakta ve özgür düşüncüyü engellemektedir. Devlet olmadan sağlanacak işbirliğine dayalı yaşam, hem insanın isteklerini ve seçimlerini daha özgür yaşamasını sağlayacak, hem de buna bağlı olarak mutlu insanların, daha mutlu ve sorunsuz toplumsal ortamı yaratmasını sağlayacaktır.

Ancak durum, anarşistlerin belirttiği gibi olmaktan uzaktır. Çünkü devlet herkesin çıkarlarını gözeten ve kendiliğinden oluşan bir sistemdir. M.Ö. 367'li yıllarda yaşayan ünlü yunan filozoflarından Aristoteles, kendi yaşadığı dönemde, devletin doğal durumunu yerinde örneklemeler ile gözler önüne sermiştir. Ona göre devlet denilen olgu, insanların evlenmesiyle onlardan oluşan ailelerden, ailelerin birleşmesi ve büyümesiyle oluşan köylerden meydana gelmiştir.⁵⁰ Dolayısıyla ilk toplumlar ve topluluklar gibi devletin varlığı da doğal bir durumdur. John Locke ise devlet, siyasal erk, İktidar ve otoriteyi "yasa çıkarma, ölüm cezası veya mülk edinmeye ve mülkün korunmasına dair daha hafif cezai yaptırımlar getirmek, bu yasaları uygulamak ve bütün bunları halkın iyiliği için"⁵¹ yapan sistemler olarak algılamaktadır.

Devlet tanımlamasına farklı bir boyuttan yaklaşan Eroğlu'na göre devlet ve siyaset aynı paralelde anlaşılmakta ve tanımlanmaktadır. Siyaset, belli bir üretim biçiminin varlığı ve gelişimi için gerekli olan koşulları toplumsal çapta sağlama

⁵⁰ Michael Rosen ve Jonathan Wolff (Der), (2006), *Siyasal Düşünce*, (Çev: Seveda Çalışkan ve Hamit Çalışkan), Ankara: Dost Kitapevi Yayınları, s.28.

⁵¹ Rosen ve Wolff, a.g.e., s.83.

uğraşı şeklinde tanımlanmaktadır.⁵² Çünkü siyasetin tümü devlet eylemi olmasa da, devlet eyleminin tümü siyasettir.⁵³ Ancak, hemen belirtmek gerekirse, Eroğlu devlet kavramına anarşistlerden farklı olarak sadece hükümet anlamında yaklaşmaktadır. Anarşistlerin devlet ve otorite olarak tanımladıkları durumlar, yasama, yürütme, yargı ve tüm bürokrasiyi kapsamaktadır.

Anarşistlere göre, devletsiz bir toplum, daha iyi bir toplum yaratılması için temel şarttır. Çünkü oluşturulması istenen daha iyi toplum, insan özgürlüğüne dayalı bir toplumdur. Devlet ise insan özgürlüğü ile örtüşmemektedir. Daha iyi bir toplum ancak, devletin soyut otoritesinin, din, ceza ve hukuk kuralları ile somut otoriteye dönüşmemesi ile olanaklı olacaktır. Bu durum da, devletin otoritesiz olması anlamına gelmektedir ki, mümkün olmayan bir durumdur.

Anarşizmin aşırı bireyciliği savunarak ön plana çıkan düşünürlerinden Max Stirner ise, devlet olgusuna ve onun uzantılarına, en baştan sert bir şekilde karşı çıkmaktadır. Onun devlet'e yaklaşımı; "biz ikimiz, devlet ve ben düşmanınız. Egoist olan ben, bu insan topluluğunun iyiliğini düşünmüyorum ve hiçbir şeyi ona feda etmiyorum"⁵⁴ şeklinde olmuştur. Bireysel irade ve bu iradenin özgürlüğü, anarşistlerin temel istekleri içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Ancak devletin varlığı, devlet iradesi, soyut irade anlamına gelir ki, bu irade birey iradesinin düşmanıdır. Devlet, yöneten bir irade olduğu sürece yaşayabilir. Zaten otoritenin olmazsa olmazlığı da bu sebepten kaynaklanmaktadır. Stirner'e göre devletler, bu güçlerine binaen zor kullanmakta ve yasalara karşı gelen sapkın davranışları bu güç sayesinde def etmektedirler. Ancak bireylerin böyle bir güç kullanma durumları yoktur. Devletin işleyişi şiddet üzerine kuruludur ve yaptığı şiddet, yasa olarak adlandırılmakta ancak bireylerin, birey iradesine bağlı olarak yaptıkları şiddet ise suç olarak adlandırılmaktadır.⁵⁵

Proudhon sistematik bir şekilde devletin var olmaması gerekliliğinin sebeplerini, "aklın egemenliği vahyin egemenliğinin yerine geçtiğinden, sözleşme kavramı devlet kavramının yerini aldığından, tarihsel evrim insanlığı kaçınılmaz bir şekilde yeni bir sisteme yönlendirdiğinden, ekonomik eleştiri politik kurumların

⁵² Eroğlu, a.g.e., s.42.

⁵³ Eroğlu, a.g.e., s.39.

⁵⁴ Max Stirner, (1995), *The Ego and Its Own*, New York: Cambridge University Press, s.161.

⁵⁵ Stirner, a.g.e., s.176.

endüstriyel kurumlar içinde kaybolmak zorunda olduğunu gösterdiğinden, korkmadan şu karara varabiliriz ki, devrimci reçete ne doğrudan mevzuat, ne doğrudan yönetim, ne de basitleştirilmiş yönetim olabilir, devrimci reçete devletin olmamasıdır.”⁵⁶ şeklinde izah ederken devlet tanımlamasını da yapmıştır.

Devletin ahlakını, insanların iyiliği ve kötülü açısından yorumlayan Bakunin’e göre, devletin korunmasına, görkemine ve gücüne katkıda bulunan her şey, istediği kadar kutsallığa saygısızlık veya ahlaki iğrençlik olsun, yine de iyi ancak devletin çıkarlarına ters düşen herhangi bir şey, istediği kadar kutsal ve adil olsun, yine de kötüdür.⁵⁷ Bakunin’e göre devlet, kendi kendini yöneteme yeteneğine asla sahip olmayan kitlelerin, kendilerini şu ya da bu şekilde yukarıdan dayatılacak akıl ve adaletin hayırlı boyunduruğuna her şart altında boyunlarını uzatmalarını öngören açık bir biçimde teolojik, metafizik ve siyasal düşünce⁵⁸ şeklinde açıklamıştır.

Dini konularda ön plana çıkan ancak daha önce de belirtildiği üzere, bireyin özgürlüğünü ve özgür akıl ve iradeyi, her şeye karşı savunan Tolstoy, modern devleti, yurttaşlarını sömürmeye ama daha önemlisi onların maneviyatlarını bozmaya yönelik bir komplotan başka bir şey olmadığını savunmuş ve hiçbir hükümete ve devlete hizmet etmeyeceğini belirtmiştir.⁵⁹

Dâver’e göre anarşist toplumu oluşturacak insan, tabiaten iyi yaratılmıştır. O doğuştan akıllı ve iyi huyludur. Devlet gücü ve baskısı insanı kötü yapmakta ve bu baskı ve zor kalkınca iyi insanların kurduğu toplum düzeni güzel meyvelerini vermektedir.⁶⁰ Buna benzer bir şekilde insanın doğal haliyle iyi olduğunu savunan ve aydınlanma döneminde aydınlanmacı düşünürlerin en büyük karşıtlarından Rousseau, insanın esas olarak iyi olduğunu ve doğa haline dönmenin insanları mutlu kılacağını, kötülüğün medeniyetten kaynaklandığını ve bu sebeple de medeniyet ve bilimlerin, tıpkı devlet gibi insan içerisindeki iyiyi bozarak⁶¹ tıpkı devletin etki ettiği gibi iyi insanı bozduğunu vurgulamıştır. Medeniyet ve devlet kavramları da birbiri

⁵⁶ Graham, a.g.e., s.89.

⁵⁷ Dolgoff, a.g.e., s.136.

⁵⁸ Mihail Bakunin, (2007), *Tanrı ve Devlet*, (Çev: Sinan Ergün), İstanbul: Öteki Yayınları, s.115.

⁵⁹ Woodcock, a.g.e., s.230.

⁶⁰ Bülent Dâver, (1968), *Çağdaş Siyasal Doktrinler*, Ankara: Doğan Yayınları, s.15.

⁶¹ Gunnar Skirbekk ve Nils Gilje, (2006), *Antik Yunan’dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, (Çev: Emrah Akbaş ve Şule Mutlu), İstanbul: Kesit Yayınları, s.328.

ile yakından alakalıdır. Medeniyet'in derecesi arttıkça, hükümete ve devlete olan ihtiyaçta benzer oranda ya da daha fazla olarak artmaktadır.⁶²

Devleti kötülüklerin ve insandaki bozulmanın temel nedeni sayan Kropotkin'e göre otorite de aynı şekilde, yerilmekte ve yok edilmesi savunulmaktadır. Doğanın gerçek güzelliklerini insanların görmesini engelleyen ve insanların yakasını bir türlü bırakmayan otoriter önyargılar ormanında anarşistler ellerinde balta ile gezmesinin sebebini de bu şekilde açıklamaktadır.⁶³

Proudhon, yönetilmenin anlamı üzerinde de devlet değerlendirmesinde olduğu aşırı tavrını sürdürmüştür. Ona göre, "yönetilmek; ne bunu yapacak hakka ne bilgeliği ne de erdeme sahip yaratıklar tarafından gözaltında tutulmak, casus gibi izlenmek, idare edilmek, yasalara bağımlı kılınmak, sayılmak, kaydedilmek, fikir aşılacak, vaaz verilmek, denetlenmek, hesaplanmak, değer biçilmek, sansür edilmek ve emredilmektir. Yönetilmek; her tür işlemle, her tür hareketle not edilmek, kayda geçirilmek, sıraya alınmak, değeri belirlenmek, lisans verilmek, yetki verilmek, nasihat edilmek, yasak konulmak, reformdan geçirilmek, düzeltilmek ve cezalandırılmaktır. Yönetilmek; kamu yararı gerekçesiyle ve genel çıkarlar adına yükümlülüğe bağlanmak, yetiştirilmek, soyulmak, sömürülmek, tekellere bağımlı kılınmak, zorbalığa maruz kalmak, köşeye sıkıştırılmak, gizemlerle büyülenmek ve yağmalanmaktır. En ufak bir direniş ya da yakınma sözcüğü karşısında baskıya uğramak, ceza görmek, aşağılanmak, taciz edilmek, takip edilmek, istismara uğramak, sopayla dövülmek, silahsız bırakılmak, hapse atılmak, yargılanmak, mahkûm edilmek, kurşuna dizilmek, sürgüne gönderilmek, feda edilmek, satılmak, ihanete uğramaktır; alay edilmek, gülünç duruma düşürülmek, öfkelenendirilmek, onursuz bırakılmaktır. Devlet budur, onun adaleti budur, onun ahlakı budur"⁶⁴

Devletin zaman içerisinde şekli ve yönetimde çeşitli yaklaşımlarda değişimler olmuş olsa da, devlet durumunda anarşistlere göre kölelik ve efendilik durumu baki kalmaktadır. Çünkü köle olmak başkaları adına çalışmaya zorlanmak, efendi olmak ise, başkalarının emeği ile yaşamaktır.⁶⁵ Eski zamanlarda, bugün Asya da ve Afrika da olduğu gibi, köleler basit bir biçimde köle olarak adlandırılırdı. Ortaçağlarda serf

⁶² Dâver, a.g.e., s.23.

⁶³ Kropotkin, a.g.e., s.35.

⁶⁴ Çitlioğlu, a.g.e., s.113.

⁶⁵ Bakunin, (2007), a.g.e., s:115.

olarak adlandırıldılar, bugün ise, ücretli olarak adlandırılmaktadırlar. Bu sebeple kişiler arasındaki örgütlenme devlet vasıtasıyla değil, ya da yukarıdan aşağı bir dayatma ile değil, aşağıdan yukarıya gönüllülük esasına göre oluşturulacaktır.⁶⁶

Devlet ile ilgili olarak, insanları birbirine yabancılaştıran bir yaklaşımda bulunan Kropotkin'in düşünceleri şöyledir; "Devlet kamu yararıyla ilgili tüm sorunları görev olarak üstlenmiştir; komşumuzun, çıkarına zarar vermememizi sağlamak ve gerektiğinde bizi cezalandırarak zararı onarmak onun görevidir yalnızca. Komşumuz aklıktan ölebilir ya da çocuklarını gebertebilir, bu sizi ilgilendirmez; polisin işidir bu. Birbirinizi kısmen tanırırsınız, hiçbir şey sizi birleştirmez, her şey sizi birbirinize yabancılaştırmaya yöneliktir ve elinizden bir şey gelmediğinden, toplum karşıtı duyguların ifrata varmasını engellemek için elinden geleni yapmasını her şeye kadir olandan istersiniz (eskiden bu bir tanrıydı, şimdi devlet'tir)."⁶⁷

Anarşistlerin genel devlet algısı, mülkiyet ile de yakından alakalıdır. Anarşistlere göre az sayıda insanın, toprağı tekeline almasını sağlamanın ve kapitalistlerin, üretim fazlasının yıl yıl biriken kısmını, oldukça orantısız biçimde sahiplenmelerini sağlamanın esas aracı, devlet olarak adlandırılmaktadır.⁶⁸ Sürekli yıkmayı öğütleyen ve bu doğrultuda tek yolu yıkım olarak gören Bakunin'e göre devletin tümüyle yok edilmesi gerekmektedir. Ona göre devlet, dinin bir ürünüdür, uygarlığın aşağı bir dönemine aittir, özgürlüğün inkarını temsil eder ve genel refahı sağlamak için üstlendiğı işlevi bile yok eder ve er yada geç tamamen yok edilmesi gereklidir.⁶⁹

Yine Bakunin, yıkım düşüncesine bağlı olarak devletlerin varlığının, devrimci düşünce ve isteğı artıracağını vurgulamaktadır. Mevcut devletler varlıklarını sürdürdükleri sürece, emek, mülkiyetin ve sermayenin kölesi olarak kaldığı sürece, devletin sağladığı özel özgürlük muazzam bir çoğunluğun zararına burjuvazinin küçük bir bölümünü zenginleştirirken, tek bir fayda getirecektir; sefaleti, yakınmayı ve emekçi kitlelerin haklı öfkesini artırırken, az sayıdaki imtiyazlıları da zayıf düşürüp demoralize edecek ve böylece devletlerin yıkılacağı anın gelmesini

⁶⁶ Mihail Bakunin, (2000), *Devlet ve Anarşi*, (Çev: Murat Uyrkulak), Ankara: Öteki Yayınları, s.227.

⁶⁷ Kropotkin, a.g.e., s.42.

⁶⁸ Kropotkin, a.g.e., s.53.

⁶⁹ Kropotkin, a.g.e., s.62.

kolaylaştıracaktır.⁷⁰ Kısaca ona göre devletlerin varlıklarını sürdürmesi bile devrimci ve yıkıcı gücü ateşlemeye devam edecektir. Buradan çıkarılabilecek sonuç ise devletlerin varlığının olması bile kendiliğinden yıkımı getireceğidir.

Ünlü İtalyan anarşisti Malatesta'ya göre devlet, kanunları yönetilenlere, yani halka dayatmak için siyasi gücü elinde tutan bireyler bütünü olup, tahakküm ruhunun ve bazı kişilerin kendini başkalarına zorla kabul ettirmek için kullandığı şiddetin bir sonucu, ayrıcalıkların yaratıcısı ve ürünü, onun doğal savunucusudur.⁷¹ Malatesta devleti kanun yolu ile ele almış ve devletin kaldırılmasıyla diğer ona bağlı tüm kurumların da yok edilmiş olacağını savunmuştur. Ona göre, kanunlar koyan ve bu kanunları başkalarına dayatmaya çalışan yönetimlerin ve diğer tüm güçlerin ortadan kaldırılması: dolayısıyla, monarşilerin, cumhuriyetlerin, parlamentoların, orduların, polis gücünün, yargı organlarının ve zorlayıcı güce dayanan tüm kurumların ortadan kaldırılması sağlanmış olacaktır.⁷²

Yahudi Amerikan anarşistlerden, Emma Goldman, devletlere ve iktidarlara militarist olmaları açısından yaklaşmış ve insanların, bu otoritelere karşı, cevap vereceği zamanın özlemini duyduğunu belirtmiştir. İnsanların, militarist olan devlete karşı cevabı “cinayetlerini kendin işle! Senin savaşlarına kendimizi ve sevdiklerimizi yeterince feda ettik! Sense bu fedakârlıklarımız karşılığında bizden, barış zamanında asalaklar ve suçlular yarattın, savaş zamanlarında bizi vahşi birer hayvana çevirdin. Kardeşlerimizden ayırıp dünyayı insan mezbahasına döndürdün. Hayır, senin cinayetlerini işlemeyeceğiz ve senin bizden çaldığın topraklar için savaşmayacağız.”⁷³ şeklinde olduğu zaman devletin sonunun geleceğini belirtmiştir.

Anarşizmde hemen hemen tüm düşünürler şiddet ve devrim fikrine belirli bir noktada katılım sağlamaktadır ancak Alman anarşist Gustav Landauer, devlet tanımlamasında, devletin nasıl yıkılacağı sorusuna farklı noktalardan yaklaşmıştır. Devlet, devrimle yıkılabilecek bir şey değil, bir koşul, insanlar arasında belirli bir ilişki, bir insan davranış tarzıdır.⁷⁴ Bu şekilde bir ilişki sisteminin de yıkılışının silah ve yıkım yaratarak değil, başkaca ilişki sistemleri geliştirip kurarak yıkılabileceğini

⁷⁰ Dolgoff, a.g.e., s.112.

⁷¹ Vernon Richards (Der), (1999), *Errico Malatesta Hayatı ve Fikirleri*, (Çeviren: Zühal Kiraz), İstanbul: Kaos Yayınları, s.172.

⁷² Richards, a.g.e., s.162.

⁷³ Emma Goldman, (2006), *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*, (Çev:Necmi Bayram), İstanbul: Agora Yayınları, s.13.

⁷⁴ Colin Ward, (2000), *Eylemde Anarşi*, (Çev: H. Deniz Güneri), İstanbul: Kaos Yayınları, s.26.

vurgulamıştır. Çünkü silahlı şiddet hareketleri ile bir devletin yıkılması oldukça zor ve örneği az olan bir durumdur.⁷⁵

Devlet gibi birçok örgütlenmeye karşın anarşistlerin neden sürekli devleti kendilerine hedef olarak seçtikleri de bir o kadar önemlidir. Onlara göre devlet bir örgütlenmedir ancak bu örgütlenmeyi diğer tüm örgütlenmelerden ayıran temel iki nokta vardır. Bunlar, kendisine katılmayı seçenlerin değil, tüm nüfusun sadakatini talep etmesi ve bu sadakati kabul ettirdiği zorlayıcı gücünün olmasıdır.⁷⁶

Çoğu zaman anarşizm ile karıştırılan, nihilizm düşüncesinin önemli savunucularından Nietzsche'ye göre kişinin kendini iktidarın emrine vermesi, kişinin kendisi için bir şey yapamaz hale gelişini getirecektir. Kişi kendisini iktidar için, yüksek politika için, tarım, ticaret parlamentarizm ve askeri çıkarlar için harcarsa, kendini oluşturan mantığı, kararlılığı, iradeyi, kendi hakimiyetini başka bir şey için kullanamayacaktır.⁷⁷

Herzen'de Bakunin ile benzer bir açıklamayla, iktidarı ele almış ve onun yegane rolünü açıklamıştır. Herzen'e göre, "Sopa, halkın elinde olmuş, soyluların elinde olmuş.. ne çıkar, yığınlar dayak yedikten sonra. İnanılıyordu ki iktidara geçmeden önce kendi halinde birer vatandaş olan köylüler ve zanaatkarlar siyasi iktidarı ele geçirip hükümet memuru olunca en az devirdikleri sınıf kadar burjuvazi kesilir ve küstahlaşırlar."⁷⁸ Herzen'in burada yaptığı tanımlama anarşizm için kesin geçerli bir tanımlama olmakla birlikte, komünizm için bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Bunun sebebi ise, proleter bir devlet kurmayı ve yönetimi tamamen ortadan kaldırmaktansa bir nevi el değişimi sağlamayı amaçlayan komünistlerin tutumudur. Burada verilen yanıt gayet açık bir şekilde; 'ne şekilde olursa olsun tüm yönetim ve devletler kötüdür!'

⁷⁵ Sabri Dilmaç, (1997), *Terörizm Sorunu ve Türkiye*, Ankara: EGM İDB Yayınları No:55, s.21.

⁷⁶ Ward, a.g.e., s.133.

⁷⁷ Rudolf Rocker, (2000), *Anarko-Sendikalizm*, (Çev:H.Deniz Güneri), İstanbul: Kaos Yayınları, s.30.

⁷⁸ Meriç, (2002), a.g.e., s.87.

1.4. ANARŞİZM, KOMÜNİZM, MARKSİZM VE SOSYALİZM KARŞILAŞTIRMALARI

Aynı kıza aşık iki aşık⁷⁹, Cangızbay'ın da ifade ettiği gibi, aynı hedefe yönelen ancak farklı yollar benimseyen ve bu yollar üzerinde, çoğu zaman kendi benimsedikleri yolun doğru olduğu noktasında çatışmalar çıkaran iki sevgilinin aşık oldukları hedefe gitmelerini anlatır bu söz. Tahmin edildiği gibi bu iki aşık komünizm ve anarşizmdir. Komünizm ve anarşizm'in, şüphesiz aşık oldukları kıza, özgür, istedikleri gibi hareket edebilen ve baskıya maruz kalmayan, mülkiyet kavgası içine düşmemiş, her şeyin eşit ve insan istekleri doğrultusunda gerçekleştiği bir hayatı anlatmaktadır. Başlığın tespitinde bulunan Cangızbay'a göre şeyler ve nesneler üzerinde her türlü tekeli reddeden komünizm ile insanlar üzerindeki her türlü tekeli reddeden anarşizmi gerek şeyler gerek de insanlar üzerindeki her tekeli mutlaka bir emek sömürsünü reddettiğine göre, dolaylı yoldan sosyalizmin iki türevi olarak yorumlamaktadır.⁸⁰ Bu durumda dolaylı olarak iki kardeşin, bir kıza aşık olduklarında, birbirlerine düşman olduklarını ve kendi aşkları çerçevesinde farklı yollar izlemelerini açıklamaktadır.

Cangızbay'ın tespitinde olduğu gibi, Stalin'e göre de durum benzerdir. Ona göre, sosyalizm zaman içerisinde başlıca üç akıma ayrılmıştır. Üst başlık ve düşünce olarak kalan sosyalizm'in türevleri ise, Reformizm, Anarşizm ve Marksizm olarak ortaya çıkmıştır.⁸¹

İlk olarak Marks'ın felsefe okulu komünizm ile anarşizm arasındaki temel farklardan biri, devlet konusunda ortaya çıkmaktadır. Komünizmde, sınıfsız toplumu kurabilmek için devlet aygıtının belirli bir süre ve şekilde kullanımı gerekliyken, anarşizmde devletin her türlü her şekilde yok edilmeli anlayışı hakimdir. Anarşistlere göre devletin herhangi bir kuruculukta görev alamayacağı, bu aygıtın her zaman egemenlerin hizmetinde kullanılacağı ya da yeni egemenler yaratacağı bu sebeple de, en başından itibaren ortadan kaldırılması gerektiği vurgulanmaktadır.⁸²

Anarşizm ile sosyalizm arasında siyasal sistem açısından bir fark çıkarsamasında bulunan Ilgaz'a göre, siyasi sistemler, getirdikleri ve erdemine

⁷⁹ Cangızbay, a.g.m., s.83.

⁸⁰ Cangızbay, a.g.m., s.83.

⁸¹ Josef V. Stalin, (1979), *Anarşizm mi Sosyalizm mi?*, (Çev:A.Fırat), İstanbul: Evrensel Yayınları, s.8.

⁸² Gün Zileli, (2002), "Marksist Sol ve Anarşizm", *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.89.

inandıkları düzenin yaşabilmesi için tümücü yani diğer bir deyişle totaliter olmak zorundadırlar ve buna bağlı olarak sosyalizm de bir siyasi sistem olduğu için sosyalizm de totaliterdir ancak anarşizm ise siyasi sistem değildir⁸³.

Anarşizmi, komünizmden ve Marksizm'den ayıran bir diğer saptama ise, devrimi gerçekleştirme ve devrimci sorumluluk alanında ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, örgütsel düşünce olarak Marksistler devrimi herhangi bir Marksist örgütün başarısıyla özdeşleştirirken, Anarşistler ise kitlelerin yerel ve enternasyonal çapta belirli bir gurubu değil, tüm bölgesel halkı ve enternasyonal birleşimlere önem vermekte ve devrimi anonim hale getirmektedirler. Anarşistlerin salt bir anarşist örgütün başarısını sağlama diye bir dertleri yoktur ve tüm amaçları kitlelerin çıkarları çerçevesinde kendi inisiyatifleri ile doğal örgütlenmeye girmeleridir.⁸⁴

Anarşistler ile komünistleri birbirinden ayıran en belirleyici husus, komünistlerin otoriteyi, başka bir otorite kurarak yıkmaya çalışmasıdır. Bu durumu I. Enternasyonal'de Bakunin ısrarlı bir şekilde belirtmiştir. Marks'a göre sosyal devrim, politik iktidarın ele geçirilmesiyle, yani politik devrimle mümkün olabilmektedir. Ancak anarşizmde, Bakunin'in de ifade ettiği gibi politik devrim, reddedilmekle kalınmaz, buna ilave olarak, "Proletarya diktatörlüğü" ya da "İşçi devleti" adı verilen geçiş devletleri de reddedilir ve doğrudan sosyal devrim⁸⁵ yani tüm insanları içine alan ve yönetimsiz anarşist düzene kavuşan toplum ve devrim benimsenir.

Düzen olarak anarşist düzen, Marksizm gibi kalıplaşmış bir sistem ve çözümler önermediği için esnektir ve yeni düşünsel gelişme ve pratiklere açıktır.⁸⁶ Klasik Marksizm ve komünizm bilindiği üzere, belirli sistemleri ve aşamaları olan bir düzendir. Ancak anarşizmde neyin nasıl olacağı, yollar ve araçlar önemszenmemekte, doğrudan istenilen sonuç düşünülmektedir. Hal böyle olunca da, sonuca götürecek en ufak bir öneri ve düşünceye bile açıktır. Tek fark bu sonuca götürmede kullanılacak yol ve aracın yönetsel yapıda olmamasıdır.

⁸³ Turhan Ilgaz, (2002), "Anarşizm Anarşinin Antitezidir", *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.41.

⁸⁴ Zileli, a.g.m., s.92.

⁸⁵ Özkaya, a.g.m., s.102.

⁸⁶ Özkaya, a.g.m., s.103.

İnsanların eşit bir yaşam tarzını benimseyen komünizme, anarşistlerin bir diğer eleştirisi, insanların, toplumsal sınıfları bağlamında ortaya çıkmaktadır. Komünist ideolojiye göre işçiler, bir kitle olarak değil, bir sınıf olarak tanımlanmaktadır⁸⁷ ve böyle bir tanımla da insanları bölme ayırıştırma ve eşitsizlikler anlamına gelebilmektedir.

Stalin’e göre anarşistler ile Marksistleri birbirinden ayıran bir diğer fark ise insan unsurunda yatmaktadır. Anarşistlere göre bireyler kurtulmadığı sürece kitlelerin kurtulması olanaksızdır ve bu nedenle de sloganları “her şey birey için”dir ancak Marksizm’de temel taş kitlenin kurtuluşudur ve ancak kitleler kurtulduğu takdirde bireyler kurtulma imkanı bulacaklardır.⁸⁸

Bakunin’e göre, anarşizm ile komünizm arasındaki en önemli fark ise, özgürlük anlamında ortaya çıkmaktadır. Marksizm’e göre halk, ancak onların kuracağı bir diktatörlük vasıtasıyla, özgürleştirilebilmektedir. Ancak Anarşizm’e göre hiçbir diktatörlük, kendi varlığını sürdürmekten başka bir hedefe sahip olmamakta ve insanları özgürleştirme amacıyla kurulsun bile onları sadece köleleştirmekte, bunun yanında gerçek özgürlük, ancak halkın topyekun başkaldırısıyla ve işçilerin aşağıdan yukarıya doğru, kendiliğinden örgütlenmesiyle yaratılabilmektedir.⁸⁹

Özgürlük konusunda açılan farklılık ortamının bir diğer bakışı ise, anarşistlerin herkes için tam özgürlük istemesidir. Buna göre, özgürlük hakkını kullanan kişi, şüphesiz başkalarının özgürlüğüne de saygı göstermelidir; aksi takdirde diğer taraf baskı altında kalacak ve doğal olarak direnme ve isyan hakkı doğacaktır ancak komünizmde başkalarının özgürlükten bahsetmesi durumunda suçlama söz konusu olacaktır.⁹⁰

Anarşizm ile Marksizm arasındaki bir diğer farklılık ve çatışma Hegel konusunda yaşanmaktadır. Hegel bir düşünür olarak, ortaya ‘Diyalektik’ yöntemi koymuş ve bu düşünce Marks tarafından ele alınmış, çeşitli değişimler ve eklentiler ile ‘Diyalektik Materyalizm’ ortaya çıkartılmıştır. Marksizm’de düşünce bağlantısı sebebiyle Hegel’e olan düşkünlük, Anarşistler tarafından eleştiriye alınmıştır.

⁸⁷ Dolgoff, a.g.e., s.297.

⁸⁸ Stalin, a.g.e., s.10.

⁸⁹ Dolgoff, a.g.e., s.359.

⁹⁰ Richards, a.g.e., s.126.

Anarşistler Hegel'i bürokratik anayasalcılığı öven ve restorasyoncu şeklinde tanımlamışlar ve farklılık diyalektik konusunda da ortaya çıkmıştır.⁹¹

Din ve bilim açısından da anarşizm ile komünizm arasında farklar bulunmaktadır. Bakunin'in Tanrı ve Devlet adlı kitabında, belirttiği şekilde, hem komünizm hem de anarşizm olarak belirtilen devrimci sosyalizm, eşit ölçüde, batıl inançları yok eden ve imanın yerini alacak olan bilimi desteklemektedirler ancak Komünizm, bunu dayatmaya çalışırken, devrimci sosyalistler onu, üretmek için çaba harcarlar; dolayısıyla, önceden hazırlanan ve bazı üstün entelektüeller tarafından "cahil yığınlara" empoze edilen bir planı takip etmek yerine, ikna olmuş insan gruplarının kendiliğinden, özgür bir şekilde aşağıdan yukarı, ve kendi çıkarlarına uygun olarak, kendi kendilerini örgütlemelerini savunmaktadırlar.⁹²

Meriç, sosyalizmi, Komünizm ile eş anlamlı olarak kullanmış ve anarşizm ile sosyalizm arasındaki en temel farkın eleştiri olarak ortaya çıktığını savunmuştur. Ona göre; sosyalizm kurulu düzenin eleştirisi ancak anarşizm de sosyalizm'in eleştirisidir; yani kısaca eleştirinin eleştirisidir.⁹³

Birçok farklılık açıklanmasına rağmen, göze çarpan en büyük farklılık, devlet ve otorite kavramlarında çıkmaktadır. Zaten tüm anarşizm ve komünizm tarihi içerisinde özellikle I.Enternasyonal'den sonra, yaşanan çatışmalar ve tenkitler bu eksende gelişmiştir. Anarşistler, komünistleri, hep devletçi ve otoriter düzen yanlısı, doğal olarak da özgürlük karşıtı şeklinde suçlamışlar. Buna karşılık, komünistler anarşistleri hep yavaş kalmakla ve eyleme geçememekle, aktif olamamakla suçlamışlardır.

1.5. ANARŞİZMİN MODERN DÜŞÜNCEYE KATKILARI

Anarşizm ile ilgili olarak, buraya kadar geline süreçte hep yıkımdan ve devleti, yönetenleri, yönetimleri, insan üzerindeki baskı unsurlarını bertaraf etmesinden bahsedilmesi, inceleme alanımızın şiddete yönelen kısmı ile alakalı olmasından kaynaklanmıştır. Oysa ki, anarşizm aynı zamanda insanlığın geçmişten gelen serüvenine, onların özgürlüklerinin artırılması ve insanlık için daha farklı özgürlükçü

⁹¹ Stalin, a.g.e., s.16.

⁹² Bakunin, (2007), a.g.e., s.98.

⁹³ Cemil Meriç, (2002), *Mağaradakiler*, İstanbul: İletişim Yayınları, s.165

düşüncelerin ortaya konmasına da olanak sağlayarak, insanların özgür birer birey haline gelmelerinde de katkıda bulunmuştur.

Anarşizm bir düşünce biçimi olarak ele alındığında sadece şiddeti öngören ve şiddet vasıtasıyla istediği dünya görüşünü gerçekleştirmeye çalışan şekilde de görülmemelidir. Bu sebeple salt bir ideoloji olarak, özgürlüklerin kazanılmasına ve daha özgür bireyleri gerçekleştirmeye çalışan bir yapıda da bulunmaktadır. Bu yolda, bazı düşünürlere göre şiddetle bazılarına göre de pasif yollarla özgürlüklerin elde edilmesi ve devlet ve otorite kurumlarının insan üzerindeki etkisinin kaldırılması sağlanabilecektir.

Bazı anarşistlerin bombalamaları ve hatta terörizmi açıkça desteklemelerine karşın, anarşistlerin büyük bir çoğunluğu da şiddeti büyük bir yanılğı, karşı tepki ve ahlaki olarak kabul edilemez görmüşlerdir.⁹⁴ Bu görüşler ile birlikte, gerek şiddet hareketleri ile gerek de şiddet içermeyen itaatsizlik ve düşünceler ile anarşizm, özgürlükçü düşüncenin daha da artmasına ve gelişmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda devletler ve katı otoriteler, birey özgürlüklerini daha fazla ön plana almışlar, yaptıkları ya da yapmayı düşündükleri baskı ortamlarını ortadan kaldırmak zorunda kalmışlardır. Bu sayede anarşizm ile birlikte, düşünceler de, birey özgürlükleri de daha fazla gelişme ortamı bulmuştur.

Burada incelenecek olan konu, anarşizm ve liberalizmin temel önermeleri ve ilkelerine doğrudan bağlı olduğundan, bu önermelerin incelenmesi, birey özgürlüklerine ve toplumsal dayanışmaya anarşizmin ne gibi katkılarda bulunduğunu anlamada faydalı olacaktır. Anarşizmin, sürekli belirtilen en temel önermesi doğal düzen sistemidir. Buna göre, liberter bir düşünür olan Jean Jacques Rousseau'nun düşünceleri de aşırı özgürlükçü ve hatta bazı noktalarda anarşizme kayan bir yapıdadır. Ona göre, medeniyet suni ve yoz bir yaşama yol açmış ve kötülük medeniyetten kaynaklanmıştır. Bu doğrultuda da, saf, düzgün ve iyi doğan insan medeniyetler ve dönem koşullarındaki mevcut bilimler sayesinde bozulmuş, insanın içindeki doğal iyi bozulmuştur.⁹⁵ İnsanın içindeki doğal iyi durumunun bozulduğunu, "Toplum Sözleşmesi" eserinin girişinde de yine pekiştirmektedir. Belirtilen anlatımlara benzer olarak, devlet ve medeniyetlere, otorite ve hükümetlere bağlı

⁹⁴ Heywood, A.g.e., s.233

⁹⁵ Skirbekk ve Gilje, a.g.e., s.328.

olarak, özgür doğan insanın artık her yerinden zincirlere bağlı olduğunu belirterek, anarşistlerin de temel önermelerine yakın bir pozisyonda bulunmuştur.⁹⁶

Anarşist hayatının büyük bir bölümünde, Fransız filozofların etkilerinin bulunduğu Godwin de, Rousseau’dan hayli bir şekilde etkilenen düşünürlerden olmuştur. Rousseau’da, insanın doğuştan iyi olduğunu ancak kurumlar tarafından yozlaştırıldığını, özel mülkiyetin insanlığın çöküşü olduğunu, ve yukarıda belirtilen insanın özgür doğduğunu ancak her yerde zincire vurulduğunu okumuş, Helvétius ve d’Holbach’tan, bütün insanların eşit olduğunu ve toplumun insan mutluluğu için biçimlendirilmesi gerektiğini öğrenmiş ve bu temel fikirler üzerine kendi düşünce sistematüğini oluşturmuştur.⁹⁷ Bu sistematik içerisinde, okuduğu düşünürlerin düşüncelerine benzer bir şekilde, insanları adaletsizliğe, aç gözlülüğe ve saldırganlığa iten sebeplerin, onların doğuştan günahkar olmaları değil, devletin ve insan doğasına aykırı yozlaştırıcı kanunların var olmasından kaynaklandığını belirtmiştir.⁹⁸ Görüldüğü gibi anarşist ve liberalist düşünce tarihi hep bu şekilde, tıpkı bir kar topu gibi devlet ve otorite kurumlarının üzerine gelmiş, kurumları yıkamamışsa da, büyük etkiler yaratarak insan özgürlüklerini ve daha özgür ve iradi toplumların oluşmasını sağlamışlardır.

Bireycilik de, modern düşünce sistemlerine etki eden anarşist ve liberalist söylem ilkeleri arasında yer almaktadır. Bireycilik bireyin haklarını toplumun haklarından üstün gören ve her türlü değer bireylerden geldiğine inanan, toplumsal hayatta bireyi her şeyden üstün tutan siyaset ve toplum görüşünü ifade etmektedir.⁹⁹ Her türlü kararın vericisi birey olduğundan, anarşizmde de bireye etki eden düzen, bireyin kararlarına doğrudan olmasa da dolaylı yollardan etki etmektedir. Bu sebeple düzen olumsuzlanmakta ve bireye olan etkisinin kaldırılmasına çalışılmaktadır.

Proudhon’un yönetime karşı olduğunu ve bireyciliği ne denli içselleştirdiğini ispatlayan şu sözleri, “Yönetmek için bana el atan her kim olursa olsun, bir gaspçı ve tirandır ve ben ona düşman derim”¹⁰⁰ kendi kendini yönetme durumunu işaret etmiştir. Anarşizmde bireyin ne kadar önemli olduğunun geniş kapsamlı anlatımı

⁹⁶ Heywood, a.g.e., s.239.

⁹⁷ Marshall, a.g.e., s.284.

⁹⁸ Heywood, a.g.e., s.239.

⁹⁹ Halis Çetin, (2001), “Liberalizmin Temel İlkeleri”, Nevzat Güldiken (Der), *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.2, S.1, s.221.

¹⁰⁰ Marshall, a.g.e., s.343.

daha ilerleyen başlıklar altında incelenmiştir. Ancak burada belirtilmesi gereken konu, gerek liberalizmde gerek de anarşizmde bu denli önemli olan birey ve bireycilik kavramları, insanların kendi kararlarını toplumda daha rahat almasına olanak sağlamıştır. Gerek anarşizmin gerek de liberalizmin getirdiği eleştiriler sayesinde devletler birey kararlarına daha fazla önem vermeye başlamış, toplumsal yaşam ortamlarında, bireyler daha ön plana çıkmışlardır.

Anarşizmin temel ilkelerinden biri olan özgürlük kavramı da, modern düşünceye kazandırılan ve edinim olarak sağlanan en önemli konulardan biridir. Temel felsefesi her alanda özgürlük olan anarşizm, daha önce belirtildiği ve ilerleyen başlıklarda da fazlasıyla pekiştirileceği gibi özgürlüklerin sağlanmasında çok önemli roller üstlenmiştir. Diğer özgürlükçü düşünce sistemleri ile birlikte anarşizmde, devletlerin özgürlükleri engellediğini, kişilerin hayatlarına aşırı müdahale ettiklerini ve bu sebeple de kaldırılması gereken yapılar olduğunu savunmaktadır. Bu sayede, anarşizmin özgürlük önermeleri, özellikle monarşik yapılar olmakla birlikte tüm yönetimleri, kişi özgürlükleri alanında daha fazla taviz vermeye zorlamış ve kişi özgürlüklerini geliştirmiştir. Anarşizmin aşırı özgürlükçü düşünce yapısı, ortaya konulduğundan itibaren farklı özgürlükçü düşünce sistemlerine de kaynaklık ederek, özgürlüklerin her ortamda tartışılmasını sağlamıştır. Bu husus günümüz devletlerinde hala tartışılan bir durum olmakla birlikte devletlerinde özgürlükleri en üst seviyelere taşıma yarışını beraberinde getirmiştir.

Anarşizmde özgürlük kavramına soyut ve somut manaları ile yaklaşan, Bookchin, özgürlüğün, yaşamın sürdürülmesi ve ne pahasına olursa olsun ayakta kalmanın adı olamayacağını, insanın ancak sosyal baskından kurtulduğunda ve özgürlüğü soyut biçimde elde ettiğinde tamamen insan olabileceğini, buna ek olarak insanın aynı zamanda somut biçimde de özgür olması gerektiğini ve insanın maddi yoksunluktan, yoğun çalışma mücadelesinden, gereksinim duyulan şeyler için insafsızca sürdürülen mücadeleden kurtarılması gerektiğini çünkü özgürlüğün somut ilkeler üzerinde yükselen bir ülkü olduğunu belirtmiştir.¹⁰¹ Burada Bookchin tarafından ortaya konulan soyut ve somut kavramları birlikte düşünülmesi gereken kavramlardır. Aksi takdirde biri olmadan diğeri de var olmayacağı için özgürlük olmayacaktır.

¹⁰¹ Turan, (Murray Bookchin'den aktaran), a.g.e., s.218.

Anarşizmin temel taşlarından biri olan ancak kavramsal analiz olarak liberalist bir düşünür olan Hayek tarafından ön plana çıkartılan kendiliğinden doğan düzen de anarşizmin modern düşünceye kazanımı olarak gösterilebilir. Bunun kazanım olarak addedilmesinin sebebi ise, “Kendiliğinden doğan düzen” kavramı ile “Doğal düzen” kavramlarının birbirlerine çok yakın kavramlar olmasıdır. Hemen hemen aynı hedefi gösteren bu iki kavram, toplumsal ve bireysel özgürlüklerin geliştirilmesine katkı sağlamış ve devletin daha az düzenleyici aktör olmasında, birincil konumlarda bulunmuşlardır.

Hayek’e göre, Kendiliğinden doğan düzen, sonuçları hiç kimse tarafından önceden sezilmemiş ve planlanmamış bir evrim süreci sonucunda, insan davranışının ürünü fakat insan tasarımının ürünü olmayan bir düzendir. Ek olarak, Devlet, insan tasarımının ürünü olan, özellikle bir grup tarafından oluşturulan uygulanamaz planları uygulamaya çalışmakla bu düzeni sekteye uğratan bir faktör olarak algılanmaktadır.¹⁰² Hayek’in “Kendiliğinden Doğan Düzen” teorisi, başta devlet ve yönetici organlar olmak üzere, dışarıdan topluma yapılacak her türlü müdahaleye karşı çıkmaktadır. Bunun sebebi ise, insanların karşılıklı ilişkiler içerisinde en mükemmel düzeni sağlayacakları inancıdır. İnsanlar kendi aralarında kuracakları düzen içerisinde muhakkak çatışma olacaktır. Ancak Hayek’e göre bu çatışma sonucunda da herkesin kabul ettiği ve benimsediği doğal düzen yerini alacaktır. Ancak devlet otoritesinin düzenlemeye karışması, devletin zor gücünde göz önüne alındığında herkes tarafından kabul edilmeyen ancak mecburi itaat gerektiren bir düzen olacak ve bu düzen kesinlikle uygulanamaz olacaktır.

Hayek’in teorisinde dikkate alınması gereken en önemli nokta “evrim” kavramıdır. “Evrime” ve “Kendiliğinden Doğan Düzen” kavramları aynı anlama gelmektedir. Çünkü Hayek’e göre, toplumsal kurumlar inşa edilmiş gibi görünmesine karşın, önceden planlanmış değildirler. Bu kurumlar evrimsel bir süreçle kendiliğinden oluşmuşlardır. Buna ilave olarak, Evrim’in de zorunlu bir süreç olmadığı ve tamamen kültürel bir süreç olduğu göz önüne alındığı takdirde, kendiliğinden doğan düzenlerin, tamamen evrim sürecini yaşaması gerekmektedir.

¹⁰² Ahmet Özalp (Hayek’ten Aktaran), (2008), “Diyalektik Düzlemde Refah Devleti ile Yeni Sağ İlişkisi”, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 23, ss.106-119.

Ayrıca evrim belirli kuralları içerisinde barındırmadığından ve gelecek hakkında da en ufak bir öngörü içermediğinden tamamen doğal bir süreçtir.¹⁰³

Hayek'e göre böylesi bir sürece müdahale yapılması ya da benzer bir ifadeyle devletin, yöneticilerin ya da yasak koyucuların toplumsal yarar sağlamak için dengeyi amaçlayan müdahaleleri dengeden çok öngörülemeyen denetimsiz dalgalanmalar ve düzensizliklere neden olacaktır.¹⁰⁴

Hayek bilginin dağıtılması ve toplum için kullanılması açısından da kendiliğinden doğan düzen teorisini önermektedir. Bu doğrultuda, kendiliğinden ortaya çıkmış adetlerin, örflerin, kurumların ve kuralların gerçek bilgiyi içerdiğini bunu sebebinin de, önceki kuşakların bilgilerinin aktarımı olduğunu belirtmektedir. Buna karşılık devlet tarafından organize edilen bir toplumun sahip olduğu bilginin otorite ya da planlamayı yapan kişilerin sahip oldukları bilgi ile sınırlı olduklarını savunmaktadır. Topluma kazandırılacak olan yeni bilgilere de bu gözle bakmaktadır. Bu doğrultuda, toplumun yeni enformasyonlara tepki gösterip göstermemesi, merkezi otoritenin yeterli bilgiye sahip olup olmamasına bağlı olacaktır.¹⁰⁵

Doğal düzen sistemi, anarşizm içerisinde doğaya dönüş olarak adlandırılan ve sürekli her anarşist tarafından benimsenerek atıfta bulunulan bir kavramdır. Belirtildiği gibi doğal düzene dönüş nasıl ki, devlet müdahalesinin olmadığı ve karşılıklı işbirliği içerisinde insan hayatını anlatan bir teori ise, kendiliğinden doğan düzen de insanların karşılıklı ilişkilerinde ve özellikle toplumsal yaşam koşullarında doğal düzene dönüş ile örtüşmektedir. Bu sayede gerek doğal düzen, gerek de kendiliğinden doğan düzen teorileri, devletlerin insan ilişkilerine müdahalelerini kısıtlamış, anarşizmin temel savı olan otoriteyi yıkma sağlanamamış olsa dahi, devletlerin toplumsal işleyişe ve ilişkilere daha az katılması ve müdahale etmesi ile sonuç almıştır.

Anarşizmin, diğer özgürlükçü düşünce sistemleri ile birlikte sosyal hayata ve özgürlüklere yapmış olduğu katkıların yanında, devleti ve otoriteyi ortadan kaldırma bağlamında da yanlış anlaşılması gereken durumları söz konusudur. Tezin ana

¹⁰³ Ahmet Emre Biber, (2006), *Avusturya Okulunda Devlet Anlayışı (Hayek Özelinde Bir İnceleme)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.79.

¹⁰⁴ Biber, a.g.e., s.83.

¹⁰⁵ Biber, a.g.e., s.80.

konusu ile ilgili olarak, anarşizmin teröre ve şiddete kayan tarafları ele alınmakla birlikte, unutulmaması gereken nokta, şiddet içermeyen tamamen pasif bir şekilde gerçekleştirilmesi sistematize edilen yönleri de mevcuttur. Aksi takdirde bir düşüncenin, ideolojinin ya da bir inanışın terör olarak adlandırılması, son derece büyük yanlışlıklara sebep olacaktır. Burada örnekler ve düşünürler ile anarşizmin şiddet düşüncesi olmadığı anlatılmaya çalışılacaktır.

Anarşizmin şüphesiz en önemli isimlerinden biri olan Proudhon, çatışmadan ve şiddetten nefret edip, terörü yadsıyan anarşist düşünürlerin başında gelmektedir. Proudhon'un eylem prensipleri genel olarak itaatsizlik şeklinde kendini göstermektedir. Bunların en başında, yaşamının son yıllarında kaleme aldığı ve sendikalizmi çok yakından ilgilendiren “Çalışan Sınıfların Siyasal Yeteneği Üzerine” adlı eseri gelmektedir. Eserinde, işçilerin kurtuluşlarını ne Bakunin, ne Neçayev ne de diğer şiddet yanlısı anarşist kuramcılar gibi şiddet eylemlerine bağlamıştır. Ona göre, işçilerin kurtuluşları ancak ekonomik eylem yolu ile kendi savaşımaları sonucunda sağlanabilecektir. Bu durumda, günümüzde sıklıkla karşılaşılan işçi sendikalarının haklarını alabilmek ve istedikleri düzene ulaşabilmek için kullandıkları grev haklarını işaret etmektedir.¹⁰⁶

Proudhon'un işçilere ve sendikalara eylem yolu olarak işaret ettiği, pasif yöntemlere ilave olarak, mülkiyet ile ilgili önermeleri de şiddeti yadsıyan görüntüdedir. Ona göre, toprakların, konutların, madenlerin, fabrikaların sahiplerini şiddet yoluyla mülksüzleştirmek de doğru değildir. Bu hedefe sermayeyi kar elde etmekten yoksun bırakarak ulaşmak daha mantıklı, elde edilebilir olacak ve böylelikle şiddete dayalı mülksüzleştirmeler olmaksızın, genel bir “Toplumsal Tasfiye” yolu açılmış olacaktır.¹⁰⁷

Yasalar konusunda da Proudhon, diğer konularda olduğu gibi şiddet karşıtı ancak sivil itaatsizlik yanlısıdır. O da, tıpkı Rousseau gibi, bizzat rıza göstermedikçe insanların herhangi bir yasaya itaat etmemeleri gerektiğine inanmaktadır. Bireyler yasaların yapımına doğrudan katılmadıklarından parlamenter sistemlerde yürürlüğe konulmuş yasaları kabul etmemektedir. Bu durumu da, şu şekilde açıklamaktadır, “yasa benim katılımım olmaksızın, onay vermememe rağmen, yol açtığı zarar

¹⁰⁶ Çitlioğlu, a.g.e., s.111.

¹⁰⁷ Kropotkin, a.g.e., s.58.

yüzünden acı çekmeme rağmen yapılmıştır”.¹⁰⁸ Proudhon’a göre bir yasama gücü gerekiyorsa, kişinin kendinden daha iyi bir yasama gücü yoktur. Bu durumda da zaten diğer tüm yasalar kabul edilmemiş olur. Yasaların yerine, daha önce belirtilen Hayek’in düşüncelerinde belirttiği kendiliğinden düzene uyan, özgür sözleşmeyi ve gönüllü onayı yerleştirmektedir. Bu durumda doğal olarak otoritenin şiddetle yıkılması yerine inkarı olacaktır.

Aklı ve aklın kanunlarını temel taşı kabul eden Godwin, anarşizm gerçekleştirilirken şiddetin olmaması gerektiğini savunan başka bir düşünürdür. Devrimlerin bir tiranlığın saçtığı dehşet yüzünden başladığını, iktidarı ele geçirenlerin başkalarını ceza tehdidi ile zorlamaya çalıştıklarında, devrimlerin tiranlığa dönüşeceğini savunmuştur.¹⁰⁹ Hemen tüm devrimlerin ardından cezalandırmalar söz konusu olabileceği için şiddet yolu ile devrimlerden kaçınılması gerektiğini kuramında ön plana yerleştirmektedir.

Godwin, temel olarak barikatlarla değil fikirlerle devrimi benimsemiştir. Ona göre, değişimi sağlayacak uygun araç, bilginin yayılmasıdır ve insan zihnini etkileyecek meşru araç, zor değil, iknadır. Buna ilave olarak, toplumun eşitlenmesinin herkesi zorla çıplak ve vahşi bir eşitliğe değil, herkesi bilgelğe yükseltmekten geçtiğini vurgulamaktadır. Hükümetler, Godwin’e göre fikir temellerinde kuruldukları için, insanlar akıllandıkça ve onun gereksiz bir kötülük olduğunu anladıkça, desteklerini aşamalar halinde çekecekler ve hükümetlerde zamanla kendilerini tasfiye edeceklerdir. Bu haliyle, anarşist gelenek içinde, “sözlü propagandayı” savunan ilk düşünür olmuştur.”¹¹⁰

Hükümeti, devletleri, yönetimleri ve mülkiyeti reddeden önemli düşünürlerden biri de Tolstoy’dur. Tolstoy kendini her ne kadar anarşist olarak addetmese de, anarşist teorinin temel yapıları ile görüşleri önemli ölçüde kesişmiştir. 1862 yılında Batı Avrupa’da, Proudhon’u ziyaret etmesi, bundan önce de Proudhon düşüncelerini okuyup, milliyetçiliğin, özgürlüğün gelişimi önündeki en büyük engel olduğunu belirtmesi ve tüm hükümetlerin aynı derecede iyi ve kötü olduklarını ve en

¹⁰⁸ Marshall, a.g.e., s.356.

¹⁰⁹ Marshall, a.g.e., s.316.

¹¹⁰ Marshall, a.g.e., s.317.

iyi idealin anarşi olduğunu belirtmesi onun anarşist düşünürler kategorisinde değerlendirilmesini sağlamıştır.¹¹¹

Tolstoy'un yazdığı tüm eserler incelendiğinde, dinsel temaların ön plana çıktığı kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Eserlerinde, kötülöklere karşı tepki vermeyen, mülkiyete önem vermeyen, doğruluğu içsel değerlerine göre ölçen karakterlerin varlığı sıklıkla vurgulanmaktadır. Tolstoy'un 1857 yılında Paris'te gerçekleşen giyotinle idama tanık olması onun hükümetlere olan bakışını daha da keskin hale getirmiştir. Tanıklık ettiği idamdan sonra, "Bundan böyle hiçbir yerde hiçbir hükümete hizmet etmeyeceğim"¹¹² sözleri ile düşüncelerinin ana eksenini tanımlamıştır.

Anarşist bir düşünür olarak kabul edilen Tolstoy da, şiddeti kesinlikle benimsemeyen düşünürler içerisinde yer almaktadır. Çünkü anarşist düzeni gerçekleştirmek için şiddet kullanıldığı zaman, bu durum sadece hükümetlerin yeni uygulayacakları şiddete zemin hazırlayacak ve onları haklı çıkaracaktır. Ayrıca mevcut düzenin şiddet yoluyla değiştirilmesi halinde, yeni düzenin de kendi düşmanları tarafından şiddet yoluyla yıkılmayacağı garanti edilemeyecek ve yeni kurulan düzen de tıpkı eski düzen gibi kendisini şiddet yoluyla savunmak zorunda kalacak ve yeni kurulan düzenin eskisinden bir farkı kalmayacaktır.¹¹³

Tolstoy hükümetleri ortadan kaldıracak en değerli ve etkin aracın şiddet değil kamuoyu olduğunu anlamış ve hükümetlerin kamuoyuna dayandıklarını belirtmiştir. Ona göre, çözüm kamuoyunu tartışma ve ikna yoluyla, bütün hükümetlerin zararlı ve eskimiş olduğunu ortaya koyarak değiştirmektir. Halkın gücün zorda değil gerçekte yattığını görmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda tek sürekli devrim ahlaki devrimdir ki, bu da ancak kişinin kendi içinde yenilenmesi ile sağlanabilmektedir. Anlatılanlar doğrultusunda Tolstoy, siyasal cinayetlerden kaçınmayı işaret etmiş ve siyasal cinayetlerin sadece devletin güçlenmesine yarayacağına ve halkın daha fazla ezilmesi için bir bahane oluşturacağına vurgu yapmıştır.¹¹⁴

Devletin insanlığın ahlaki ve ruhsal doğasıyla bağdaşmadığına inanan, devletin uzun süre varlığını sürdüreceğine inanmasına rağmen, "aydınlanmış anarşi"

¹¹¹ Woodcock, a.g.e., s.228.

¹¹² Woodcock, a.g.e., s.230.

¹¹³ Marshall, a.g.e., s.528.

¹¹⁴ Marshall, a.g.e., s.529.

kavramını her zaman bir ideal haline getiren Gandhi, anarşizmin şiddet içermeyen gerçekleştirilebileceğine inan ve bu yolda hareket eden düşünürlerinden biridir.¹¹⁵ Gandhi, merkezi devlete ve doğurduğu şiddete her zaman karşı çıkmış ve 1916'da yaptığı ünlü konuşmasında, Hindistan'daki şiddet yanlısı devrimcilerden söz ederken, kendisinin anarşist değil, "farklı türden bir anarşist olduğunu"¹¹⁶ söylemiştir.

Diğer anarşistlerin önermelerinden farklı olarak Gandhi anarşizminde Hint felsefesi yatmaktadır. Gandhi'nin hem kendi dünya görüşünde hem de anarşist görüşlerinin merkezinde, "Satya" denilen doğruluk, "Karmayoga" adı verilen tarafsız eylem aracılığıyla özgerçekleştirim, "Varnasramdharma" denilen Hindu doğru çizgi yasası ve konumuz açısından en önemlisi "Ahimsa" adı verilen kimseyi incitmeme ya da şiddete başvurmama ilkeleri yer almıştır. Gandhi bu temel felsefelerine ek olarak Güney Afrika'da "Satyagraha" denilen özgül bir direniş yöntemi gerçekleştirmiştir. Şiddet içermeyen bir tür direniş yöntemi anlamına gelen mücadele yönteminde, Gandhi, pasif tutumdan aktif tutuma geçen ve şiddet içermeyen direnişi vurgulamıştır. Buna ek olarak, "pasif direnişi" zayıfların silahı olarak görmüş, öfkeli meydan okuma anlamına gelen "Sivil İtaatsizlik" mücadelesinden de kaçınmıştır.¹¹⁷

Gandhi'nin devlete bakışı, Tolstoy ile örtüşmektedir. O da, devlet'in yoğunlaşmış ve örgütlenmiş şiddeti temsil ettiğini düşünmüş, sömürüyü azaltmaya ve refahı sağlamaya çalıştığı zaman bile devlet gücünden korkmuş ve bunu devletin ilerlemenin temel adımı olan bireyselliği tahrip etmesine bağlamıştır. Bunun yerine "Swaraj" adı verilen öz yönetimi benimsemiştir.¹¹⁸ Öz yönetim çalışmaları kapsamında Hindistan'da köyleri dolaşmış ve köylülerle birlikte yaşamıştır. Kendisi ile birlikte olanlara "İnşa Programı" adını verdiği sistemi anlatmış ve böylece köylülerin kendilerine güvenmelerinin sağlanacağını, kendilerine yeterli olduklarını hissetmelerini ve kendi haklarına sahip çıkmalarının sağlanabileceğini vurgulamıştır. İlave olarak, inşa programında başarılı olunması halinde, Hindistan'da sivil itaatsizlik olmaksızın Swaraj'ın gerçekleştirileceğini savunmuştur.¹¹⁹

¹¹⁵ Marshall, a.g.e., s.594.

¹¹⁶ Burada farklı bir türden anarşist olarak Gandhi tarafından yapılan anlatım, şiddeti ve terörü benimsemeyen anlamına gelen anarşisttir. Daha fazla bilgi için bkz. Marshall, a.g.e., s.587.

¹¹⁷ Marshall, a.g.e., s.588.

¹¹⁸ Marshall, a.g.e., s.591.

¹¹⁹ Marshall, a.g.e., s.590.

Son olarak, şiddet eylemleri ve terörist hareketler olmadan sonuç almaya yarayacak sistemlerden biri olan “Sivil İtaatsizlik’ten” bahsedilmesinde de fayda bulunmaktadır. Çünkü sivil itaatsizlik de anarşistlerce benimsenen yöntemlerden biri olagelmıştır. Bunun en güncel örneklerinden birini, ilerleyen bölümlerde daha geniş ve ayrıntılı incelenecek olan “vicdani ret”, “total ret” eylemleri oluşturmaktadır. Bunlara eylem denilmesinin yegane sebebi ise, eylemsizlik içerisinde olduklarını iddia etmelerine rağmen, kendilerinden toplum kuralları ve yasalar çerçevesinde yapmalarını istenilen durumları yapmayışlarıdır.

Sivil itaatsizlik kavramını literatüre kazandıran, Henry David Thoreau olup, geniş yankı bulması, Martin Luther King gibi özgürlük ve adalet yanlıları ile olmuştur. Ökçesiz sivil itaatsizliği şöyle tanımlar. “Sivil itaatsizlik her şeyi: hukuk ve devlet düzenini, toplum gerçekliğini sorgulayan direnme hakkının bir bakıma bu süreç içerisindeki Hukuk Devleti idealini de yaratarak, bu yerin hukuk ve devlet düzeni tipinde büründüğü çağdaş bir biçimdir”.¹²⁰

En iyi yönetimin hiç yönetmeyen olduğunu düşünen Thoreau’yu böyle düşünmeye iten neden, yönetimin insanların taleplerine cevap verememesi ve gücünü kötüye kullanmasıdır. Thoreau, yönetimin zorbalığı ve yetersizliği yüzünden yaşam çekilmez bir duruma geldiğinde insanların direnme hakkının bulunduğundan söz etmektedir.¹²¹ Sivil itaatsizlik prensipleri de zamanla tanımına ve uygulamalarına bağlı olarak gelişen bir yapı göstermiştir. Buna göre, sivil itaatsizliğin temel prensipleri, “Yasaya aykırılık, Şiddetsizlik, Kamuya açıklık, Çiğnenen pozitif hukuk normundan doğacak yaptırıma katlanma”¹²² şeklinde kendini oluşturmuştur.

Aslında bu prensipler başlık olarak bile sivil itaatsizliğin ne olduğunu yeterince anlatmaktadır. Yapılacak eylem yasaya aykırı olmalı ancak şiddeti kesinlikle içermemelidir. Eylemin yankı bulması ve taraftar toplaması ve gerek de düşünceyi kamuya anlatması açısından herkese ulaşabilir bir yöntemle kamuya açık bir şekilde yapılmalıdır. Sonuç olarak da, çiğnenen hukuk kurallarına karşı yasal yaptırım ve cezalara katlanılması gerekmektedir.

¹²⁰ Şeniz Anbarlı (Hayrettin Ökçesiz’den aktaran), (2001), “Bir Pasif Direnme Modeli Olarak Sivil İtaatsizlik”, *Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF Dergisi*, C.2, S.1, s.320.

¹²¹ Anbarlı (Thoreau’dan aktaran), a.g.e., s.322.

¹²² Anbarlı, a.g.e., s.323-324.

Tüm anlatılanlar ışığında, anarşizmin, diğer özgürlükçü düşünce sistemlerine katkıda bulunduğunu, hatta bazı özgürlükçü düşüncelerin ortaya çıkmasını sağladığını, ortaya konulan özgürlükçü ve eşitlikçi düşünceler ile insanların devletlerden daha fazla haklarını almalarını sağladığı, her türlü ideoloji ve görüş gibi şiddet yanlısı olmayan yönlerinin ve düşünürlerinin bulunduğunu, baskıcı devletlerin, görüşlerin daha da yankı bulmasını engellemek amacıyla tavizler verdiğini ve en önemlisi özgürlüklerin giderek daha fazla verilmek durumunda kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu doğrultuda, anarşizmin tamamen şiddet ile özdeşleştirilmesi de bir o kadar yanlış olacaktır. Ancak anarşizmde genel olarak ön plana çıkan düşünürler eylemleri övmeleri ve yüceltmeleri sebebi ile anarşizmin en belirgin yanını eylemci ve terörcü düşünürler oluşturmuştur. Bu doğrultuda çalışmanın başlığını oluşturduğu üzere anarşizmin şiddet ve terörle bağlantısını, eylemlerin olmadığı düşüncelerinin yanında aşırı eylemci yanlarının ve eylem sevdalarının anlatılması gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ANARŞİZMDE ŞİDDET VE TERÖR TERÖRCÜ ANARŞİSTLER VE EYLEM YOLUYLA PROPAGANDA

2.1. ANARŞİZM VE ŞİDDET

Anarşi ve anarşizm düşüncesi ile birlikte anılan ve kelimeler anıldığında ilk akla gelen şiddet kelimesi, anarşi ve anarşizm'in anlaşılması ve tam idraki açısından tanımlanmalı ve açıklığa kavuşturulmalıdır. Gerçekte anarşizm diğer ideolojiler bütünü gibi, bir ideoloji ve düşünce biçimidir. Bütün düşünce biçimleri ve ideolojiler insanların, dünya görüşleri ve istekleri doğrultusunda ortaya konulmuştur. Diğer ideolojilerin tümünde şiddet görülmeyebilirken anarşist ideolojide, oldukça yaygın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

2.1.1. Şiddet

İnsanlar bir varlık olarak belli oranda şiddet duygusunu içlerinde barındırmaktadır. İnsanların içlerinde saklı bulunan bu şiddet olgusu zaman içerisinde yetişilen ortam, eğitim, özümşenen kültür ve sahip olunan ekonomik koşullara bağlı olarak ya arındırılmakta ya da fırsat bulunan ortamlarda dışarıya vurulmaktadır.¹²³ Kültürün, şiddeti ehilleştirici özelliğine bağlı olarak, bazı ülkeler ve toplumlarda şiddetin sürekli var olması ya da hemen hemen hiç olmaması söz konusudur. İdeolojilere bağlı olarak da toplumlar içlerinde saklı kalan eğitilmemiş şiddeti kolayca ortaya çıkarabilmektedirler.

Şiddet, dilimize Arapçadan geçen bir kelime olmakla birlikte, kelime köken anlamından ziyade, günümüz anlayışına uygun olarak, karşıt tutumda görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, sert davranma ve insanları sindirmek, korkutmak için yapılan hareket ve yaratılan olaylardır.¹²⁴

Şiddet'in geniş kullanım alanları, bedene zor uygulama, bedensel zedelenmeye neden olma, kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, bozma ya da uymama, rahatça

¹²³ Çitlioğlu, a.g.e., s.21.

¹²⁴ Artun Ünsal, (1996), "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito: Şiddet*, S.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.29.

gelişmesini ya da tamamlanmasını engellemek üzere bazı doğal süreçlere, alışkanlıklara, vb. yersiz kısıtlamalar getirme, anlamın çarpıtılması, büyük güç sertlik ya da haşinlik, kişisel duygularda sertlik,¹²⁵ şeklinde kendini göstermektedir. Burada ‘kişisel özgürlük, bozmak ve uymamak’ anlamında temsil edilen şiddetin siyasal yönü, daha spesifik bir anlatımla, kişisel düşünce, anlayış ve algılara müdahale etmek, saygı duymamak, orantısız tepki göstermek, yasaklamak, susturmak olarak belirtilebilir.

Michaud’un şiddet başlıklı incelemesinde, anarşistlerin durumuna ya da diğer tüm siyasal ideolojiler tarafından yaratılan şiddete gönderme ve tanımlama söz konusudur. Şiddet, karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel ahlaki, moral, manevi bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik ve kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır.¹²⁶

Ancak tüm şiddet türleri konumuz kapsamında inceleme alını oluşturmayacaktır. Konumuz açısından önemli olan ve incelenmesi gereken şiddet, siyasal şiddettir. Nieburg’a göre siyasal şiddet, amacı, hedefler ve kurbanlar seçimi, çevreleyen koşulları, uygulamaya koyuluşları ve etkileri siyasal anlam taşıyan veya taşıyabilecek yani toplumsal sistem üzerinde sonuçlar doğurabilecek bir uzlaşma durumunda ötekilerin davranışını değiştirmeye yönelik, karıştırıcı, yıkıcı zarar verici eylemlerdir.¹²⁷

2.1.2 Anarşizm Felsefesinde Şiddet

Genel şiddet tanımlamasının, siyasal şiddet tanımlamasından ayrı tutulması, Ergil’in de belirttiği gibi, siyasal amaç taşımayan, buna karşılık yok etmeye kadar varan bütün zarar verici saldırıların şiddet¹²⁸ olarak belirtilmesi, ideolojilerde şiddetin anlaşılması için ilk basamak olacaktır.

¹²⁵ Mark Hobart, (1996), “Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru”, *Cogito-Şiddet*, (Çev: Yurdanur Salman), S.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.52.

¹²⁶ Ünsal, (Yves Michaud’dan aktaran), a.g.e., s.30.

¹²⁷ Harold L Nieburg, (1969), *Political Violence: The Behavioral Process*, , New York: St. Martin’s Press, s.13.

¹²⁸ Doğu Ergil, (1980), *Türkiye’de Terör ve Şiddet*, Ankara: Turhan Kitabevi, s.3.

Anarşi ile şiddetin birlikte anılmasının bir diğer nedeni, tarihi süreç içerisinde, anarşist düşünürlerin bir kısmının şiddeti vazgeçilmez bir araç ve enstrüman olarak görmesidir. Özellikle Rusya kökenli, düşünürler, gerek halka gitmek, gerçekleştirilecek devrimde karşı koymasını engellemek, gerek de düzenin başka şekilde değiştirilmesinin olanaksızlığını öne sürerek, şiddet ve terör ortamını vazgeçilemeyecek bir yol olarak görmüşlerdir.

Kropotkin gibi anarşizmde tanrısız aziz¹²⁹ olarak tanımlanan düşünürler ve özellikle anarşizm düşüncesinin eylemci yönü Bakunin ve Neçayev gibi düşünürler, anarşizmde yönetim ve otoriteyi yıkacak tek yolun şiddet ve yıkım olduğunu belirtmişlerdir. Bunun ispatı olarak, Kropotkin belki bir öç alma noktasında tartışılabilir olan, devletin halka karşı uyguladığı şiddet türlerinden savaş, işkence, idam gibi durumlara karşı yanıt olarak anarşist şiddeti tanımlamaktadır¹³⁰. Neçayev ve Bakunin tarafından yazılan ve anarşizmin el kitabı olarak tanımlanan, “Bir Devrimcinin El Kitabı”, hükümranlılığı sürdüren düzeni, yıkmak için suç işlemeye ve ihanet etmeye hazır, hiçbir ahlak kuralıyla bağlı olmayan, bir devrimci ile devrimin başarıya ulaşabileceğini vurgulamaktadır.¹³¹

Malatesta, Anarşizm ve özgürlük yolunda mücadele eden ve özgürlüğe kavuşmak isteyen insanlar için açık olan tek yolun, şiddete şiddetle karşı koymak olduğunu belirtmektedir.¹³² Mülk sahiplerine karşı şiddet kullanmayı da, onları mülksüzleştirmek için yaptıklarını belirtmiş ve mülk sahiplerinin servetlerini ellerinde bulundurmak ve korumak ve emekçileri sömürmek için şiddet kullandıklarını, buna bağlı olarak da şiddete şiddetle karşılık verildiğini belirtmiştir.

Malatesta, şiddeti, mülk sahiplerine, devlete ve rahiplere karşı kullanılacağını savunmuş ve bunu da kendi düşüncesi ekseninde, sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Malatesta’ya göre, “Hükümetleri yıkmak istiyoruz ve bunu da şiddet yolu ile yapmak istiyoruz, çünkü onlar şiddet kullanarak bizleri kendilerine itaat etmeye zorlamaktadırlar. Güç ve şiddet kullanarak rahipleri ayrıcalıklarından mahrum etmek istiyoruz, çünkü onlar, devletin gücü sayesinde korunan bu ayrıcalıkları kullanarak

¹²⁹ Avrigh, a.g.e., s.117.

¹³⁰ Avrigh, a.g.e., s.103.

¹³¹ Avrigh, a.g.e., s.26.

¹³² Richards, a.g.e., s.165.

başkalarını haklarından, yani inanç ve düşüncelerini yayma özgürlüklerinden yoksun bırakmaktadırlar.”¹³³, şeklinde bir savunma ile haklı temellere oturtmaya çalışmıştır.

Anarşizm düşüncesinin şiddetle olan diğer bir bağlantısı da “Bir Devrimcinin El Kitabı” olarak gösterilebilir. Neçayev ve Bakunin tarafından yazılan bu kitabın, 24. ve 25. maddesi anarşizm ve anarşi kavramının şiddetle olan ilişkisini açıklamaktadır. Bu maddeye göre “Bizim işimiz yıkımdır, korkunç, tam, evrensel ve acımasız bir yıkım. Rusya’daki biricik hakiki devrimciler olan cesur haydutlar dünyasıyla ellerimizi birleştirelim!” ¹³⁴şeklinde ana kitap şiddet önermesini yapmıştır.

Malatesta devrimlerde şiddet kullanılmasını, değişimi sağlayan devrimci şiddetin, insanlığın büyük çoğunluğunu, köleliğe mahkûm eden daha büyük ve kalıcı şiddeti engellemenin tek yolu olması gerekçesi ve mülk sahiplerinin yaptıkları haksızlıktan kendi rızaları ile vazgeçmeyecekleri, düşüncesi ile vazgeçilmez bir araç olarak görmektedir¹³⁵.

Ancak tüm bu anlatılanlara karşı anarşizmin sadece şiddet olarak düşünülmesi de son derece yanlıştır. Salt bir düşünce sistemi ya da ideoloji olarak ele alınabilecek, anarşizm düşüncesi eylem yoluna dönüştürüldüğü takdirde, terör ya da bireysel şiddet konumu alabilmektedir. Bunun haricinde, düşünce bazında, herkes tarafından medeni bir şekilde tartışma ortamında şiddet ile ilişkilendirilmesi yanlış olacaktır.

Şiddete anarşizmin karşı olduğu noktasında, Erkızan, Anarşizmin sıkça düşünüldüğü gibi şiddet ve yıkım ile doğrudan bağlantı kurulmasının son derece yanlış olduğunu savunmuş ve anarşizmin Amerika da etkili olan aktivist anarşizmden çok Avrupa’dan göçmenler tarafından desteklenmiş olsa da 1800’lü yılların sonlarında bile hala birçok insan tarafından bir yaşam biçimi şeklinde algılandığını vurgulamıştır.¹³⁶

Anarşistler, kullandıkları şiddet enstrümanının ancak devlet ve iktidar gibi insanları özgürlüklerinden mahrum eden sistemlerin yok olması ve kendilerine karşı uygulanan şiddet ortamlarının, devlet yaptırım güçlerinin son bulması halinde ve anarşi durumuna geçilmesi durumunda son bulacağını ileri sürmektedirler.

¹³³ Richards, a.g.e., s.38.

¹³⁴ Avrigh, a.g.e., s.65.

¹³⁵ Richards, a.g.e., s.42.

¹³⁶ Erkızan, a.g.m., s.57.

İlave olarak, anarşist hareketlerin tümünü tamamen şiddet hareketleri olarak düşünmek de yanlış olacaktır. Bunun sebebi anarşizm içerisinde pasif direniş ya da vicdani red gibi algılamalarında söz konusu olmasıdır. Belirtildiği gibi, aktif bir şekilde bir sisteme, ideolojiye ya da nesneye direnme olabileceği gibi pasif bir şekilde de tepki konulması söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple anarşizmde şiddet, düşünürlere göre ve onların algıladıkları dünya görüşüne göre değişen bir olgudur.

Şiddeti içselleştiren düşünürlere olduğu gibi, şiddete başvurmadan pasif yollarla da anarşizmi gerçekleştirmeyi düşünen düşünürlere varlığı yadsınamayacak kadar fazladır. Kralın koyduğu kanunlara uymamanın, özgürlüğün ilk basamaklarını oluşturduğunu söyleyen düşünürlere, siyasi bir sistemde hiç kazanma ihtimali olmayan bir partiye oy vermenin de sisteme bir tepki olduğunu belirten düşünürlere kadar geniş bir yelpazede anarşizm ve direnişi ele alınmalıdır.

Ancak konumuz gereği, anarşist düşünce sistemleri içerisinde şiddeti bir yere oturtan veya tamamen sistemlerini şiddet üzerine koyan düşünürlere incelenmesi gerektiği söz konusu olduğundan anarşizmde yer alan şiddette değinilmiştir. Genel olarak bakıldığında, şiddet anarşizmde, istenilen düzen ya da sistem gerçekleşene kadar geçerli olan, devletin veya yönetimlerin uyguladıkları meşru şiddete bir cevap niteliğinde olan, bazı durumlarda savunmaya yönelik, bazı durumlarda, söz konusu var olan yönetimleri ortadan kaldırmaya yarayacak hareketler bütünü olarak tasvir edilmektedir.

Ancak en aşırı düşünürlere olsa bile, anarşizmde en son durum, insanların gönüllü ve isteklerine bağlı hayat tarzları olduğu için, son noktada şiddet de olmayacak ve kendi kendine son verecektir. Bu hususu daha önce Malatesta'nın görüşlerinde ve aşırı şiddeti benimseyen düşünürlere düşüncelerinde ve söylemlerinde görmek mümkündür. Tüm söylemlerin amaç bölümünde, “düzeni yıkmak ve yerine insana dayalı tamamen özgür düzeni kurmak için” sözleri geçmekte ve bu durum gerçekleşene kadar olması gerektiği kadar ve gerektiği gibi şiddet savunulmaktadır. Ancak anarşizmde nihai durum gerçekleştiğinde, insanlar tamamen özgür olacağı için, kimse hiçbir mal üzerinde hak iddia edemeyeceği için ve toplumsal ilişkilerde gönüllülük esas olacağı için şiddet de otomatik olarak son bulacaktır.

Anarşizmin ve anarşistlerin neden hep şiddet ile anılır olduğu sorusunu yanıtlayan Kropotkin, cevaplama sürecinde hem anarşizmde şiddetin nerede

kullanılacağına hem de şiddetin anarşistlerin ve ideolojinin üzerine yapışan kötü bir leke olduğu görüntüsünü vermektedir. Kropotkin'e göre, anarşistlerin etkileri grevlerde, 1 Mayıs gösterilerinde, genel grev fikrini yaymaya başladıklarında, orduda anti-militarist propaganda yapmaya başladıklarında, daha net ve açık bir şekilde anlaşılmaya başlanmış ve anarşistlere karşı acımasız davalar açılmıştır. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde, kalelerde fiziki olarak işkencelere maruz kalmışlar ve bu baskılara anarşistler şiddet eylemleri ile karşılık vermeye başlayınca, artan baskılar ve infazları beraberinde getirmiştir. Buna karşılık olarak da anarşistler yeni intikam eylemlerine başvurmaya başlamış ve bu durumda genel kamuoyunda, şiddetin anarşizmin özü olduğu izlenimini yaratmıştır.¹³⁷

Ancak yaşanan bu durumlardan da anarşistler yukarıda belirtildiği gibi rahatsızlık duymuşlardır. Anarşizmin yandaşları genel kamuoyunda oluşan bu bakışı reddetmiş ve gerçekte şiddetin, açık eylemleri baskı yoluyla engellenen tüm partiler tarafından kullanıldığını ve olağanüstü yasaların kendilerini yasadışı kıldığını ileri sürmüşlerdir. Buna ilave olarak şiddetin, düşünürlerden düşünörlere fark eden ve bazılarınca benimsenen bir yöntem olduğunun en temel kanıtlarından biri de Proudhondur. Proudhon'a göre, şiddete dayalı devrim istenir bir şey olmamakla birlikte, kaçınılmaz olabilir ama ille de gerekli değildir.¹³⁸

Burada sözü geçen kaçınılmaz olma durumu, düzene karşı çıkışla ilgilidir. Çünkü düzene karşı yapılan her hareket devletin buna müdahalesini de içinde barındırdığından, olası şiddet durumları da kaçınılmaz olabilmektedir. Ancak anarşizm düşünörlünün şiddet ile ilgili farklı düşönceler, yol ve yöntemler ortaya koymasına rağmen anarşizm içerisinde şiddetin ağırlıkla anılır oluşu, 1881 yılında Londra'da toplanan anarşist kongreyle olmuştur. Londra'da toplanan anarşist kongre, kurulu düzenin, Kral, bakan, polis, papaz, sanayici, kim olursa olsun herhangi birinin temsilcisinin veya temsilcilerinin öldürölmesini meşru kabul ederek kapanmıştır.¹³⁹ Bu sebeple anarşizm insanların aklında şiddeti en fazla içinde barındıran ideoloji olarak yer etmiştir. Ancak durum yukarıda belirtildiği gibi, düşünörden düşünöre ve kabul edişlere göre değışen bir olgu şeklindedir.

¹³⁷ Kropotkin, a.g.e., s.63.

¹³⁸ Cemal Güzel, (2002), "Korkunun Korkusu: Terörizm", Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara: Ayraç Yayınları, s.9.

¹³⁹ Güzel, a.g.m., s.9.

2.2. ANARŞİST TERÖR

2.2.1. Anarşist Terör

Anarşizm, dünya üzerindeki hemen hemen tüm insanların akıllarında terörizm olarak kurgulanmış ve algılanmıştır. Bu algılamada, en önemli etkenler, şüphesiz toplumlarda genel olarak problem olarak görülen ideolojilere, yanlış anlamların yüklenmesidir. Örneğin, Türkiye de, 1980’li yıllara kadar ve hatta sonrasında bile, komünizm gibi görüşlere anarşizm denilerek, terminolojik kargaşaya sebep olunmuş ve insanlar hangi ideoloji’nin neyi temsil ettiğinin ayırımını yapmada zorlanır olmuşlardır. Buna bağlı olarak, anarşist olmayan eylemlere veya şiddet hareketlerine bile anarşist eylem anlamı verilmekten kaçınılmamıştır.

Her türlü otoriteye karşı çıkış, hatta kendi düzeni için mücadele verme ve her yolu meşru görme gibi durumlar anarşizmin aslında büyük ölçüde terörizm ile birlikte anılmasına sebep olmuştur. Aslında anarşizm, kelime olarak daha önce de ifade edildiği gibi, ideolojik, politik, ekonomik ve toplumsal zorlamayı uygulamak için hizmet veren insan organizasyonlarının bütün formlarını reddeder ve bunun yerine olgun ve özgün bırakılmış insanların gönüllü örgütlenmeleri için gayret gösterir.¹⁴⁰ Kısaca, tüm terörist örgütler belirli bir yapı ve derecelerde yönetime tabi olduklarından, anarşist grupların terörist gruplar gibi değerlendirilmesi yanlış olacaktır. Onlar, tamamen kendileri gibi düşünen insanlarla gönüllülük ve dayanışma içerisinde mücadeleyi benimseyerek, terörizmin çok farklı bir şekline vurgu yapmaktadırlar.

Anarşist eylemleri, özgürlük adına şiddet eylemleri sayanların aksine, terörist eylemler olduğunu belirtenlerin en basit kanıtı, adi eylemler ile terör eylemleri arasındaki farkta gizlidir. Bu doğrultuda bir terör eylemini, adi eylemden ayıran en önemli özellik bünyesinde siyasi bir amaç taşıması ve önceden planlı bir şekilde ortaya konmasıdır.¹⁴¹ Bu doğrultuda, dayanışma içerisinde planlanan bir anarşist eylem tamamen siyasi bir amaç ve gaye içerisinde bulunduğu için terörist eylem olarak tanımlanabilmektedir.

¹⁴⁰ Tüzen, a.g.m., s.108.

¹⁴¹ Çitlioğlu, a.g.e., s.69.

Anarşistlerin terör hareketlerinde bulunduklarının ve hatta terörist örgütler oluşturdıklarının kanıtları, 19.yy'ın ikinci yarısında kolaylıkla kendini göstermektedir. Terörizm, belirtilen zaman diliminde anarşizm yanlılarınca, yaygın olarak benimsenmiştir. Bunun temel sebebi, devrimci siyasal ve toplumsal değişiklikler yaratmak için en iyi yolun gücü elinde bulunduran kişilerin öldürülmesi¹⁴² olarak düşünmeleridir. Terörizmin benimsenişi ise eylem yoluyla propaganda kavramının Malatesta tarafından ortaya atılmasıyla gerçekleşmiş¹⁴³ ve yukarıda belirtildiği gibi terörist eylemler vazgeçilmez bir yol olarak anarşizm literatürüne girmiştir. Burada yine açık bir şekilde görülmektedir ki; anarşistler istedikleri dünya düzenine kavuşabilmek açısından, devlete ve kamu düzenine yönelik eylemler yapmışlardır.

Bakunin ile Neçayev'in birlikte yazdıkları ve anarşistlerin el kitaplarından biri olan "Bir Devrimcinin Anahtar Kitabı (Catechism of a Revolutionary)" kitabında anarşist olarak tanımlanan kimse aynı zamanda, terörist olarak tanımlanmaktadır. Buna göre anarşist; amacın her türlü aracı haklı çıkardığı, hükümlerini sürdüren düzeni yıkmak için suç işlemeye ve ihanet etmeye hazır, hiçbir ahlak kuralıyla bağlı olmayan bir devrimci¹⁴⁴ olarak tanımlanmaktadır. Burada düzeni yıkmak istemesi, her türlü eylem yollarının açık olması, ahlak ve kendini bağlı kılan her türlü durumdan arınmış olması, terörist tipolojisi için yeterli bir açıklamadır.

Belirtilen tanımlamalara karşılık olarak bazı anarşist düşünürler tarafından da terör kavramı yorumlanmıştır. Örneğin devrimde ve amaçlara ulaşmada suikastların gerekliliğini belirten, yer yer kendi düşüncelerinde çatışmaları ön plana çıkartan Malatesta, terörü anarşist cepheden değil, tam tersine yönetim üzerinden ele almış ve devlet eylemlerinin katalizör konumunu işaret etmiştir. Birçok kişinin hala terör kavramından büyülediğini, giyotinin, idam mangalarının, katliamların, sürgünlerin ve hapisanelerin devrimin güçlü ve kaçınılmaz sonuçları olduğuna inandıklarını belirtmiş ve ilave olarak, baskı ve vahşetin devrimci ve özgürleştirici etkisine inanlar, katı cezaların uygulanmasıyla suçun önleneyeğine ve dünyanın ahlaki gelişiminin

¹⁴² Çitlioğlu, a.g.e., s.88.

¹⁴³ Andrew Mango, (2005), *Türkiye'nin Terörle Savaşı*, İstanbul: Doğan Yayınları, s.12.

¹⁴⁴ Çitlioğlu, a.g.e., s.124.

sağlanacağına inan hukukçuların sahip olduğu geri kalmış zihniyete sahiptirler.¹⁴⁵ şeklinde bu duruma karşı çıkmıştır.

Ancak anarşistler uyguladıkları şiddet politikası ile devletin şiddete yönelmesi ve halkın devlet şiddetine bağlı olarak kendilerine sağlaması muhtemel destekleri elde edememişler ve tam tersi bir etki ile karşılaşmışlardır. Bunun en açık örneği ise daha sonra detaylı bir şekilde incelenecek olan Rusya'daki anarşist eylem ve örgütlenmelerdir. Rusya'da anarşistlerin yapmış oldukları şiddet eylemleri ve halk üzerinde etkili olmamış ve onlar ne kadar cinayet işlerlerse, ölümü ne derece de göze alırlarsa alsınlar, halk kendilerini desteklememiş ve bu şiddetten ürkererek, kendi kaderlerini bu terörist çılgınlığa teslim etmemişlerdir.¹⁴⁶ Rus devrimi denilince ilk akla gelen isimlerden biri olan Trotsky'de terörü vazgeçilmez bir vasıta olarak kabul etmiştir. Devrimci sınıfın amacına ulaşması için önerilen bütün metotlara, bu arada teröre de başvurması bir zaruret¹⁴⁷ şeklinde açıklamasıyla devrim için terörün sürekli gerekli olduğunu da vurgulamıştır.

Anarşizm de örgütlenmenin savunulduğu ya da örgütlenmenin de bir statü kuracağı gerekçesiyle karşı çıktığı durumlar söz konusudur. Bu doğrultuda, terör hareketlerinde ve anarşizmde genellikle daha sonra bahsedileceği gibi bireysellik yaygındır. Meriç bu durumu sosyalizm ile kıyaslayarak sunmuştur. Sosyalistlerde kitle hareketlerinde yana olma durumu varken, anarşistler ferdi tedhişi savunmaktadırlar ve anarşist eylemler ve terör hareketleri ile çağdaş medeniyetin iki temeline, yani ferdi mülkiyetle insan hayatına kastetme söz konusudur.¹⁴⁸

Dağılan sosyalist bir ülke olan SSCB ise terör tanımlamasını, anarşist ve komünistlerin mücadelelerini kapsayacak ve koruyacak şekilde değerlendirmiştir. Buna göre özgürlük mücadelesi, veren halklara yönelik yapılan her türlü uygulama, şiddet içersin ya da içermesin terör olarak kabul edilmiştir.¹⁴⁹ Burada yine daha önce belirtilen terör ve terörizm tanımlamalarının ülkelerden ülkelere ne kadar büyük bir değişiklik gösterdiği açığa çıkmaktadır.

¹⁴⁵ Richards, a.g.e., s.151.

¹⁴⁶ Taha Akyol, (2005), *Politikada Şiddet*, İstanbul: Truva Yayınları, s.169.

¹⁴⁷ Orhan Türkdoğan,(1996), *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Timaş Yayınları, s.341.

¹⁴⁸ Meriç, (2002), a.g.e., s.164.

¹⁴⁹ Dilmaç, a.g.e., s.29.

Ancak anarşizmin kesin olarak terörizmden ayrıldığını ve basit siyasal şiddet hareketleri içinde sayıldığını gösteren durumlarla da karşılaşılmaktadır. Örneğin Dilmaç, anarşizmi her türlü otoriteyi reddeden ve bu otoritelerin yıkılmasını hedefleyen bir akım olduğunu bu nedenle de, anarşizmin her türlü devlet kurumlaşmasına, kapitalist devlete olduğu kadar sosyalist devlete de karşı ferdiyetçi bir dünya görüşü olduğunu belirtmekte ve bu yönüyle de bir dünya görüşü olarak terörizmden ayrıldığını belirtmektedir.¹⁵⁰ Ancak her ne kadar anarşizm felsefesi itibariyle düzensiz ve yönetimsiz bir model belirtiyor olsa da, ortaya koyduğu bir felsefenin ve modelin var olması demek, kurulmayı planlanan bir düzenin olduğunu vurgulamaktadır. Bu düzenin de kesinlikle şiddet yolu ile değiştirilmesi ideolojinin terörle bağlantısını ortaya koymaktadır.

Dilmaç'ın çalışmasında incelediği ideoloji kavramında, bir terörist organizasyondan söz edebilmek için siyasi bir fikir etrafında, belirli bir hedefe yönelik olarak hareket eden insanların varlığı söz konusu olmalı ve bu organizasyondaki ideoloji, yıkıcı bir hareket tarzını benimsemiş, mevcut sisteme bir tepki olarak, şiddet vasfı ile birlikte ortaya çıkan siyasi hedefleri olan bulunan bir ideoloji olmalıdır.¹⁵¹ Anarşizme, şiddeti savunan ve temel yol olarak gören düşünürlerin gözü ile bakılıp, Dilmaç'ın ifadesi ile incelendiğinde, belirttiği tüm faktörlerin söz konusu olduğu görülmektedir.

Anarşist terör ve terörizm konusunda son olarak anarşistlerin, terörist söylem ve sloganları, ile konu özetlenecektir. Bu doğrultuda, anarşistler devrim için, terör ve şiddeti, “Kazmaları, çekiçleri alın! Saygıdeğer kentlerin temelini oyun! Her şey bizimdir, bizim dışımızda yalnızca ölüm var! Herkes sokaklara! İleri! Yok edin! Öldürün! ”¹⁵² sloganları ile yükseltmişlerdir. Anarşist terör ve terörizm tanımlamalarından sonra Anarşizmde eylem düşüncesi ekseninde önde gelen düşünürlerin incelenmesi gerek tüm konuların bir harmanlaması gerek de düşünürler vasıtasıyla anarşizmin neden sürekli eylem ile anıldığının idrakinde yardımcı olacaktır. Düşünceler ve düşünürler anlaşılmadan bir terör ideolojisi ve hareketinin anlaşılması ve yorumlanması, eksik ve aksak bir akış sağlayacaktır.

¹⁵⁰ Dilmaç, a.g.e., s.46.

¹⁵¹ Dilmaç, a.g.e., s.66.

¹⁵² Walter Laqueur, (2002a), “Bomba Felsefesi”, Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Çev:Zeynep Mercan), Ankara: Ayraç Yayınları, s.56.

2.3. TERÖRCÜ ANARŞİSTLER

Tüm ideoloji ve düşüncelerde ortaya konulan ana tema, düşünceyi benimseyenlerin kendi hayat görüşlerine paralel olarak geliştirilir ve ana tema bir çok alt kollara ve farklı metotlara ayrılmış olur. Ortaya konulan düşüncenin, sadece düşünce olmaktan uzaklaşarak şiddete yada teröre yönelmesi de bunun doğal bir sonucudur. Geçmişte ve günümüzde de, anarşizm bazı insanlar tarafından benimsenmekte, kabul görülmektedir. Ancak temelde daha özgürlükçü, bir adımla yola çıkan insanlar, kendi psikolojik durumları ve dünya görüşleri ekseninde anarşizm düşüncesini, kendilerine daha çok hitap eden düşünürlerden öğrenirler. Bu öğrenme durumu sonucunda, kişi okuduğu düşünürün, görüşleri ile aynı veya benzer görüşler ortaya koymaya başlar ve benimsediği düşünürü, kendi düşünsel yaşamında birinci plana koyar. Belirtilen bu sebeplere bağlı olarak, anarşizm'in, terörizm penceresine kaymasına sebep olan ve şiddeti düşüncenin vazgeçilmez bir unsuru kabul eden düşünürleri incelemek, anarşizmin neden terör ile sürekli anılır olduğunu ortaya çıkaracaktır. Anarşizm düşüncesi ekseninde, gerek Rus devriminde entelijansiyayı, fikirsel bilgilendirmeleri, gerek tüm dünya da yaşanan, büyük ses getirmiş eylemleri gerçekleştiren kişilerin, örnek aldıkları liderler olmaları sebebiyle ve gerek de anarşizm düşüncesinde özgürlüğü sağlamanın yegane yolunu şiddet ve terör olarak işaret etmeleri sebebiyle, Bakunin, Neçayev, Stirner, Malatesta ve Most'un düşünceleri ve hayatlarına yer verilecektir.

2.3.1. Mihail Bakunin¹⁵³

Üniversite yıllarında çalışmalarının ana eksenini, Hegel düşünce sistemi ve modern bilim oluşturan Bakunin, Berlin'e seyahati ile birlikte, sosyalist harekete katılmış ve zamanla sosyalist hareket içinde aktif olunca Rusya'ya geri çağırılmış ancak kendisi

¹⁵³ Mihail Aleksandroviç Bakunin 1814 yılında Moskova'nın kuzeybatısındaki bir köyde aristokrat bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. 14 yaşındayken Rusya'da, topçuluk akademisinde askeri eğitim almış ve mezun olduktan sonra İmparatorluk Muhafız alayına, düşük rütbede bir subay olarak atanmıştır. Bakunin 1835 yılında çeşitli yerlerde askeri görev yaptıktan sonra, göreve daha fazla devam etmek istememiş ve Moskova'ya dönüş yaparak, eski üniversitelerle arkadaşlık kurmuş ve kendini felsefe alanına vermiştir. Özellikle enternasyonal ve diğer alanlarda Marks'la yaşadığı çekişme sonucunda Marks'ın galip gelmesi ve Bakunin hakkında basında çıkıp birçok ülkeye yayılan ajan olduğu iddiası üzerine, kendisini tartışmalarla dolu olan yaşam tarzından uzak tutmaya karar vermiş ve 1873 yılında aktif eylemci ve hareketli hayatına nokta koyarak köşesine çekilmiştir. Ancak bu durumda bile kendi düşünceleriyle ilgili makalelerine ve kendisini ziyaret eden taraftarlarına etkin düşüncesini aktarmaya devam etmiştir. Bakunin, böylesine hareketli ve aktif yaşamı sonucunda, 1876 yılında Bern'de hayatını kaybetmiştir. (Bilgi için bkz. Avrich, a.g.e.)

geri dönmeyi kabul etmemiştir. 1849 yılında Dresden ayaklanmasında, hem aktif düşünsel faaliyetlerde, hem de fiili katılımlarda bulunması sebebiyle, Mayıs 1849 da Doğu Almanya'nın bir kenti olan Chemnitz'de yakalanarak tutuklanmıştır ve idam cezasına çarptırılmıştır. Daha sonraları, idam cezasının ömür boyu hapse çevrilmesinin ardından, Rusya'ya teslim edilmiştir. Rusya'ya teslim edildikten sonra, Peter-Paul ve Schlüsselburg kalelerinde altı yıl geçirdikten sonra ölünceye kadar Sibirya'ya sürgün edilmiştir.¹⁵⁴ Sürgünden kaçan Bakunin, düşünsel faaliyetlerine devam etmiş ve çeşitli organizasyonlarda yer almıştır. Bakunin'in hayatını aktif eylemci olarak yaşaması ve hatta kendini eylemci olarak tanımlaması şüphesiz ki konumuz açısından incelenmeye değerdir. Bakunin'in hayatı boyunca ortaya koyduğu düşünceler birçok anarşiste esin kaynağı olmuş ve düşünceleri önderlik yapmıştır.

“Kuram yok, ısmarlama yok, dünyayı kurtaracak bir kitap henüz yazılmadı, hiçbir sisteme bağlı değilim. Ben bir doğru arayıcısıyım” sözleriyle kendi anarşist kuramını özetleyen Bakunin, aslında anarşist felsefenin paralel yolu olan komünizmden farklı olarak, daha “saf içgüdüsel” olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁵ Burada sözü geçen saf içgüdüsel olma durumu, insanların yukarıda da belirtildiği gibi istedikleri hayatı istedikleri şekilde hiçbir denetim ve sorumluluğa bağlı kalmadan yaşamaları anlamına gelmektedir. Kısaca “içinden nasıl geliyorsa onu yap, öyle yaşa” sloganı şeklinde anarşizmi tanımlamıştır.

Bakunin'e göre devrim, kesinlikle saf olan insanlarda ve toplumlarda başlayacaktır. Ona göre insan ne denli saf ise, devrimci ruhu da o denli saf olmaktadır.¹⁵⁶ Sınıf kavramının olduğu toplumlar için ortaya konulan bu düşünceye göre, alt sınıf ve zümrede bulunan insanlar, kirli bilgiler ve gereksiz öğrenime maruz kalmamış ve doğal istekleri korunmuş durumdadır. Bu sebeple istedikleri şekilde yaşayamayan halkın, saf isteklerini elde etmesi daha uygun ve kolay olacaktır.

Bakunin'den yıllarca sonra, önde gelen bir Bolşevik tarihçi, Bakunin'in yalnızca Avrupa anarşizminin değil, aynı zamanda Rus popülist ayaklanmacılığının da kurucusu olduğunu belirtmesi¹⁵⁷ Bakunin'in herkes tarafından kabul edilen

¹⁵⁴ Avrich, a.g.e., s.31.

¹⁵⁵ Avrich, a.g.e., s.17.

¹⁵⁶ Avrich, a.g.e., s.21.

¹⁵⁷ Avrich, a.g.e., s.25.

eylemci yönünü yeniden gözler önüne sermiştir. Buna ilave olarak Bakunin sadece kendi yüzyılındaki olaylarla değil daha sonraki yüzyıllarda da birçok kesime ve olaylara fikir temeli oluşturmuştur. Örnek olarak; 1960'larda başlayan ve şiddetli bir şekilde yayılan öğrenci olayları her ne kadar Marksçı bir yolda görünüm vermiş olsa da, doğal, kendiliğinden ve sistem dışı olana yaptıkları vurgular, daha basit bir yaşam tarzı istekleri, bürokrasi ve merkezi otoriteye güvensizlikleri gibi düşüncelerle, ruh olarak Bakunin'e daha yatkın olmuşlardır.¹⁵⁸

Bakunin'in eyleme yönelik düşüncelerinden biri de, 1849 da Chemnitz'de başlayan sürgün hayatından sonra firar ile birlikte Amerika'ya kaçışı ve Amerikan anarşist hayatına damga vurmasıyla alakalıdır. Bakunin, San Francisco'ya geldiği gün Amerika'nın "ruhsuz maddi refahının" bayağılığından yakınmış ve yanında bulunan Herzen ve Ogarev'e ancak bir iç savaş çıkması durumunda eylemler ve çatışmalar ile Amerika'nın yitik ruhunun geri gelebileceğini vurgulamıştır.¹⁵⁹

Bakunin'in eylemci yanından bahsederken, bir örnekle bu konunun pekiştirilmesinde fayda vardır. Bakunin eylemci yönünü ve halkın harekete geçme zamanını 'Bir Fransız'a mektup'ta Fransa'yı kurtaracak ilkeleri belirtirken vurgulamıştır. Buna göre; "Halk kitlelerinin kendiliğinden görkemli, tutkulu, enerjik, anarşizan, yıkıcı ve vahşice ayaklanmasıyla Fransa'nın kurtulabileceğini"¹⁶⁰ ileri sürmüştür. Ayaklanma ya da isyan ufak çaplı olduğu sürece, sürekli devlet tarafından bastırılabilir. Ancak ne zaman isyanlar devlete ait ufak bir emare bile bırakmayacak büyüklüğe ulaşırsa, o zaman başarıya ulaşacaktır.

Bakunin, eylemlerini, toplum bünyesinden gerçekleştirmeye çalışmanın ve eylemlere aktif olarak katılmanın yanında, anarşizmin, daha hızlı ve aktif olarak mesafe kat etmesi açısından da, terörist örgüt kurma çalışmalarında bile bulunmuştur. Ancak, 'Floransa Biraderleri' adlı anarşist terör örgütünü kurma çabaları sonuçsuz kalmış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Amacını gerçekleştiremeyen Bakunin, daha sonra 'Milletlerarası Biraderler' isimli başka bir örgüt kurmuş ve bu örgüt vasıtasıyla, devletin, toplumda otoriteyi sağlayan tüm

¹⁵⁸ Avrigh, a.g.e., s.29.

¹⁵⁹ Avrigh, a.g.e., s.43.

¹⁶⁰ Çitlioğlu, a.g.e., s.123.

kurumlarının ve din olgusunun, kaldırılmasını amaçlamış ve bu amacın da şiddet kullanılarak gerçekleştirilmesini öngörmüştür.¹⁶¹

Özellikle başta Bakunin ve diğer eylemci anarşistler ile günümüze kadar anarşist terörizm, terörist tipolojisinde ve özelliklerinde etkin bir şekilde aktarılmıştır. Laqueur'ın 'Yeni Terörizm' adlı kitabında, Bakunin'e uygun terörist, tanımlanmıştır. Burada şunu belirtmek gerekir ki, Laqueur'ın, Bakunin'in terörist tipi olarak belirttiği tip, Bakunin tarafından gerçek anarşist tip olarak belirtilmiştir. Laqueur'a göre Bakunin'in teröristi; "...kayıp bir ruha sahip, hiçbir şeye aidiyeti olmayan ve yerleşik değerlere ilgi duymayan, aile ve arkadaşlık bağlarını reddeden, adsız bir kişilik"¹⁶² olarak gösterilmiştir. Günümüz terör örgütlerinin mensuplarına bakıldığında da durum aslında pek farklı değildir. Laqueur, Terör örgütlerinin mensuplarının, genelde kendi adları ile anılmaktan çok kod adları ile bilinmelerini de, teröristlerin aile bağlarını reddetmelerini de, yakalanmaları ve duruşmaları sırasında sergiledikleri ajite tavırları da Bakunin öğretisinin bir yansıması ve anarşist felsefenin günümüze etkileri olarak değerlendirmiştir.¹⁶³

Yine Laqueur, 'Yeni Terörizm' adlı kitabında, 1869 yılında Bakunin tarafından kaleme alınan, 'Principles of Revolution' (Devrimin İlkeleri) isimli kitabından atıfta bulunarak, Bakunin'in terörist yanını, iyice açığa çıkarmıştır. Bakunin, kendi kitabında, "...kendisi ve yoldaşlarının zehir, bıçak ve her türlü silahı kullanarak yok etmenin dışında başkaca bir eylem biçimi tanımadıklarını, gerçekleştirmek istedikleri son amacın şeytan'ın (burada şeytan olarak bahsedilen durum devlet ve iktidarı simgelemektedir) ancak şiddet yoluyla yok edileceği, Rus topraklarının ancak kılıç ve ateş ile temizleneceği devrim olduğunu"¹⁶⁴ belirtmektedir.

Bakunin'in günümüzde ve geçmişte, teröristlere örnek model olarak sunduğu anarşist tipi, günümüz terörist örgütler için kesinlikle uygulanan modelleri oluşturur. Şöyle ki; günümüzde terör örgütleri, mücadele ettikleri sistemin tümüne galip gelebilmek açısından, kendi mensuplarının, mücadele ettikleri sistemle olan tüm aidiyet bağlarını silmek istemektedirler. Bunların başında, şahsın ismi, ailesi,

¹⁶¹ Dilmaç, a.g.e., s.62.

¹⁶² Çitlioğlu, a.g.e., s.126.

¹⁶³ Çitlioğlu, a.g.e., s.126.

¹⁶⁴ Çitlioğlu, a.g.e., s.128.

arkadaşları gibi duygusal çevresi, mülkiyet, para, sosyal statü gibi toplum içindeki sosyo-ekonomik konumu gelmektedir¹⁶⁵. Bu sayede kişi bir noktada, yeni doğmuş, bebek gibi olmakta ve ona tüm bu silinen durumları örgüt sağlamaktadır. Aksi halde kişi bağlarını koparamadığı sosyal düzene karşı sürekli bir bağlılık hissedecek, bu durum da, teröristi yapacağı eylemlerden alıkoyacaktır. Bilindiği gibi Bakunin de kendi felsefesi içerisinde, anarşistin devrimi gerçekleştirmek açısından neden ve nasıl aidiyet duygularının yok edileceğini belirtmiştir.

Eyleme yönelik sürekli yıkımdan bahsetmesi ve yıkmayı övmesi, onu yine eylemci anarşistlerin önde geleni yapmıştır. Yıkma içgüdüğü ile ilgili olarak şu açıklamalarda bulunmuştur; “Tüm yaşamın erişilmez ve sonsuz yaratıcı kaynağı olduğu için yıkan ve imha eden içgüdüye güvenmek gerekmektedir. Yıkma güdüsü aynı zamanda yaratıcı bir güdüdür.”¹⁶⁶ Bakunin için böylesine önemli olan yıkma içgüdüğü, yıkımdan sonra yeni bir tarz oluşturduğu için yaratıcıdır. Yıkım ile ilgili, tüm otoriter ve baskıcı durumlar kalkacağı için, yıkımdan sonraki düzen ona göre tam özgürlük düzeni olacaktır.

Şüphesizdir ki, Bakunin’in bu eylemci yönü saf anarşist duygularından ve özgürlüğün tüm herkese sınırsız sunulması ihtiyacından kaynaklanmıştır. Bu bağlamda, Bakunin, kelimenin gerçek anlamını hak eden tek özgürlüğü kastetmiş ve herkesin gizli bir yetenek biçiminde sahip olduğu her türlü maddi, entelektüel ve ahlaki gücün tam gelişmesiyle ortaya çıkan, insanların kendi doğa yasaları tarafından çizilmiş olanlardan başka sınır tanımayan özgürlüğü kastetmiştir.¹⁶⁷ Sonuç olarak Bakunin, ölümünden üç yıl öncesine kadar aktif yaşamına devam etmiş, anarşizm düşüncesinin önde gelen düşünürleri ve eylem adamları arasında ön plarlarda yer almıştır. Onun eylemci yönü kendisinden yıllarca sonra aynı ideolojiyi paylaşan tüm aktivistlere örnek teşkil etmiştir.

¹⁶⁵ Çitlioğlu, a.g.e., s.265.

¹⁶⁶ Dolgoff, a.g.e., s.13.

¹⁶⁷ İnan Keser, (2002), “Kendiliğindenliğe Güven”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.140.

2.3.2. Sergey Neçayev¹⁶⁸

Rus devriminde, anarşizminde ve dünya anarşist tarihinde, özellikle de Bakunin'in hayatında ve düşüncelerinde önemli rol alan Neçayev'in anarşist gruba girişi, üniversite sayesinde olmuştur. Burada tanıştığı, Mark Natanson, German Lapotin, ve Goldenburg gibi anarşistlere yakın kişiler ya da sosyalistlerin yanı sıra, Ralli, Çerkezov ve Volhovski gibi geleceğin anarşistlerinin de bulunduğu kişilerle tanışması¹⁶⁹ onun anarşist grubun içerisinde yer almasını sağlamıştır. Neçayev'in aktif hayatı aslında 1868 yılında başlamıştır. 1868 yılında, Tkachev ve diğerlerinin, radikal azınlıkların başı çektiği öğrenci hareketlerinde yer almıştır. Ayrıca Neçayev, bu öğrenci hareketlerinde, devrimci eylem programının belirlenmesi ve planlanmasında da yer almış ve bu program daha sonra Bakunin ile birlikte yazacakları ve Neçayev'i asıl üne kavuşturacak olan 'Devrimcinin El Kitabı' kitabına da kaynaklık sağlamıştır.

Neçayev'in çok kanlı ve acımasız bir devrim istediği, Bakunin'in hatıralarından da kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Şöyle ki; Bakunin, Neçayev'in kendisini kandırdığını ancak, onun gençliğindeki coşkusuna ve devrim arzusuna kanmayacak hiçbir anarşist'in olamayacağını vurgulamasından anlaşılabilmektedir. Neçayev'in devrim anlayışından bahsetmekle, onun nasıl bir eylem adamı olduğunu anlatmak daha kolay olacaktır.

Neçayev, aslında Bakunin'in sürekli olarak vurguladığı, devrimde her yol mubahtır söylemini, doğrular bir eylemcidir. Bunun sebebi, aşikar bir şekilde 1867'de, Bakunin ve çevresinde yer alan kimselerin mektupları ve özel eşyalarını çalıp onlara şantaj yaparak kendi devrim anlayışına onları zorunlu yönlendirmesidir. Zaten, daha önce belirtilen ve Tkaçyev ile birlikte hazırladıkları devrimci eylem

¹⁶⁸ Sergey Gennadiyeviç Neçayev 1874 yılında Moskova'nın kuzey doğusunda bulunan Ivanovo'da doğmuştur. Neçayev birçok diğer Rus anarşistlerin aksine ne soylu bir aileden gelmiş ne de soylu bir seviyede hayata atılmıştır. Neçayev, diğerlerinin aksine, fakir ve işçi bir aileden gelmiştir. Bu duruma bağlı olarak da, Rusya'da var olan sosyal eşitsizlik ve adaletsizliğin farkına varması çok fazla bir zaman almamış ve daha Ivanovo'dan ayrılmadan eşitlikçi düşünce üzerine düşünmeye başlamıştır. Neçayev, St.Petersburg'da kaldığı sürece St.Petersburg üniversitesinde kayıt dışı olarak derslere ve seminlere katılmış ve Mihail Bakunin gibi isimleri duyma fırsatını da burada yakalamıştır. (Daha fazla bilgi için bkz Avrigh, a.g.e.)

¹⁶⁹ Avrigh, a.g.e., s.56.

programında “Devrimci amaç her türlü aracı haklı çıkarır”¹⁷⁰ ilkesi Neçayev’in devrim anlayışında her türlü yola başvurma’nın açık olduğu anlamını vermektedir.

Uydurma hikayeler ile, devrimcileri kandırmak ve daha fazla insanı kendi saflarına çekmek, yetkililerle çatışmalara girmek, insanların radikal eylemlere iyice bulaşmasını sağlamak, devrim için her türlü yolu mubah görmek, insanların mallarını ve dokümanlarını devrim için çalmak ve kullanmak, ılımlı yandaşlara daha fazla devrimci yayınlar göndermek, insanların belgeleriyle onlara şantaj yaparak devrim adına kullanmak, kendi yoldaşlarını, iradesine bağlamak amacıyla cinayete itmek ve suç işlettirmek, Neçayevcilik adıyla temel özellikleri olarak kendini göstermiştir.¹⁷¹

Neçayev,1873 yılında yakalanmış ve Moskova’da yargılanırken, “Sizin zorba hükümetinize köle olmayı reddediyorum, imparatoru ve bu ülkenin yasalarını tanımıyorum, kahrolsun despotizm!” şeklinde söylemlerle, mahkemenin sorduğu sorulara cevap vermemiş ve gerçekten mahkum edilerek, zamanında propaganda amacıyla uydurma kahraman yarattığı Peter-Paul kalesine hapse gönderilmiştir. Neçayev, hapis yıllarında, dönemin polis şeflerinden General Patapov’un ajanlık teklifine, onun suratına yumruk atarak cevap vermiş ve ömrünün son iki yılını elleri ve ayaklarından kelepçeli bir şekilde hücrede geçirmiştir.¹⁷²

Ancak hapis yıllarında eyleme yönelik en büyük adımı, şüphesiz ki daha sonra da ayrıntılı olarak incelenecek olan ‘Naradnoya Volya’ (Halkın İradesi) örgütü ile olan bağlantısıdır. 1881 yılında çar II.Aleksandr’a suikast düzenleyen bu örgüte, hapisanede karizmatik kişiliğini kullanarak, muhafızlar ve gardiyanlar vasıtasıyla destek sağlamış ve muhafızları bu örgüt adına kendi safında toplamayı başarmıştır. Hapiste muhafızlara, gardiyanlara, ve bazı hükümlülere, bu illegal örgütün dergilerini ve devrimci programını okutmuş ve nasıl şifreli mektuplar yazılacağını da öğretmiştir.¹⁷³ Bu sayede örgüt ile gerekli bağlantı ve iletişimi kurmayı başarmış, bir nevi örgütün manevi temsilcilerinden ve yöneticilerinden biri haline gelmiştir.

Örgüt, Neçayev’i manevi bir lider ve kahraman olarak benimsemiş ve muhafızlar aracılığı ile ondan sürekli haber alarak kendilerinde kuvvet bulmuşlardır. Ancak örgüt, kendi enerjisini tamamen, çar suikastına yönlendirdiği için, Neçayev’i

¹⁷⁰ Avrich, a.g.e., s.60.

¹⁷¹ Avrich, a.g.e., s.67.

¹⁷² Avrich, a.g.e., s.77.

¹⁷³ Avrich, a.g.e., s.78.

kurtarma gibi bir plan yapılmamıştır. Suikast gerçekleştirildikten sonra, örgüt büyük bir baskıya maruz kalmış, Neçayev'in muhafızlar ile olan bağlantısı deşifre olmuş ve kendisi artık propaganda yapamayacak şekilde baskıya maruz kalarak hayatının son iki yılını eylemden ve düşünceden uzak bir şekilde tamamlamıştır.

Neçayev, Robespierre gibi insanları özgürleştirmek için terörden medet ummaktadır. Bu sebeple de Neçayev, anarşist düşüncelerine rağmen sürekli olarak otoriter bir duruştur. Neçayev, otoriter konumundan ötürü kendi yoldaşlarını öldürmekten bile çekinmemiştir. Bunun sebebini de kendisi yine devrime götürecek her yolun doğru olduğunu ve onları devrimden alı koyacak her durumunda bir an önce bertaraf edilmesi gerektiği ile açıklamıştır.

Ancak yine de özgürlük yolunda eyleme yönelmesi, hükümeti, devleti, ve yasaları tanımayı, tüm devletlere yönelik durumlara başkaldırışı, Neçayev'i anarşistler sınıfına sokan etkenlerdir. Bunun yanı sıra, daha sonra detaylı olarak incelenecek olan eylem yolu ile propaganda da vazgeçilmez isimlerden biri olmuştur. Nihilizm konusunda sözcülük etmesi, Rusya şehirlerinde gizli öğrenci kulüpleri organize etmesi, şiddetin her çeşidinin kullanılmasını ve devrimci amaç için bütün ahlaki sınırlamaların terk edilmesini salık veren ve devrimci cinayetler işleten¹⁷⁴, Neçayev, anarşizmde eylemciler sınıfında ismi zikredilen bir anarşist olmuştur.

Neçayev, Bakunin ile birlikte yazdıkları, 'Devrimcinin El Kitabı'nda' terör ve yıkımı, devrim yolunda, en az Bakunin kadar meşru görmüştür. Ona göre; Devrim, ancak sağlam bir şekilde örgütlenmiş ve her türlü araçtan yararlanmaktan çekinmeyen bir topluluğun, mevcut kadroları, toptan yok etmesiyle gerçekleşebilmektedir.¹⁷⁵

Neçayev, diğer anarşist kuramcı, Bakunin gibi, aidiyet kavramlarını reddetmiş ve nefreti ön plana almıştır. Neçayev'e göre bir devrimci bu dünyadaki herhangi bir şeyle yetinebiliyorsa gerçek bir devrimci değildir. Bu dünyanın malı olan herhangi bir durumun, bir bağın ya da bir insanın yıkılışı önünde tereddüde düşmez, herkesten ve her şeyden aynı ölçüde nefret eder ve dünyasında akrabalık, dostluk ve aşk

¹⁷⁴ Demirci, a.g.m., s.154.

¹⁷⁵ Çitlioğlu, a.g.e., s.131.

bağlantıları var da, bunlar onun elini kolunu bağlıyorsa, bir devrimci için bundan daha pis ve daha iğrenç bir durum düşünülemez.¹⁷⁶

Rus anarşizminin teorik oluşumunda Kropotkin ve Bakunin yerleri ne kadar önemliyse, şiddet eylemlerine dönüşmesinde, Neçayev'in yeri de bir o kadar önemlidir. En basit örneği ile, Neçayev'in şiddeti, halkın birleştirilmesinde ve zafere ulaşmasında en etkin noktada görmesi ve "Halkın hayatında bir dizi ümitsizce, çılgınca suikastlarla ortaya çıkmalıyız ki, onda gücüne inanç sağlayalım, onu uyandıralım, birleştirelim ve zafere ulaştıralım"¹⁷⁷ sözlerini ortaya koyması şiddeti en önemli araç olarak görmesinden kaynaklanmaktadır.

Anarşistlerin, felsefi alanda, dinlerinin olmadığı ve herhangi bir tanrı otoritesine ve dine inanmadıkları aşıkardır. Ancak Neçayev'in bir dini vardır. Bu din kendisinin oluşturduğu 'Devrim Dini'dir. Bu dine göre Neçayev, kendi müritlerine ve inanan yoldaşlarına, "Rusya'nın tek ve gerçek devrimcileri olan haydutların macera dünyası ile birleşmeliyiz. Bu dünyayı yıkıcı ve yenilmez bir güç haline sokmak... İşte bizim bütün teşkilatlanmamız, yer altı çalışmalarımız ve görevimiz. Hepsi bunun için. Devrimci tek bir bilim tanır: Yıkım!"¹⁷⁸ öğütlerinde bulunmaktadır. Neçayev bu düşüncelerini gizli bir kitap olan 'Devrim Dini' kitabında kağıda dökmüştür.

Akyol, Neçayev'i, bir fikir adamı değil, Bakunin'in fikirleri ile büyülenmiş bir 'Eylem Manyağı' ve 'Devrimin zalim keşişi' olarak nitelemekte ve onun için en üstün değer, devrim uğruna siyasi cinayetler işlemek olduğunu vurgulamaktadır¹⁷⁹. Akyol'un yaptığı değerlendirme doğru bir saptamadır. Bunun sebebi ise, Neçayev'in kısa hayatında rahat bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Neçayev kısa hayatı boyunca anarşist düşünce temeline herhangi bir tuğla koymamış ancak var olan yapı üzerinden şiddet savunuculuğu yapmış bir eylemci olmuştur. Zaten onu üne kavuşturan ve anarşist camiada böylesine tanınmasını sağlayan ve hatta Bakunin gibi bir anarşisti bile etkilemesini sağlayan durum, tamamen onun eyleme olan düşkünlüğü ve aşırı hareketli yapısıdır.

¹⁷⁶ Tüzen, a.g.m., s.135.

¹⁷⁷ Akyol, a.g.e., s.151.

¹⁷⁸ Akyol, a.g.e., s.156.

¹⁷⁹ Akyol, a.g.e., s.158.

2.3.3. Errico Malatesta¹⁸⁰

Anarşizm içerisinde gerek eylem düşünceleri, gerek de yaşam tarzı bakımından ilgi odağı olan düşünürlerden ve aktivistlerden biri de, Errico Malatesta'dır. Malatesta'nın en ilginç yanı hemen tüm anarşistler gibi hayatının belirli bir bölümünü geçireceği hapisane hayatı ile erken tanışmış olmasıdır. Daha on dört yaşındayken, krala, yerel ve sosyal adaletsizlikten bahseden bir mektup yazmış, ve polis tarafından göz altına alınarak tutuklanmıştır. Böylece Malatesta'nın yaşamının on yıldan fazlasını geçireceği hapisane hayatı başlamıştır.

İlk eylem olarak, 1877 yılında, İtalya'nın bazı vilayetlerini, herhangi bir direniş ve çatışma ile karşılaşmadan, Carlo Cafiero ve 'Zemlia-i Volya' örgütünün kurucularından Stepniak ile birlikte işgal etmişlerdir. İşgale ek olarak, vergiyi kaldırdıklarını ve hükümdarın artık burada hüküm yetkisinin kalmadığını ilan etmişlerdir ve sonrasında işgal edilen yerlerden çekildiklerini bildirmiş ve yola çıkmışlar ancak yolda hükümet birlikleri tarafından yakalanarak tutuklanmışlardır.¹⁸¹ Beraatlarına karar verilen ve hapisten salıverilene kadar yaklaşık olarak on altı ay hapisanede kalmışlardır. Malatesta'nın yaptığı anarşist eylemleri bu kadarla da sınırlı kalmamış, buna ilave olarak, İtalyan kraliyet ailesi ve taraftarlarına yönelik terörist hareketler ve saldırılar ile ilgili olarak da etkisi olmuştur.¹⁸²

Malatesta'nın anarşist söylemlerinde en temel şiddet önermesi, anarşist devrim ile ilgilidir. Buna göre, anarşist devrim çok yakında gerçekleşecek ve bu devrim sırasında, şiddet kesinlikle gerekli olabilecektir. Bunun sebebi ise, devrime karşı devletin, hükümetin ve bunlara ait yapıların direnç göstermesidir. Malatesta görüşleri itibari ile Neçayev ya da Bakunin gibi klasik anarşizm savunucularından değil, anarşizmin dalı olan ve genel olarak Ulusal emekçi anarşistlerin taraftarı olduğu Anarko-komünist grupta yer almaktadır. Kısaca anarşist komünizm ya da genel

¹⁸⁰ Malatesta, 14 aralık 1853 tarihinde, güney İtalya vilayetlerinden, Santa Maria Capua Vetere de dünyaya gelmiştir. Onun yaşam tarzını ilginç kılan iki temel özellik söz konusudur. Bunlardan ilki şüphesiz, anarşizm'in peygamberi olarak adlandırılan Bakunin ile olan dostluğu ve fikirsel işbirliği, diğeri ise daha küçük yaşlarda tutuklanma ve göz altına alınmalarla başlayan yaşam tarzıdır.

¹⁸¹ En.wikipedia.org, (2009), "Errico Malatesta", http://en.wikipedia.org/wiki/Errico_Malatesta (Erişim Tarihi: 03.03.2009).

¹⁸² En.wikipedia.org, a.g.k.

adlandırmasıyla Anarko-komünizm, otoriter okulun komünizmi değil, yönetimsiz komünizm anlamına gelmektedir.¹⁸³

Malatesta'nın savunucusu olduğu Anarko-komünizm geniş anlamda ele alındığında, karşılaşılan ilk durum, Kropotkin'in karşılıklı yardım ilkesidir. Çünkü Anarko-komünizm'de temel durum insanların birbirleriyle olan dayanışmalarının artırılması ve sağlam temellerde tesis edilmesidir. Anarko-komünizm, komünist anlayış ile karıştırılmamalıdır. Çünkü Proudhon'un da belirttiği gibi Komünist düzen sadece otoriteryen bir devlet tarafından getirilebilmektedir.¹⁸⁴ Anarko-komünizm, dolayısıyla Malatesta'nın temel görüşleri, orta çağ şehir devletlerinde, köylü komünlerde olduğu gibi, kendi kendini yöneten, her biri kendi geçimini ortaklaşa karşılayan büyük komünlerin oluşturdukları toplum olan, komünlerin, paylaşma ve kolektif çaba prensipleri üzerine kurdukları, sevgi ve dayanışmanın güçlendiği, ihtiras ve bencilliğin olmadığı, kararların, paylaşımcı ya da doğrudan demokratik süreçle alındığı, insanların, yüz yüze ilişkiler kurarak işlerini hallettikleri küçük ölçekli toplum¹⁸⁵ ya da komünlerin oluşturduğu sistem düşüncesine denmektedir.

Malatesta, anarşizmde şiddeti, 'nasıl anarşist olunur?' sorusu içerisinde yanıtlamıştır. Ona göre; "Anarşist olmak için anarşizmin güzel bir ideal olduğunu kabul etmek yeterli değildir. Anarşist olmak için, anarşizmi gerçekleştirme mücadelesi verilmeli ya da en azından devletin ve ayrıcalığın gücünü azaltmaya çalışarak ve daimi daha fazla özgürlük ve daha çok adalet talebinde bulunarak anarşizmin gerçekleşmesi yönünde çaba gösterilmelidir."¹⁸⁶ Ona göre, sadece ideali benimsemek yeterli olmamaktadır. Herkese bir ülkede sınırsız haklar verilemeyeceği için, Malatesta bunu mücadele ederek almanın gerekli olduğunu savunmaktadır. Burada Malatesta'nın belirttiği mücadele ise kesinlikle hakların zorla alınması anlamına gelen aktif mücadeledir.

Ancak yine de Malatesta'nın saldırganlık ve şiddet arzusu, Bakunin ya da Neçayev'in şiddet anlayışı ile aynı oranda veya eşit olarak tezahür edilmemelidir. Malatesta da şiddeti devrim de gerekli görmektedir. Herkes için eşit özgürlüğe ulaşmak ve dolayısıyla özgürlüğün her türden ihlaline direnmek, ihlal kaba kuvvete

¹⁸³ Kropotkin, a.g.e., s.92.

¹⁸⁴ Heywood, a.g.e., s.248.

¹⁸⁵ Heywood, a.g.e., s.249.

¹⁸⁶ Richards, a.g.e., s.13.

dayandırıldığında, yine kaba kuvvete başvuru olarak direnmek dışında daha iyi bir yolun olmadığını düşünmektedir.¹⁸⁷

Malatesta, devlet ile birey arasındaki ilişkiyi ve dolayısıyla çatışmayı şu şekilde özetlemektedir; “İki insanın barış içerisinde yaşaması için, her ikisinin de barış istemesi gerekir. Eğer bunlardan biri güç kullanarak diğerini kendisi için çalışmaya ve kendine hizmet etmeye zorlarsa, bu durumda diğeri, bir insan olarak onurunu korumak istiyorsa ve sefil bir köle durumuna düşmek istemiyorsa, barışı seviyor olmasına rağmen, uygun yollarla zorbalığa karşı koymak zorunda kalacaktır.”¹⁸⁸ Burada, insanın, devlet tarafından köle yapıldığı, hizmet etmekte zorlandığı, sefil bir duruma düşürüldüğü, zorla başkaları için çalıştırıldığı, onurunun kırıldığı, zorba bir ortamda ancak sözü geçen sistemle, barışı sevmesine rağmen savaşıarak, bu durumlardan kurtulabileceği vurgulanmak istenmiştir.

Ayrıca Malatesta, şiddetten vazgeçmenin, insanlığa yapılacak en büyük kötülüklerden biri olacağını belirtmektedir. Bunu da, mücadele içinde, şiddete başvurmak zorunda kaldıkları için çok üzgün olduklarını ancak, insanlığı kırıp geçiren vahşi katliamlara ve insanın sürekli acısına son vermek için, insanları, özgürlüğe kavuşturacak olan şiddetten vazgeçmenin, kötülöklere göz yummak anlamına geldiğini vurgulamaktadır.¹⁸⁹ Dolayısıyla, devrim tam anlamıyla gerçekleştirilene kadar, Malatesta şiddetten vazgeçmenin de göttükleri davalarına, ihanet olacağını belirtmektedir. İnsanlar arasında barışı, herkes için özgürlük ve adaleti amaçlayan, Malatesta’ya göre, hoş olmayan bir gereklilik olan şiddetin, özgürlüğe ulaşır ulaşmaz, durdurulması gerektiğine, aksi takdirde, insanlığa karşı yeni bir suç, yeni bir baskı ve adaletsizliğin habercisi olacağına inanmaktadır.¹⁹⁰

Malatesta, anarşist devrimde şiddete değinmektedir. Ona göre, anarşistlerin yapacakları devrim daha az şiddet içermektedir ve hükümete, kapitalist sınıfa karşı koymak için kullanılan şiddet, ihtiyaç sona erdiğinde ortadan kaldırılır ve şiddetin her türlüüne engel olunur.¹⁹¹ Ancak anarşist ya da komünist devrimler sırasında durum, Malatesta’nın öngördüğü şekilde olmamıştır. Devrimlerde başı çeken topyekun halk olmamış, her devrim kendi kahramanını yaratmış ve bu kahramanlar,

¹⁸⁷ Richards, a.g.e., s.39.

¹⁸⁸ Richards, a.g.e., s.41.

¹⁸⁹ Richards, a.g.e., s.43.

¹⁹⁰ Richards, a.g.e., s.44.

¹⁹¹ Richards, a.g.e., s.46.

özgürlük amacıyla yaptıkları devrimden sonra ya kendi çıkarlarına ya da şiddete daha fazla devam etmişlerdir.

Anarşistlerin terörist olduğu yönündeki iddialara da cevaben, teröristlerin amaçlarına ulaşana kadar, insanlığın yarından çoğunu katletmekten çekinmeyeceklerini, ancak kendisinin ise bir insanın hayatını kurtarmak için dünyanın bütün ilkelerini hiçe sayacağını ve insanlığın yararının tüm insanlığın yararı olduğunu belirtmiştir.¹⁹² Ancak anarşistler, istedikleri sonuca ulaşmak için başka insanların hayatlarını görmezden gelirler. Teröristler ile anarşistlerin, her ikisi var olan devlete karşıdır, her ikisi de devleti yıkıp kendi istedikleri ideolojik düzeni yerleştirmeyi amaçlarlar, her ikisi de eylemler ile güç kazanacaklarına inanırlar, her ikisi de sansasyonel eylemlerin devleti ve düzeni yıpratacağını düşünmektedirler. Bu karşılaştırmada yer alan ortak noktalar uzayıp gitmektedir.

Malatesta, işçilerin eylemleri üzerine kendi düşüncelerini de stratejik olarak ortaya koymuş ve işçilerin grevlerinin artık gereksiz olabileceğine vurgu yapmıştır. Genel protesto ve grevlerin artık kimseyi endişelendirmediğini, polisin kışkırtıcı olmama akıllılığını gösterdiği durumlarda, grevlerin herhangi bir tatil günü gibi geçtiğini ve istenilen etkiyi yaratamadığını, dolayısıyla daha etkili olacak ve dikkatleri üzerine çekecek, fabrika işgallerinin gerekli olduğunu belirtmektedir.¹⁹³ Fabrika işgalleri ile birlikte, zorunlu olarak tüm halkın ve devletin dikkatleri, işçilerin ve doğal olarak da istedikleri hak ve özgürlüklerin üzerine yönelecektir. Böylece daha stratejik ve geleceği olan eylemlerin yolu açılmış olacaktır.

Malatesta'nın tek görüşü muhakkak, savaşmak ve şiddet değildir. Malatesta, bilimin ve deneyimin kılavuzluk ettiği doğal ihtiyaçlardan kaynaklanmayan tüm zorlamalardan uzak herkesin temel ihtiyaç duygusuyla gönüllü olarak kabul ettiği, üyelerinin istekleri doğrultusunda oluşturulan ve değiştirilen, üretici ve tüketicilerin bağımsız kurum ve federasyonları vasıtasıyla sosyal yaşamın örgütlendiği, herkese en ileri düzeyde bilimsel eğitimin verildiği, yurtseverlik gibi duygularla savaşıp, sınırların ortadan kalkarak, tüm insanların kardeş oldukları, ailenin tüm yasal

¹⁹² Richards, a.g.e., s.48.

¹⁹³ Richards, a.g.e., s.116.

bağlardan, ekonomik ve fiziksel baskılardan ve dini önyargılardan uzak, tamamen aşka¹⁹⁴ ve isteğe bağlı olarak kurulduğu bir düzeni istemektedir.

Sona yaklaşırken Malatesta, 1876 yılında, bir anarşist olarak enerjisinin en yüksek seviyelerde, eylemci yönünün doruk noktasında olduğu zamanlarda, Sırpların yanında, Türklere karşı savaşmak istemiş ve bu konuda gönüllü olarak harekete geçmiş ancak, Avusturya-Macaristan da iki kez engellenerek, İtalya'ya geri gönderilmiştir. Malatesta 1923 yılı doğum gününde İtalya da dergi çıkarmaya karar vermiş, ancak derginin sürekli olarak, içeriğindeki şiddet yanlısı tavır ve kamuya verdiği zarar sebebi ile sansür edilmiştir. Son olarak 1926 yılında, bir anarşist'in Mussolini'ye suikast girişiminde bulunmasının ardından, derginin yayın hayatına son verilmiştir.

2.3.4. Max Stirner¹⁹⁵

Stirner'in, anarşizm dünyasına girişi, şüphesiz üniversite yıllarına rastlamaktadır. İlk etken, Üniversitede, derslerinden bir bölümü Hegel'in konferansları olmuş ve böylece Stirner'in özgürlükçü düşünce yaşamı başlamış, Berlin'de bulunduğu süre zarfında ikinci büyük adım ise, bir çok düşünür tarafından 'Genç Hegelciler' olarak adlandırılan ve 'Özgürlük' ismini taşıyan bir düşünce topluluğunun içinde yer almasıdır.¹⁹⁶ Bu tartışma ve düşünce grubunun belki de en büyük özelliği üyelerinin kimliğidir. Bu topluluğun üyelerinden başlıcaları, Karl Marx, Engels, Feuerbach gibi isimleridir. Hayatı boyunca ekonomik sıkıntılar yaşayan Stirner, devleti, gereksiz ve kişinin benliğine yönelik en büyük düşman olarak görmüş ve niteliği ne olursa olsun, devletin her şeklinin kaldırılması, gerekirse bu tür otoriter yönetim biçimlerinin kaldırılması için güç kullanılması gerektiğini öne sürmüştür.¹⁹⁷ Alman bir filozof olan Stirner, nihilizm, anarşizm ve özellikle de anarşizm içerisinde bireyci akımlarda öne sürdüğü görüşleri ile tüm dünyaya kendisini tanıtmıştır.

¹⁹⁴ Richards, a.g.e., s.162.

¹⁹⁵ Gerçek ismiyle Johann Kaspar Schmidt, 25 Ekim 1806 tarihinde Almanya'nın güneyinde doğmuştur. Kendisinin Max Stirner olarak bilinmesi, onun okul çağlarında, takma isim olarak kullanması ile başlamıştır. Stirner, flüt yapımcısı bir baba ve 16.yy Hristiyanlığı öğretilerinin savunucusu bir annenin ilk ve tek çocuğu olup, 1856 yılında Berlin'de ölmüştür. (Daha fazla bilgi için bkz http://en.wikipedia.org/wiki/Max_Stirner)

¹⁹⁶ En.wikipedia.org, (2009), "Max Stirner", http://en.wikipedia.org/wiki/Max_Stirner (Erişim Tarihi:20/02/2009).

¹⁹⁷ Tüzen, a.g.m., s.118.

Stirner, insanın doğası ve insan yaşamında doğasının etkisi üzerine önemli anarşist önermelerde bulunmuştur. İnsan doğasının, belirleyici yönünün akıl olduğunu savunan düşünörlere ek ve daha belirgin olarak, Stirner, insan doğasında ve yaşamında, daha çok Freud önermelerine yakın tanımlamalarda bulunmuştur. Ona göre en bariz şekilde insanın doğası denildiğinde, aklın yanında, istem ve iç güdüler gelir ve her türlü insansal düşünceyi ve davranışı, temel benliğe indirger.¹⁹⁸

Stirner, insanın doğası kuramında, “Ego”’a yer vermektedir ve Ego’yu insan varlığının temeli olarak ön plana almaktadır. Ona göre, insanın ne otantik, değişmez doğası, ne de toplumsal doğası vardır. İnsan bireysel, geçici ve değişken egonun kendisidir.¹⁹⁹ Stirner’e göre, ‘Ego’ tek yasadır ve onun dışındaki herhangi bir yasaya, inanca ya da anlayışa karşı hiçbir yükümlölüğümüz yoktur ve ister devletin yasalarından veya tanrı’nın buyruklarından, isterse de soyut bir kavram olan ‘insan’ dan kaynaklansın, tüm ahlaki yükümlölükler bireyin eylemlerini tek bir yöne çevirir; bunlarla bireysel davranışlar tekbiçimleştirilir.²⁰⁰

İnsan, Stirner’e göre hangi inanç ya da yasaya kendini bağımlı hissederse, o anda hareketlerini ve isteklerini de bağlamıştır. Çünkü herhangi bir yasaya kendini bağlamak ve ona inanarak onun isteklerine boyun eğmek, insanın insancıl, güdülerini ve isteklerini engellemekte ve isteklerini ve güdülerini bağılı bulunduğu sisteme göre gözden geçirerek ya sisteme aykırı davranmakta ya da bağılı olduğu sisteme olan inancından dolayı, isteklerini devre dışı bırakmaktadır. Bu sebeple Stirner sadece tek yasayı benimsemektedir, o da; insanın ‘Ego’ su ve bunun mülkiyetidir.

Ancak Stirner’in bu durumda, karşısına, toplumsal ve kamu hayatında yer alan diğer hak kaynakları çıkmaktadır. Bu hak kaynakları ise,devlet, devlet’in kurumları, toplumsal yaşam, kamu, gelenekler, örf ve adetler ve son olarak da dinsel inanışlardır. Ancak insanın bu diğer hak kaynaklarının olduğu bir ortamda, istediğı hakları alması bir sorun olarak karşısına çıkmıştır. Bu durumda Stirner’in yanıtı “Ben hiçbir hak talep etmiyorum; dolayısıyla hiçbir hakkı tanımam gerekmez. Güçle alabileceğimi güçle alırım ve güçle alamadığım şeye hakkım yoktur; her zaman sürececek olan hakkımdan söz ederek böbürlenmem veya avunmam... hak verilmiş ya

¹⁹⁸ Hasanof, a.g.m., s.62.

¹⁹⁹ Hasanof, a.g.m., s.62.

²⁰⁰ Hasanof, a.g.m., s.63.

da verilmemiş bu beni ilgilendirmez; ben güçlüysem yetkimi kendimden alırım ve başka bir yetkilendirmeye ya da hak kazandırmaya ihtiyacım yoktur.”²⁰¹ şeklindedir.

Buradan çıkarılan en açık görüntü, Stirner için gücün her şey olduğudur. Aslında Stirner’in buradaki düşüncesi, daha çok ilkel yaşam tarzını ya da doğal yaşamı belirtmektedir. İnsan, gücünün yettiği ve gücü ile alabileceği her isteği hak olarak görmektedir. Bu durumda, gasp etme durumu söz konusu olmaktadır. Örneğin; insan, başka bir insanın, elinde bulunan ve çok beğendiği bir şeyi ondan güç kullanarak alabilmekte ve ona sahip olabilmektedir. Ancak başka biri de söz konusu şeyi ondan güç kullanarak aldığında buna hayıflanmamalıdır. Çünkü insan gücü kadar hak sahibidir. İşte Stirner’e göre güç her şeyden önce gelir ve kuramının açıklanmasında baş köşeye yerleşmektedir.

Stirner, devleti de düşman olarak görmektedir. Bu muhalefeti, “Biz ikimiz, devlet ve ben düşmanız. Egoist olan ben, bu insan topluluğunun iyiliğini düşünmüyorum. Hiçbir şeyi ona feda etmiyorum.”²⁰² Şeklinde belirtmektedir. Devlet iradesinin bireysel iradeye düşman olduğunu düşünen Stirner, devlet iradesi ile bireysel iradenin, biri olduğunda diğer olmayan ve birbirleri arasında kalıcı barış sağlanamayacak tek düşmanlar olduklarını savunmaktadır.²⁰³ Devlete ve onun kurumlarına karşı çıkan Stirner, devletin yıkılışını ise, komünist ve diğer birçok anarşiste göre daha farklı bir şekilde yorumlamıştır. Ona göre, devlet devrimle değil, ‘İsyan’ ile bireyin, itaat etme düşüncesini kendi bilincinden silip atmasını içeren bireysel bir başkaldırıyla yok edilmelidir.²⁰⁴ Aksi takdirde, Stirner, bir devrim sürecinde, itaat ve yönetimlerin, liderlerin ve görevlerin, düzen ve insan iradesine aykırı olan metotların var olacağını düşünmektedir. İnsanların düzene, ve düzenin meşru güç kullanıma bireysel olarak başlatacakları isyanların birleşerek, ancak bireyselliğini kaybetmeden, yıkılacağını savunmuştur.

Stirner, devlete karşı olduğu kadar topluma da karşıdır. Çünkü ona göre toplum kavramı, bir topluluğu ve birlikte hareket etmeyi barındırdığından, kişinin özgür iradesi ortadan kalkmaktadır. Bu sebeple acilen nasıl devlet yok ediliyorsa, toplum da yok edilmelidir. Toplumun doğası üzerine açıklamalarını yoğunlaştıran Stirner’e

²⁰¹ Khagani Hasanof, (2002), “Az Devletten Devletsizliğe: Max Stirner’in Egoist Bireyciliği”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.65.

²⁰² Hasanof, a.g.m., s.69.

²⁰³ Hasanof, a.g.m., s.70.

²⁰⁴ Hasanof, a.g.m., s.75.

göre, “insan diğer insanlardan yalıtılmış bir şekilde, yapayalnız yaşayamaz. Varoluşumuz, en derin ve en mahrem birleşmelerle başlar. Dünyaya gelişimizden itibaren, anne ve babamızla başlayan bu ilişkiler doğal birleşmeleri içerir. Bu açıdan bakılınca toplum bizim doğa durumumuzdur. Ne var ki bu ilişkiler olduğu gibi doğal ve gevşek bağlar olarak kalmamaktadır. Toplum doğa durumumuz olmaktan çıkmaktadır. Çocuğu, kendisini toplumla birleştiren ilişkileri tercih etmeye zorlayan, onu toplumsallaştıran, bizi ailenin kendisidir. Dolayısıyla birey içine doğduğu topluma aslında doğduğu andan itibaren yerleştirilmekte, yapay, zorlama, sıkı ahlaki yükümlülükler getiren, ilişkiler ağına teslim edilmektedir.”²⁰⁵

Mülkiyet konusundaki muhalif görüşleri ile de bir çok anarşist düşünürden farklı bir noktada bulunan Stirner, belki anarşist ve komünistlerin hepsinin zıt olduğu mülkiyetin varlığını savunmaktadır. Ancak Stirner’in görüşleri incelenirken onun güç kavramı her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Ona göre; ortak mülkiyet diye bir kavram yoktur ve ortak mülkiyet, bir malın mülkiyetinin ortadan kalkması anlamına gelmektedir.²⁰⁶ Mülkiyet’in var olması demek bireysel bir şekilde bir mala sahip olunması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Stirner’in ifadesiyle; “Mülkiyet benim olandır. Eğer o, hangi güç tarafından olursa olsun benim elimden alınmışsa... demek ki mülkiyet yok olmuştur.”²⁰⁷ Burada yine Stirner’in güç kavramı ön plana çıkmaktadır. Bir şeye sahip olma demek onu, başkasının elinden alabilmek anlamına gelmektedir. Stirner’in güç kavramı aslında çok kısa bir deyişle “Büyük balığın küçük balığı yuttuğu” bir düzendir.

Stirner, anarşizm de böylesine radikal düşünceler ileri sürerken, bu duruma en büyük tepki Bakuninden özgürlük bağlamında gelmiştir. Bakunin’e göre; “Önemli olan, tek başına bireyin kendi özgürlüğünü tek başına gerçekleştirmesi değil, bütün topluma evrensel bir özgürlük yaşatmaktır. Bu özgürlük bireysel özgürlüğe de saygılıdır, çünkü herkesin özgürce hareket akdettiği bir sözleşmeye dayanır ve bireyin özgürlüğü de herkesin özgürlüğünün bir işlevidir.”²⁰⁸

Son olarak, Stirner düşüncesinde şiddet her yerdedir. Bu sebeple şiddet ve eylemi ön plana alan düşünürler arasında yer verilmiştir. Onun düşüncesi ilk temelde

²⁰⁵ Hasanof, a.g.m., s.72.

²⁰⁶ Hasanof, a.g.m., s.76.

²⁰⁷ Hasanof, a.g.m., s.76.

²⁰⁸ Tüzen, a.g.m., s.125.

güce dayandığı ve herkesin birbirine, devlete ve kurumlarına yönelik güç kullanımı söz konusu olduğu için yer verilmiştir. Stirnerci egoist, aslında, nesnel gerçekliğe, toplumsalın olgusallığına ve böylece de kökten toplumsal değişikliğe, burjuva pazarının saklı canavarlarının ortasında kişisel tatminin ötesine geçen tüm etik kriterlere ve ideallere veda eder.²⁰⁹ İnsanın insandan hakkını almasının, sınır tanımayan bir şiddet döngüsünün varlığı bir bakıma, Stirner'i en acımasız ve bencil anarşist düşünür yapmaktadır.

2.3.5. Johann Most

Anarşist eylem adamları içerisinde, en bilinen ve eylem yönünde etkili olmuş bir isim varsa, o kesinlikle Most'tur. Sabır gerektiren organizasyon evrelerine inanmayan Most için tek propaganda yolu vardır, o da eylemle propagandadır. Halkın her zaman öldürmek için hazır olması gerektiğini belirten Most, düşman olarak tanımlanan liderleri öldürmenin gerekli olduğunu ancak öldürmek yerine amaç için kullanılacak bir para elde edilecekse öldürme fiilinin işlenmesinden çok fidye alınmasının daha yararlı olacağını savunmaktadır.²¹⁰

Most'un fidye alınmasını savunmasındaki amacı gayet açıktır. Ona göre, fidye alındıktan sonra, alınan para ile bir değil, binlerce yönetici ve düşmanı öldürecek dinamitler ve bombalar satın alınabilecektir. Bu doğrultuda sadece bir insanı öldürmek yerine binlercesini öldürmeyi yeğlemektedir. Most, ilk zamanlarda Alman sosyal demokratlarının önde gelen üyelerinden biri ve yorulmak bilmez bir örgütleyici, iyi bir konuşmacı, etkileyici bir karakter ve çoğu zaman, almanca bilmeyenlere yaptığı konuşmalarda bile onları etkileyebilen iyi bir tiyatral kişiliktir.²¹¹

Şiddeti savunmaya başlaması, özellikle de bombalı eylemleri savunmaya başlaması, bunun üzerine, sosyal demokrat partiden uzaklaştırılması ve sonunda da Bismarck'ın Sosyalizm karşıtı olağanüstü hal yasalarını çıkarması ile birlikte Almanya'dan çıkartılmıştır. Almanya'dan sonra Fransa'ya yerleşen, Most orada da kalamayınca, İngiltere'ye gitmiş ve Londra'da, sosyal demokrasi yanlısı haftalık bir

²⁰⁹ Bookchin, (2005), a.g.e., s.74.

²¹⁰ Çitlioğlu, a.g.e., s.127.

²¹¹ En.wikipedia.org, (2009), "Johann Most", http://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Most (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

dergi olan “Freiheit”ı kurmuştur.²¹² 1880’li yıllarda, Marksist söylemlerin ve öğretilerin kendini doyurmamaya başlaması ve ufkunun daha açık olmaması gibi gerekçeler ile birlikte anarşizme ilgi duymaya başlamış, nitekim Bakunin’in yazıları ve söylemleri ile giderek daha koyu anarşist olmuştur. Genel olarak bu tarihten itibaren söylemleri “Güçlendiğimiz zaman biz de onlar gibi hareket edeceğiz; savaşmakta olan bir topluluk kendi saflarında hainlere hoşgörülü olamaz. Yapmacık, yufka yürekli, insancıl tutumun canı cehenneme. Yaşasın Nefret! Yaşasın İntikam! Hepimiz görevimizi yapalım. Hepimiz halkın köleliğinin, sömürülmesinin, yoksulluğunun sorumlularına karşı saldırıların arttığı gün için çalışalım”²¹³ şeklinde seyretnmiştir. Bu şekilde devam eden konuşmaları ve II.Aleksandr suikastına yönelik yazdığı övgü ve coşku dolu sözleri sebebiyle, Most, Londra mahkemesi tarafından cezaevine gönderilmiştir.

Most’un “Freiheit” dergisi, Birleşik Devletlere taşınmış, sonraki birkaç yıl içinde de “Eylemle Propaganda”yı öğütleyen en yasaksız dergi haline gelmiştir. Derginin aşırı ilgi görmesi, bazı aylarda derginin hemen tükenmesine ve yoğun talepler ile karşılaşılmasına neden olmuştur. Muhakkak ki, “Freiheit”ın bu kadar ilgi görmesinde Amerika’da yeni oluşmaya başlayan Yahudi Anarşizminin etkisi büyük olmuştur. Yahudilerin, Most’u bir kurtarıcı ya da Morris Hillquit’in sözleri ile onu “Yüce Rahip” olarak görmelerinin nedeni ise, onun ateşli konuşmaları, kan damlayan kalemi ve hararetle devrimi ve eylemle propagandayı savunmasıdır.²¹⁴

Yahudi anarşistlerin gözünde Most, olağanüstü bir propagandacı ve ajitatördür. New York’taki “Özgürlüğün Öncüleri” grubunun bir üyesi olan Israel Kopeloff, Most’un Yahudiler üzerindeki etkisini; “Ağzını açması yetiyordu, onun konuşmaları bomba ve dinamit etkisi yapıyordu. Onu dinleyenler hemen barikatlar kurmaya ve devrimi başlatmaya atılacaklardı sanki”²¹⁵ şeklinde anlatmış ve onun ne kadar etkin bir konuşmacı ve etkileyici bir kişiliğe sahip olduğunu özetlemiştir.

Most’a göre, gerçekten kendini anarşist devrimci olarak tanımlayan biri, kesinlikle düşünme ve komplo ile uğraşmamalıdır. Ona göre, gerçek devrimci daima yeni hedef aradıktan sonra, hedefine götürecek araçları tespit etmelidir. Ancak Most,

²¹² Laqueur, (2002a), a.g.m., s.67.

²¹³ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.68.

²¹⁴ Avrich, a.g.e., s.266.

²¹⁵ Avrich, a.g.e., s.266.

araçların barbarca olmasının zorunlu olduğunu, bunu devrimciler seçtiği için değil, özde düzen barbarca olduğu için ve ancak kendi silahları ile bu düzenin yıkılabileceği mümkün olduğu için barbarca silahların seçilmesi gerektiğini söylemiş ve insanlığa giden yolun, özgürlüğe giden yolun barbarlıktan geçtiğini belirtmiştir.²¹⁶

Barutla kurşunun, Zehrin, Dinamitin, ateş ve bıçakların kullanılarak yapıldığı Eylemle Propagandanın neden gerekli olduğunu, yöneticiler arasına kargaşa tohumları ekmenin ve kitleleri harekete geçirmenin tek yolu olarak görmesiyle açıklamaktadır. Most, bu araçların kullanılacağı hedefleri yani polisleri, askerleri, devlet adamlarını, bürokratları, insan olarak değil, düşman olarak ve domuz, köpek, vahşi canavarlar, insan biçimindeki şeytanlar, sürüngenler, asalaklar, ayaktakımı, toplumun posası, aşağı tabaka ve zebani gibi aşağılayıcı kelimeler ile tanımlamıştır.²¹⁷

Most, Amerika’da, Jersey City’de bir dinamit fabrikasında çalışmış ve bu çalışma dönemi onun için birçok teori ve buluşun başlangıcı olmuştur. Fabrikada çalıştığı dönemde zihninde oluşmaya başlayan dinamitin yenilmez bir silah olduğu fikri, fabrikalarda üretilen dinamitlerin ev yapımı patlayıcılardan daha güçlü ve etkili olduğunu görmesi ile daha da netleşmiş ve bu doğrultuda bombalı mektup gibi çeşitli buluşların öncülüğünü yapmıştır.²¹⁸

Most, dinamitten daha önemli bir varlıktan da söz etmektedir. Bu varlık, binlerce dinamit alma yetkisine sahip, birçok kralı öldürtebilecek yetenekte ve diğer tüm durumlara olanak sağlayabilecek nitelikte olan paradır. Ona göre, para ile evde yapılandan daha güvenilir, etkili patlayıcılar satın alınabileceği gibi herhangi bir şekilde eline yüz milyon dolar geçirebilen bir devrimci, insanlığa on kral öldüren birinden çok daha büyük bir hizmette bulunmuş olurdu.²¹⁹

2.4. EYLEM YOLUYLA PROPAGANDA

“Trajik dansın isteği, güçlü bir müzik bugün, dinamitleyelim dinamitleyelim, yaşasın patlama sesi”²²⁰ Parisli bir ayakkabıcı aynı zamanda eyleme düşkün bir devrimcinin kaleminden çıkan şiir, eylemle propaganda ve eylemin anarşizmde ne olduğu hakkında, bir felsefinin şiddete ne kadar meyilli olduğu hakkında, bilgiler

²¹⁶ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.66.

²¹⁷ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.71.

²¹⁸ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.72.

²¹⁹ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.73.

²²⁰ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.62.

sunmaktadır. Anarşizm felsefesi var olduğu ve kendini gösterdiği tüm devletlerde daima eylem ile kendinden bahsettirmiş ve kendisine sempatan kitleler bulmayı amaçlamıştır. Pasif direnişe önem veren Tolstoy gibi anarşist düşünürlerin aksine, tüm anarşist düşünürler eylem yapmayı ve bulundukları devleti eylem yolu ile yıkmayı amaçlamışlardır. Bu düşünürler, kendi kuramlarını ortaya koyarken eylem, şiddet ve yıkım safhalarını her zaman kendi kuramları içerisinde belirli bir nokta ve aşamaya yerleştirmişlerdir.

Eylem yolu ile propaganda kavramı, anarşizmde devleti yıkma hedefinden daha öte, kendisine taraftar sağlama ve kendisine ılımlı bakan insanları birer sempatan ve daha sonra da eylemci yapma gayesini gütmektedir. Eylem yoluyla propaganda kavramlarının tam olarak idrak edilebilmesi, ilk olarak bu iki kavramın ayrı ayrı ele alınması ve etimolojik yapısının kavranmasıyla mümkün görünmektedir.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre eylem, “Bir durumu değiştirme ya da daha ileriye götürme yönünde etkide bulunma çabası”²²¹ olarak açıklanmaktadır. Anarşizmde eylem denilince ilk akla gelen isimlerden Bakunin ise eylemi akla gelen tanımlamalardan daha farklı bir şekilde yapmıştır. İnsanlığın gelişmesinin temel koşullarının açıklanmasında Bakunin, üç temel ilkenin tarihte bireysel ya da kolektif tüm insanlığın gelişmesinin ön koşullarını oluşturduğunu belirtmiş ve bu koşullardan özgürlüğü eylem ile eşit anlamda tutmuştur.²²² Ona göre eylem, özgürlüktür. Eylem olmadan özgürlük kesinlikle olmayacak içi boş şekilde insanlar için avuntu halinde bir kelimedenden başka bir şey değildir. Aslında Bakunin burada yaptığı eşleştirme ile yanlış bir tespit yapmıştır çünkü eylem anarşizmde özgürlük yolundaki bir araçtır. Başka bir tanımlama ile eylem; “belli bir amaca yönelik iş, hareket veya davranış”²²³ olarak tanımlanmaktadır.

Propaganda ise, çok sayıda insanın, duygu düşünce ve davranışlarını etkilemek amacını taşıyan önceden planlanmış bir mesajlar bütünüdür. Bu mesajlar, yazı, söz, afiş, poster ve son olarak da eylem yolu ile gerçekleştirilmektedir. Propaganda, bir düşüncenin, inancın, fikrin, duygunun, bir veya birden fazla kimseye, etkilemek

²²¹ TDK sözlük, “Eylem”, <http://www.tdksozluk.com/sozara.php?qu=eylem&ne=a> (Erişim Tarihi:30.01.09).

²²² Bakunin, (2007), a.g.e., s.13.

²²³ Necati Alkan, (2002), *Gençlik ve Terörizm: Terör Örgütlerinin Gençliği Kazanmada Kullandığı Yöntemler*, No:323, Ankara: EGM TEMÜH Dairesi Başkanlığı Yayınları, s.34.

amacıyla ve hedefi kendi duygu ve düşüncelerini, fikrini, ideolojisini paylaşmaya, benimsetmeye yönelten her türlü araca denmektedir.

Paris Komünün bir ürünü olan eylemle propaganda, Paris Komününe göre, asıl anlamıyla, bireysel terör eylemleri değil, Paris Komünü çizgisindeki bir toplumsal devrimin üssü olarak, bir kasaba ya da mahallenin ele geçirilmesi anlamına gelmektedir.²²⁴ Ancak eylemle propaganda, Paris komününün belirttiği gibi sadece komünist devrim yolunda, bir köy ya da kentin işgali anlamına gelmemektedir. Eylemle propaganda terimi, ilk kullanım olarak, Carlo Cafiero'a mektubunda kullanan Malatesta'ya atfedilmektedir.²²⁵ Eylemle propaganda'nın bilinen ilk hali araştırıldığında karşılaşılan Carlo Pisacane'dir. Pisacane, düşüncenin propagandasının bir düş olduğunu, düşüncelerin eylemlerden kaynaklandığını belirterek,²²⁶ eylemle propagandanın ilk temsilcisi unvanını kazanmıştır. Yine belirtmek gerekmektedir ki; eylemle propaganda kavramı Malatesta ile başlayan bir tanımlamadır. Ancak bu deyişin isim babalığı Fransız bir doktor olan Paul Brousse tarafından "eylemle propaganda" şeklinde konulmuştur.²²⁷

Eylemle propaganda, yazı, söz, resim, poster, afiş ve benzeri tüm yollarla ulaşılamayan halka, daha kolay ulaşmayı sağlayan bir teori olmuştur. İnsanların birçoğu okuma yazma bilmeseler de, görüntüler ve sesler yolu ile iletişime geçmişlerdir. İdeolojilerde yazarlar görüşlerini, makaleler, kitaplar ve dergiler gibi yazılı eserler olarak ortaya koymuşlardır. Fakat hiç okuma yazma bilmeyen insanlara ulaşmak mümkün olmamıştır. Örneğin; eğitim fırsatlarından yoksun kalmış insanlar, dünyada bugüne kadar ortaya konulmuş fikirlerden haberdar değildir ama hangi takımın ya da hangi partinin ne olduğunu televizyon vasıtasıyla bilebilmektedirler. İşte eylem yolu ile propaganda yapılması da ulaşılamayan köy, insan ve köşe bırakmamak için, ideolojiyi yayma aracı olarak belirlenmiştir.

Kuramsal propagandanın, yazılı bir şekilde ulaşmasında şüphesiz tek sıkıntı bu da değildir, basın tarafından, yazılan anarşist eserler manipüle edilebilir ya da içerikler değiştirilebilir. İlave olarak, çoğu zaman günde on bir, on iki saat ağır şartlar altında çalışan köylülerden, işçilerden, yorgunluktan bitmiş bir halde eve

²²⁴ Avrich, a.g.e., s.347.

²²⁵ Avrich, a.g.e., s.359.

²²⁶ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.58.

²²⁷ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.58.

döndüklerinde sosyalist broşür ya da gazeteleri okumaya da çok az istek duyacaklardır çünkü artan zamanlarını uyumaya dolaşmaya ya da aileleri ile geçirmeye harcayacaklardır.²²⁸ Proudhon parlak yapıtlar yazmıştı ama bir avuç insan dışında kaç kişi okumuştur bunları, bu sebeple, tek bir eylem yolu ile birkaç günde binlerce kitapçığın yapamayacağı kadar propaganda yapılmış olacaktı.²²⁹ Böylece eylem yolu ile propaganda, halkın anarşist ve sosyalist düşünce ekseninde aydınlatılmasında en etkin araç olacaktı ve ulaşılamayan halk ulaşılamayan insan kalmayacaktı. Bu sebeple, Brousse'a göre, ortaya konulan fikirler, açık havada, başkentin merkezinde, belediye binasının merdivenlerinde gözler önüne serilip, ete kemiğe büründüğünde at arabasındaki köylüyü, ocak başındaki işçiyi sarstı ve köylüler ve işçiler, benzer bir şekilde, şehir meydanına gönderilmiş bu dev soru işareti üzerine düşünmek zorunda kaldı ve işte o zaman ortaya konan fikir başarılı oldu.²³⁰

Ayrıca yapılan eylemler ile günümüzde kabul görmüş ve terörist eylemlerin amaçları arasında yer alan otoriteyi şiddete yöneltme kavramı, durumu daha da etkili hale getirecektir. Eylemle propaganda yapılmasının ardından, anarşistler bulundukları devletin kendilerinden ziyade, masum halka, suçluları bulmak için daha fazla şiddet uygulayacağını, halkta bu durumun da, anarşist ve sosyalist harekete daha fazla katılım olarak yansıma yapacağını düşünmekteydiler. Gerçekte de terörist organizasyonların hedeflerinden bir tanesi ve sempatizanları partizan yapma yolu bu şekilde işlemektedir. Yapılan bir eylemden sonra otoritenin şiddete yönelmesi, bir eylemi daha getirecek, giderek daha fazla insan mücadeleye katılacak, yönetimse birlik ve özgüvenini yitirecek, herhangi bir ödün vermek için çok geç kalmış olacak ve böylece, domino taşları misali, giderek büyüyen eylemler genel devrimi getirecekti.²³¹

Eylemle propagandanın propaganda amacının dışında kullanıldığı zamanlar da olmuştur. Şöyle ki; eylemle propagandada tek amaç halkın desteğini ve gücünü yanına çekerek toplu ve kendiliğinden devrime gitmekken, bunun yanında anarşist harekete muhalif olanların ortadan kaldırılması ve anarşist yolda idam edilen işçilerin

²²⁸ Graham, a.g.e., s.227.

²²⁹ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.59.

²³⁰ Graham, a.g.e., s.228.

²³¹ Graham, a.g.e., s.60.

intikamını almak ve hükümet memurlarının ve kapitalistlerin kalbine korku salmak²³² da ikinci ve üçüncü amaçlar olarak uygulanmıştır. Ancak sadece eylemle propagandayı birkaç amaç içerisine sınırlandırmak doğru değildir. bunların yanında, her görüşe sürekli muhalif, halk kitlelerinin olabileceği de unutulmamalıdır. İşte eylem yapılmasının bir sebebi de, belirtilen amaçları gerçekleştirirken, muhalif kesimin muhalefetine kırılması ve onların da sessizleştirilmesidir.

Eylemlerin yapıldığı zaman gerçekleştirilmeye çalışılan birçok amacı mevcuttur. Bunlardan propaganda ilki ve en önemlisidir. Ancak eylemler ile almaya çalışacakları diğer sonuçların, gerçekleştirmek istedikleri düzene yönelik araçlar olacağı unutulmamalıdır. Herhangi bir terörist eylem ya da eylemler dizisi ile örgütün propagandası yapılmakta, böylece kendilerine daha fazla taraftar ve partizan toplanmakta, otorite sarsılmaya çalışılmakta ve böylece devletin veya söz konusu otoritenin de dokunulabilir olduğu ve yenilebilir olduğu gösterilmekte, otorite şiddete yöneltmiş olmakta, böylece otorite suçluları cezalandırma ve yakalama amacı içerisinde şiddet uygulamakta, yapılan eylemlerle örgüte mensup olan ve örgütün kötü gidişatı nedeniyle moral bozukluğu ve güven sorunu yaşayan örgüt militanlarına moral verilmekte, muhalif olan halk ise eylemler ile sindirilmekte, kendilerine engel olabileceği ya da devrimi yavaşlatacağı düşünülen halkın morali bozularak toplu yaşanan yerlere çıkmaları engellenmekte veya tedirgin edilmekte,²³³ böylece devrim yolunda birkaç eylem ile birden fazla çıkar elde edildiği düşünülmektedir.

Eylemle propaganda'nın tarihte bilinen en ünlü uygulayıcılarından biri, Johann Most'un, Psikolojik bomba adlı eserine, makalesinde yer veren Charles Townshend, eylem olduğu zaman doğuracağı muhtemel sonuçları Most'un kitabından alıntılarla anlatmış ve buna göre; faaliyet ardından, "büyük öfkeli saldırılar Cumhuriyet hayalimizi anlamalarını sağlayacaktır, halk politik sorunlara karşı uyandırılacaktır, saldırılar doğası gereği bir temizleme gücü olarak görevlendirilecektir, sistemli saldırılar devleti tehdit edecek ve onu bize karşı tepkiye zorlayacaktır, saldırılar sosyal kuralları ve halkın ruh sağlığını bozacak ya da tehdit edecektir, sonunda ise, insanlar hükümete karşı gelip teröristlere döneceklerdir."²³⁴ Bakunin,

²³² Demirci, a.g.m., s.154.

²³³ Dilmaç, a.g.e., ss.113-115.

²³⁴ Hasan E.Şenocak (Charles Townshend'den aktaran), (2005), *Avrupa Terör Örgütleri ve Ülke Politikalarına Yansımaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara s.36.

gerçekleştirmeyi düşündükleri devrimin selametini de eylemle propagandaya bağlamaktadır. Bakunin devrimci yoldaşlarına, “Hep beraber fırtınalı devrimci denizlere doğru demir almalıyız ve şu andan itibaren ilkelerimizi, kelimelerle değil ama eylemlerle yaymaya başlamalıyız, çünkü bu en popüler, en etkili ve en karşı durulmaz propaganda biçimidir. Koşullar ve devrimci politika gerektirmedikçe, ilkelerimizle ilgili daha az konuşalım, ancak öte yandan, tüm zamanlarda ve tüm koşullar altında eylemimizde istikrarlı ve inatçı olalım. Çünkü devrimin selameti burada yatmaktadır.”²³⁵ şeklinde seslenerek, eylemden hiçbir zaman vazgeçilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ona göre kesintili yapılacak eylemler halkın nazarında unutulmayı, devlet nazarında da toparlanmayı sağlayacaktır.

Akyol eserinde anarşist eylemlerin mantığını şöyle anlatmaktadır: “Anarşist cinayette önemli olan yığınların muhayyilesinde dehşet yaratmaktır. Kurbanın sosyal durumu ne kadar yüksek olursa, bu amaca da ulaşılmış sayılır. Anarşistler şöyle düşünürler: sosyal yapıda gedik açmak için baştakileri vurmak gerekir! Anarşistler kitle hareketlerinden bir şey ummadıklarından ve tarihin çarkını döndürenin birey olduğuna inandıklarından göz alıcı isyan davranışları sayesinde kitleleri gevşekliklerinden, uyuşukluklarından çekip çıkaracaklarını umarlar. Dahası, eylemlerinin iğrenç niteliği sayesinde kitlelerdeki kötü tutkuların, gizli barbarlıkların boşanmasına yol açacaklarını ve böylece kendi düşüncelerine elverişli devrimci ortamı yaratacaklarına inanırlar.”²³⁶

Eylemlerin sonuçlarını düşünmeden sürekli eylem yapılmasını öngören düşünceler olduğu gibi eylemleri sonuçlarına göre de sınıflandıran görüşler olmuştur. Enternasyonal’in Cenevre seksiyonu buna bir örnektir. Cenevre seksiyonu olan ‘İttifak’ da işçilerin yapacağı eylemlere sınırlamalar koymuştur. “acil ve doğrudan hedefi, işçilerin sermayeye karşı kazanacağı zafer olmayan her türlü politik eylemi”²³⁷ seksiyon reddetmiş ve yasaklamıştır. Aksi takdirde küçük ve sonuca götürmeyecek eylemlerin, devletin şiddetini, örgüt ve seksiyonlar üzerine daha fazla çekeceği, nihai olarak da, devrime giderken örgütün ve seksiyonların işleyemez hale geleceği vurgulanmaktadır. Bu duruma, eylemle propagandanın kurucularından Malatesta da katılmakta, ve bu konuda görüşlerini, “Bilinçli bir eylemin sonucu ve

²³⁵ Dolgoff, a.g.e., ss.204-205.

²³⁶ Akyol, a.g.e., s.170.

²³⁷ Dolgoff, a.g.e., s.307.

iyi niyetle yapılan bir hata, kölece yerine getirilen etkili bir eylemden daha iyidir”²³⁸ şeklinde açıklamaktadır. Malatesta, hayatı boyunca eylemler konusundaki tüm görüş ve dileklerinde, anarşistlerce yapılacak tüm eylemlerin, belirli bir bilinç ve plan içerisinde yapılmasını öğüt vermiştir. Aksi takdirde, gelişigüzel ve bilinçsizce yapılan eylemler sadece eylem olarak kalacak ve propaganda, gönderilmek istenen hedefe ulaşamayacaktır. Ancak bilinçli ve planlanarak yapılan bir eylemde iyi niyetli, küçük hatalar olmuş olsa dahi, bu eylemler yaratacağı küçük sonuçla bile propagandayı yerine getirmiş olacaktır.

Malatesta eylemle propaganda düşüncesinde sürekli ve eyleme ağırlık veren bir programı da benimsemektedir. Bunun sebebi ise, insanların inançlarını kaybetme korkusudur. İnsanlar yapılamayan ve gerçekleştirilemeyen bir idealden çabuk soğuyacakları için, devrimi mümkün olduğunca kısa süre içinde yapmak gerekmekte ve bunu da başarmak içinde anarşistlerin önüne gelen her fırsatta ve elverişli ortamda tüm olumlu güçlerden yararlanmaları gerekmektedir.²³⁹ Ayrıca, insanların özgürlüklerini elde etmeleri, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için, onları teşvik etmeyi de Malatesta kendisine görev addetmiştir. Malatesta, “Bizim görevimiz, yönetimin gereksizliğini ve kötülüğünü göstermek, eylem ve propaganda yoluyla tüm bireysel ve kolektif girişimleri kışkırtmak ve teşvik etmektir.”²⁴⁰ Şeklinde de bir anarşistin üstüne düşen görevleri sıralamaktadır.

Akyol, anarşist eylemlere farklı bir açıdan bakarak aslında anarşizm gerçeğini özetlemiştir. Akyol, nefret edilen gerçeğin karşı kutbuna, var olan düzenin hemen karşısına, izi yolu belli olmayan soyut bir özlem konulduğunda, hep durumun bu şekilde olduğunu ve ideal gösterip de oraya varacak insani yolları belirtmeyen her hareket ve ideolojinin potansiyel şiddet kaynakları olduğunu belirtmiştir.²⁴¹ Var olan bir devlet düzeninin yerine, tamamen özgürlüğün olduğu devletsiz soyut bir durum konulması ve buna götürecek tek yolunda devrim olduğunun belirtilmesi, devrimin de eylemler ile gerçekleşeceğinin belirtilmesi, bu soyut idealin, şiddeti ana iskeletinde barındırdığının bir göstergesidir.

²³⁸ Richards, a.g.e., s.99.

²³⁹ Richards, a.g.e., s.135.

²⁴⁰ Richards, a.g.e., s.157.

²⁴¹ Akyol, a.g.e., s.108.

Ancak anarşizmde eylemle propaganda yoluna alternatif bir yol olmadığını söylemek doğru değildir. Aydınlar anarşist devrim için halka gitmenin ve onu arkalarına almanın ne kadar önemli olduğu konusunda her zaman hemfikir olmuşlardır. Ancak halka gidiş aydınları da ikiye ayırmıştır. Bir kısım aydın, üstündeki kaliteli elbiselerini atıp yırtık ve eski elbiseler giymiş bir kısmı ise, ceplerine bomba ellerine dinamit ve sırtlarına tüfeklerini alıp eylemler yolu ile halka gitmeyi amaçlamışlardır.²⁴²

Most'un eylemle propaganda programı ise diğerlerinden biraz farklıdır. Çünkü Most'a göre beklemek belirtildiği gibi oldukça saçma bir durumdur. Ona göre, gerçekten iş yapmak isteyen bir devrimci komployla uğraşmamalıydı, hedefini aramaya başladıktan sonra, amacını gerçekleştirmeye götürecek olan araçları yadsımayacak, barbar olan düzene karşı en barbar olan seçenekleri seçecek ve insanlığın özgürlüğüne giden yolda barbarca olmak zorunda olacaktı.²⁴³ Buna ilave olarak, Most'un programının yanında eylemle propagandaya bakışı da dikkate değerdir. Burada silahları da belirterek, kitlelerin özgür olabilmesi için yöneticilerin öldürülmesi gerektiğini de belirtmektedir.²⁴⁴ Bir sonraki bölümde incelenecek olan suikastlar ve vahşice gerçekleştirilen cinayetler Most'un fikirlerinin anarşizmde ne kadar genel geçer düşünceler olduğunu da gözler önüne sermektedir. Barutla kurşun, zehir, dinamit, ateş ve bıçak, gibi eylem aletlerinin binlerce devrimci söylemden daha etkili olduğunu belirten Most, normal propagandayı da göz ardı etmeyerek, yalnızca eylemle propaganda yapmanın, yöneticilerin arasında kuşku, infial ve kargaşa ortamı oluşturmada ve kitleleri harekete geçirmede etkili bir yol olduğunu da belirtmektedir.²⁴⁵

Eylemle propaganda, devlet bünyesinde ve kurumlarında bir kriz ortamının yaratılmasıdır. Nasıl ki, kriz ortamlarında yöneticiler karar almaktan çekinir ve bilişsel süreçler daralmaya başlarsa, eylemle propaganda yapıldığı zaman da devlet bünyesinde oluşturulan kaos ortamında yöneticiler, bir kargaşa durumuna girer, sorumluluk almaktan çekinir ve karar verecek kişi için stres ortamında bilişsel süreçler daralmış olur ve eylemle propaganda etkili olmuş olur. Bunun sebebi ise,

²⁴² Akyol, a.g.e., s.137.

²⁴³ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.69.

²⁴⁴ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.71.

²⁴⁵ Laqueur, (2002a), a.g.m., s.71.

karar alınamayan ortamda, daha fazla devlete güven sarsılacak, yapılacak peşi sıra eylemlerle çöküş daha da hızlandırılmış olacaktır.

Eylem yoluyla propaganda içerisinde, büyük hedefler ve sembolik hedeflerin yok edilmesi ne kadar önemli ise, kurban sayısı da o denli önemlidir. Teröristler çok sayıda insanın ölmesini değil ancak çok sayıda insanın kendisini seyretmesini ve dinlemelerini isterler. Ancak eylemle propaganda kavramının ortaya konulduğu dönem şartları incelendiğinde, o dönemde yeterli teknik teçhizatın olmayışı, çok sayıda kurban gerekliliğini de anarşist düşüncelerde açığa çıkarmıştır. Çünkü kurban sayısı ne kadar fazlaysa, eylem o kadar çok yankı uyandırmaktadır.²⁴⁶ Günümüz şartlarında eylemle propaganda'nın bu ilkesi geçerli görünmemektedir. Gelişen televizyon ve iletişim araçları vasıtasıyla, yapılan en küçük bir eylem bile televizyon ve radyo vasıtasıyla, hemen ülke içerisinde bir köşeden diğer köşeye kadar iletilebilmektedir. Ancak, eylemle propagandanın ortaya konulduğu dönem düşünülürse, kitle iletişim araçlarının yokluğu ve basım ve yayındaki gerilikler ancak çok sayıda kurban gerektiren eylemlere anarşistleri yöneltmiştir. Ses getirmek için yapılan bu eylemlerde sivil insanların yada masumların ölmesi, anarşistlerce o kadar da üstünde durulmaya değer bir durum değildir. Anarşistlere göre, masum insanların da yapılan eylemler esnasında ölmesi, olası bir durumdur ve yapılan bir çok devrimci hareket esnasında birçok ülkede de, bu şekilde gerçekleşmiştir.

Kurbanların anarşistler tarafından önemsenmediğinin en belirgin kanıtlarından bir tanesi de Fransız bir şair aynı zamanda bir anarşist olan Tailhade'dir. Tailhade, bir şiir mısrası gibi, insanı dehşete düşürecek kadar estetik bir şekilde "Qu'i importe les victimes, si le geste est beau!"²⁴⁷ açıklamasında bulunmuştur. Kısaca, "eylem güzelse, kurbanların ne önemi var!" anlamına gelen bu mısra, anarşizm de insanlardan çok eylemlerin getireceği yankıların önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Amerikan anarşizmi içerisinde ismi sıkça telaffuz edilen ancak köken olarak Britanyalı bir anarşist olan Mowbray, kapitalist sistemi yok etmek için dinamit ve propagandanın gücüne inanmıştır. Hatta bu hususla ilgili olarak, 1891 yılında Haymarket'te düzenlenen bir toplantıdan önce, "bu gece kardeşlik ve sevgi öğretisi

²⁴⁶ Walter Laqueur, (2002b), "Terörizmin Yorumlanması", Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Çev:İbrahim Yıldız), Ankara: Ayraç yayınları, s.134.

²⁴⁷ Paul Wilkinson (Tailhade'den aktaran), (2002), "Terör ve Terörizm:Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji", Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Çev:Talip Kabadayı), Ankara: Ayraç yayınları, s.144.

hakkında çok şey dinledik, ama nefret ve intikam öğretisi de en az o kadar gerekli ve doğrudur.”²⁴⁸ şeklindeki konuşmasını yaparak, Neçayev ve Bakunin gibi yıkımı tutku haline getirmiş anarşistlerden biri olduğunu ortaya koymuştur. Haymarket olayı, eylemle propagandaya, etkili bir örnek olma özelliğini de üzerinde barındırmaktadır. Haymarket olayı ile birlikte birkaç polisin ve anarşistin ölmesi ve yaralanması, dört anarşistin asılması, bir anarşistin kendisini hücrelerinde intihar etmesi, Amerika’da gelişen anarşizmin duracağı görüşlerini tamamen tersine çıkarmıştır. Amerika’da yaşayan göçmenler daha da anarşist duygulara sarılmış ve Amerikan anarşizm tarihi, daha da etkili bir seyir sürecine girmiştir.

Fikirleri eylemlerin oluşturduğunu ve hatta eylemler sayesinde fikirlerin yazılıp dünyaya yayıldığını iddia eden Cafiero, anarşistlerin eylemlere geçerken hangi eylemlerden kaçınmaları ve hangi eylemlere yönelmeleri gerektiğini de belirtmiştir. Cafiero, “Parlamentoya, hatta hatta belediye meclislerine girmeli ya da bizim adımıza başkalarını mı göndermeliyiz? Hayır, binlerce kez hayır! Burjuvazinin entrikalarıyla işimiz olmaz. Bize zulmedenlerin oyunlarına dahil olmaya hiç ihtiyacımız yok, onların zulümlerine iştirak etmek istemediğimiz sürece. Parlamentoya gitmek tartışmaktır ve tartışmak da barış yapmaktır. Bizim eylemimiz, sözle, yazıyla, bıçakla, topla, dinamitle, hatta bazen yeterli olmayan bir aday için oylama söz konusu olduğunda oy yolu ile, sürekli isyan olmak zorundadır. Bizler tutarlıyız ve isyan için her türlü silahı kullanacağız. Yasal olmayan her şey bizim için doğrudur”²⁴⁹ ile eylem şekil ve yollarını söylemiştir. Eylemle propaganda açısından temel anlamda birçok ilkeyi içinde barındıran bu tanımlamada, anarşizm açısından, fikri temelde sorunlu alanlarda, söz konusudur. Oy sistemine katılma, herhangi bir aday için bile olsa bir oylamada yer alma anarşist düşüncenin ana yapısına ve iskeletine uygun bir tanımlama değildir.

Eylemle propagandanın, kurucularından Cafiero, Most ile eylemlere başlamadan önce, hazırlık yapılmasını beklememek hususunda aynı fikirdedir. Saldırıya başlamadan önce yeterince güçlü olmak için beklenmeye devam edilirse, asla saldırı gerçekleşmeyecek ve yüzmeyi öğrenene kadar denize girmemeye and içen bir adam gibi olunacaktır.²⁵⁰ Fransız anarşist hareket içerisinde Élisée Reclus ile

²⁴⁸ Avrich, a.g.e., s.237.

²⁴⁹ Graham, a.g.e., s.230.

²⁵⁰ Graham, a.g.e., s.231.

yoldaşlık yapan, Kropotkin'in düşüncelerinin savunucularından, Jean Grave, anarşistlerin eylemle propaganda içerisinde ordu orduya savaşmaktan, meydanlarda yapılan muharebelerden, stratejistlerce veya taktikçilerin taktikleriyle yapılan mücadelelerden kaçınması gerektiğini söyleyerek, mücadelenin esas olarak senetlerin, arazi planı kayıtlarının, noter ve avukat tutanakları, vergi tahsildar defterleri, sınırların yok edilmesi, kapitalistlerin mülksüzleştirilmesi gibi kurumların yıkımına yönelmeleri gerektiğini savunmaktadır.²⁵¹ Aksi takdirde anarşistler, meydanlarda düzenli ve güçlü silahlarla donatılmış ordularla savaşta, hiçbir yere varamayacaklardır. Çünkü anarşistlerin asıl savaşı ordular ya da polislerle değil onların temsil ettiği düzenledir.

Eylemle propaganda konusunda, birçok kesim tarafından, doğrudan eylem ilişkilendirmesi yapılmaktadır. Bu sebeple doğrudan eyleme de kısaca değinmekte fayda vardır. Doğrudan eylem fikri, doğrudan silah, bomba ve dinamitle bir yerleri havaya uçurma anlamına gelmemektedir. Doğrudan eylem, bir şey yapmak için bir planı olan ve gidip onu yapmış olan, ya da, dışsal otoritelere gidip bu şeyi olanlar adına yapmayı rica etmek yerine, planını diğerlerine sunmuş ve kendisiyle yapmaları için iş birliklerini kazanmış olan, ya da son bir örnekle yaşamında bir başkasıyla arasında gidermesi gereken bir anlaşmazlık olan ve ister barışçıl bir planla ister başka türlü olsun doğrudan bu sorunu halledeceği insanlara giden kişilerin durumları doğrudan eylemlerdir.²⁵² Başka bir tanımlamayla, gidilecek olan hedefe birlikte gidilecek araç seçildikten sonra hiç durmadan ya da başka yerlerde duraklamadan, ara yollara sapmadan direk bir plan dahilinde ana enstrümanlar ve noktalarla bağlantının kurularak hedefin gerçekleştirilmesidir. Bu durum ister barışçıl, ister pasif ve ister de şiddet yolu olsun ama doğrudan eylem için aracı olmaksızın, direk hedefi gerçekleştirmeye yönelik araç ve enstrümanların kullanılmasıdır.

Eylemle propaganda, eyleme adeta hayati bağlarla bağlı olan ve temelinde tüm öğretilerin şiddet üzerine kurulduğu bir düşünce sisteminde olmazsa olmaz koşullardan biridir. Çünkü daha önce de değinildiği gibi, hiçbir devlet kendi ülkesinde, kendi kurallarını düzeni değiştirmek istiyoruz diyen gruplara, yasaları göz ardı ederek, diğer insanların yaşam tarzlarını göz ardı ederek teslim olmamıştır. Bu sebeple içerisinde devrim geçen tüm felsefeler, daima eyleme başvurmuşlar, eylem

²⁵¹ Graham, a.g.e., s.235.

²⁵² Graham, a.g.e., s.249.

sayesinde varlıklarını ispat etmeye çalışmış ve diğerlerine örnek olmaya çalışmışlardır. İnsanlar eylemleri, kanlı görüntüleri, vahşice yapılan cinayetleri, masum ve suçlu ayırmadan yaşanan büyük patlamaları gördükçe, bunları yapanlardan daha da korkmuşlar ve anarşistlerin tahmininin aksine, anarşistlere sempatican olmamış ve devlete destek çıkmışlardır. Geçmiş dönemlerde, yıllarda Türkiye’de yaşanan devrimci tablo da bu görüntüyü vermiştir. Devrimci adı altında, belirli bir ideolojiye sempatican toplama ve devletle savaşma adına kan döken örgütlerin karşısına, en büyük problem olarak halk çıkmış ve düşledikleri propaganda içerisinde, kendileri daha sonraki yıllara ibretlik görüntüler olmuşlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANARŞİST ŞİDDET HAREKETLERİ TARİHİ

3.1. FRANSA

Fransa ortaçağ döneminde feodal yapısı ve monarşi düzeni, daha sonraki dönemlerde ise özgürlükçü hareketleri ile tarihe önemli olaylar yaşamış bir ülkedir. Fransa, belirtilen baskıcı ortamdaki cumhuriyet rejimine geçiş denemeleri ve buna bağlı ortaya çıkan özgürlükçü hareketlerin yanı sıra, özgürlük denemeleri dönemlerinde yaşadığı terör dönemleri ve baskıcı devlete karşı sınırsız özgürlük ve denetimsiz yaşam isteyen anarşistlerin çıkardıkları eylemler ve son olarak da anarşist felsefede çıkardığı önemli düşünürler sebebiyle anarşizm açısından ve devlet terörü açısından incelenmesi gereken bir yapıyı oluşturmaktadır. Fransa için incelenmesi önemli dönemler, ilk özgürlükçü hareket olarak 1789 devrimi, ilk devlet terörü olarak 1793-1794 yılları Robespierre ve Fransız anarşist düşünürlerinin ortaya koydukları görüşler ile Fransız anarşistlerinin eylemleridir.

3.1.1. 1789 Fransız İhtilali

Fransız ihtilalından önce, 1770'li yılların sonunda ve 1780'li yıllarda, tarım bölgelerinde, bazen para ile bazen de zor kullanılarak köylülerin elinden toprakları alınmış ve toprağı elinden alınan köylüler ise, ya kendi tarlalarında ırgat olarak çalışmış ya da göç etmek zorunda kalmışlardır. Böylece, eskinin derebeyi-köylü karşıtlığına, sömürgeci-proleterleşmiş köylü karşıtlığı ve çatışması eklenmiştir.²⁵³ Tarım da durum bu derece giderek kötüleşirken, sanayide de durum pek farklı değildir. İhtilaldan önceki yıllarda özellikle büyük kentlerde, yün-dokuma sanayindeki gelişmelerin sonucunda çok sayıda emekçi kitlesi boğaz tokluğuna çalışmak zorunda bırakılmış, küçük zanaatkarlar ise, ham madde ve diğer sıkıntılardan, büyük tüccarların ellerine düşmüşlerdi. Bu durumlarda, şehirlerde aynı köylerde olduğu gibi yeni çatışma ortamlarının çıkmasına sebep oluşturmuştur.²⁵⁴

²⁵³ İsmail Akbal, (2002), "Fransız Devrimi ve İlk Sosyalist Ayaklanma: Gracchus Babeuf ve Eşitler Komplosu", *Düşünen Siyaset:Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, s.241.

²⁵⁴ Akbal, a.g.m., s.241.

Kısaca değinmek gerekirse, 1789 Fransız ihtilali üç temel sebepten meydana gelmiştir. Bunlardan ilki sosyal sebeplerdir. Fransa, Asiller (aristokratlar) sınıfı, Ruhban (Din adamları) sınıfı, Halk sınıfı ve bunların hepsinin üstünde, Bourbons hanedanına mensup Kral ve ailesinden oluşmaktadır.²⁵⁵ Halk sınıfı ayrı kalmak şartı ile, diğer tüm sınıfların farklı ayrıcalıkları ve imtiyazları söz konusudur. İkinci olarak fikri sebepler gelmektedir. Anarşist olmasalar da, 18. yy Fransa'sında Rousseau, Montesquieu, Diderot, Voltaire gibi özgürlükçü fikir adamlarının varlığı ve ortaya koydukları fikirseller eserler, yönetime karşı alt zümrelerde, özgürlük düşüncesinin yeşermesine sebep olmuş ve insanlar bulundukları dönemi ve konumu sorgulamaya başlamışlardır. Üçüncü sebep ise, ekonomik sebepleridir. Ekonomik durum kısaca, yeni kapitalist sınıfın ortaya çıkması, sanayinin gelişmesi ile insanların köle gibi çalıştırılmaları, burjuvazinin yüklü vergiler ödemek zorunda olması şeklinde belirtilebilir.²⁵⁶

Bakunin Fransız ihtilali serfler ile efendilerin bir savaşımı olarak tasvir etmektedir. Ona göre, asil bir meslek olan hükümet ve askerlik sahibi efendiler ile zorunlu çalışma ileti bahşedilen serfler düzeninde, ahlak dışı bir aylıklıkla güçsüzleşen ve yozlaşan soyluluk, devrimci serflerin ve işçilerin darbeleriyle 1789'da yıkılmış ve devrim emeğinin kutsallığını ilan ederek emeğe ilişkin hakları yasalaştırmıştır.²⁵⁷ Ancak 1789 da oluşturulan haklar yasası sadece yazılı bir metin olarak kalmış, sürekli yapılan karşıt ihtilal ve darbeler ile durum gerçekte aynı kalmıştır.

Ona göre Fransız İhtilali toplumun, hayata atılan her bireyin, kadın olsun erkek olsun çeşitli yeteneklerinin gelişimi ve bu yeteneklerin bireyin emeği doğrultusunda kullanımı için gerekli araçlara herkesle eşit oranda sahip olabileceği bir tarzda örgütlenmesi²⁵⁸ anlamını taşımaktadır. Bakunin, Tarım ve sanayi alanında yaşanan serfleşmeye bağlı, giderek daha fazla ezilen köylülerin bir isyanı anlamına gelen Fransız ihtilalini, üretim araçları açısından yorumlamış ve üretim araçlarına herkesin eşit oranda sahip olabileceği fikrini Fransız ihtilali ile daha güçlü kılmaya çalışmıştır.

²⁵⁵ Fahir Armaoğlu, (2006), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*, İstanbul: Alkım Yayınları, s.32.

²⁵⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.35.

²⁵⁷ Dolgoff, a.g.e., s.92.

²⁵⁸ Dolgoff, a.g.e., s.129.

Fransız ihtilalinin katkıları sadece bu kadarla da kalmamıştır. 1789 ihtilalinden sonra üç renkli bayraklar, yeni doğan her ulusun amblemi olmaya başlamıştır. Ancak özgürlükçü düşünce adına katkılarından bir diğeri ise, dünyanın pek çok yerinde liberal ve demokrat siyasetin tartışma konuları ve sözcük dağarcığı Fransız ihtilali ile açılmaya başlanmış, pek çok ülkeye hukuk kuralları, bilimsel ve teknik örgütlenme modelleri ve metrik ölçüm sistemleri gelmiş ve en önemli sonucu olarak da, o zamana kadar düşüncelere direnmiş eski uygarlıklara modern dünya ideolojisi ilk kez Fransız ihtilali ile sızmıştır.²⁵⁹

3.1.2. 1793-1794 Fransa’da Devlet Terörü Dönemi

Çalışmamızın, Fransa ile ilgili en önemli noktalarından bir tanesini, Fransa da yaşanan ve tarihte bir ilk olarak, devlet tarafından uygulanan terör dönemi oluşturmaktadır. Fransız devrim tarihinde, 5 eylül 1793 ve 27 temmuz 1794 tarihleri arasındaki döneme terör dönemi denilmektedir.²⁶⁰ Yaklaşık bir senelik döneme terör dönemi denilmesinin temel sebebi, hürriyet, özgürlük ve Cumhuriyet adına, özgürlüklerin, hürriyetlerin ve Cumhuriyet düzeninin baskı ve şiddet altına alınmasıdır.

Terör döneminde, terörün muhatapları, 1789 Fransız Devrimine muhalif “Karşıdevrimciler”dir. Jakobenlerin iktidara geldikleri 1793 yılında, Saint-Just ve Robespierre gibi jakobenlerin teröre neden ihtiyaç duyduklarını, terör dönemi baş aktörü olan, Robespierre şu şekilde açıklamaktadır; “Devrim sırasında halk hükümeti erdem ile teröre dayatılmalıdır. Erdem yoksa, terör kırıyıcıdır, terör yoksa da erdem güçsüzdür. Terör sert bir adalettir. Bundan çıkan sonuç terörün kaynağının erdem olduğu, demokrasi ilkesinin bir sonucu olduğudur.”²⁶¹ Bu savunmaya bağlı kalınarak Robespierre ve yönetime katılan diğer Fransızlarca, 1793-1794 arasındaki yılları iktidar partisi, “terör hükümdarlığı”²⁶² ilan etmiştir.

Fransa da yaşanan terör döneminde, Robespierre ve onunla birlikte yönetimde bulunan, fikri birlik yaptığı insanların savunmaları benzerdir. Onlara göre, terör

²⁵⁹ Eric Hobsbawm, (2005), *Devrim Çağı 1789-1848*, (Çev:Bahadır S. Şener), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, s.63.

²⁶⁰ Dilmaç, a.g.e., s.30.

²⁶¹ Güzel, a.g.m., s.8.

²⁶² Yonah Alexander ve Kenneth A. Myers (2002), “Avrupa’da Terörizm”, Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Çev:Başak Özger), Ankara: Ayraç Yayınları, s.211.

halkın iyiliği, refahı, mutluluğu, özgürlüğü, onlara sunulan adaletin tarafsızlığı ve eşitlik gibi ilkelerin gerçekleştirilmesinde kesinlikle gerekli bir argümandır. O sebeple, Cumhuriyet durumunu ve yönetimini bozmaya yönelecek herkesin karşısına bu keskin kılıçla çıkacaklardır. 1793-1794 yılları arasında yaşanan dramatik durum ve bu duruma karşılık yöneticilerin verdikleri cevapları sentezleyen Güzel, oldukça net bir yaklaşımla ortamı özetlemektedir. Güzel'e göre, "terörün birbirine karşıt iki yönetim biçiminin başvurduğu bir yol olması, terörün bugün de taşıdığı çifte anlamlılığın kaynağı gibi görünmektedir. Kılıç aynı olsa da kullanım amacı başkadır. Bir yanda terörü adaleti, demokrasiyi yani erdem ile halkın mutluluğunu sağlamanın ilkesi haline getirdiklerini söyleyen devrimciler vardır, öte yanda da zorbalılar. Kullanım amacının başkalığı ya da iyi işler için kullanılıyor olması teröre başvurmanın haklı gerekçesi olarak"²⁶³ sunulmaktadır.

Terörü haklı bir gerekçe ve araç olarak savunan Maximilien François Marie Isidore de Robespierre'in, terör dönemini başlatması, aslında 3 aralık 1792'e kadar ulaşmaktadır. Bu tarih Fransa kralı XVI.Louis'in idamla sonuçlanan yargı sürecinin başladığı tarihtir. Robespierre, üstün hitabet yeteneği sayesinde konvansiyon içerisinde oldukça etkin bir konuma ulaşmış ve dinleyen herkesin takdirlerini kazanmıştır. Yine aynı şekilde, Kral'ın yargılanması sürecinde de, 'kaybedilecek bir candan ziyade tüm Fransa halkının geleceğinin daha önemli olduğuna' vurgu yapması ve konuşmasının sonunda "Louis ölmeli ki, Fransa yaşasın" şeklindeki söylemi ile daha önceki davalarda ve hukuk yıllarında hep karşısında durduğu idam cezasını savunmuş ve şiddet dönemi kapılarını aralamıştır.²⁶⁴

Fransa'da gizli oyunlara başvuran Jironden Cumhuriyeti, sola karşı ülke içinde saldırılara girişmişlerdir. Hobsbawm'ın belirttiği üzere, bu duruma "Baldırıçıplaklar, ani bir darbeyle 2 Haziranda el koymuş, jirondenleri devirmiş, böylelikle Jakoben Cumhuriyeti başlamış"²⁶⁵ ve Robespierre dönemi açılmıştır. Kralın, düşüşünden sonra, yapılan savaşlar ve ülkenin işgal edilmesi ve sürekli değişen yönetime bağlı olarak, Paris halkı büyük bir açlık ve yiyecek sıkıntısı ile karşılaşmış, büyük çaplı ayaklanmalar ve var olan düzeni yıkmaya yönelik büyük halk hareketleri ile Fransa sıkıntılı günler yaşamaya başlamıştır. Bu nedenlere bağlı olarak Cumhuriyetin

²⁶³ Güzel, a.g.m., s.8.

²⁶⁴ En.wikipedia.org, (2009), "Maximilien Robespierre", http://en.wikipedia.org/wiki/Maximilien_Robespierre (Erişim Tarihi:17.03.2009).

²⁶⁵ Hobsbawm, a.g.e., s.78.

müdafaa edilmesi amacıyla 11 martta devrim mahkemeleri kurulmuştur.²⁶⁶ Devrim mahkemelerinin kurulmasında katkısı bulunan, Jean Baptiste Carrier, devrim mahkemelerinden beklentilerini şöyle açıklamıştır: “Fransa kendi bildikleri şekilde diriltilemediği takdirde bir mezarlık haline getirilecektir.”²⁶⁷ Fransa’nın, bir mezarlık haline getirilmesinde, Devrim mahkemeleri büyük bir enstrüman olmuştur.

Robespierre döneminde, Fransa’da en popüler mesleklerden bir tanesi cellatlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi ise, karşı devrimciler ya da monarşi yanlıları denilerek, ötekileştirilen siyasi görüşlerin büyük çoğunlukla yeni icat edilen ve ‘Giyotin’ adı verilen idam aletlerine gönderilmesidir. Fransa tarihinde 13 ayda yaşamadığı kadar katliamla karşılaşmıştır. Giyotin, Robespierre döneminde en fazla kullanılması sebebiyle en fazla bilinen idam yöntemi olmuştur. Ancak şiddet ve kana susamışlık öyle bir hal almıştır ki, daha farklı idam ve öldürme yolları bile icat edilmiştir. Örnek olarak Carrier, Robespierre tarafından görevlendirildiği ve üç ay idare ettiği Nantes şehrinde, “Cumhuriyet Evlenmesini bulmuştu: kadın ve erkekler birbirine bağlı olarak nehre atılıp boğuluyorlardı! Bir de banyo usulü vardı: Dipleri kapakla kapatılmış kayıklara insanlar dolduruluyor sonra kapaklar açılıyor sular kayıklara doldukça insanlar büyük çığlıklar atarak, su üstünde çırpınıp debeleniyorlar ve sonrasında su üstünde yüzen insan cesetleri ve sahildeki ‘Hurra’ sesleri”²⁶⁸ Cumhuriyeti savunduklarını ve devleti koruduklarını söyleyen insanlar tarafından coşku ile haykırılmıştır.

Devrim mahkemeleri ve Robespierre yanlısı devrimciler, makine gibi işlemeye başlamıştır. Örneğin, Toulon şehrinin başına gelenler, insanların yanında şehirlerinde, devrimcilerin gözünde suçlu olabileceğini göstermektedir. Kurulan devrim mahkemeleri, yargı organı olmaktan ziyade onay kürsüsü şeklinde işlemeye başlamıştır. Toulon’da, devrime karşı ve dolayısıyla Robespierre yönetimine karşı ayaklanma çıkmış ve ayaklanma bastırılmaya başlayınca ayaklanmanın tertipçileriyle birlikte 4000 asker İngiliz gemilerine binip kaçmışlardır ancak yine de bütün şehir devrimcilerin gözünde suçlu sayılmıştır.²⁶⁹ “11 aralıkta cumhuriyetçiler, başlarında mızıka, ellerinde bayraklarla kendilerini karşılamaya gelen halktan ve denizcilerden 200 kişiyi kurşuna dizmişler, 20 yaşında 18 topçu subayı, 22 yaşında halktan 200 kişi

²⁶⁶ En.wikipedia.org, (2009), “Maximilien Robespierre”, a.g.k.

²⁶⁷ Akyol, a.g.e., s.23.

²⁶⁸ Akyol, a.g.e., s.25.

²⁶⁹ Akyol, a.g.e., s.26.

ve 24 yaşında da halktan 300 kişi kurşuna dizilmiştir. Sadece ocak ayının başında kurşuna dizilenlerin sayısı 800 aşmış ve daha sonra da sıra giyotine gelmiştir.”²⁷⁰ Giyotinle idam edilenler arasında öyle kimseler vardır ki, bunlar yapılan idamların sadece bir katliamdan öteye gitmediğini ve nasıl bir keyfiyet içerisinde öldürmelerin gerçekleştiğinin ispatıdır. Aynı şehirde 94 yaşında bir adam giyotinle devlet düşmanı olarak idam edilmiştir. Ancak idam edilen bu şahıs giyotin sandalyesine taşınarak götürülmüştür. En sonda şehrin görüntüsü bir harabeden öteye gitmemiştir. Birçok mahalle altüst edilmiş, binlerce aile evlerinden atılmış ve sonuç olarak şehrin 29.000 olan nüfusu 7.000’e inmiştir.²⁷¹

Devrim mahkemelerinin onay veren kurum haline gelmesi, özellikle, Robespierre’in Kamu Güvenliği Komitesindeki yükselişi ile başlamıştır. Kendi idamından yaklaşık bir ay önce, Robespierre, 10 Haziran 1794’te kendi öncülüğünde, “22 prairial” yasasının çıkmasını sağlamış ve bu yasa ile birlikte devrim mahkemelerinde, tutukluların savunma için avukat tutma hakları, tanık göstermeleri ve tanıkların dinlenmeleri engellenmiş ve mahkeme tam bir ölüm makinesi gibi işlemeye başlamıştır.²⁷² Devrim mahkemesi yasa çıkmadan önce, 13 ayda 1.220 kişinin idamına karar vermişken, yasa çıktıktan sonra, Robespierre’in idamına kadar geçen 49 günde aralarında pek çok masum insanın bulunduğu, 1.376 kişinin idamına karar vermiştir.²⁷³

Terör döneminde durum öylesine korkunç bir hal almıştır ki; az öldüren ve öldürme davranışından taviz veren, acıma hissine kapılanlar vatana ihanet etmekle suçlanır olmuşlardır. Daha sonra yapılan karşıdevrim ile birlikte giyotine giderlerken bile az öldürdüklerinden ve yeterince vatan hainlerinin giyotine gönderilememesinden kendilerini sorumlu tutmuşlar, bu sebeple de ölümü hak ettiklerini düşünmüşlerdir. Bu durumda göstermektedir ki, terör döneminde belirli bir noktadan sonra öldürmek, devlet için değil, yerleşen şiddet duygularını tatmin etmek amacıyla gerçekleşmiştir. Bu da terörün nasıl bir boyuta taşındığını göstermektedir.

Robespierre, döneminin bir diğer önemli idamı ise, Danton’un idam edilmesidir. Bu durum, devlet tarafından yapılan terörist hareketler olsa dahi,

²⁷⁰ Akyol, a.g.e., s.26.

²⁷¹ Akyol, a.g.e., s.26.

²⁷² Çitlioğlu, a.g.e., s.96.

²⁷³ Çitlioğlu, a.g.e., s.97.

teröristler arasındaki fraksiyon çatışmalarının, hep kanla sonuçlanacağını bir temsilidir. Jironden meclisinden lider olan Danton, yönetimde bulunduğu süreçte, Robespierre tarafından saygı ile karşılanmış ve hatta Robespierre, kendisine dost olduğunu belirtmiştir. Burada yer alan temel nokta, 1792’lerde, Danton ve Robespierre’in aynı ortak düşman’a karşı çarpışmasıdır. Ancak geçen yıllar ile birlikte, cumhuriyet yönetiminde ortaya çıkan fikir ayrılıkları ya da fraksiyonlar, Robespierre tarafından, Danton ve arkadaşlarının tutuklatılarak idamına sebep olmuştur. İlk başlarda, kendisine sadık bir dost olduğunu söyleyen Robespierre, on dört ay sonra Danton hakkında şu şekilde konuşmuştur; “Danton vatan düşmanlarının en alçağı değilse, en tehlikelidir”.²⁷⁴ Ancak Danton’un idam edilmesi bir süre sonra, Robespierre’in de idamını getirmiştir. Aynı halk, nasıl Danton’un ölümünde “Yaşasın Cumhuriyet” ve “Hurra” nidalarında bulundularsa, Robespierre’in başı da giyotinden düştüğünde aynı tepkiyi vermiştir.

Sona yaklaşırken, Robespierre ve arkadaşlarının oluşturduğu terör devleti, yaşamak ve kendi varlığını devam ettirmek için daha fazla kana ihtiyaç duymuştur. Her yeni gelen gün daha fazla idam ve ceza, Robespierre ve onun arkadaşlarının oluşturduğu düzene karşı büyük tepkilerin ve daha fazla düşmanların oluşmasına sebep olmuştur. Bu durum sadece Robespierre’in devlet terörü rejimini değil, bütün terörist akımları ve rejimleri anlatan bir “formül”dür.²⁷⁵ Kendi terör devletinde Robespierre’in suçlu olduğuna karar verilmiş ve 20 arkadaşı ile birlikte 28 Temmuz 1794 günü giyotinle idam edilmiştir.²⁷⁶

Sonuç olarak, Kongar bu durumu yerinde bir tespitle değerlendirmektedir. Yönetimler yapılarını çoğunluğa dayandırdıklarından, bireysel ya da grupsal terör, kendileri ile başa çıkabilmesi için karşı şiddeti, yani çoğunluğun terörünü davet etmekte ve kendi döktükleri kan içinde daima boğulmaya mahkum olmaktadır.²⁷⁷ Robespierre, Danton, Saint-Just, Fouché ve diğerlerinin, kısaca tüm teröristlerin sonları da bu şekilde gerçekleşmiştir.

²⁷⁴ Akyol, a.g.e., s.78.

²⁷⁵ Akyol, a.g.e., s.81.

²⁷⁶ Akyol, a.g.e., s.85.

²⁷⁷ Emre Kongar, (2005), *Küresel Terör ve Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, s.79.

3.1.3. Fransız Anarşist Düşünce ve Şiddet Hareketleri

Fransız tarihinde, Robespierre ve 1789 ihtilali'nin önemli olduğu kadar, anarşizm ve bu doğrultuda gerçekleşmiş şiddet hareketlerinin de yadsınamaz bir yeri vardır. Fransız tarihinde, anarşizm kelimesinin ilk kullanımı ile ilgili olarak Meriç, özellikle 1840'lı yıllardan sonra övünülecek bir vasıf olan “Anarşizm” kelimesi, 1789 ihtilalinden sonra, Jirondenlerin siyasi rakiplerini yermek için kullandıkları bir kelimedir,²⁷⁸ şeklinde Fransız ihtilaline atıfta bulunmuştur. Fransa, her ne kadar özgürlükçü düşüncenin yayılmasına olanak sağlayan 1789 İhtilali ve Devlet terörünün ilk örneklerini temsil etmiş olsa da, Anarşizm düşüncesi temelinde de en az diğerleri kadar ehemmiyete sahiptir. Fransa'da anarşist terör hareketlerini incelemeyen, hareketlere zemin hazırlayan fikri ortamın belirtilmesinde fayda vardır.

Muhakkak ki, Fransa'nın özgürlükçü düşünce tarihi, sadece 1700'li yıllar ile sınırlı değildir. 1789 tarihine zemin hazırlayan, yaklaşık iki yüz elli senelik bir mazi söz konusudur. Örneğin, 1500'li yıllarda Montaigne'in yakın arkadaşı olan, Etienne De La Boétie, “Gönüllü Kölelik” üzerine düşüncelerini belirtmiş ve bir tiranın hakkından gelmek için savaşılmaya gerek olmadığını ve sadece ülke içerisinde pasif bir direniş şekli ile, esaretine rıza gösterilmesinin sona ermesiyle tiran'ın kendiliğinden mağlup olacağı ve son bulacağını belirtmiştir.²⁷⁹ Ayrıca, özgürlük ve krallığın yıkılması üzerine ilk soruyu da Boétie sormuş, cevabı da yine kendisi vermiştir. Ona göre soru; “İnsanlar siyasal otoriteye ya da hükümete neden boyun eğmelidirler?”, cevabı da “İnsanlık için istenmesi gereken, bütün insanların bir kez daha özgür ve mutlu olmaları için hükümetin ortadan kalkmasıdır.”²⁸⁰ şeklinde olmuştur.

1720'lerde anarşist olarak, Fransa'da, Papaz Meslier çıkmaktadır. Meslier, yaşadığı dönemde, ateist ve devrimci inançlarını yayımlamaya cesaret edememiş olsa bile bunu 1720 yılında bir vasiyet olarak kaleme almıştır. Meslier, sorunlar ve anlaşmazlıklardan, düzenbazlık, adaletsizlik, sahtekarlık ve tiranlıktan nefret etmiş ve insanın yüreğindeki mutluluk arzusunun neden hep hüsrarla sonuçlandığını merak etmiştir. Bunun cevabını şu şekilde vermektedir: “Biri siyasal ve biri de dinsel olmak üzere iki güç vardır. Bunlar kendi aralarında bir anlaşma yaptıklarında, sıradan

²⁷⁸ Meriç, (2002), a.g.e., s.162.

²⁷⁹ Graham, a.g.e., s.17.

²⁸⁰ Marshall, a.g.e., s.174.

insanın kaderi belirlenmiş oluyordu. O halde mevcut hastalıkların kaynağı, kilise ve devletin “iğrenç siyasal doktrininde” yatmaktadır.”²⁸¹ Meslier’e göre insan sadece bir şekilde mutluluğa ulaşabilirdi. Meslier, yeryüzündeki kötülükleri ancak şiddetli bir toplumsal devrimin yerinden söküp atabileceğine inanmış bu konuda kendi düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Yeryüzünün bütün büyüklerini ve bütün soyluları rahiplerin bağırsaklarına dolayıp asarak boğalım; o büyükler ve soylular ki, yoksul halkı dolandırmakta, ona eziyet etmekte ve onu sefaletle sürüklemektedirler.”²⁸² Her ne kadar bir rahip olsa da, içinde Bakunin’in düşüncelerine paralel bir anarşizm taşımış, ancak bunları söylemek cesaretinde bulunamamıştır. Batı insanının sükunetini bozan tavırlarına neden olan sebep, sürekli olarak dinsel ve ekonomik sınıf mücadelelerini yaşamış olmasının yanında hürriyet ve özgürlük kavramına yeni anlamlar kazandıran Meslier gibi kimselerin de ortaya çıkmaya başlamasıdır.²⁸³

1750’li yıllara gelindiğinde, hemen tüm sol kesim tarafından kabul gören, Sylvain Maréchal, ütopist anarşist olarak karşımıza çıkmaktadır. Maréchal, 1796 yılında kaleme aldığı “Eşitlerin Manifestosu” adlı eserinde, eşit doğduklarına göre, eşit yaşam ve eşit ölmeyi istediklerini, gerçek eşitlik ile aralarına girecek olan her şeyin yok edileceğini, kralların, ruhbanların, ve eşitliği bozmak isteyenlerin bedenlerinin çiğnenip geçileceğini, toprağı kimsenin şahsi mülk olarak edinemeyeceğini, yeryüzünün ve doğanın verdiği meyvelerin, herkesin eşit şekilde olduğunu belirtmektedir.²⁸⁴ Tanrı’ya inanmayı, mülkiyetin kesinlikle ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulayışı, doğal düzeni arzulaması, herkesin özgür olduğu, ve hareketlerinin kontrol edilememesinin gerektiğini belirtmesi, Maréchal’in anarşist olarak değerlendirilmesine olanak sağlamıştır.

1750’li yıllarda diğer önemli özgürlükçü düşünürlerinden biri de Diderot’dur. Diderot’nun, hem Hristiyanlığı ve diğer dinleri reddetmesi hem de otorite ve yönetime karşı çıkması ve doğal durum ile sonsuz özgürlük anlayışını benimsemesi sebebiyle, anarşist düşünürlerle yakın bir noktada bulunmaktadır. Örneğin, 1757 yılında “Bir Babanın Çocuklarıyla Konuşması”²⁸⁵ başlıklı öyküsünde, yasaları

²⁸¹ Marshall, a.g.e., s.182.

²⁸² Marshall, a.g.e., s.182.

²⁸³ Tüzen, a.g.m., s.113.

²⁸⁴ Graham, a.g.e. s.50.

²⁸⁵ Marshall, a.g.e., s.186.

savunan bir baba ile doğa düzenini benimseyen ve savunan oğlu arasındaki tartışmadan yola çıkmakla, babanın sonunda yenilmesini ortaya koyar.

Diderot'nun, ancak Fransız ihtilalinden sonra çıkarmayı başardığı toplum ütopyasında, onun düşüncelerini görmek mümkündür. Onun “Tahitilileri”, “vahşi değildirler, Hıristiyanlığı kıyas yolu ile etkin bir şekilde mahkum ederler. Onlar, doğanın saf içgüdülerini izlerler, “benim” ile “senin” arasında hiçbir ayrım yapmazlar ve ne toprak ne de kadınlar üzerinde özel mülkiyete sahiptirler. Serbest aşk yaşarlar ve terk etmek, ensest ve zina gibi sözcükleri bilmezler. Suç günah ya da kıskançlık hakkında hiçbir fikirleri yoktur. toplam emekler en aza indirgenmiştir. Bütün ada tek bir aile, her bir kulübe büyük bir binanın katları gibidir.”²⁸⁶

Sadizmin, kavram olarak literatüre girmesinde ve aşırı hedonistik yanı ve mülkiyet ile yönetime bakış açısından ötürü, De Sade de Fransız anarşist tarihinde incelenmesinde fayda bulunan, özgürlükçü yazarlardandır. Kendisinin, gerek, “Haz veren bütün eylemlerin, doğal ve doğru olduğunu belirtip, kendisini doğaya terk eden kişinin en mutlu kişi olacağını belirtmesi”, gerek, Proudhon'u andıran söyleyişi ile “Mülkiyetin, zenginin yoksula karşı işlediği bir suç olduğunu” belirtmesi ve gerek de yasaların, sadece yararsız ve tehlikeli olduğunu, ayrıca yegane amaçlarının, suçları çoğaltmak ve gizli kalması halinde suçların cezadan muaf tutulmasını sağlamak olduğunu ileri sürmesi,²⁸⁷ ile anarşizme en yakın noktada duran, en cesur düşünürlerden biri olmuştur.

De Sade, kendisi her ne kadar belirtildiği gibi, liberter olarak değerlendirilmiş olsa dahi, “Juliette” adlı eserinde bizzat anarşizmi övmüştür. Eserde, Robespierre, Fransız devletinin aşırı güçlenmesine ve terör dönemine tanık olan De Sade, yasalar sorununu değerlendirirken, en iyi durumun anarşi olduğu sonucuna varmıştır.²⁸⁸ Ayrıca, Stirner'ci bir yaklaşım tarzı ile kendi söyleminde “Ego”yu savunmaktadır. Ona göre, “Doğanın her insan yüreğine işlediği evrensel yasa, başkaları için neye mal olursa olsun, tutkularımızı reddetmeden kendimizi tatmin etmemizdir.”²⁸⁹ Şeklindeki bir düşünce ile, insanın tüm isteklerinin, bastırılmadan düşünülmeden, tatmin edilmesi ve giderilmesi gerektiğini belirtmektedir.

²⁸⁶ Marshall, a.g.e., s.188.

²⁸⁷ Marshall, a.g.e., s.218.

²⁸⁸ Marshall, a.g.e., s.219.

²⁸⁹ Marshall, a.g.e., s.220.

Anarşizm, kelime anlamı olarak daha önce de belirtildiği üzere her ne kadar düzensizliği ifade etmekteyse de, Bellegarrigue gibi düşünürler, anarşizmi, düzen anlamına gelmesiyle savunmaktadırlar. Anselme Bellegarrigue, Proudhon'un 1848 yılında Fransa'da devrimi savunduğu dönemde yandaşı ve fikir arkadaşı olan bir gazetecidir. Bellegarrigue, anarşinin devletlerin olumsuzlanması yolu ile düzen anlamına geldiğini söylemiştir. Ona göre; "Anarşi diyen kişi, Devletin olumsuzlanması demektir. Devletin olumsuzlanması diyen kişi, halkın olumlanması demektir. Halkın olumlanması diyen, bireysel özgürlük demektir. Bireysel özgürlük diyen, herkesin kendi egemenliği demektir. Herkesin kendi egemenliği diyen kişi, eşitlik demektir. Eşitlik diyen, dayanışma ya da kardeşlik demektir. Kardeşlik diyen, toplumsal düzen demektir."²⁹⁰ Bunun tam tersi bir çıkarsama ile, devletin, iç savaş ile aynı anlama dolaylı olarak geldiğini belirtmektedir.

Fransız anarşizm tarihinde, şüphesiz ki, en önemli düşünsel alt yapı ve temele sahip olan, Proudhon'dur. Proudhon, anarşizmin babası olarak anılmasının yanında, anarşizm kuramının temelini oluşturması sebebiyle de oldukça önemlidir. 1809 yılında Fransa da doğup, Fransa da siyasetle de ilgilenmiş olan Proudhon, mülkiyeti hırsızlık olarak tanımlamakla birlikte, mülkiyetin hakim olduğu bir düzende insanların tembelleştiğini, devletin olduğu bir düzende de adaletin olmadığını vurgulamaktadır. Ona göre, "Adaletin temin edilebilmesi için devletin mahkum edilmesi zorunludur. İnsanlar ancak karşılıklı olarak yaptıkları sözleşmeler ile bağımlı olabilmektedirler. Hangi görüşte olursa olsun, her kim otoriteden söz ediyorsa, aynı zamanda mutlak iktidardan da söz ediyor demektir. En önemli olarak da insanın insan tarafından yönetilmesi esaret anlamına gelmektedir."²⁹¹ Proudhon'un, "Mülkiyet Hırsızlıktır" söylevi, Fransız ihtilalcilerine de yönelmiştir. Fransız İhtilalini yapanların "Kutsal hak" saydığı mülkiyete, "Hırsızlık" denmesi, mülk sahipleri ile yapılacak mücadelenin "Kutsal Hakka Tecavüz" niteliğinden çıkıp "Hırsızlıkla Mücadele" gibi meşru bir zemine dönüşmesinde, tüm etki Proudhon'a aittir.²⁹² Proudhon'un özellikle "Mülkiyet" üzerine olmakla birlikte "Devrim"

²⁹⁰ Graham, a.g.e., s.95.

²⁹¹ Demirci, a.g.m., s.157.

²⁹² Akyol, a.g.e., s.98.

üzerine yazdığı eserler de, Fransız anarşizminin gelişmesinde en büyük katkıya sahiptir.

1848 devriminde önemli ve aktif rol üstlenen Joseph Déjacque, 1854 yılında “Devrimci Soru” başlıklı bir yazı yayınlamış ve anarşinin, istenen düzenin ne olduğunu eserinde sonuçlar bölümünde vermiştir. Déjacque’e göre, anarşizm, “Devletin tüm görünümünün ortadan kaldırılması, bunun yerine insanın, doğasında bulunan her şeyi yapmakta sınırsız mutlak özgürlüğün getirilmesi, her türlü dinin ortadan kaldırılması, bunun yerine tanrısı değil doğası olan, papazı değil bilimi olan, mihrabı değil insanlığı olan insanın gelmesi, her şeyin sahipliğinin ortadan kaldırılması, evliliğin ortadan kaldırılması, kadının kurtuluşu ve çocuğun serbest bırakılması, ayrıcalıkların, iktidarın ve sürtüşmenin ortadan kaldırılması”²⁹³ anlamına gelmekte ve Fransa için en uygun düzenin bu şekilde olduğu fikrinde bulunmaktadır.

“İnsanküre” adlı ütöpik değerlendirmesinde Déjacque, tam bir anarşist düzeni tasarlamış ve anarşizm için şiddet duygusunda birçok anarşisti bile korkutacak iddialarda bulunmuştur. Déjacque, Komplo ve gizli eylem düşüncesini yeni topluma yol açmak için eski toplumu yıkmamanın bir aracı olarak görmüş, dini, mülkiyeti, aileyi ve devleti nihai olarak ortadan kaldırmak üzere, eski dünyanın yıkımını hızlandırmak için, bıçak zehir ve ateş kullanmaya istekli üç ya da dört doğrudan eylemci içeren küçük anarşist gruplarca yürütülecek bir seferberlik tahayyül etmiştir.²⁹⁴

Anarşizmin lokomotifi olmuş ve daima eyleme olan gerekliliği övmüş olan, anarşizmin öncülerinden Bakunin, Fransız tarihinde de bizzat ayaklanma girişimlerine katılmış ya da fikirsel bazda etkilerde bulunmuştur. Bakunin, 1870 yılında yazdığı “Mevcut Kriz Üzerine Bir Fransız’a Mektup” adlı yazısında, Fransa’da var olan anarşistlerin ve devrimci düşünce sahiplerinin nasıl hareket etmesi gerektiğini, şu şekilde belirtmiştir: “Çoğu sözde devrimci burjuvaların arasında yer alan, devrimci sloganları ağızlarına almakla devrim yaptıklarını sanan adamlar var. Böylece devrimci yükümlülüklerini yeterince yerine getirdiklerini hissedip, şimdi de eyleme ilgisizlik içinde, ilkelerle apaçık çelişki içinde yol alıyor, aslında tümünden gerici olan edimlerde bulunuyorlar. Samimi devrimciler olan bizler tam anlamıyla farklı bir tarzda hareket etmeliyiz. Gelin devrimden daha az bahsedip

²⁹³ Graham, a.g.e., s.98.

²⁹⁴ Woodcock, a.g.e., s.290.

daha büyük bir iş yapalım. Bırakın diğerleri toplumsal devrim ilkelerinin teorik gelişimi ile meşgul olsunlar, biz bu ilkeleri her yere yaymakla, onları gerçeğe dönüştürmekle meşgul olalım... hepimiz artık fırtınalı devrimci denizlere açılmalıyız ve bu andan itibaren ilkelerimizi sözlerle değil, eylemlerle yaymalıyız, çünkü en popüler, en güçlü ve en karşı konulamaz propaganda şekli budur.”²⁹⁵ Bu şekilde, yönlendirmelerde bulunan Bakunin, bizzat kendisi de daha sonra başarısızlıkla sonuçlanan Lyon ayaklanmasına katılmıştır.

Lyon ve Marsiya’da yaşanan başarısız ayaklanma girişimlerinden sonra, Fransa ve Prusya arasında yapılan savaş, Fransa’nın kaybetmesi ile birlikte, Paris’te daha önceden var olan, hoşnutsuz işçi kesimi, yönetime karşı daha tepkili hale gelmiştir. Ama muhakkak ki, Paris ayaklanması ve Paris Komün’ünün kurulmasında, 1870’li yıllarda giderek artan, zenginle fakir arasındaki uçurum, gıda kıtlıkları, askeri hatalar ve sonuç olarak daha önce belirtilen Prusya’nın savaş sırasında Paris’i bombalaması, sadece işçi kesimlerinde söz konusu olan isyan ve hoşnutsuzluğu tüm Paris’e yaymıştır. Nitekim Paris halkı Mart 1871 de ayaklanmış ve merkezi devlet hükümetini devirmiş, devrimci komünü oluşturmuştur. Sözü geçen komünün oluşturulmasında iki büyük görüş etkili olmuştur. Bunlardan biri sosyalizm, diğeri ise Bakunin’in savunduğu ve Fransa’da görüşü uğruna ayaklanmalara katıldığı Anarşizmdir. Bu iki büyük fikir akımı, çalışan kesimler üzerinde etkili olmuş ve bu sebeple, komün’ün kurulmasına sebep olmuşlardır. Ayrıca bu görüşler, komün bünyesinde ele alınan toplantılar ve tartışmalar da ne kadar etkili olmuşlarsa, komün’ün ikiye ayrılarak daha sonra dağıtılmasında da o kadar etkili olmuşlardır. Komün dağıldıktan sonra, ulusal meclis, bir hafta da sayısı 20.000 ile ifade edilen idam cezası vermiş ve anarşist hareketler yeniden Fransa da kan kaybetmeye başlamıştır.

Fransa’nın diğer önemli anarşistlerinden biri ise, Jean Grave’dır. Grave, Fransız anarşist hareketinde, eylemci yönü ile öne çıkan karakterlerden biridir. Grave, 1880’li yıllardan sonra, Kropotkin’in düşüncelerinden etkilenecek anarşist olmuştur. Grave, 1895 yılında “New Times” adında yeni bir mecmua çıkarmaya başlamış ve dönemin edebi ve sanatsal yapıtları ile anarşist görüşte ideolojik yayınlara yer vermiştir. Örneğin, Kropotkin ve Reclus dahil önde gelen anarşist

²⁹⁵ Graham, a.g.e., s.158.

teorisyenlerin eserlerinin yanı sıra, ressam Camille Pissarro ve yazar Octave Mirbeau gibi anarşist sanatçıların ve sempatanların eserlerini yayınlamıştır.²⁹⁶

Grave, belirtildiği gibi sadece yayın alanında faaliyet göstermiş bir anarşist değildir. Grave’de, Bakunin gibi eyleme olan övgüsünü ve eylemsiz, anarşist düzenin olmayacağını, eserlerinde sık sık vurgulamıştır. Devrim zamanı geldiğinde, anarşistlerin kitlelere etki etmesi ve kitleleri peşinden sürüklemesi gerekecektir. Anarşistlerin kitlelere sahip olabileceği tek etki ise, Grave’e göre, doğrudan eylem yolu ile olabilecektir.²⁹⁷ Aksi takdirde, kitlelere, vaaz vermek, otoriter ve diktatörlerinde sıklıkla kullandığı bir yöntemdir.

Anarşist düşünürlerin, düşüncelerini ortaya koyarken, Fransa’da bir dizi kanlı propaganda eylemlerini görülmeye başlanması, anarşizmin algılanması bakımından Fransa’da oldukça olumsuz etki yaratmıştır. 1880 yılında yaşanan büyük toplumsal huzursuzluk sırasında pek çok anarşist devleti yıkmaya yegane yolunun bir terör seferberliği olduğunu düşünmüş ve Grave de bu tartışmaya “Milletvekilliği için harcanacak bütün paranın dinamit satın almak için kullanılmasının daha mantıklı olacağı”²⁹⁸ şeklindeki görüşüyle noktayı koymuş ve Fransa yeniden terör dönemine girmiştir. Ancak bu terör dönemi, Robespierre gibi devlet terörü uygulayanların değil, doğrudan devleti yıkmaya yönelik, anarşist terör dönemidir.

Fransa’da ilk şiddet eylemi, Rusya’da çar II. Aleksandr’a yapılan suikast ile büyük bir şiddet havasında 1881 yılında gerçekleşmiştir. Anarşist ilk şiddet eylemi Saint-Germain’deki bir “Thiers” heykelinin havaya uçurulmasıdır.²⁹⁹ Birkaç ay sonra bir Fransız anarşisti ilk suikast eylemi girişiminde bulunmuştur. Bu olay sadece girişimde kalmıştır. Çünkü genç, işsiz bir dokumacı olan Émile Florian Cumhuriyetçi lider Gambetta’yı öldürmek için Reims’den Paris’e gelmiş, ancak kurbanına yaklaşmadığı için, karşısına çıkan ilk burjuvayı öldürmeye çalışmış ancak bu eylemde de başarısız olunca kendini öldürmeye çalışmıştır.³⁰⁰

Fransa’da ilk gerçek suikast, 1884 yılında gerçekleştirilmiştir. Eylemle propagandanın, inançlı bir savunuru olan Louis Chaves, rahibeler manastırından

²⁹⁶ Graham, a.g.e., s.205.

²⁹⁷ Graham, a.g.e., s.206.

²⁹⁸ Marshall, a.g.e., s.608.

²⁹⁹ Woodcock, a.g.e., s.309.

³⁰⁰ Woodcock, a.g.e., s.309.

atıldıktan sonra, eylemine karar vermiş ve atıldığı manastırın, baş rahibesini öldürmüş, polis tutuklamaya geldiğinde, düşünmeden onlara ateşle karşılık vermiş ve vurularak öldürülmüştür. Öldürüldükten sonra yazdığı bir son not ya da mektubu ele geçirilmiştir. Mektubunda anarşistlere eyleme başlama yönünden ve silahlanma bakımından “Ben başlayan ilk kişi olma şerefine sahip olmak istiyorum. Var olan durumu sözcüklerle ya da kağıtla değiştiremeyeceğiz. Gerçek anarşistlere, aktif anarşistlere vereceğim son öğüt, benim gösterdiğim gibi iyi bir tabanca, iyi bir hançer ve bir kutu fitille silahlanmalarıdır.”³⁰¹ şeklinde öğüt vermiştir.

Diğer bir eylem ise, Lyon’da genellikle burjuvazinin buluşma noktalarından biri olan, Theatre Bellecour’a yapılmıştır. Bu lüks lokantaya yerleştirilen bomba, tam da önemli sayıda anarşistlerin tutuklandıkları günden birkaç gün önce meydana gelmiş ve olayda amaçlandığı gibi herhangi bir burjuva yaralanmamış sadece bir işçi ölmüş ve olayla ilgili olarak yapılan araştırmalar neticesinde, Cyvoct adlı bir anarşist gazeteci, son derece kuşkulu deliller temelinde “Şeytan Adası”na ağır çalışma cezasına gönderilmiş ancak yine de olay tam olarak aydınlatılamamıştır.³⁰²

Fransa’da şiddetli eylemler dizisi yaklaşık 33 yıllık hayatı olan ve sonu giyotinle biten Ravachol ile bağlantılıdır. Fransa’da Mart 1892’den Haziran 1894 tarihine kadar geçen 27 aylık sürede, 9 kişinin ölümüne sebep olan on bir dinamit patlamıştır.³⁰³ Ravachol’un eylemler dizisi 1891 yılında, pek de anarşist sayılamayacak Jacques Brunel’i öldürmesiyle başlamıştır. Bu cinayet, tamamen para için işlemiş ancak, Ravachol’un eylemci anarşist hayatını başlatacak bir olay olmuştur. 1 Mayıs gösterilerinden sonra iki işçi yakalanmış ve ağır cezaya çarptırılmıştır. Bu durumun sorumluları olarak Ravachol, 11 Mart 1892 yılında Başkan Benoit’in evini patlatmış, on altı gün sonra, 27 Mart’ta savcı Bullot’un evini patlatmıştır.³⁰⁴

Bombaların patlaması, Ravachol’un yakalanması ve idamından sonra da devam etmiştir. Onun, Montbrison mahkemesinde verdiği “Ben kişi olarak kendimi feda ettim. Hala savaşıyorsam anarşist düşünce için savaşıyorum. Mahkum olup

³⁰¹ Woodcock, a.g.e., s.309.

³⁰² Woodcock, a.g.e., s.311.

³⁰³ Woodcock, a.g.e., s.315.

³⁰⁴ Woodcock, a.g.e., s.318.

olmamam benim için çok önemli değil. Biliyorum ki; öcüm alınacak” şeklindeki ifadesinden sonra, Ravachol’un belirttiği gibi öç süreci başlamıştır.³⁰⁵

Ravachol’un, ilk mahkemede hüküm giymesinden bir gün önce, ihbar edilip tutuklandığı, lokantaya bomba yerleştirilmiş ve lokanta sahibi ile bir müşterinin ölmesine sebep olmuştur.³⁰⁶ Ravachol’un idam edilmesinden bir süre sonra, terörist hareketler yeniden hız kazanmaya başlamıştır. Daha sonraki ilk eylem, 1892 yılında bir madencilik şirketine bomba konulması ve şirketin, burjuvayı temsil etmesi sebebiyle patlatılmasıdır. Ancak devlet ve kuvvetlerine yönelik ilk eylem denilebilecek olay yine 1892 yılında yaşanmıştır. Bu tarihte, polis karakoluna yerleştirilen bir bombanın patlaması ile 4 polis ölmüştür.³⁰⁷ Bu olayla ilgili olarak fail bulunamadığından kesinlikle bir ideolojik tespit yapılamamıştır. Yaşanan bu son eylemden sonra Fransız anarşist hareketi yeniden durgunluk dönemine girmiştir.

13 Kasım 1893 tarihinde, “Karşılaştığım ilk burjuvayı vurursam, masum birini vurmuş olmam” düşüncesinde olan, genç ayakkabı imalatçısı anarşist, Leon-Jules Leauthier, ayakkabı tamirinde kullandığı bıçağı ile Paris’te Sırp Bakana saldırmış ve onu ciddi şekilde yaralamıştır. Yakalanarak, ömür boyu hapse mahkum edilen Leon-Jules Leauthier, daha sonra hapishanede başlayan bir isyan sırasında öldürülmüştür.

Fransız anarşizminde, ideolojik ve siyasi bir hareketin temsilcilerinden biri olarak Vaillant gösterilebilir. Vaillant, Bakunin’ci anarşizmin topluma nefret duyan ve bu nefret çekici düzenin bombalarla, silahlarla yıkılmasını telkin eden ve ancak rüyalarda görülebilecek kadar eşit ve “sorumsuz” toplumu doğuracak olan devrim çağrısına inanmıştır.³⁰⁸ Vaillant’ın yaptığı eylem, anarşizmde eylemle propagandaya uyan, eylem niteliğinde görünmektedir. 1893 tarihinde, Auguste Vaillant, “Temsilciler Meclisi”ne halk için ayrılan yerden ev yapımı basit düzenekli bir bomba atmış ancak bombanın çok basit ve güçsüz olması sebebiyle kimse ölmemiş sadece yirmi kadar temsilci, hafif şekilde yaralanmış ve Vaillant hemen yakalanmıştır. Ancak burada önemli olan bombanın kuvvetli ya da zayıf olmasından öte, onun yaptığı etkidir. Vaillant, gerçekte elde etmek istediği anarşist etkiye ulaşmıştır, çünkü meclise bomba atılabileceğini, düzenin yıkılabileceğini, yöneticilerin

³⁰⁵ Woodcock, a.g.e., s.318.

³⁰⁶ Woodcock, a.g.e., s.319.

³⁰⁷ Woodcock, a.g.e., s.319.

³⁰⁸ Akyol, a.g.e., s.101.

öldürülebileceğini, onların sanıldıkları kadar güçlü olmadıklarını ve onlara da dokunulabileceğini temsil etmiştir.

Vaillant, darağacına Ravachol kadar cesur bir şekilde çıkmış ve “Yaşasın Anarşi! İntikamım Alınacak!” diye bağırarak idam edilmiştir.³⁰⁹ İntikamların alınması şeklinde tezahür eden Fransız anarşizminde, Vaillant’ın da intikamı alınmıştır. Bir sonraki bombalama, Vaillant’ın idamından yaklaşık bir hafta sonra, Gare St-Lazare’daki Café Terminus’un bombalanmasıdır.³¹⁰ Bu bombalamayı yapan, dönemin en kötü şöhretli teröristi, bir komünarın oğlu, genç bir entelektüel olan Emile Henry’dir.³¹¹ Gerçekleşen bu eylemde, Cafe’de oturan bir müşteri ölmüş ve yirmi kadarı yaralanmıştır. Ancak Henry’in savunması oldukça dikkate değerdir.

Mahkemede, kendini hiçbir hükümetin ezemeyeceği uluslar arası anarşist hareketin bir parçası olarak tanımlayıp, “Chicago’da astınız, Almanya’da kafa kestiniz, İspanya’da demir halka ile boğdunuz, Barselona’da kurşuna dizdiniz, Montbrison ve Paris’te giyotinden geçirdiniz, ama anarşiyi asla yok edemeyeceksiniz. Onun kökleri derindedir. O her yerdedir. Bu yüzden onu bir yere kapamak imkansızdır. Hepinizi öldürünce sonra erecektir.”³¹² şeklinde ifade vermiştir. Henry, sorgulamaları sırasında daha önce belirtilen, dört polisin ölümü ile sonuçlanan bombalama olayını da gururla itiraf etmiştir. Henry, de benzer diğer Fransız anarşist eylemcileri gibi darağacında, ölümünün intikamının alınacağını söylemiştir.

Henry’nin intikamı da çok geçmeden alınmıştır. Aslında alınan intikam her ne kadar, Henry’nin intikamı gibi görünse de aslında alınan intikam Vaillant’ın intikamıdır. Çünkü Vaillant’ın meclis bombalamasından sonra, onu affetme yetkisine sahipken, haklı olarak ve kamu düzeninin tesisi için affetmeyen, suikasta kurban giden, Fransa’nın üçüncü cumhuriyetinin başkanı Sadi Carnot’tur. Henry’nin, idam edilmesinden sonra, 24 Haziran 1894 yılında, Başkan Carnot resmi bir ziyaret için Lyon’a gelmiş, orada toplanan kalabalığa konuşma yapmış ve konuşma sırasında vatandaşlarca, kendisini dinlemek ve yakından görmek için etrafı sarılmıştır. Aynı dakikada, İtalyan anarşisti, Santo Caserio’da, başkanın etrafını saran kalabalığın içerisinde yer almış ve saat dokuz sıralarında, anarşizmin ritüel haline gelmiş “Vive

³⁰⁹ Woodcock, a.g.e., s.320.

³¹⁰ Woodcock, a.g.e., s.320.

³¹¹ Marshall, a.g.e., s.608.

³¹² Marshall, a.g.e., s.609.

la Révolution! Vive l'Anarchie" sloganı atmış ve Carnot'u karaciğerinden bıçaklamıştır.³¹³ Carnot, gece yarısını geçtikten sonra 25 Haziran günü kısa sürede ölmüştür. Onun ölümü insanlar üzerinde büyük korkunun yayılmasına sebep olmuştur.

Bu eylem Fransız anarşistlerine yarardan çok zarar getirmiştir. Woodcock'un da belirttiği gibi, ne anarşizmin davasını ilerleten, ne de 19. yüzyıl insanının karşılaştığı adaletsizliğin ağırlığını azaltmaya yarayan kahramanca bir eylem olmuş, faydasız bir fedakarlık içeren eylemlerin sonuncusu olmuştur.³¹⁴ Ancak belirtildiği gibi zararı Fransız anarşistlerine çok büyük olmuştur. Vaillant'ın eylemi ile birlikte düşünülmeye başlanan tedbirler, Carnot'un ölümü ile uygulamaya geçmiş ve Fransız politik tarihinde "Vicdansız Yasalar" olarak kötü şekilde şöhrete sahip düzenlemeler kabul edilmiştir. Bu düzenlemeler ile birlikte, suç edimlerinin suç olarak sayılmasının yanında, onları yazılı ya da sözlü olarak savunmakta suç olarak kabul edilmiş, suç dernekleri ya da organizasyonlarının, sadece eylemleri değil artık düşünceleri de suç olarak sayılacak ve herhangi bir yolla tüm anarşist propagandalar yasaklanacaktı.³¹⁵

Tüm Avrupa'da ve Fransa'da, Birinci Dünya Savaşı birkaç yıl önce başlamış olan fikirsel ve eylemsel çöküntüyü hızlandırmıştır. Anarşistlerin ve sendikalistlerin, yüksek sesle ilan ettikleri anti-militarizm, gerçek savaşla karşılaşıldığında büyük bir etkiye yol açmamış, hatta tam tersi şekilde, askerlik yaşındaki anarşistlerin çoğu direnmeden savaşa gitmişlerdir.³¹⁶

3.2. RUSYA

Dünya tarihinde ilk anarşist örgütlü terör örneği, Rusya tarihinde söz konusu olmuştur. Fransız ihtilalinden önce Fransa'da söz konusu olan sosyal, iktisadi ve fikri yapı, inceleme alanımız olan 1881 tarihli çar II.Aleksandr suikastından önce de Rusya'da benzer bir şekilde söz konusu olmuştur. Rusya'da özellikle 1800'lü yıllarda yaşanan bu sıkıntılara ilave olarak, komünizm ve anarşizm gibi fikirlerin aydınlar tarafından incelenmeye başlanması, fikir dünyası olarak kısır kalmış olan

³¹³ Woodcock, A.g.e., ss.322.

³¹⁴ Woodcock, A.g.e., ss.322.

³¹⁵ Woodcock, A.g.e., ss.322.

³¹⁶ Woodcock, A.g.e., ss.333.

Rusya’da büyük etki bulmuştur. Bunun neticesi olarak aydınların büyük bir çoğunluğu dönem şartları içerisinde Rusya’nın kurtuluşunu anarşizm ve komünizm gibi, özgürlükçü düşüncelerde arama gayretine girmişlerdir. Nitekim, doğal bir sonuç olarak monarşi ve krallık düzeninin yıkılmasında suikastlar, halkın bilinçlendirilmesinde de anarşizmin eylemle propaganda kavramı, benimsenen görüşler ve yapıları oluşturmıştır.

Bu doğrultuda Rus anarşistleri, bu yapıların yıkılması ve mücadelenin daha sistemli hale getirilmesi için çeşitli anarşist örgütlenmelere ve kulüplere yönelmişlerdir. Bunlardan başlıcaları ise, halkın iradesi anlamına gelen ve 1881 yılında çar II.Aleksandr suikastını işleyen “Narodnaya Volya” ile Narodnaya Volya örgütüne zemin hazırlayan, toprak ve özgürlük manasına gelen “Zemlia-i Volya” örgütleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda, kısaca değinilen konulara geniş bir perspektiften bakmak yararlı olacak, Rusya anarşizm tarihinin ve suikastlarının anlaşılması daha kolay sağlanacaktır. Çar suikastı öncesi Rusya’da mevcut durumun ve gelişen fikri yapının incelenmesi örgütün ve anarşizmin nasıl tesis edildiğinin idrakine olanak sağlayacaktır.

3.2.1. Suikast Öncesi Rusya

Ülkede yaşanan anarşist terör hareketlerinin anlaşılabilmesi için, 19. yüzyıl Rusya’sında mevcut durumları analiz etmek gerekmektedir. 1800’lü yılların başlarında eski adıyla Leningrad ya da günümüzde anılışıyla, St. Petersburg ve Moskova’da çağın gereklerine uygun gelişmişlik kendini gösterebilirken, Rusya’nın diğer şehirlerinde aynı durumdan söz edilememektedir. 1850–1900 yılları arasında, ticaret ve sanayi güçlkle kendini idame ettirmiştir. Ulusal ekonominin gerçek temeli, nüfusun %90’ını istihdam eden tarımdır. Ancak Rusya’da yaşanan huzursuzluklar ve teröre zemin hazırlayan ideolojinin etkisi, tarımdan dolayı değil, çalışan halkın huzursuzluğundan çıkmıştır. Bu huzursuzluğun sebeplerinden biri, toprağın köylülere değil de, devlete ve büyük toprak sahiplerine, yani “pometçiklere” ait olması ve köylülerin hem toprağa hem de bu “pometçiklere” serf durumuna getirilmesidir.³¹⁷

³¹⁷ Voline, (2000), *Rus Devrimleri*, İstanbul: Babil Yayınları, s.8.

Aleksandr'ın yaptığı reformların, soylular ve köylüler üzerinde bıraktığı olumsuz etkidir. Çar'ın toprak alanında yaptığı, serflerin serbest bırakılmalarını ve özgür birer çiftçi haline gelmelerini sağlayan reformu, Rus soylularının yaşam tarzlarına aykırı olduğu gerekçesi ile olumsuzlanmış, köylülerin kendi kullandıkları toprakların yüksek ücretler karşılığında, "Mir" adı verilen köy birliklerine satılması, köylüler tarafından olumsuzlanarak, köylü ve soylu ittifakının oluşmasına neden olmuştur.³²²

Soylular içerisinde yer alan, genç popülistlerin, kırsal ile irtibata geçmesi ve iletişim kurması daha olanaklı hale gelmiş ve nitekim yapılmaya başlanan, devrimci toplantılarda, çar'ı ölüme mahkum ettiklerini söylemeye başlamışlardır.³²³ Ancak unutulmamalıdır ki; II. Aleksandr tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan tüm reformlar, dünya siyasetinin özgürlük temelinde attığı adımlar gözlemlenerek, iyi niyetle atılmış adımlardır.

Rusya'da çar suikastına sebep olacak durumlar sadece toprak ile sınırlı değildir. 1825'den 1881 yılına kadar Rusya üzerinde etkin olan durumlar, toplu olarak değerlendirildiğinde ve dönemin dünya siyaseti ile fikirsel akımları göz önünde bulundurulduğunda, bir simgenin yıkılması olarak değerlendirilen, çar suikastının neden yapıldığı hakkında fikir sahibi olunacaktır.

Belirtilen tarihler arasında, çar I.Nikola'nın yönetimi altındaki bürokratik polis devletinin mutlakıyetçi rejiminin, 1855 tarihine kadar, tedricen güçlendirilmesi, köylü kitlelerinin büyüyen memnuniyetsizlikleri ve pometçiklere karşı giderek sıklaşan ayaklanma girişimleri, birçok endüstri dalının ve endüstriye değin bilginin hızla gelişmesi, ulaşım yollarının iyileşmesi, genç kuşağın, köylülerin bulundukları köle düzenini kabullenmemeleri ve mutlakıyetçi rejimden daha fazla rahatsız olmaları, batı dünyasının incelenmesi, doğa bilimleri ve materyalizmin gençler üzerinde etki bırakması, nihilist akımın giderek yaygınlaşması, Rusya-Kırım savaşının rejimin iflasını ayyuka çıkarması, Siyasi ve sosyal yaralar gözler önüne serilmesi gibi durumlar söz konusudur.³²⁴

Rusya'nın fikri, ekonomik ve sosyal açıdan çalkantılı bir dönem geçirdiğini sezinleyen çar II.Aleksandr, duruma yapacağı reformlar ile müdahale etmeye

³²² Çitlioğlu, a.g.e., s.170.

³²³ Çitlioğlu, a.g.e., s.170.

³²⁴ Voline, a.g.e., ss.12-13.

çalışmıştır. Ancak, II.Aleksandr'ın iyileştirme yönünde yapacağı reformlar, doğru karar verilerek yapılmış reformlar olmuş olsa bile, Tocqueville'in yerinde bir sözü ile "Halkın sevmediği bir hükümet için, en kötü zaman reform yapmaya karar verdiği andır."³²⁵ Yeni çar, rejimdeki bürokratik işleyiş ve yönetim erkindeki keyfiliğe son vermiş, adli sistemde köklü değişiklikler getirmiş, 1861 yılında köleliği bütünüyle ortadan kaldırmış, kentlerde ve kırsal kesimde, yerel özyönetim ünitelerinin oluşturulmasına karar vererek, kamu yaşamının bazı alanlarında öz yönetim hakkını getirmiştir.³²⁶ Ancak, yapılan reformlara rağmen, gelişen sınıfların özlemleri karşılanamamış, istenilenin aksine yurttaşlıkla ilgili hiçbir özgürlük verilmemiş, doğmakta olan işçi sınıfı medeni haklardan yoksun bırakılmış, soylular ve burjuva, kuşku götürmez bir biçimde hakim sınıf olmuş ve özellikle siyasi mutlakıyetçilik el değiştirmemiş, toprak reformu ile köylüler elinde kalan çok sınırlı toprak parçası ile kıtlığa mahkum edilmiştir.³²⁷

II.Aleksandr'ın yaptığı reformların yanlışlığı ancak 1870'lere doğru anlaşılmaya başlanmıştır. Durum, 1860'lara göre daha baskıcıdır. 1870'li yılların sonlarına doğru basın ve ifade özgürlüğü bulunmadığı gibi, sosyal ve siyasal örgütlenmenin de mutlak suretle yasak oluşu, her türlü fikir sirkülasyonunu, eleştiriyi, propagandayı, siyasi ve sosyal aktiviteyi, engellemiştir.³²⁸ Meşru ortamlarda sergilenebilecek olan ve takibi net, sonuçları öngörülebilir olacak tartışma ortamları, baskıcı ortama bağlı olarak, yer altlarına, gizli gruplara ve çalışma ortamlarına kaymıştır.

Fikirsiz akımların yoğunlaşmaya başlaması ve baskıcı ortam sebebiyle, 1869 yılında şehirde çalışan işçiler, devrimci ve sosyalist fikirler temelde daha fazla hareketlilik göstermiştir. 1869 yılında, Rus devrimcilerinden, Mark Natanson, St.Petersburg askeri tıp akademisinde, devrimci amaç doğrultusunda gizli bir grup oluşturmuş ancak 1871 yılında yakalanmasının ardından grup, Nikolai Chaikovskii liderliğinde, devam etmiştir.³²⁹ Natanson, daha sonra kurulan, Zemlia-i Volya örgütünün kurucularından olup, askeri tıp akademisinde kurduğu grup, Zemlia-i

³²⁵ D'Encausse (Tocqueville'den aktaran), a.g.e., s.167.

³²⁶ D'Encausse, a.g.e., s.14.

³²⁷ D'Encausse, a.g.e., s.15.

³²⁸ D'Encausse, a.g.e., s.15.

³²⁹ Geoffrey Hosking, (2001), *Russia and the Russians From Earliest Times to 2001*, London: Penguin Books Publish., p.310.

Volya ismini almıştır. “Americana” Ansiklopedisi de durumu doğrulayarak, bu grupta yer alan popülistlerin, 1876 yılında Zemlia-i Volya adlı gizli örgütü kurduklarını, bu örgüt içindeki aşırıların bir süre sonra gruptan koparak, anarşist ve nihilistleri de içine alan “Narodnaya Volya” örgütünü kurduklarını yazmaktadır.³³⁰

Ulaşımın artması ve Avrupa’daki düşünce eserlerinin de kolaylıkla Rusya’ya ulaşması ile grup, ilk iş olarak hem kendi kullanacakları hem de işçilere dağıtılacak olan, Marks’ın “Kapital”, Lavrov’un “Tarihi Mektuplar”, Louis Blanc’ın “Fransız Devrim Tarihi” adlı eserlerini toplamaya başlamış ve eserler, gizli çalışma ve tartışma gruplarında, temel kaynaklar olarak değerlendirilmiştir.³³¹ Grup asıl hareket olarak 1873 tarihini seçmiştir. Bu tarihte grup üyeleri, halkın stratejik hareket noktası olacak köylere ve kasabalara yani kırsala açılmanın zamanı geldiğine inanmış ve çalışmalarından, kariyer ve gelecek ümitlerinden, hatta aile ile arkadaşlıklarından uzaklaşma anlamına gelen bu daha heyecan verici adımları atmaya başlamışlardır.³³² Alınan bu karar ile ilgili olarak, genç aydınlardan biri durumu, “Bu genç devrimci güruh, insanlık ve sahip oldukları güçlerinin bilinci ile dolu olarak, bilinmeyene doğru, bir çeşit kendinden geçme büyük bir yolculuğa sarılmışlardır. Tüm gemileri yakmışlardır ve bunun geri dönüşü yoktur.”³³³ şeklinde ifade etmiştir.

Tüm bu durumlar, bir araya geldiğinde rejime karşı büyük bir tepki ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak soylular ve yeni gelişen genç kuşak nezdinde, her ne kadar çar suçlu ilan edilmiş olsa da, köylüler nezdinde, durum böyle değildir. Köylü hareketleri her zaman, doğrudan ezici güçlere, mülk sahiplerine, soylulara, devlet memurlarına ve polise karşı yönelmiş hareketler olup, birinci dereceden soylu ve imtiyazlı olan çarın, soyluların ve imtiyazlıların hamisi olduğu gerçeği köylüler tarafından idrak edilememiştir.³³⁴

Köylüler çarı her zaman kendi düşünce ve inançlarında kutsal bir noktaya oturtmuşlar ve o şekilde yaklaşmışlardır. Onlar, çarı devletin bekası için sıradan fanilerin değersizlikleri üstünde yükselen yüce bir varlık, bir tür idol olarak düşünmüşler, çarın kendilerini “çocukları” olarak gördüğüne, ne var ki haklarını gasp etmeye yönelik imtiyaz sahiplerinin, çar ile kendilerinin arasına girdiğini ve çar ile

³³⁰ Çitlioğlu, a.g.e., s.174.

³³¹ Hosking, a.g.e., s.310.

³³² Hosking, a.g.e., s.310.

³³³ Hosking, a.g.e., s.310.

³³⁴ Voline, a.g.e., s.11.

halkın birbirine ulaşmasını, böylece çarın halkının yoksulluğundan habersiz kaldığını düşünmüşlerdir.³³⁵ Çar’a olan aşırı güven ve itaate, Bakunin’in bakışı açıktır. Ona göre, Rus halkının idealinin, hayata geçirilmesini geciktiren üç ayrı faktör söz konusudur. Bunlar; “Patriyarkalizm, bireyin Mir tarafından yutulması ve çar’a duyulan güven” şeklinde Bakunin tarafından gösterilmiş ve zaman kaybetmeden mücadele edilmesi gereken konular olarak belirtilmiştir.³³⁶

Çar II.Aleksandr suikastını gerçekleştiren “Narodnaya Volya” örgütünden önce başka gizli örgütlerin varlığı da söz konusu olmuştur. Bu, gizli örgütün kurulmasından önce, 1825 yılında rejim değiştirme çabaları ortaya çıkmıştır. Söz konusu tarihte, çar I.Aleksandr’ın doğrudan bir mirasçı bırakmaması ve yerine kardeşi Konstantin’in tahta geçmeyi reddetmesi üzerine taht öteki kardeş olan Nikola’ya geçmiştir. Çarın, içerisinde bulunduğu kararsızlık ortamından yararlanan rejim ve yönetim karşıtı imtiyaz sahipleri, uzun bir hazırlıkla oluşturdukları planlarını uygulamaya koymuş ve St. Petersburg da askeri bir alayda çıkan isyan, isyancıların senato meydanında, devlete sadık kalan askeri alaylar ile çatışmasından sonra bastırılmıştır.³³⁷ Genç subayların idaresindeki 3000 kişilik askeri birlik ihtilal yamak için gittikleri yolda, topçu ateşiyle imha edilmişlerdir.³³⁸ Bu hareketi tertipleyenlerden beş asli kurucu yargılandıktan sonra idama, diğer katılanlar ise sürgüne ya da zindanlara yollanmıştır. Bu hareket, aralık ayında gerçekleştiği içinde ayaklananlara “Dekabrist” olarak adlandırılmışlardır.

3.2.2. Rus İntelijansiyası ve Narodnaya Volya

Rusya’da 19.yy boyunca yaşanan tüm bu durumlar neticesinde, genç aydınların büyük bir kısmı, ortamı ve yönetimi sorgulamaya başlamışlardır. Bu sorgulamalara bağlı olarak da, bir yandan gizli oluşumlara, diğer yandan tedhişçi hareketlere yönelmişler ve 1870-1880 arası dönemde devlet memurlarına yönelik suikast eylemlerini gerçekleştirmişlerdir.³³⁹ 1869 tarihinde, halka gitmek ümidiyle yola çıkan genç aydınlar, barışçı sosyalist programlarının, mevcut rejim altında yürürlüğünün kısıtlı olacağını ve şiddete dayalı komplocu bir organizasyonun

³³⁵ Voline, a.g.e., s.11.

³³⁶ Dolgoff, a.g.e., s.374.

³³⁷ Voline, a.g.e., s.10.

³³⁸ Akyol, a.g.e., s.129.

³³⁹ Voline, a.g.e., s.16.

kaçınılmaz olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Bu sebeple, 1876 tarihinde, Mark Natanson ve arkadaşları, Rusya'nın ilk politik partisi denilebilecek olan "Toprak ve Özgürlük" ya da "Zemlia-i Volya" partisini kurmuşlardır.³⁴⁰

1878 yılında, "Zemlia-i Volya" partisi, baskıcı rejim altında, biri barışçıl propagandanın devamı taraftarı, diğeri yaygın şiddet hareketlerinin rejim üzerinde, gerçek değişiklikleri mümkün kılabileceği taraftarı, iki görüşe ayrılmaya başlamıştır. Bu görüşlerde, Rus anarşistlerin etkisi de yadsınamayacak kadar büyüktür. Rusya'da bu iki eğilimden, sadece mücadele, başkaldırı ve şiddetin tatmin edici sonuçlar yaratacağına inanan Bakunin, "Halkın içinde bulunduğu çaresizlik öylesine derindir ki, neredeyse her köyde isyan etmeye hazırdırlar. Her isyan yenilgiye uğrasa bile, yine de belli bir değere sahiptir, ancak birbirinden kopuk eylemler yetersizdir. Kıırı bir bütün olarak saracak, genel bir ayaklanmaya girişilmelidir. Razin ve Pugaçev liderliğinde baş gösteren yaygın halk hareketleri, böyle bir ayaklanmanın mümkün olabileceğini göstermiştir."³⁴¹ şeklinde, Rusya devriminin ön koşullarını belirtmiştir.

Bu şekilde sürekli örgütlenme isteği içinde olan Rus entelijansiyasını anlamak, Rus anarşist hareketlerini anlamak kadar önemlidir. Çünkü kendini aydınlanma içinde gören genç güruh, Rusya'ya daha büyük karanlıklar getirmiştir. Rus entelijansiyası aldıkları eğitim ve felsefeler ışığında, sürekli eyleme düşkünlük göstermişler, otorite ve hükümeti yıkmak için birçok örgüt kurmuşlardır. Anarşist örgütlenmelerin ve Rusya'da yer alan eylemle propaganda felsefesinin, etkileri istenilen sonucu doğurmamıştır. Köylüler, teröristlerin lafları ne kadar güzel olursa olsun, bu dereceye ulaşmış vahşetten ürkmüş, çarlığa karşı mücadeleyi içinden tasvip etmiş olsa da, kaderini bu terörist ellere teslim etmekten çekinmiştir.³⁴²

İntelijansiya kavramı Rus ihtilal ve devrim tarihinde köşe taşlarından biri olmuştur. Kelime ve mana anlamı olarak, "Entelektüeller, kendilerini entelektüel çalışmaya adanlardır. Bilginler, hocalar ve yazarlar gibi. Rus entelijansiyası başka bir oluşumdur. Bu topluluğun saflarına entelektüel olmayanlar da katılabilir. Bilginlerin, yazarların hepsini entelijansiyadan sayamayız. İntelijansiya, kendine mahsus sıkı bir ahlak anlayışı olan, belli bir dünya görüşüne inanan, belli bir yaşayış

³⁴⁰ Hosking, a.g.e., s.312.

³⁴¹ Dolgoff, a.g.e., s.376.

³⁴² Akyol, a.g.e., s.169.

tarzı, belli alışkanlıkları bulunan bir topluluk. Adeta bir tarikat.”³⁴³ şeklinde, Meriç, tarafından tanımlanmışlardır.

1860’larda Rus İntelijansiyası, büyük bir kaynaşma içine girmiştir. Çünkü 1840’larda soyluların ağır bastığı intelijansiya, 1860’lara gelindiğinde karma yapıdadır ve ağırlık merkezi görünmemektedir. İntelijansiya 1860’larda bir bölünme yaşar ve babalar ile çocuklar olarak ayrılır. Babalar, felsefi manada, idealist ve romantikken, çocuklar maddeci, babalar sanat için sanata inanıyorlarken, çocuklar sanatın görevinin topluma yaralı olmak olduğuna inanıyorlardı, babalar Rusya’da kurtuluşa aydınlanma ve terbiye yolu ile varacaklarına inanıyorlardı ancak çocuklar ise doğrudan eylem yanlısıydılar.³⁴⁴

Bakunin’in izinden giden “Ümitsiz devrimin zalim keşişi”³⁴⁵ lakaplı, Neçayev’de, şiddeti Rus devriminde vazgeçilmez bir yol, kesinlikle kullanılması gereken bir araç olarak görmüştür. Neçayev’e göre, devrim, ancak sağlam bir şekilde teşkilatlanmış ve her türlü vasıtayı kullanmaktan çekinmeyen bir topluluğun, mevcut siyasi kadroları tümüyle yok etmesiyle gerçekleşebilecektir.³⁴⁶ Böylece Neçayev’de kendi düşüncelerini gerçekleştirmek için söz konusu intelijansiya ile sürekli etkileşim halinde bulunma gereği hissetmiştir. Neçayev, “Narodnaya Volya” örgütü ile hapiste olduğu dönemde bile bağlantıya geçmeyi başaran ve fikri desteğini sürekli örgüte sağlayan bir eylemcidir. Neçayev, hapishanede, muhafızları örgütlemiş, onlara “Narodnaya Volya” örgütünün dergisini okutmuş ve hatta nasıl şifreli mektup yazılacağını öğretmiştir.³⁴⁷

“Narodnaya Volya” örgütü üyelerinden Vera Figner, II.Aleksandr’a suikast girişiminin arifesinde Neçayev’in, örgütle bağlantıya geçmesi ile ilgili olarak, duygularını şu şekilde anlatmıştır; “Neçayev’in yaşıyor olmasının ve Sibiry’a değil de yakınlardaki Peter Paul kalesinde bulunmasının kendilerine nasıl destek verdiğini, ancak enerjilerini çara karşı yoğunlaştırdıklarından Neçayev’i kaçırma planını bir kenara bıraktıklarını söylemiştir.”³⁴⁸

³⁴³ Meriç, (2002), a.g.e., s.66.

³⁴⁴ Meriç, (2002), a.g.e., s.74.

³⁴⁵ Akyol, a.g.e., s.157.

³⁴⁶ Akyol, a.g.e., s.158.

³⁴⁷ Avrigh, a.g.e., s.78.

³⁴⁸ Avrigh, a.g.e., s.78.

Rus jakobenlerinden ve Narodnaya Volya örgütünün üyelerinden biri olan Zaiçnevski'nin, "Genç Rusya" adlı eserinde, kanlı ve acımasız bir devrim ile çarlık ve ailesinin ortadan kaldırılmasını önererek şu şekilde sözlerine devam etmiştir; "... baltalarınızı çıkarın, nasıl onlar bizden esirgemiyorlarsa biz de darbelerimizi esirgmeden çarın güruhuna indireceğiz. Korkak domuzlar ortaya çıkmaya cesaret ederlerse, meydanlarda hesaplarını göreceğiz. Onları evlerinde, şehirlerin dar sokaklarında, başkentin geniş meydanlarında ve köylerde yok edeceğiz. Unutmayın ki o günler geldiğinde, bizden olmayan bize karşıdır ve düşmandır, düşmanı yok etmek için her türlü yöntemle başvurulur."³⁴⁹

"Zemlia-i Volya" partisinde şiddete dayalı hareket tarzı önerisi getirenler de, fikirsel dünyanın yanında işledikleri cinayetlerin etkisizliği de, bu karara varmalarında büyük bir etken olmuştur. Rus intelijansiyası yani genç aydınlar, devrim ve halkı davalarına inandırmak için köy yollarına düşmüş ve cinayetler işlemişlerdir. Ancak halk genç aydınlara destek vermek yerine daha da şüphe ve korku ile yaklaşmıştır. Bu sebeple kendilerine "Kibar katiller" denilmiştir.³⁵⁰ Ancak halk adına işledikleri cinayetlere rağmen, köylülerden gereken desteği alamamaları, kendilerinde, devrimin ancak şiddet yolu ile başarılabileceği şeklinde ortak bir kanaatin oluşmasına yol açmıştır.³⁵¹

"Zemlia-i Volya" partisi tartışmalarında, şiddet yolunu savunanlar, 1878 yılında St.Petersburg valisi General Trepov'u makam odasında ateş ederek öldüren Vera Zasuliç olayı ile daha da destek kazanmaya başlamışlardır.³⁵² Konu ile bağlantılı olması açısından, suikasta kısaca değinilmesinde fayda vardır. 1866 yılında, St.Petersburg'da, radikal siyasi ve politik çevrelere giren Zasuliç, aynı zamanda, işçiler çalışma ve toplantı grubuna da katılmıştır. 1869 yılında "Narodnaya Volya" örgütünün fikri temellerine katkıda bulunan, Neçayev ile temasa geçmesi ona hapis ve tutukluluk yolunu açmıştır. Zasuliç aynı zamanda, Bakuninci düşüncenin destekçileri arasında yer almaktadır. Trepov suikastını yapma gerekçesi bir hayli ilginçtir. Şöyle ki, Bogolyubov isimli politik tutuklu, Trepov'un huzuruna çıkarıldığında şapkasını çıkarmayı reddetmiş, bunun üzerine Trepov, Bogolyubov'u saatlerce kırbaçlatmıştır. Yaşanan bu acımasız olay, sadece devrimcilerde değil,

³⁴⁹ Çitlioğlu, a.g.e., s.132.

³⁵⁰ Akyol, a.g.e., s.166.

³⁵¹ Akyol, a.g.e., s.166.

³⁵² Hosking, a.g.e., s.312.

intelijansiyada da geniş yankı bulmuş ve 6 kişi tarafından suikast kararı alınmıştır. Ancak alınan kararı uygulayacak bu kişiler eylemi gerçekleştirmeye fırsat bulamadan, Vera Zasuliç tarafından eylem gerçekleştirmiştir.³⁵³

1879 yılında, parti bünyesinde, ılımlılara göre daha güçlü olan şiddet yanlılarının etkisi ile “Zemlia-i Volya” partisinin gizli kongresinde, yönetim ve hükümeti yıkarak yerine kendi belirledikleri en popüler yolu yani anarşizmi kurmak için, sistematik terör politikasının uygulanmasına karar verilmiştir.³⁵⁴ Buna peşi sıra olarak, yine çoğunluğun aldığı kararla, parti ismini “Narodnaya Volya” olarak değiştirmiştir. Bu tarihten itibaren, Neçayev ve Bakunin gibi eylem ve düşünce adamlarının ortaya koydukları doğrultuda ilerleyecek bir terör örgütü ortaya çıkmıştır.

3.2.3. Çar Suikastı ve Etkileri

Ağustos 1879 tarihinde Narodnaya Volya örgütünün icra komitesi toplanarak, çar II.Aleksandr’ı “insanlara karşı suç işlediği” gerekçesi ile ölüme mahkum etmiştir.³⁵⁵ Komitenin aldığı bu karar iki sene sonra uygulamaya konmuş ve eylem gerçekleştirilmiştir. 1 Mart 1881 yılında, Narodnaya Volya örgütü, aldıkları kararı ve büyük başarılarını gerçekleştirmişlerdir. II.Aleksandr, St.Petersburg’da yapılan askeri geçit törenini izledikten sonra dönüş yolunda, St.Petersburg setlerinden geçilirken, Narodnaya Volya örgütü mensubu teröristlerce, bomba atılmıştır. Yaşanan kargaşa ortamında, çar ayağa kalkmış ancak daha önceden çarın ölüm kararını alan örgüt hazırlıklı gelerek ikinci bombayı fırlatmış ve çarı öldürmüşlerdir.

Ancak belirtilmesi gerekir ki, II.Aleksandr’a yapılan bu suikast, örgütün politik amaçları bakımından hezimetle sonuçlanmıştır. Bunun sebebi ise, köylüler gerçekte çarın kendilerine sahip çıkmak ve korumak amacıyla olduğunu, ancak onun bu amacını gerçekleştirmesinin soylular tarafından her türlü yola başvurulması engellendiğine inanmakta ve çarın köleliğin kaldırılışının intikamını almak için öldürüldüğünü düşünmüşler ve bunun da sebebini soylularda görmüş ve soyluları suçlamışlardır.³⁵⁶

³⁵³ Hosking, a.g.e., s.312.

³⁵⁴ Hosking, a.g.e., s.313.

³⁵⁵ Hosking, a.g.e., s.313.

³⁵⁶ Voline, a.g.e., s.17.

Gizlice kurulan ve amaçlarına ulaşmak için suikastlara başvurarak terörist yöntemler izleyen devrimci Narodnaya Volya örgütünün, ilk terör örgütü olarak anılması ve günümüzdeki kimi eylemlere esin kaynağı oluşturduğu görüşleri; terör örgütlerinin yasadışılığı nedeni ile sahip olmaları gereken mutlak gizlilik, faaliyetlerini yer altından sürdürüyor oluşları ve toplumu sarsıcı eylemlere kalkışmaları gibi konulardan kaynaklanmaktadır.³⁵⁷ Buna ilave olarak, parti programlarının bulunması, icra komitelerine sahip olmaları, silahlı kanadının ve propaganda kanadının bulunması da, belirtilen tarihe kadar herhangi bir terörist oluşumun sahip olmadığı bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında, Narodnaya Volya, terörist bir örgütte olması gereken tüm yapı şemalarına ve stratejilerine sahip olması sebebiyle de tarihte kurulan ilk terör örgütü özelliğini kendinde barındırmaktadır.

Örgüt, çar II. Aleksandr'ın öldürülmesine kadar, adını duyuramamış, ancak bu zamana kadar birçok cinayet ve suikastlar da işlemiştir. Bunlardan bazıları ise, 1879 şubatında, Harkov Genel Valisi Prens Kropotkin'i, Kiev Valisi ile Arkhangelsk şehri polis müdürünü bıçaklayarak, General Trepov'u, siyasi polis şefi Nikolai Mezentsev'in tutuklanan örgüt militanlarına kötü davranmasına bağlı olarak ve daha sonra Mezentsev yerine atanan Drenteln'inde vurarak, örgüt tarafından öldürülmesi eylemlerini gerçekleştirmişleridir.³⁵⁸

Henri Arvon, anarşist cinayetlerin mantığını anlatırken aynı zamanda, Narodnaya Volya örgütünün eylem politikasını da dolaylı olarak anlatmıştır. Ona göre anarşist cinayetlerin mantığı; “Yığınların muhayyilesinde dehşet yaratmaktır. Kurbanın sosyal durumu ne kadar yüksek olursa, bu amaca da ulaşılmış sayılır. Anarşistler şöyle düşünürler; Sosyal yapıda gedik açmak için baştakileri vurmak gerekir! Anarşistler kitle hareketlerinden bir şey ummadıklarından ve tarihin çarkını döndürenin birey olduğuna inandıklarından, göz alıcı isyan davranışları sayesinde kitleleri gevşekliklerinden, uyuşukluklarından çekip çıkaracaklarını umarlar. Dahası, eylemlerinin iğrenç niteliği sayesinde, kitlelerdeki kötü tutkuların, gizli barbarlıkların boşanmasına yol açacaklarını ve böylece kendi düşüncelerine elverişli devrimci ortamı yaratacaklarına inanırlar.”³⁵⁹

³⁵⁷ Çitlioğlu, a.g.e., s.172.

³⁵⁸ Çitlioğlu, a.g.e., s.171.

³⁵⁹ Akyol, a.g.e., s.170.

Narodnaya Volya terör örgütünün amaç ve hedefleri, terör örgütlerinin genel amaç ve hedefleri ile de birebir benzerlik göstermektedir. Narodnaya Volya örgütünün sağlamaya çalıştığı amaçları arasında, propaganda unsuru, yeni bir rejim kurabilmek için otoriteyi sarsma, rejimin kötülüğünü ve adaletsizliğini göstermek için otoriteyi şiddete yöneltme, yıldırma sindirme, gibi sebepler de bulunmaktadır.³⁶⁰ Belirtilen amaçlar, tüm terör örgütleri için genel amaçlar olarak tanımlanmakta ve Narodnaya Volya örgütünün terörist amaçlar konusunda da, diğer örgütlere kaynaklık ettiğini kanıtlamaktadır.

Bu bağlamda, anarşist ideoloji temelinde ortaya çıkan Narodnaya Volya örgütü, simgesel değerlere sahip, kişi ve kurumlara yaptıkları şiddet eylemleri ile, yaptıkları şiddet eylemlerini kendileri için değil ideolojileri için yaptıklarını ifade etmeleri ile, eylemler ve saldırılar vasıtasıyla devleti ve rejimi yıkma çabası içerisinde bulunmaları ve halk üzerinde olumsuz etki ve daha kötü sonuçlar yaratması ile kamu düzenini bozmuş, bir terör örgütü olarak kendinden sonra kurulacak örgütlere bu bağlamda kaynaklık etmiştir.

Narodnaya Volya örgütünün, yaptığı eylemler ve amaçları dış basında da yer almıştır. Amerika’da, “Liberty” isimli dergide, II.Aleksandr’a yapılan suikast neticesinde yakalanarak asılan, Sofya Perovskaya’nın bir portresine kapakta yer verilmiş ve altına da, Anarşist terörizm açısından oldukça anlamı olan şu sözler yazılmıştır: “Sofya Perovskaya, Şehit Özgürlük Kahramanı, 15 Nisan 1881’de Dünya’yı bir Tirandan Kurtarmaya yardım ettiği için asıldı.”³⁶¹ Dünyayı bir tirandan kurtarma düşüncesi, ya da günümüzde terör örgütlerinin genel deyişiyle, düzen, sistem, yönetim, hükümet ve devlet gibi kavramlara yönelik açılan ideolojik hareketler de terör kapsamında yer almaktadır.

Çarın suikast ile öldürülmesini, özgürlüklerin yeterli olmamasına ve özgürlüklerin, adının var ancak içinin boş olmasına bağlayan Yılmaz, kölelere verilen özgürlüklerin de hiçbir zaman gerçek manada hayatlarında bir değişiklik yaratmadığına vurgu yaparak, çar suikastı ile ilgili olarak, “1881 yılında, çar

³⁶⁰ Muzafer Erkan ve Sabri Dilmaç, (2001), *Devlet Güvenlik ve İstihbarat*, No:75, Ankara: EGM İDB Yayınları, s.105.

³⁶¹ Avrich, a.g.e., s.48.

II.Aleksandr'a atılan bombanın, bu özgürlük komedisine karşı ihtilalcıların verdiği bir cevap"³⁶² olduğunu belirtmektedir.

Çar II.Aleksandr'ın öldürülmesi üzerine yerine oğlu, III.Aleksandr çıkmıştır. III.Aleksandr, kafasında birçok açmaz ve şüphelere sahiptir. D'Encausse, bu durumu şu şekilde tasvir etmektedir; "III.Aleksandr, tahta çıktığında iki iç dürtü arasında bölünmüştü. Babasının öldürülmesi ona, hükümdarın uyruklarına ne kadar fazla hürriyet verirse, o kadar fazla zayıflık gösterdiğini ve muhalefet ile terörizmi o nispette cesaretlendirdiğini öğrenmişti. Ama II.Aleksandr'ın siyasi reformlarını görüştüğü sırada öldürülmesi de aklına şu soruları getiriyordu: arkasından gözyaşı döktüğü o babaya nasıl sadık kalmalıydı? Kesintiye uğrayan eserlerini tamamlayarak mı? Yoksa cinayetten dersler çıkarmak ve aynı zamanda intikam duygusuyla reformlara sırt çevirerek mi?"³⁶³

III. Aleksandr, Narodnaya Volya'nın liderlerini idam ettirdikten sonra, sanki toplumdan öç alırcasına daha baskıcı bir tutum izlemiş, yapılmış olan reformların içini boşaltmak ve onun sonuçlarıyla mücadele etmek için, babasının öldürülmesini gerekçe göstermiş, daha önce var olan bürokratik polis devleti yeniden ve hatta bazı alanlarda daha fazla olarak gücüne kavuşmuş ve tüm liberal haklar ve oluşumlar bastırılmıştır.³⁶⁴

III. Aleksandr, bu anlamda, terörist örgütlerin çemberini kırmak ve otoriter düzeni yeniden tesis etmek için, tüm toplumu gözetim altına aldırarak, 1885 yılında çıkarttığı ceza yasası ile adaleti bürokrasiye bağlamış, ilkokullardan, üniversitelere kadar tüm eğitim kademelerinin denetimini arttırmış, basın ve yayına çok sıkı sansürler getirtmiş, toprak soylularının, köylerde kaybettikleri otoriteleri geri iade etmiş, Ruslaştırma çalışmalarına ağırlık vererek, Rus olmayan vatandaşlar ile çatışmaların yaşanmasına sebep olmuştur.³⁶⁵ Son olarak, anarşi ve özgürlük sloganı ile çıkılan yolun sonu, Ruslar ve Rusya için, daha baskıcı bir yapı olmuştur.

Narodnaya Volya örgütünün bir üyesi, aynı zamanda da Lenin'in abisi olan, Aleksandr Ulyanov, çar II.Aleksandr, suikastından sonra, gizli polisler tarafından takip edilmiş ve çar III.Aleksandr'a karşı suikastı girişimi ilgili bütün deliller ile

³⁶² Hakan Yılmaz, (2006), *Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler*, İstanbul: Timaş Yayınları, s.128.

³⁶³ D'Encausse, a.g.e., s.176.

³⁶⁴ Voline, a.g.e., s.18.

³⁶⁵ D'Encausse, a.g.e., s.178.

birlikte polis baskınında tutuklanmış ve 1887’de idam edilmiştir. Ulyanov’un mahkemede verdiği ifadesi terörü ne kadar haklı gördüğünün bir ifadesidir. İfadesinde; “Amacımız, mutsuz Rus halkının kurtulmasına yardım etmektir. Hürriyet tanımayan bir rejim altında yapılacak tek şey terördür. Bu rejimle açıktan açığa savaşılamayız. Çünkü o, toplu tüfeklidir ve büyük ezici güçleri kumanda etmektedir. Onun için haksızlığa gelemeyen her insan teröre başvurmak zorundadır. Terör, devletin zorbalığına karşı cevabımızdır bizim. Terör halka siyasi hürriyetler vermesi için, zorba rejimleri yola getirmenin tek yoludur.”³⁶⁶ şeklinde beyanda bulunmuş ve terörü vazgeçilmez olarak tanımlamıştır.

Çar II. Aleksandr’ın öldürülmesinden sonra sert tedbir ve tutuklamalar sebebiyle dağılmak durumdan kalan Narodnaya Volya örgütü 1800’lü yılların sonlarına doğru gerek örgüt üyelerinin tutuklanması ve idam edilmesi ve gerek de halk nezdinde negatif etkiye sahip olmaları sebebiyle dağılmıştır. Narodnaya Volya’dan sonra Rusya’da oluşan “Sosyal Devrimci Parti” adlı örgüt, daha sistematik ve organize terör hareketlerine yer vermiştir. Sosyal devrimciler, rakipleri Marksist sosyal demokratların aksine terörü desteklemiş ve terör hareketleri ile sonuç almayı politikalarının bir parçası saymış, bu sebeple siyasi kanatları yanında bir de silahlı kanatlarını kuran örgüt, suikastlara devam etmiştir. Ülkenin en fazla nefret edilen kişisi olarak ün yapan, içişleri bakanı Plehve, başbakan Stolypin, Moskova genel valisi Grand dük Serge Aleksandrovich, Moskova polis şefi, Finlandiya ve Kafkasya genel valileri ve bakanlar olmak üzere, pek çok kişiyi düzenlediği suikastlarla öldürmüştür.³⁶⁷

3.3. DÜNYADA ANARŞİST ÖRGÜTLER, SUİKASTLAR VE EYLEMLER

Fransa, Rusya ve Türkiye de, detaylı bir şekilde incelenen anarşist felsefenin terör hareketlerine yansımaları, sadece bunlarla sınırlı kalmamıştır. Latin Amerika’dan, Asya’ya, Ukrayna’dan, İspanya’ya kadar daha birçok ülkede anarşist hareketlerin olduğunu da görmek mümkündür. Anarşist felsefe, güdümünde bir çok suikastlar işlenmiş, devlet başkanları öldürülmüştür. Burada, öne çıkan örgütler ve büyük yankılar uyandırmış suikastlar ile eylemler anarşist düşünce ışığında incelenecektir.

³⁶⁶ Akyol, a.g.e., s.175.

³⁶⁷ Çitlioğlu, a.g.e., s.172.

3.3.1. Jelezniyakov ve Kronstadt Eylemi

Rus tarihinin gizli kalmış anarşistlerinden biri olan Jelezniyakov, Bakunin ve Kropotkin'in düşüncelerini izleyerek anarşist olmuş ve adı geçen düşünürlerin öğütleri doğrultusunda anarşizmi yaşamış bir denizcidir. Rusya'da, Lenin'in önderliğinde ve propagandaları ile başlayan ve büyük bir şiddet dalgası ile bastırılan, 1905 devriminden sonra, anarşistler, 1905 devrimi sırasında, Moskova valiliği yapmış olan, P. P. Durnovo'nun, yazlık köşkünü işgal etmişler ve orayı devrimci bir komüne çevirip, okuma ve tartışma odaları, çocuklara oyun alanı işlevini gören bahçesiyle, bir huzur evi haline getirmişlerdir.³⁶⁸

Köşkü işgal ile yetinmeyen anarşistler, 5 Haziran 1917'de, o bölgede yer alan orta sınıf bir matbaanın, baskı makinelerini ele geçirmeye çalışmışlardır.³⁶⁹ O tarihe kadar kendilerine, geçici hükümet ya da yönetimden herhangi bir baskı gelmemiştir. Ancak matbaanın, işgal edilmesi de, anarşistlerin durulmayacağını ve sürekli başka eylemlere ve hırsızlıklara yöneleceğini göstermiştir. Bunun üzerine, başkentte oturum halinde olan Birinci Sovyetler Kongresi, baskıncıları "Kendilerine anarşist diyen caniler" olarak ilan etmiş ve 7 Haziranda, geçici hükümet'in adalet bakanı, P. N. Pereverzev, anarşistlerin evi derhal boşaltmalarını emretmiştir.³⁷⁰

Ertesi gün devreye, Anatoli Jelezniyakov, elli denizci devrimci arkadaşı ile diğer anarşist arkadaşlarına yardım etmek maksadıyla, Kronstadt'tan yola çıkmıştır. Köşkte, hükümet saldırılarına karşı hazırlıklar yapılmış, barikatlar kurulmuştur. Jelezniyakov ve arkadaşlarının da gelmesiyle birlikte güçlenen anarşist savunma, hükümet güçleri ile iki hafta çatışmış ve köşkü savunmuştur. Hükümet güçlerinin eve baskın yapmaları ile birlikte, bir anarşist işçi ölmüş, Jelezniyakov'da esir alınmıştır.³⁷¹

Yakalanmasının ardından, Jelezniyakov, ondört yıl ağır çalışma cezasına çarptırılmış ancak başkentteki temmuz gösterileri sırasında bir grup denizci Tarım Bakanı Victor Çernov'u esir almış, bu ortamdan faydalanan, Jelezniyakov, hapisshanedan kaçmayı başarmıştır.³⁷²

³⁶⁸ Avrich, a.g.e., s.161.

³⁶⁹ Avrich, a.g.e., s.162.

³⁷⁰ Avrich, a.g.e., s.162.

³⁷¹ Avrich, a.g.e., s.162.

³⁷² Avrich, a.g.e., s.162.

3.3.2. Ukrayna’da Mahno Hareketi

Nestor Ivanoviç Mahno, 27 ekim 1889'de Ekaterinoslav eyaletinin, Gulya-polye köyünde doğmuştur. Yoksul, bir ailenin çocuğu olan Mahno, 8 yaşında okula başladı. 12 yaşında iş bulmak için okulunu ve ailesini terk etmiştir. 1906 yılında, 17 yaşındayken, köyünde kurulan bir anarşist örgüte katılmıştır. Mahno, görüş olarak Anarko-komünist çizgide durmaktadır. Tarihte çok az görülen bir durum olarak, anarşistlerin genişçe bir zaman diliminde, büyük toprak parçalarını denetledikleri pek az örneklerden bir tanesi olan hareketin liderliğini yapmıştır.³⁷³

Mahno, 1908 yılında, bölgedeki bir polis memuruna yönelik saldırıya katılmış ve ardından yakalanarak yargılanmıştır. Yargılamada, anarşist gruplara üye olmak, şiddet hareketlerinde bulunmak, adam öldürmek ve devlete karşı koymak suçlarından idam cezasına çarptırılmak istenmiştir. Ancak yaşı küçük olduğu için idam cezasına çarptırılmamış ve mahkeme idam cezasını, Moskova’da bulunan Butyrki hapishanesinde, süresiz hapis cezasına çevirmiştir.³⁷⁴

Mahno, 1917 Şubat devrimi ile tutuklu bulunduğu hapishaneden serbest bırakılmış ve doğduğu köye geri dönmüştür. Burada, Anarko-sendikalist ve Anarko-komünist olarak tanımlanabilecek sendikal ve toprakların dağıtımı işlerinde, karar merci şeklide çalışmıştır. Mahno’nun ikinci anarşist nitelikli eylemi ve uzunca bir süre, geniş toprakları anarşist düzende yönetmesine olanak sağlayacak, eylemi 1917 Ağustosunda gerçekleşmiştir. Mahno, Sovyet Başkanı olarak, silahlı köylüleri toplamış, örgütlediği çete ile, çevredeki toprak sahiplerinin mülklerine el koymuş, toprakları köylülere dağıtmış ve köylülerin gözünde, onların “eski toprak ve özgürlük rüyalarını” gerçekleştirmek üzere gönderilen yeni bir Stenka Razin veya Emelyan Pugaçev imajına sahip olmuştur.³⁷⁵ Mahno’nun, yarattığı “Mahnovist” hareketi, bu eylemlerin yanında, tamamı gönüllülerden oluşan askeri bir birliğe de sahiptir. Bu askeri birlik ile Mahno, girilen kentlerde, yönetimi devirdikten sonra liberal söylemlerde bulunmayı da, devrimci yönetime hizmet olarak algılamıştır. Örneğin, bir kasabaya girdiğinde, hapishanelerin kapısını ardına kadar açtıktan sonra ilk

³⁷³ Avrich, a.g.e., s.167.

³⁷⁴ Avrich, a.g.e., s.168.

³⁷⁵ Avrich, a.g.e., s.168.

hareket olarak, yeni bir politik egemenlik biçimini hayata geçirmeye geldiği izlenimini vermiştir.³⁷⁶

Mahnovist harekete bizzat katılan, Rus devrimcilerinden Voline de, bu hareketi benzer şekilde, “aktif faaliyette bulunan arkadaşların çabalarıyla yayılan ve içinde bizzat Mahno’nun da bulunduğu birçok öncü tarafından temsil edilen, anti-devletçi, anti-otoriter, gerçek bir sosyal devrim için ve ona engel teşkil eden tüm güçlere, dolayısıyla Bolşeviklere karşı, eşitsiz, kahramanca ve çıkar gütmeyen bir savaşı yöneten anarşist ideolojinin etkisi altındaki, emekçi yığınlarının soylu ve devrimci” bir adımı olarak tarif etmektedir.³⁷⁷

3.3.3. Haymarket Olayı

1 Mayıs işçi bayramı olarak kutlanan, günün anlamı Amerikan tarihinde kanlı bir protesto ile başlamıştır. Amerika’da sanayi devrinin başlangıcında insanlar, kadınlı ve erkekli olmak üzere, uzun süreli ve yorucu çalışma koşullarına maruz kalmışlar bunun neticesinde zamanla makine gibi algılanmaya ve sosyal yanları görmezden gelinmeye başlanmıştır. Ancak Marks ve Engels’in düşünceleri ile işçiler kendilerinin bir makine olmadığı, ailelerine ve diğer konulara da, zaman ayırmaları gerektiği konusunda, çeşitli provokasyonlara maruz kalmışlardır. Avustralya’da işçilerin aldıkları karar gereği 21 Nisan 1856 tarihinde, bütün bir gün boyunca çalışmayıp, 8 saatlik iş saati lehine gösteriler yapması ve eğlenceler düzenlemeleri şeklinde başlayan işçi bayramı, daha sonra Avustralya’da her yıl işçiler tarafından, kutlama günü ilan edilmiştir.³⁷⁸

1886 yılının Amerikan tarihi, işçilerin aşırı ve zor çalışma koşullarından ötürü yaptıkları eylem ve grevlerin tarihi olmuştur. Olaylı 1 Mayıs tarihinden hemen önce Amerika da yaklaşık 190.000 işçi greve gitmiş ve iş bırakma kararı almıştır. Bu sebeple 1886 yılında Chicago’da toplanan “Amerikan İşçi Sendikaları Federasyonu”, 8 saatlik iş saatinin kanunlaştırılması için ve işçilerin o günden sonra 8 saatten fazla çalışmamaları için 1 Mayısta genel grev yapma kararı almış ve belirtilen tarihte, New-York, Philadelphia, Chicago gibi sanayi şehirlerinden yüz binlerce işçinin katılacağı genel grev düzenlemiştir.

³⁷⁶ Avrich, a.g.e., s.178.

³⁷⁷ Voline, a.g.e., s.111.

³⁷⁸ Demirel, a.g.e., s.831.

Başlangıçta olaysız geçen grev, 3 Mayıs günü McCormick Harvester fabrikasının grevdeki 1400 işçisinin, grev kırıncıların üzerine yürümesi ile olaylara sahne olmaya başlamıştır. Başkalarına zarar gelmesini engellemek için araya giren polis ile işçiler arasında çatışma çıkmış ve altı işçi ölmüş, onlarca polis ve işçi de yaralanmıştır. Chicago işçileri yaşanan olayı protesto etmek ve 8 saatlik çalışma hakkını kazanmak için ertesi gün Haymarket meydanında toplanmış ve gösteriye başlamıştır. Mitingin dağılmasına yakın polis ile göstericiler arasına, bomba atılmış ve olay, 6 polis ve 10 işçinin ölmesi ve yüzlerce polis ve işçinin yaralanmasıyla son bulmuştur.

Olaydan sonra, bomba atılması ile ilgili olarak Amerika'nın tanınmış anarşistlerinden; Albert Parsons, August Spies, Adolph Fischer, Louis Lingg ve George Engel 11 Kasım 1887 tarihinde, Goldman'a göre kanun yolu ile suikasta maruz kalmışlardır.³⁷⁹ Tutuklananlar arasında, Michael Schwab ve Samuel Fielden ve Oscar Neebe de vardır. Oscar Neebe'ye, 15 yıl ağır hapis cezası verilmiş, sonraki aylarda Michael Schwab ve Samuel Fielden'in idam cezaları, müebbet hapis cezasına çevrilmiştir. İdam edilen, beş anarşist ile ilgili olarak ABD'deki anarşist hareketin çöküş dönemine girdiğinden söz etmek yanlış olacaktır. Çünkü, Haymarket olayı ve idamlar, gerek göçmenler gerekse yerli Amerikalılar arasında anarşizmi yaygınlaştırdığı gibi, 1887'den sonra İtalyan anarşist gruplarının sayısında da hızlı bir yükselişe neden olmuştur.³⁸⁰

Buna ek olarak Haymarket olayının, diğer bir etkisi de yandaş kazandırma yönünde olmuştur. Amerikan basınında büyük yer verilen, Chicago'lu anarşistlerin yargılanması, yargılamanın adil olmayışı, hükmün ağırlığı, sanıkların kişilikleri ve etkileri Yahudi olsun olmasın, gençlerin hayal gücünü tutuşturmuş ve anarşizme çok sayıda yandaş kazandırmıştır.³⁸¹ Bu olayla birlikte anarşist olan önemli isimlerden biri de Emma Goldman'dır. Goldman, bu durumla ilgili düşüncelerini, şu şekilde açıklamaktadır; "İdam edilenlerin, mahkum edilip, 11 Kasım 1887'de asılmalarının sebebi, anarşist olmalarıydı. Bu hukuk suçu, benim zihnimde ve kalbimde silinmez

³⁷⁹ Goldman, a.g.e., s.3.

³⁸⁰ Avrich, a.g.e., s.247.

³⁸¹ Avrich, a.g.e., s.264.

bir iz bıraktı ve beni, uğrunda kahramanca canlarını verdikleri bir idealle tanıştırdı. Kendimi onların davalarına adadım.”³⁸²

Albert Parsons ve arkadaşlarının idam cezasına çarptırılmalarında, Parsons’un mahkemede verdiği ifadenin yeri tartışılmayacak şekilde etkilidir. Parsons, eylemle propaganda ve anarşist şiddetin temel araçlarından biri olan dinamiti, kullanımının demokratik ve eşit olduğu ve dinamitin, bir arabulucu ve insanın en iyi dostu olduğu şeklinde açıklamaları³⁸³ ve ifadesine, dinamiti kendisinin atmadığını da etkilemesiyle ifadesine son vermiş ve nitekim idam cezasına çarptırılmıştır.

3.3.4. ABD Başkanı William McKinley Suikastı

1896 yılında Amerikan başkanı olan, William McKinley, Emma Goldman’ın anarşist fikirlerinden etkilenen ve kendisi de bir anarşist olan Leon Czolgosz tarafından, kamuya açık bir resepsiyonda, vurularak öldürülmüştür. Konunun daha iyi idraki açısından, tarafları incelemek gerekmektedir.

Amerika’nın 25. başkanı olan, William McKinley, 1896 yılında Amerikan başkanlığına gelmiştir. Başkanlık döneminde, dönemin önemli tanıklarına göre, bütün Amerika, bir “McKinleizm” dalgası içine girmiştir. McKinleizm dalgası, içerde ve dışarıda, tüm Amerikan ulusunu birleştirme, güçlendirme, sağlamlaştırma ve güven ortamını yaratma ilkelerine dayanmaktadır.³⁸⁴

Suikastı işleyen, Leon Czolgosz, 1873 yılında Polonyalı göçmen bir ailenin çocuğu olarak Detroit’te doğmuştur. 1901 yılında, Czolgosz’un içinde bulunduğu durum, işsiz olması ve ailesi ile birlikte yaşamak zorunda kalmasıdır. Czolgosz’un anarşist felsefe ile tanışması ise, suikastı gerçekleştirmesinden çok önce değildir. Başkana suikast düzenlediği yıl, Ohio’da Amerikan anarşist liderlerinden Emma Goldman’ın yaptığı bir konuşmaya katılmış ve anarşist fikirler ile tanışarak bu düşüncenin eylemcilerinden biri olmuştur. Yaklaşık bir hafta sonra Amerikan başkanı William McKinley’in Buffalo’da bir sergi ziyaretine katılacağını öğrenen, Czolgosz, Buffalo’a giderel bir pansiyona yerleşmiş ve eylemi ile ilgili hazırlık

³⁸² Goldman, a.g.e., s.126.

³⁸³ Laqueur, (2002a), a.g.e., s.66.

³⁸⁴ En.wikipedia.org, (2009), “William McKinley”, http://en.wikipedia.org/wiki/William_McKinley, (Erişim Tarihi:11.04.2009).

yapmaya başlamış ve 5 Eylülde, Başkan'ın konuşma yaptığı alana katılmış ancak kendisine yeterince yaklaşmadığı için eylemini gerçekleştirememiştir.³⁸⁵

Burada eylemi gerçekleştiremeyen Czolgosz, ertesi gün yine sergi alanında, başkan'ın vatandaşlara açık olarak vereceği resepsiyon için ortamı değerlendirmiş ve başkan'ın vatandaşlar ile el sıkışması anının en uygun eylem anı olması ve eylemin kesinlikle sonuçlandırılmasında uygun ortam olması sebebiyle, zaman olarak, kabul saatini beklemeye başlamıştır. Durum ile ilgili olarak, korumalar sürekli olarak başkan, risk açısından uyarılmış ancak, Amerikan başkan, kendisine kimsenin zarar vermek istemeyeceği görüşünde ısrar edip, kabule başlamıştır. McKinley, karşısına gelen Czolgosz'un bandajlı olan elini sıkmış, daha sonra Czolgosz, yakın mesafeden Amerikan Başkan'na, iki el ateş ederek onu yaralamış, 11 dakika sonra gelen ambulans ile hastaneye kaldırılan Amerikan başkanının vücudundan, biri kaburga kemiğinde diğeri de, mide, karaciğer ve pankreasını delmiş bir şekilde sırt kaslarında iki mermi çıkarılmıştır.³⁸⁶

Czolgosz, mahkemede, Amerikan başkan McKinley'i görevini yapmak için öldürdüğünü, bir insanın imkanlar içerisinde yüzerken, diğerlerinin sefalet çektiklerini ve böyle bir düzene inancının olmadığını ve bu sebeple cinayeti işlediğini söylemiştir. Amerikan anarşist tarihinde, gerçekleşen bu eylemin ardından, Emma Goldman'ın tutuklanması ve cinayetten yaklaşık bir hafta önce Goldman ile Czolgosz'un görüşmeleri, hemen suikastı Goldman ile Kropotkin'in planları olduğu, alet olarak Czolgosz kullanıldığı anarşist bir komplo olduğu³⁸⁷ düşüncelerini akıllara getirmiştir.

3.3.5. Henry Clay Frick Suikast Girişimi

Alexandr Berkman, Emma Goldman'ın yakın arkadaşı ve aynı zamanda, anarşizmi küçük yaşlarında benimseyen, ve "Narodnaya Volya" örgütünün çocukluk dönemi ile birlikte, savunucularından biri olmuştur. St.Petersburg'da kaldıkları dönemde, ağabeyinin, yatağına gelip, "Halkın İradesi- zorba ortadan kaldırıldı- özgür Rusya" gibi sözcükleri kullanması, onun, anarşizme hayat boyu sempati ile bakmasına ve

³⁸⁵ En.wikipedia.org, (2009), "Leon Czolgosz", http://en.wikipedia.org/wiki/Leon_Czolgosz, (Erişim Tarihi:11.04.2009).

³⁸⁶ En.wikipedia.org, (2009), "Leon Czolgosz", a.g.k.

³⁸⁷ Avrich, a.g.e., s.156.

kendine model olarak, on yıl sonra Frick suikastına teşebbüs etmesine sebep olmuştur.³⁸⁸

1892 yılında, Goldman, Berkman ve başka bir anarşist ressam'ın Pittsburgh yakınlarında yer alan Carnegie çelik fabrikasına işçilerin kurşunlandığı haberini duymaları üzerine, Berkman'ın, küçüklüğünden beri aklında olan, kahramanlık ve simgesel bir zalimin ortadan kaldırılması fikri uygulamaya geçmiştir. Berkman, bir tabanca edinmiş ve Carnegie'nin otokrat yöneticisi Frick'i, öldürmek için Homestead'a gitmiştir. Homestead'da var olan grevi kırmak için Frick, Pinkerton ordusu getirmiş ve grevi hazırlayan ve propagandasını yapanları öldürtmüştür. Pinkerton ordusu ile işçiler arasında çatışmaların yaşanması ve işçilerin öldürülmesi, Berkman'da, Frick ile ilgili olarak, onun kapitalist baskının bir simgesi olduğu, ortadan kaldırılmasının halkın var olan adaletsiz düzene başkaldırı ve isyanını körükleyeceği düşüncelerine hasıl olmuş, deyim yerindeyse, eylemle propaganda örneği göstermek istemiş ancak suikast konusunda başarısız kalmış ve 14 sene hapis cezasına çarptırılmıştır.³⁸⁹ Burada suikast gerçekleşmemiştir. Ancak Berkman'da, eylemle propaganda düşüncesinin varlığı ve Amerikan anarşist tarihinde, eylemle propagandanın varlığı kanıtlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Berkman'ın yapmaya çalıştığı suikast ve vermeyi amaçladığı mesaj anarşizm açısından oldukça önemlidir.

3.3.6. Kara El Örgütü ve Avusturya İmparatoriçesi Elizabeth Suikastı

“Kara El” isimli örgüt, eylemin gerçekleşmesini ve Franz Ferdinand'ın öldürülmesini sağlayan örgüttür. Şahıslar, bu eylemde de ideolojik amaç uğruna suikasta yönelmiştir. Kara El adlı örgüt, 20. yüzyılın başlarında, Sırbistan'ın dışında yaşayan Sırpların Habsburg ve Osmanlı egemenliğinden kurtulması amacıyla, terörist yöntemlere baş vurmak üzere, gizli bir şekilde örgütlenmiş ve Sırpların tam bağımsızlığını amaçlayan örgüttür. Bunun yanında, amaçları arasında, Avusturya-Macaristan'ı def etmek ve bütün Slav milletlerini bir çatı altında toplamak da yer almaktadır.³⁹⁰ Örgütün kurulmasında ve Slavların, kurtuluş ve özgürlük fikirleri ile donatılmasında Bakunin'in katkısı ileri derecede olmuştur. Bakunin Prusya ve Saksonya'dan sınır dışı edildikten sonra, 1848 yılında, Anholt çevresine yerleşmiştir.

³⁸⁸ Avrigh, a.g.e., s.301.

³⁸⁹ Avrigh, a.g.e., s.302.

³⁹⁰ Atilla Akar, (2005), *Suikastlar*, İstanbul: Timaş Yayınları, s.48.

Orada “Slav Kongresinin üyesi ve Bir Rus Yurtseveri Olan Mihail Bakunin’den Slavlara Çağrı” adlı almanca kitapçığını yayınlamış ve bu çalışma ile Slavların, Macarların, Almanların ve İtalyanların devrimcileri ile birleşerek, dönemin üç önemli otokrasisi olan, Rus imparatorluğu, Avusturya-Macaristan imparatorluğu ve Prusya krallığını yıkmalarını önermiş ve böylece Slav halklarının kurtuluşunun ve özgürlüğünün sağlanacağını belirtmiştir.³⁹¹ Bu düşünce ile, Sırplar, Kara El örgütünü kurmuşlar ve eylemlerini gerçekleştirmişler ve Arşidük Ferdinand suikastını işlemişlerdir. Ancak gerçekleştirilen bu suikastın anarşist temelde gerçekleştirildiğini söylemek imkansızdır. Çünkü Bakunin’in kuruluşunda önemli fikirsel etkisine sahne olan örgüt Slav milliyetçiliğini benimsemektedir.

Avusturya’da asıl anarşist anlamda işlenen suikast, Luigi Luccheni tarafından, Avusturya imparatoriçesi Elizabeth’in öldürülmesi olayıdır. İtalyan anarşisti Luigi Luccheni, küçük yaşta annesi tarafından Parma’da bir yoksullar evine terk edilmiş, dokuz yaşında bir demiryolu inşaatında çalışmaya başlamış, çıkarıldığı işler ve bunu izleyen yarım kalmış işler onu yöneticilere düşman yapmış, bunun bir sonucu olarak da, hiçbir politik olmayan ve vaktini acıklı, romantik şiirler yazmakla geçiren en üst yönetici Avusturya imparatoriçesi Elizabeth’i 1898 yılında öldürmüştür.³⁹²

3.3.7. İtalya’da Anarşist Eylemler ve Umberto Suikastı

İtalya’da anarşizmin ilk ortaya çıkışını, uluslararası anarşist hareketin doğuşu ile birlikte anmak mümkündür. Bunun yanında İtalya’nın ilk anarşistleri, Mazzini ve Garibaldi’nin önderliğindeki, Cumhuriyetçi ve ulusçu hareketten çıkmışlardır.³⁹³ Bu hareket ile birlikte, ismi hala anarşistler tarafından eylem ile birlikte anılan, Errico Malatesta, Carlo Cafiero, Andrea Costa gibi anarşist isimler, İtalyan anarşist tarihine geçmişlerdir.

İtalyan anarşist tarihinde, hareketlerin ilk görülmeye başlandığı tarih, 1870’li yılları göstermektedir. İşaret edilebilecek ilk büyük eylem planı ve girişimi ise, 1874 yılında gerçekleştirilmek istenen toplumsal devrim planıdır. Başlarını Costa’nın çektiği İtalyan anarşistlerinin hazırladıkları plana göre, 7-8 Ağustos gecesi Romagna anarşistleri, Bologna’yı ele geçirecekler ve onların başarılarına ilişkin haberler

³⁹¹ Dolgoff, a.g.e., s.18.

³⁹² Akyol, a.g.e., s.113.

³⁹³ Marshall, a.g.e., s.619.

Roma, Floransa, Palermo ve Leghorn'da ve Apulia ile Sicilya'nın kırsal bölgelerinde ayaklanmalar için işaret oluşturacak ve ayaklanma tüm İtalya'yı sararak, toplumsal bir devrim başlamış olacaktır.³⁹⁴ Ancak anarşistlerin bu planlarından muhbirler vasıtasıyla polisin haberi olmuş, adı geçen tüm şehirlerde ve anarşist kuvvetlerin birleşme noktalarına gelen güzergahlarda polislerce önlem alınarak, yaklaşık 4000 kişi ile başlatılacak isyan engellenmiştir. Bunun sonucu olarak da, Costa yakalanarak hapse mahkum edilmiştir. Malatesta ve Cafiero, eylemle propagandanın ünlü birer savunucuları olarak, Costa ile birlikte eylem yönünde güçlü düşüncelerini açıkladıktan sonra eyleme geçme kararı almışlar ve silahlı bir grup kurmuşlardır. Kurdukları bu silahlı grupla birlikte, Campania bölgesindeki Benevento yakınlarında iki köye girmiş, vergi kayıtlarını ateşe vermiş ve Kral Victor Emmanuel'in saltanatının sona erdiğini ilan etmişlerdir.³⁹⁵ İlk işgal ve eylemlerinde köyde yaşayan hemen hemen tüm insanlar onları sevinçle karşılamışlar ancak, İtalyan birliklerinin bölgeye ulaşp isyancıları yakalamasıyla, geçici kurdukları anarşist düzen sona ermiştir.

Bu eylemin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine, hemen tüm ülkelerde olduğu gibi sosyalist oluşumlar ile anarşist grupların üzerine, devlet tarafından uygulanan baskı artmış ve anarşistler bu dönemden itibaren, bireysel terör ve eylem kararı almışlardır. 17 Kasım 1878 tarihinde yeni Kral Umberto, Napoli sokaklarında dolaşırken, Giovanni Passanante adlı bir aşçı tarafından, üzerinde "Yaşasın Enternasyonal Cumhuriyet" sözcükleri kazılı olan bir bıçakla öldürülmeye çalışılmış ancak eylemin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine ve alınan eylem kararları doğrultusunda, Floransa'da monarşist gösteriye bomba atılmasıyla, dört kişi ölmüştür.³⁹⁶ Bombalı eylem sadece Floransa ile sınırlı kalmamıştır. Anarşist temelde bireysel terör eylemi fikrini benimseyen başka bir anarşist tarafından, Pisa'da kalabalığın ortasına başka bomba daha atılmıştır. Bu durumlar karşısında, Umberto ve krallık tarafından, tüm sosyalist hareketlere ve özellikle de anarşist oluşumlara daha fazla baskı uygulanması söz konusu olmuştur. Yaşanan eylem ve olaylarda, anarşistlerin üzerine daha fazla baskı uygulanması için gerekli ve haklı zemini sağlamıştır.

³⁹⁴ Woodcock, a.g.e., s.351.

³⁹⁵ Marshall, a.g.e., s.622.

³⁹⁶ Woodcock, a.g.e., s.355.

İtalya’da anarşizm, dergi, gazete ve kitap gibi birçok eserler vasıtasıyla anarşizm anlatılmaya ve desteklenmeye çalışılmıştır. Hatta, günümüzde bile, İtalyan anarşistlerinin kalesi olan, Carrara’da “Umanita Nova”³⁹⁷ yayımlanmaya devam etmektedir. Ancak İtalyan anarşist tarihinde şüphesiz en derin iz bırakan olay, Kral I.Umberto’nun öldürülmesidir. Kral I.Umberto, İtalyan anarşistlerinden biri olan, Gaetano Bresci tarafından öldürülmüştür. Bresci, Carrara’da heykelinin yapılmasının istenmesiyle de anlaşılacağı gibi hala birçok İtalyan anarşisti ve cumhuriyetçisi tarafından kahraman olarak görülen bir anarşist portredir.

Umberto, Roma yakınlarında 1898 yılında, işsiz bir demirci ve aynı zamanda İtalyan anarşisti olan Pietro Accierito tarafından bıçakla öldürülmeye çalışılmış ancak bu girişimde başarısız kalmıştır. Belirtilen iki suikast girişiminden de kurtulan Umberto, 29 Temmuz 1900’de Mosca’daki bir kır ziyafetinde Gaetano Bresci tarafından, dört kez ateş edilerek vurulmuş ve öldürülmüştür.³⁹⁸ Ancak tarihte zor rastlanır bir şekilde, Bresci, yakalanıp mahkemeye çıkartıldıktan sonra, yine bir İtalyan anarşisti olan avukat Merlino tarafından savunulmuş ve idam cezası yerine ömür boyu sürgüne gönderilmiştir. Ancak sürgüne gönderilmesine karşın, kaldığı hücresinde, ölü olarak bulunmuştur.³⁹⁹

Diğer başarısızlıkla sonuçlanan ancak İtalyan anarşist tarihinde değinilmeden geçilemeyecek bir girişim de, Mussolini’ye yapılan başarısız suikast girişimidir. İtalyan genç anarşistlerinden Anteo Zamboni, Ekim 1926’da daha 15 yaşındayken, kutlamalar sırasında topluluk içinden Mussolini’ye ateş açmış ancak vuramamıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan bu suikast girişimi neticesinde, topluluk tarafından linç edilerek öldürülmüştür.⁴⁰⁰ İtalyan anarşistleri, eylemle propaganda başlığı altında şüphesiz, Avrupa’nın cellatları haline gelmişlerdir. Bunun sebebi ise, birçok suikast temelinde İtalyan anarşistlerin yer almasıdır. Örneğin, Fransız başkanı Sadi Carnot’un, Caserio tarafından, İspanya başbakanı Antonio Canovas’ın Michele Angiolillo tarafından, Avusturya İmparatoriçesi Elizabeth’in Luigi Luccheni tarafından öldürülmesi, İtalyan anarşistlerinin, Avrupa’nın cellatları haline geldiğini ve İtalya’nın anarşist suikastçı ihraç eden bir ülke olduğunu kanıtlamaktadır.

³⁹⁷ Woodcock, a.g.e., s.369.

³⁹⁸ Woodcock, a.g.e., s.359.

³⁹⁹ En.wikipedia.org, (2009), “Gaetano Bresci”, http://en.wikipedia.org/wiki/Gaetano_Bresci, (Erişim Tarihi:17.02.2009).

⁴⁰⁰ Richards, a.g.e., s.204.

3.3.8. Thistlewood Olayı

İngiltere, anarşist felsefenin kendini sürekli ve güçlü bir şekilde gösterdiği ülkeler arasında sayılmamaktadır. Bu doğrultuda İngiliz anarşizmi, boşlukta çınlayan seslerin bir korusu olmaktan öteye geçememiş ancak bazı sesleri dikkate değer olmakla birlikte anarşistlerin, Britanya işçi hareketlerini uzaktan ya da yakından denetleme imkanları olmamıştır.

Başka bir olay ise, Arthur Thistlewood olayıdır ki, devrimci şiddeti benimseyen Thistlewood ve arkadaşları, İngiliz kabinesinin tüm üyelerine yönelik suikast girişiminde ve planlamasında bulunmuşlardır. Kısaca, ülkede “Peterloo” katliamının elebaşlarına karşı patlayan şiddetli öfkeye, hükümet nefretle anılan altı susturucu yasa ile karşılık vermiş ve bu yasalar gereği, toplanma ve basın özgürlüğü hakkı fiili olarak askıya alınmış, reformcular en ağır baskılara maruz bırakılmışlardır.⁴⁰¹ Baskıcı ortamın giderek artması üzerine, aktif bir devrimci olan Thistlewood, 23 Şubat 1820 tarihinde Lord Liverpool ve kabinesinin, Grosvenor meydanında, akşam yemeği için toplanacakları haberini almış ve arkadaşları ile birlikte bu baskıcı ortama ve yönetime son vermek üzere plan yapmışlardır.⁴⁰² Bu tarihin Thistlewood ve arkadaşları tarafından seçilmesinin önemli nedeni ise, İngiltere’nin ekonomik bunalım yaşadığı dönemde ve III.George’nin ölümü ile ortamda karmaşa durumunun söz konusu olmasıdır. Bu sebeple yönetimi ortadan kaldırmak amacıyla bu zamanın en uygun zaman olacağı düşünülmüştür.

İngiliz kabine üyelerine suikastın planlandığı “cato caddesi komplosu” üzerine,⁴⁰³ Thistlewood ve arkadaşları bulundukları yerden suikast için yola çıkmışlar ancak durumu daha önceden öğrenen polis tarafından yakalanmışlar ve mahkemeye çıkarılarak 1 Mayıs 1820’de Thistlewood, Ings, Brunt, Davidson ve Tidd idam cezasına çarptırılmışlardır. İdam cezasının yerine getirilişi de, İngiliz hükümeti tarafından bir nevi, göz dağı olmuştur. Çünkü, Thistlewood ve arkadaşlarının idamı pazartesi günü, halkın gözleri önünde ve yarım saat askıda kalacak şekilde gerçekleştirilmiştir.

⁴⁰¹ Rocker, a.g.e., s.45.

⁴⁰² En.wikipedia.org, (2009), “Cato Street Conspiracy”, http://en.wikipedia.org/wiki/Cato_Street_Conspiracy, (Erişim Tarihi:17.02.2009).

⁴⁰³ Rocker, a.g.e., s.45.

İngiliz anarşizminde, anarşizm şehidi verilen tek olay, 1894 yılında, yurtdışında kullanılmak üzere hazırlamış olduğu bombayı yanlışlıkla Greenwich parkta kendini hava uçuran Fransız asıllı anarşist Marcel Bourdin'in durumudur.⁴⁰⁴

Meriç, anarşizmin İngiltere'de 1881 yılında verdiği bildiriye atıfta bulunarak, İngiltere'de anarşizm düşüncesinin, düşünce olmaktan çıkışını şu cümleler ile özetlemektedir; "1881 Londra anarşist kongresi şu karara varır; 'Kurulu düzenin herhangi bir temsilcisini:Kral, Vekil, Papaz, Polis, Sanayici her kim olursa olsun öldürmek meşrudur.' Ve anarşizm, nazariyecilerinin yüzünü kızartacak bir haydutluğa dönüşür"⁴⁰⁵

3.3.9. İspanya Anarşizmi ve Başbakan Antonio Canovas Del Castillo Suikastı

İspanyol anarşizminin gelişmesinde ve hatta oluşmasında en büyük katkı yine İtalyanlara aittir. Daha önceden de belirtildiği gibi İtalya, anarşist eylemci ve düşünür ihraç eden bir ülke olmuştur. İspanyol anarşizminin oluşmasında da İtalya'nın katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Bakunin'in planlaması doğrultusunda, birinci enternasyonal'e ivme kazandırmak ve üye toplamak amacıyla İtalya'dan, İspanya'ya gönderilen Giuseppe Fanelli isimli anarşistin, Madrid'te işçiler ile gizli görüşmeleri neticesinde İspanyol anarşizminin oluştuğunu söylemek doğru olacaktır.

İspanya'nın ilk anarşistlerinden biri olan, Anzelmo Lorenzo, bu havari Fanelli hakkında şu şekilde bahsetmektedir; "Böyle üç dört akşam, Fanelli bize propaganda konuşmaları yaptı. Gezintilerde ve kafelerde bizlerle konuştu, bize enternasyonal'in tüzüğünü dağıttı, demokratik sosyalist ittifakın programını ve 'Çan' adlı derginin içinde, Bakunin'in yazıları ve konuşmaları olan sayılarını verdi."⁴⁰⁶ Fanelli, Bakunin taraftarıdır ve birinci enternasyonal'in, anti otoriter kanadını temsil edip, İspanya'ya anarşizm mesajı getirmiştir.⁴⁰⁷

İspanyol, köylüleri 1840'lı yıllarda daha Bakunin ile tanışmamış olmasına karşılık şaşırtıcı bir şekilde, bazı yerlerde Bakunin'in öğretilerini hayata koymuşlardır. İspanya'nın adı konmamış anarşist ilk hareketi sayılabilecek köylü ayaklanmaları da buna örnektir. Kırsal kesimlerde, toprak sahiplerinden oluşan yeni

⁴⁰⁴ Woodcock, a.g.e., s.459.

⁴⁰⁵ Meriç, (2002), a.g.e., s.176.

⁴⁰⁶ Hans Magnus Enzensberger, (1993), *Anarşinin Kısa Yazı:Buenaventura Durutti'nin Yaşamı ve Ölümü*, (Çev:Mehmet Aşçı), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s.42.

⁴⁰⁷ Enzensberger, a.g.e., s.42.

sınıfın varlığı onları kendi çıkarları adına kuvvetler kurmaya ve feodal yönetimin bir benzerini uygulamaya koymalarına sahne olmuştur. Bu doğrultuda, toprak sahipleri, köylerde kendi varlıklarını korumak ve meşru müdafaa durumunu engellemek için, “Guardia Civil”⁴⁰⁸ adlı askeri örgütleri kurdurtmuşlardır. Böylece İspanyol köy hayatında köylü ile asker arasında çatışma dönemi başlamıştır. Ancak birçok bölgede okuma yazma bilmeyen, köylüler bu askerleri bozguna uğratmışlar, papazları ve memurları rehin almışlar, kiliseleri ateşe vermişler, tapu kayıtlarını ve ortaklık sözleşmelerini yakmışlar, parayı kaldırmışlar, devletle olan bağlarını tamamen kesip, komünler oluşturarak toprağı birlikte işlemeye başlamışlar ve dolayısıyla Bakunin’in işaret ettiği düzeni kendileri kurmuşlardır.⁴⁰⁹

Canovas, 1874 yılında, cumhuriyetin General Martinez tarafından devrilmesi ve II.Isabell’in tahta geçmesiyle aktif olarak siyaset sahnesine, başbakan olarak çıkmıştır. Anarşist ve sosyalist hareketlerin oklarını üzerine çekmesine ve hatta bu hareketlere daha fazla taraftar toplanmasına olanak sağlayan, monarşik anayasal düzenlemenin prensiplerindeki büyük katkısı ona düşmanlarla dolu bir yaşantının önünü açmıştır.⁴¹⁰ Bu anayasa ile, çalışan kesimin politik konulardaki etkisi tamamen ve hatta yok denecek kadar azaltılmış, insanlar yeniden köle durumuna getirilmiştir. Bu ortamda, Paris’ten hareket eden, İtalyan anarşisti, Michelle Angiolillo, İspanya’ya eylem olması amacıyla birkaç Kraliyet ailesi üyesini öldürmek için gelmiştir. Ancak Angiolillo, Porto-Rico’lu başka bir anarşist ile yaptığı konuşma neticesinde, bu fikrinden caymış ve eyleminin yeni hedefi olarak, Canovas’ı seçmiştir.⁴¹¹ Nitekim, Monarşizmin tastikleyicisi, Canovas’ı, 8 Ağustos 1897 tarihinde, bir termal dinlenme merkezinde yalnız yakalamış ve ateş ederek öldürmüştür. Canovas’ın öldürülüşü ile ilgili olarak birkaç farklı görüş bulunmaktadır. Tarihçiler’in büyük çoğunluğu, Başbakan’ın termal dinlenme tesislerinde öldürüldüğünü belirtirken bazı görüşlere göre de, Başbakan, Canovas, Pirene dağındaki yazlık evinin balkonunda gazetesini okurken, Angiolillo tarafından vurularak öldürülmüş ve suikastçı da hemen yakalanmış ve idam edilmiştir.⁴¹²

⁴⁰⁸ Enzensberger, a.g.e., s.44 .

⁴⁰⁹ Enzensberger, a.g.e., s.44.

⁴¹⁰ En.wikipedia.org, (2009), “Antonio Canovas Del Castillo”, http://en.wikipedia.org/wiki/Antonio_C%C3%A1novas_del_Castillo, (Erişim Tarihi:19.02.2009).

⁴¹¹ En.wikipedia.org, (2009), “Michele Angiolillo”, http://en.wikipedia.org/wiki/Michele_Angiolillo (Erişim Tarihi: 19.02.2009).

⁴¹² Akyol, a.g.e., s.104.

Anarko-sendikalist bir yapı ile İspanya, örgütlenme açısından anarşist tarih içerisinde Rusya'dan sonra sayılabilecek diğer bir ülkedir. İspanyol anarşistler kendilerini hiçbir zaman ve hiçbir yerde siyasi bir parti olarak görmemiş, parlamento seçimlerine katılmamışlar, ve tek istediklerinin devletin yıkılması olduğunu belirterek, 1910 yılında “Anarşist Sendika Birliği (CNT)”ni kurmuşlar ve kendi örgütlenme biçimlerini bulmuşlardır.⁴¹³ Ancak bu örgütlenme biçiminde, herhangi bir şekilde merkezi gücün varlığı söz konusu olmayıp, hep birlikte alınan kararlara uymama seçeneği kişilere ve özgür sendikalara bırakılmıştır. Anarşist Sendika Birliğinin kurulmasından yaklaşık 17 yıl sonra 1927 yılında, anarşist eylem ve terörist hareketleri gerçekleştirmek amacıyla, tıpkı Narodnaya Volya'ya benzer bir şekilde “İberya Anarşist Federasyonu (FAI)”⁴¹⁴ kurulmuş ve anarşistler sıklıkla bu örgüt vasıtasıyla yer altından, gizli bir şekilde, terörist eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. FAI üyelerinin tamamı anarşist olup aynı zamanda CNT üyeleridir. CNT'nin kendi kongresinde devrimci anarşist bir örgüt olduğu, “Özel mülkiyet, Devlet, Otorite ilkeleri ve sonuç olarak insanı sömüren, ezen ve bölen durumların feshedildiğini”⁴¹⁵ açıklaması ile anlaşılır bir biçimde kanıtlanmıştır.

İspanya'da anarşistlerin hareketleri sadece bu iki durumla sınırlı değildir. 1923 yılında Durutti ve arkadaşları, yer altı evlerinde bomba yapımına başlamış ve silah stok etmişleridir. 1923 yılının Mart ayında, İşverenler Federasyonu Başkanı Felix Graupera'nın parayla tuttuğu adamların Cadena sokağında, İspanya anarşizminin en yetkin beyinlerinden biri olan Salvador Sergui ve arkadaşı Paronas'ı öldürmeleri, halk kitlelerinde korkunç bir öfkenin açığa çıkmasına sebep olmuştur.⁴¹⁶ Böylesine bir öfke ortamında, CNT militanlarını toplantıya çağırarak ve politik terörizmden doğrudan doğruya sorumlu olarak gördükleri kimselere yönelik, suikast eylemleri yapmaya karar vermişlerdir. Bagallal ve Conde de Coello'nun eski yöneticileri Martinez Anido, Albay Arlegui, Bilbao valisi Jose Regueral ve Zaragoza'nun Kardinal Başpiskoposu Soldevila gibi kimselere suikastlar yapılmıştır.⁴¹⁷ Bunun yanında, birçok gerici işverenin toplandığı “Avcı Kulübü”ne Barselona'da yer alan

⁴¹³ Enzensberger, a.g.e., s.46.

⁴¹⁴ Enzensberger, a.g.e., s.48.

⁴¹⁵ Marshall, a.g.e., s.637.

⁴¹⁶ Abel Paz, (1996), *Durutti ve İspanya Anarşist Devrimi Halk Silahlanınca*, (Çev: Gün Zileli), İstanbul: Kaos Yayınları, s.64.

⁴¹⁷ Paz, a.g.e., s.65.

tüm anarşist gruplardan katılanlar ile bir baskın düzenlenmiş ve yaklaşık 15 anarşist atış pistindekileri yayılım ateşine tutmuşlardır.⁴¹⁸

1930’lu yılların başlarına gelindiğinde, İspanya’da eylem anlamında, özellikle Levant, Andalucia ve Katalonya’da, Buenaventura Durutti gibi militanlar tarafından savunulan ayaklanma komünlerini kurmak için harekete geçen pek çok anarşist söz konusudur. Bu ayaklanma girişimlerinden en önemlisi, Jerez yakınlarındaki, Casas Viejas denilen küçük bir köyde gerçekleşmiştir. Burada “altı parmak” takma adını kullanan eski bir askerden esinlenen küçük bir yerel anarşistler grubu, sivil muhafızları kilitleyip, kırmızı ve siyah bayraklar çekerek toprak dağıtımını ilan etmişler ve “Guardia Civil” ile girdikleri şiddetli çatışmalardan sonra isyancıların bir kısmı öldürülmüş, geri kalanları ise, bir çoban kulübesinde diri diri yakılmışlardır.⁴¹⁹ Toplumun bu durumu karşılayışı ise, diğer emsal olaylardan biraz farklı bir şekilde, ilk başlarda sempati ancak daha sonra ise oluşmaya başlayan şiddet ortamına bağlı olarak korku ve çekinme şeklinde olmuştur. Bu sebeple, anarşistlerin devlet kuvvetleri ile çatışmaları toplum tarafından desteklenmemiştir.

İspanya’da anarşistlerin başka hareketleri ise, 18 Temmuz 1936 yılında, Milliyetçi kanadın başında bulunan General Franco’nun Cumhuriyete karşı ayaklanması ve ihtilali ile gerçekleşmiştir. 3 yıl süren ayaklanma ve diktatörlük ile sonuçlanan faşist darbe süresi içerisinde, anarşistler bu ayaklanmaya karşı, cumhuriyetçi kuvvetler içerisinde yer almışlar ve Anarko-Sendikalistler derhal Barselona’nın yönetimini ele geçirmişler ve buna ilave olarak da sosyalistlerin işbirliği ile bulundukları bölgelerde cumhuriyetçilerin sahip oldukları fabrikalara el koymuş ve toprağı kolektifleştirmişlerdir.⁴²⁰

İspanya’da iç savaş döneminde, diğer ülkelerin aksine, kamunun başka bir tutumu daha söz konusu olmuştur. Savaş cephelerinin gerisinde, komünal gelenekleri yeniden canlanan köylüler, anarşistlerin ve komünistlerin etkisi ile, Andalucia, Katalonya, Levante, Aragon ve Kastilya’nın çeşitli bölgelerinde toprağı kolektifleştirmişler, Andalucia’da, köy komünlerini kurmuşlar, parayı kaldırmışlar, doğrudan mal mübadelesine girişmişler ve kısacası özgür ve eşit yoksulluğu ideal

⁴¹⁸ Paz, a.g.e., s.65.

⁴¹⁹ Marshall, a.g.e., s.636.

⁴²⁰ Marshall, a.g.e., s.639.

haline getirmişlerdir.⁴²¹ Bu durum, Anarşistlerin ve komünistlerin toplumsal devrim ve ülküleri doğrultusunda elde ettikleri ve kamuyu da lehte etkiledikleri ender örneklerin arasında sayılmaktadır.

Ancak anarşistlerin yaşadıkları bu deneyimde diğerlerinde olduğu gibi kısa sürmüştür. Bunun sebeplerinden ilki, CNT yönetimindeki fabrikaların hammadde sağlamada yetersiz kalması ve halk milislerine yeterli ekipman sağlayamaması, ikincisi, işçi sınıfının desteğinin tam olarak sağlanamamış olması ve aynı zamanda Franco'nun ordusu ile savaşıırken bir yandan da, cumhuriyetçilerle ve komünistler ile süren mücadelenin varlığı, üçüncüsü, anarşist ideal etrafında kesinlikle yasakladıkları “ordu” kavramını yeniden hayata geçirmeleri ve disiplinden yana olmalarına bağlı olarak militerleşmenin milislerin moralini bozması, dördüncüsü, anarşistlerin, faşistleri yenmek amacıyla, cumhuriyetçiler ile birlikte parlamenter siyasete bulaşmaları ve buna bağlı olarak, Anarko-Sendikalist davaya olan güvenin yitirilmesi gösterilmektedir.⁴²²

1937'nin ortalarına doğru tarihin en uzun süren anarşist deneyimi sona ermiştir. Anarşistler ile komünistlerin çatışması muhakkak ki, Franco ve güçlerinin lehine olmuştur. her iki ideoloji arasındaki çatışmaya bağlı olarak cumhuriyetçilerin yalnız kalamaları ve destekten yoksun bir şekilde çatışmalara devam etmeleri, Franco'nun tartışmasız galibiyetini getirmiştir.

Marshall, Anarşist hareketin İspanya'da yenilgiye uğramasını, “teori ve taktiklerinin başarısızlığından değil, toplumsal devrimin başarısızlığından kaynaklandığını, toplumsal devrimin savaş faaliyetlerine kurban edilmemiş ve Komünistler iktidarı ele geçirmemiş olsalardı durumun çok farklı olabileceğini” belirtmektedir.⁴²³

3.3.10. Almanya’da Eylemde Anarşizm

Almanya ile ilgili anarşist faaliyetler denildiğinde ilk olarak karşımıza güçlü düşünürleri ile eylem adamları ve düşünürlerinin ışığında çıkartılan yazılı eserler ve basın faaliyetleri çıkmaktadır. Ancak eylemler hususunda, ilk anarşist eylem olarak, Dresden ayaklanması gösterilebilmektedir.

⁴²¹ Marshall, a.g.e., s.641.

⁴²² Marshall, a.g.e., s.645.

⁴²³ Marshall, a.g.e., s.648.

Dresden ayaklanması, 1840'lı yıllarda tüm Avrupa'yı kasıp kavuran devrimci ayaklanmalardan ve hareketlerden sadece bir tanesidir. Frankfurt parlamentosu tarafından onaylanan "Alman İmparatorluğu Anayasası"nın Saksonya Kralı, Frederick Augustus tarafından onaylanmaması üzerine daha önceden huzursuz olan, halk ve şehir muhafızlarının huzursuzluk ve hoşnutsuzlukları artmış ve 3 Mayıs 1849'da Dresden'de bir halk ayaklanması meydana gelmiştir.⁴²⁴

Ayaklanmanın başlamasından hemen önce, halkın hoşnutsuzluğunun giderek arttığı gözlemlenmesi üzerine, hükümet yetkilileri, Saksonya askerleri tarafından korunan kalelere çekilmişlerdir. Halk, korunaklı bölgeler ve kale önünde toplanmaya başlamış ve hükümeti kendini feshetmesi için tehdit etmeye başlamıştır. Tehdit ederlerken kullandıkları en büyük argümanları ise, dinamit ve patlayıcıdır. Bu sırada saksonya askerleri tarafından kalabalığa ateş edilmiş ve büyük çatışmalar başlamıştır.

Şehirde bir anda barikatlar kurulmuş ve şehir anarşizmin istediği doğrultuda kaos havasına bürünmüştür. Burada en önemli hususlardan biri ise Nisan ortalarında Leipzig'den ayrılarak Dresden'e gelen ve ayaklanmanın liderlerinden biri olan Bakunin'in, Prusya askerlerine karşı barikatları savunan isyancılar için yüce bir kahramanlığın esin kaynağı olmasıdır.⁴²⁵

Barikatlar arkasında Bakunin ve onun devrimci anarşist kişiliğine birçok hikaye ve efsane yazılmıştır. Kısa süre içinde Bakunin, Dresden'de bir efsane atmosferi içinde kuşatılmış, isyancılar yaktıkları ateşleri Bakunin'e atfetmişler, Bakunin'in yaygın terörizme ön ayak olduğunu, Prusyalıların, barikatlara ateş etmelerini engellemek için, sanatsal hazinelerin müzelerden ve galerilerden çıkarılıp, barikatların üzerinden gösterilmesi gerektiğini, barikat savunmacılarına onun tavsiye ettiğini söylemişlerdir.⁴²⁶

Netice itibarıyla, ayaklanma sırasında, Kral ve yakınları kaçmış ve daha önce feshedilen demokratik parlamentonun üç mensubu olan, Samuel Tzschirner, Karl Gotthelf Todt ve Otto Heubner, devrimin diğer liderleri konumuna gelmeye başlamışlar ve daha sonra da geçici hükümeti ilan etmişlerdir. İsyancıların gücünü yitirmeye ve geri çekilmeye başlaması ile birlikte, yapacak başka bir şey göremeyen

⁴²⁴ En.wikipedia.org, (2009), "May Uprising in Dresden",
http://en.wikipedia.org/wiki/May_Uprising_in_Dresden (Erişim Tarihi: 20.02.2009).

⁴²⁵ Dolgoff, a.g.e., s.19.

⁴²⁶ Dolgoff, a.g.e., s.19.

Bakunin, Besteci Richard Wagner ve kendisine çok bağı olan demokrat Heubner ile birlikte Chemnitz'e gitmişler ve orada Prusyalılar tarafından yakalanmışlardır.⁴²⁷

Alman anarşist tarihinde kayda değer bir diğer olay ise Alman imparatoru ve prenslerinin August Reinsdorf tarafından öldürülmeye çalışılmasıdır. August Reinsdorf, Almanya anarşistleri içerisinde göre en ön planda yer alan anarşistlerden biridir. Dünya görüşünü, işçilerinin ve tüm dünya insanlığının hakları ve özgürlüğü oluştururken, bunun karşısında ilk etap engeli olarak gördüğü Alman yönetimini kaldırmak, onun için kesinlikle yapılması gereken bir eylemdir.

Bu sebeple Kayzer ve prenslerini 1883'te öldürmek için, Rudensheim'da dikilen ulusal anıtın açılışına giden yol üzerindeki köprünün altına, anarşist eylemle propagandaya uygun bir şekilde dinamit yerleştirmiş ancak yağmur sebebiyle fitilin sönmesi üzerine, Reinsdorf tespit edilerek yakalanmıştır.⁴²⁸ August Reinsdorf 1885 yılında yargılanarak ölüme mahkum edilmiştir. Hemen her anarşistin ölüm cezasının infazından önce söylediği gibi Reinsdorf'da idam edilmeden önce "Kahrolsun Barbarlık! Yaşasın Anarşi!"⁴²⁹ diye haykırmış ve idam edilmiştir. Bunun yanı sıra diğer bir olay da, August Reinsdorf'un idamından kısa bir süre önce, Rumpff adında bir polisin katledilmesi ile ilgili olarak genç bir alman anarşisti olan, Julius Lieske'nin tutuklanarak başının kesilmesidir.⁴³⁰

3.4. TÜRKİYE

Türkiye'de anarşizmin 18. ya da 19. yüzyılda, ortaya çıkmaması, Marksist ve anarşist hareketlerin, ancak 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkması Türkiye'nin tarihinin ve geçmiş yönetiminin, diğer devletlerden farklar ortaya koyduğunu göstermektedir. Türkiye'nin tarihinde yönetim ve adalet olguları, Fransız ya da Rusya'nın tarihinde açıklanan durumlardan oldukça farklıdır. İnceleme alanımız oluşu sebebiyle, Fransa ya da Rusya tarihinde, feodaliteyi, buna bağlı olarak insanların ayrıma tabi tutulmalarını, eşitliklerin, özgürlüklerin olmayışını, toplumsal sınıfların varlığını, toplumda insanlar arasında ciddi yaşam tarzı farklılıklarının söz konusu olduğunu, adaletin olmadığını, toplumsal dayanışmanın söz konusu olmadığını görmek

⁴²⁷ Dolgoff, a.g.e., s.20.

⁴²⁸ En.wikipedia.org, (2009), "August Reinsdorf", http://en.wikipedia.org/wiki/August_Reinsdorf (Erişim Tarihi:22.02.2009).

⁴²⁹ Marshall, a.g.e., s.665.

⁴³⁰ Marshall, a.g.e., s.665.

mümkündür. Ancak belirtilen dönemde, Osmanlı devletinde ve Türkiye’de böylesine kötü şartların olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Belirtilen dönem içerisinde, fikir ve ideoloji eserlerinin, teknolojik geriliğe bağlı olarak çabuk bir şekilde diğer devletlere sirayet etmesi de mümkün olmadığı için, ortaya konulan görüşler ve ideolojilerinde ülkelere kolay bir şekilde yayılma olanağı olmamıştır. Bu sebeplere bağlı olarak da Osmanlı devleti zamanında anarşist hareketlerin varlığından söz etmek yanlış olacaktır. Ancak Avrupa’da bulunan Osmanlı aydınlarınca, anarşizmde dahil olmak üzere aktarılan tüm ideolojilerin kaynakları ülkeye girmiştir.

3.4.1. Osmanlı Dönemi Anarşist Düşünürleri

Daha önce de belirtildiği gibi, dünya siyasetinde var olan ideolojiler, az ya da çok tüm devletleri etkilemiştir. 1880’li yıllara bakıldığında, Rusya’da büyük anarşist hareket olan Narodnaya Volya ve çar suikastı sonrası, III.Aleksandr yönetimi ile dünyanın dört bir yanına dağılmak zorunda kalan anarşistler aynı zamanda, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde Bulgaristan ve Selanik gibi yerlere de sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu sığınma süresinde, Osmanlı düşünürlerinden de anarşizmden etkilenenlerin varlığı söz konusudur. Bu doğrultuda, anarşizm üzerine bilinen en eski yazılı kaynak Kıbrısızade Osman Bey tarafından Fransızca yazılan ve Bulgaristan’ın Sofya kentinde basılan “Socialisme et Anarchie” adlı kitaptır.⁴³¹

Osmanlı devletinin sınırları içerisinde yaşanan anarşist oluşumlardan bir diğeri ise, Selanikli bir Yahudi olan Benaroya ve grubudur. Benaroya adlı kişinin “Anarko-Liberal” olduğu belirtilmektedir. Ne var ki, Benaroya ve grubunun anarşist olmaktan çok, Rusya’daki Narodniklerin⁴³² devamı niteliğinde Sosyalist Devrimci geleneğe daha yakın oldukları düşünülmektedir.⁴³³ Ancak burada sözü geçen Narodnikler kesinlikle Narodnaya Volya örgütü ile karıştırılmamalıdır. Yayın alanında, ortaya çıkan anarşist eserlerden diğerleri ise, Haydar Rıfat’ın 1910 yılında “Beynelmilel İhtilal Fırkaları” adlı kitabındaki “Anarşist Fırkaları” ve “Proudhon-Bakunin” başlıklı yazıları ile İştirakçi Hilmi’nin 1910 yılında çıkardığı anarşizm ve Anarko-

⁴³¹ Gün Zileli ve Emine Özkaya, (2008), “Türkiye’de Anarşizm”, Murat Gültekingil (Der), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce:Sol*, C.8, İstanbul: İletişim Yayınları, s.1153.

⁴³² Anlam olarak, halkçı manasına gelen Narodnik kelimesi, 19.yy da Rusya da oluşmaya başlayan nihilist ve sosyalist akımlara verilen genel ad olmuştur.

⁴³³ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1154.

sendikalizm üzerine makaleler içeren “İştirak” adlı dergisidir.⁴³⁴ Bu dönemde, hiç şüphesiz Osmanlı’nın en büyük anarşist düşünürü ve ilk anarşist aydını, Baha Tevfik’tir. Materyalizmi Türkiye’ye getiren isim olan Tevfik aynı zamanda ilk felsefe dergisini de çıkaran isimdir.⁴³⁵ Tevfik, Osmanlı döneminin Bireyci anarşistleri içerisinde yer almaktadır. Tıpkı Stirner’in yaklaşımında olduğu gibi, “toplum mutlu olduğu zaman, birey de mutlu olacaktır.” Anlayışına karşı çıkmış ve ilk olarak dikkat edilecek olan varlığın birey ve onun istekleri olduğunu vurgulamıştır. Tevfik, diğer anarşistler ile benzer bir şekilde hükümetlerin ve dolayısıyla otoritelerin kötülüğünü şu sözlerle açıklamaktadır; “Etkin (müdahale ve yönetim alanı geniş) bir hükümet uzun uzadıya soru, açıklama, ulusal denetim gibi ulusun meşru haklarını tanımak istemeyen hükümettir... eleştirilere katlanmayan, halkın düşüncelerinden korkarak onun sakin ve suskun kalmasını sağlamaya çalışan hükümettir... böylece etkinliğini uyrukları üzerinde göstermeye çalışan hükümetten yarar değil zarar beklenmelidir...”⁴³⁶

Tevfik, “Felsefe-i Ferd” isimli kitabı ile, Osmanlı devletinin bireyci anarşizmini savunan ilk düşünürü olmuştur. Kitabındaki son makalesi olan, “Çağın Sonu ve Birey Felsefesinin Sonucu” yazısı aynı zamanda onun bireyci görüşlerini de açıkça içermektedir. Tevfik, “bu yeni çağın içinde anarşizmi görüyorum. Kanımca kölelikten, ücretli köleliğe ve ücretli kölelikten sosyalistliğe geçen insanlık en sonunda anarşizme ulaşacak ve orada bireyselliğin bütün bağımsızlığını, bütün azametini duyumsayacaktır.”⁴³⁷ sözleri ile bireyci anarşist olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtlamaktadır.

3.4.2. Cumhuriyet Sonrası Hareketler ve Faaliyetler

Türkiye Cumhuriyeti döneminde, anarşizme ilişkin elde bulunan en eski kaynak, Ahmet Ağaoğlu tarafından Rusça’dan çevrilen ve 1935 yılında, Vakıf Gazete-Matbaa-Kütüphanesi tarafından basılan, Kropotkin’in “Etika” adlı eseridir.⁴³⁸ Eserler hususunda sürekli yayımların olmaması anarşizmin tamamen yok olduğu anlamına gelmemektedir. Daha sonra da açıklanacak olan, anarşizm, komünizm çatışması

⁴³⁴ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1154.

⁴³⁵ İbrahim N. Ayyıldız, (2009), “Baha Tevfik”, Kritize.net, <http://www.kritize.net/yazarlar/baha-tevfik-turkiye-nin-ilk-dusunce-anarsisti.html> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

⁴³⁶ İbrahim N. Ayyıldız, (2009), “Baha Tevfik”, Kritize.net, a.g.k.

⁴³⁷ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1155.

⁴³⁸ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1156.

süresinde, komünistler ile işbirliği yapan anarşistlerin varlığı Türkiye Komünist Partisi (TKP) saflarına sızmış bir ajan olan Şükrü Dinsel tarafından da ifadesinde anarşist düşünceyi benimseyen bireylerin 1940'lı ve 1950'li yıllarda var oldukları ortaya çıkmaktadır.⁴³⁹

1961 anayasası, özgürlükçü ve kalkınmayı planlayan bir anayasa olarak yapılmış ancak, demokrasi ve özgürlük kavramları bakımından toplumun eğitilmemesi, sorun olarak Türkiye Cumhuriyetinin karşına çıkmıştır. Gerekli eğitimin ve bilginin verilmeyişi, 1961 anayasasının Türk toplumuna layık olduğu hak ve özgürlükleri getirmesinin ardından, yıkıcı unsurların, tanınan özgürlükleri amacından saptırmasıyla, sömürmesiyle sonuçlanmıştır.⁴⁴⁰ Bu durumda da ülkede demokrasi ve özgürlük adları altında, sorumsuzluk, başıboşluk, terör ve anarşi boy göstermiştir. Bu dönem içerisinde büyük bir furya olarak patlayan Marksist ideoloji en etkin sol görüş olarak benimsenmiştir. Bu sebeptendir ki, Marksist ve komünist alanda birçok eser 1960'lı yıllarda kendini gösterirken anarşist alanda fazla bir etkinlik görünmemektedir. Bu tarihlerde, Zileli ve Özkaya'nın tespitlerine göre, 1966 yılında H.Arvon'un "Anarşizm Nedir?", 1967 yılında, G.Woodcock'un "Anarşizm" adlı kitabının kısaltılmış çevirisi, yine 1967 yılında, Bakunin'in "Seçme Düşünceler"i ve son olarak 1969 yılında, Proudhon'un "Mülkiyet Nedir?" adlı kitabı yayınlanmıştır.⁴⁴¹

1980'lerde Türkiye'de anarşizmin kendini göstermesinden önce, Almanya'da bulunan Türkler vasıtası ile anarşizm, faaliyet ve yayınlar olarak kendini göstermiştir. Siyasi amaca bağlı olarak darbe ve 1960-70'li yıllarda Almanya'nın işçi almasından kaynaklanan sebeplerle Türkiye'den önce Almanya Türklerinde anarşizmin ortaya çıkması doğaldır. 12 Eylül darbesinden de önce Almanya'ya sığınan Türk ve Kürt kökenli siyasi gruplar, Almanya'nın Tübingen, Aachen, Darmstadt, Berlin, Köln ve Frankfurt kentlerinde ilk anarşist yayın olarak, üzerinde tarih bulunmamasına rağmen, 1981 Kasım ayında çıktığı tespit edilen ve düzensiz aralıklarla dört sayı devam eden, "Anarko" adlı dergiyi çıkarmışlardır.⁴⁴²

⁴³⁹ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1156.

⁴⁴⁰ Mustafa Bağrıaçık, (1992), *Terörün Sebepleri ve Türkiye'deki Görünümü Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, s.88.

⁴⁴¹ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1156.

⁴⁴² Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1161.

Almanya'daki anarşistlerin, ilk başta darbe ile başlayan kaçış serüvenlerine bağlı olarak, çıkardıkları eserlerinde, darbeye karşı yazılar ve resimler söz konusu iken, daha sonraki yıllarda Alman anarşistlerden etkilenme sonucu, Almanya'da yerleşik bir anarşist grubun oluştuğu görülmektedir. Almanya'da 1986-91 yılları arasında, "Anarko" dergisinin özelliklerini taşıyan "Doğrudan eylem, Anarşist Bildiriler, Siyah Küpe, Tübingen Anarko-Sendikalistler, Romantizm ve Anarşi, Ütopya" ve benzeri dergiler yayınlanmaya devam etmiştir.⁴⁴³

Türkiye'de anarşizmin, başlangıcı tartışmaları ortaya konduğunda, hemen herkesin aklına başlangıcı 1986 Ekimi olan, "Kara" isimli derginin yayınlanmaya başladığı tarih, gelmektedir. Eski Marksistlerin ağırlığını oluşturduğu bir grup da, belirtilen tarihlerde, Türkiye anarşizminin, başlangıç noktalarından biri olmuştur. Yeni anarşistler, Marksizm'in, ne gibi hatalarla dolu olduklarını ve stratejik felsefi hatalara sahip olduğunu gördüklerinden, anarşist olmuşlardır. Gerçekler, ısrarla yeni Marksistlere anlatıldığı takdirde kendileri sorunu nasıl kavradıysa diğer militanların da kavrayabileceğine inanmışlardır.⁴⁴⁴ Bu sebeple eski Marksistlerin bir kısmı yani yeni anarşistler, çok kısıtlı imkanlar içerisinde ve sınırlı olanaklara rağmen, bir yıl boyunca her ay düzenli olarak dergiyi çıkartmışlardır.

Genç Marksistlerin, ideolojilerini sorgulama sebebi, 12 Eylül darbesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Anarşistlere göre, 12 Eylül darbesi ile birlikte, özgürlüğün değeri daha fazla kavranmaya başlanmış, baskı koşulları, ezilen kesimlerde, özgürlüğü yükselen değer haline getirmiş, 1970'lerde güçlenen geleneksel sol örgütler bile kendi temellerini sorgulamaya başlamış, böylece, devrim ile özgürlüğü birleştiren anarşist düşünce için yeni kanal açılmıştır.⁴⁴⁵

Ancak anarşistler, filizlenmeye başladıkları bu tarihte, ortamda güçlü bir şekilde sol ideolojiyi savunan ve varlığını sürdüren, Marksist ideoloji ile de karşı karşıya gelmişlerdir. Türkiye'de, Marksist ideoloji ile Anarşizm arasındaki en büyük tartışma konularını, devlet üzerine olan görüşler ile ideoloji etrafında örgütlenme hususları oluşturmuştur.⁴⁴⁶ Bu bağlamda, daha önce de belirtilen farklılıklardan, anarşistler her ne şekilde olursa olsun devletin varlığına karşı çıkarken, Marksistler

⁴⁴³ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1162.

⁴⁴⁴ Zileli, a.g.m., s.91.

⁴⁴⁵ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1160.

⁴⁴⁶ Zileli, a.g.m., s.90.

de, yapılacak bir devrimin ve düzeni yıkmamanın bireysel yollarla değil ancak kolektif ve toplu bir örgütlenme ile olabileceğini savunmuşlardır. Anarşistlerin, sol düşüncüyü yani Marksizmi, Komünizmi ve Leninizmi yermesinde ve eleştirmesinde kullandıkları en etkin araçlardan biri, “Kara” dergisi olmuştur. “Kara” dergisinde, geleneksel solu anarşist perspektifle eleştiren yazılar döküm yapıldığında büyük çoğunluğu tutmaktadır.⁴⁴⁷

Ancak, Marksist görüş, varlığını ortaya koymaya çalışan, anarşizm düşüncesini fazla dikkate almamakla birlikte, anarşist düşüncenin ortaya koyduğu eserler ve fikirlerden kendi ideolojik zaafalarını gidermek üzere yararlanmıştır. Örneğin; “ÖDP’nin kuruluşu sırasında ortaya atılan “Aşkın ve Özgürlüğün Partisi” sloganının, “parti” kısmı hariç doğrudan, anarşizmden alındığı”⁴⁴⁸ söylenebilir.

Anarşizmin, Marksizm ile çekişme ortamı içerisinde, Zileli’nin belirttiği gibi dört fraksiyona bölünmüşlerdir. Bu fraksiyonlardan ilki, iyimser umutlara sahip anarşistlerdir. Bunlar, kendileri gibi diğer Marksistlerinde, kendilerince doğru saydıkları felsefeyi bulabileceklerine inanmışlardır. İkinci fraksiyon ise, Marksist sol ile her türlü irtibatı, tartışmayı kesen ve içine kapanan anarşistlerin oluşturduğu gruptur. Üçüncü fraksiyon, alttan alttan, anarşistlerin Marksist sol ile ittifaka girmelerini destekleyen anarşistlerdir ki; bunlar ÖDP’ye katılmışlardır. Ancak bu fraksiyonlar içerisinde en tehlikeli olanı dördüncü fraksiyonu temsil edenlerdir. “Efendisizler”, dergisinden türeyen, Marksist solla, rekabet anlayışını benimseyen, ancak bu rekabeti teoride değil bizzat pratikte yani eylemde benimseyen grubun varlığıdır.⁴⁴⁹

Türkiye’de, 1980 öncesi ve 1980 sonrası sol eylemler incelendiğinde, aşırı sol terör hareketlerinden çok, mevcut rejimi devirmeyi amaçlayan, anarşist karakterli ve anarşist yöntemleri içeren sol bir devrim girişiminin varlığını belirtmek daha doğru olacaktır.⁴⁵⁰ Burada 1980 öncesi dönemden bahsedilirken, 10 yıllık bir öncü dönem söz konusudur. 1970 ve 1980 arası dönemde işlenen cinayetler ve gerçekleşen eylemler anarşist çizgide değerlendirilebilmektedir. Ancak belirtilen dönemde gerçekleştirilen tüm eylemlerin anarşist temelde yapılmış eylemler olduğunu

⁴⁴⁷ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1163.

⁴⁴⁸ Zileli, a.g.m., s.90.

⁴⁴⁹ Zileli, a.g.m., s.92.

⁴⁵⁰ Çitlioğlu, a.g.e., s.167.

söylemek kesinlikle yanlış olacaktır. Zira Türkiye belirtilen dönemde, daha önce vurgulanan üç akım kapsamında, terörizmin ve terörist şiddetin hedefi olmuştur. Bunlardan ilki, içinde anarşistlerin de küçük bir bölümü oluşturduğu ve ümitsiz bir gaye uğruna cinayetler işleyen Marksist akım, diğeri ayrılıkçı Kürt milliyetçilerinin kanlı eylemleri ile sonuncusu, modernleşmeye karşı olan gericilerin yaptığı eylemlerdir.⁴⁵¹

Bu dönemin, özellikle, 1971-1979 tarihleri arasında yaşanan dönemin karakteristik şiddet eylemleri arasında silahlı ve bombalı saldırılar, büyük sabotajlar, etkin kilerin kaçırılmaları ve öldürülmeleri, silahlı baskınlar gösterilebilirken amaçları ise, devlet güçlerinin yetersizliği, toplumun devlete olan güveninin sarsılması ve moral çöküntüsü ile teslimiyetin sağlanması şeklinde değerlendirilmektedir.⁴⁵²

1974 tarihinde çıkartılan genel af ile birlikte yeniden, terörist eylemlerde ve hareketlenmelerde artma meydana gelmiştir. Ancak tuhaftır ki, üzerinde çalışma yapılan diğer ülkelerde, anarşizmin anlaşılması ile Türkiye de anlaşılması arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Türkiye, anarşizmi bilmeyenlerin ve ne için eylem yaptıklarının tam idrakinde olmayan kişilerin yaptıkları ile anarşist terörü yaşamıştır. Birçok terörist ya da bu akımlara ve ideolojilere kanalize olmuş kişiler, bu doğrultuda, gerçek amacı görememiş ve bir çoğu ülkeyi kurtarmaya çalıştıklarına inanmışlardır.⁴⁵³

Anarşist ve Marksist hareketlerin artmaya başladığı bu dönemle, Rusya’da devrimci hareket arasında bağlantı kuran Akyol, Rusya’da Nihilizmin bireysel terörü ile başlayan eylemlerin, giderek Bolşevizm’in “Devrimci terör”üne ulaştığını ve buna benzer olarak da, Türkiye’de Marksizm’in bireysel terörizminin, giderek Marksizm’in “Devrimci terör”üne dönüştürülmek istendiğini ve bu yolda ciddi adımlar atıldığına dikkatleri çekmek istemiştir.⁴⁵⁴ Ancak belirtilmesinde fayda vardır ki, bireysel terör eylemleri, Türkiye’de Marksistlerin, anarşistler ile tartışma konularından bir tanesini oluşturmaktadır.

⁴⁵¹ Mango, a.g.e., s.35.

⁴⁵² Bağrıaçık, a.g.e., s.92.

⁴⁵³ Engin Aslan, (2004), *Türkiye’nin Jeopolitik Öneminden Kaynaklanan Yıkıcı ve Bölücü Terör Örgütlerine Karşı Geliştirilebilecek Stratejiler*, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze, s.98.

⁴⁵⁴ Akyol, a.g.e., s.144.

Bireysel hareketler ve örgütlenme olmaksızın gerçekleştirilecek eylemler vasıtasıyla, halkın destek ve dikkatini, devrimci düşünce etrafında toplayarak kendiliğinden gelişecek bir devrimi öngören anarşistler ile örgütlü bir şekilde belirli bir örgüt hiyerarşisinde ve iş bölümünde yapılacak eylemler ile kitlelerin kazanılmasını amaçlayan Marksizm arasında, bireysel ve örgütlü terör anlamında da, Türkiye’de tartışma ve rekabet söz konusudur. Dolayısıyla, Türkiye’de, Akyol’un belirttiği, bireysel eylemlerin devrimci eylemlere dönüşmesinde, anarşistlerin etkisi göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

Türkiye’de, anarşizmin yükselmesi ve kaynaklarından biri olarak, bazı eserlerde öğrenci hareketleri gösterilmektedir. Ancak öğrenci hareketlerinin anarşizm ile ilgisi uzaktan ya da yakından bulunmamaktadır. Türkiye’de, anarşistlerin yaptıkları eylemleri, bilinçli ve ideolojilerine bağlı kalarak yaptıkları ne kadar yanlışsa, öğrenci hareketlerinin de anarşist karakterli olacağını söylemek o kadar yanlış olacaktır. Meriç, son yılların talebe hareketleri ile ilgili olarak, bunun, “23 Nisan” bayramında ellerine tabanca ve dinamit tutuşturulan çocukların oynamaya heveslendikleri kanlı bir oyun olduğunu, bunun “anarşi” olabileceğini ancak “anarşizm” olarak kesinlikle sayılamayacağını, kendi kendini tahrip eden bu zavallı neslin, Bakunin, Proudhon, Kropotkin, Stirner gibi anarşizmin belli başlı düşünür ve teorisyenlerinden bile bihaber olduklarını, buna verilebilecek tek anlamın “anomi” olacağını ve yabancıların körüklediği Batılılaşma faciasının son perdesi bir oyun olduğunu söylemektedir.⁴⁵⁵

Öğrenci hareketleri, dünyada meydana gelişinden çok farklı bir karakterde Türkiye’de meydana gelmiştir. Paris’te öğrenci hareketlerinin başlamasından hemen sonra Türkiye’de de eylemler patlak vermiştir. 1968 haziranında, sol eğilimli öğrenciler İstanbul üniversitesinde birkaç fakülteyi işgal etmişlerdir. Ancak eylemin anlamı oldukça farklıdır. Batılı romantik gençlerin, öğrenci eylemlerini yapmalarındaki neden, savaş sonu gelişen materyalizme karşı çıkmakken, Türkiye’de eylem yapan öğrencilerin eylem nedenleri ülkenin gelişmemişliğidir.⁴⁵⁶ Bunun yanında, diğer ülkelerde öğrenci hareketlerinin tamamı, Sol görüş temelinde devlet ve devlet kuvvetlerine yönelik yapılmışken, Türkiye’de başlayan öğrenci hareketleri, Sol görüşten ve anarşist görüşten oldukça uzak bir şekilde, öğrencilerin birbirlerine

⁴⁵⁵ Meriç, (2002), a.g.e., s.183.

⁴⁵⁶ Mango, a.g.e., s.27.

saldırıları şeklinde gerçekleşmiştir. Nitekim İstanbul'da hukuk fakültesinin işgali ile başlayan İstanbul olayları, edebiyat fakültesini de işgal etmeleri ve dört bin öğrencinin birbiri ile çatışması sonucunu meydana getirmiştir. Herhangi bir şekilde ideoloji ile açıklanamayacak, bu anomi ve anarşi ortamının en bariz kanıtı, edebiyat fakültesinin basılarak kendilerini desteklemeyen öğrencilere karşı şiddet uygulanmasıdır.⁴⁵⁷ Bu durumu Zileli ve Özkaya da doğrulayarak, Anarşizmin, Türkiye'de belirtilen dönemde yaşanan sosyal hareketlilik içerisinde ve en azından biraz yeşermesi beklenecek gençlik hareketlerinde dahi en ufak bir hareketlilik göstermediği, 1970'li yıllar içinde de, "anarşizm" sözcüğünün yalnızca iktidar sahipleri tarafından sol hareketi tanımlamak ve "kargaşa ile şiddet" ortamını belirtmek için kullandıkları anlaşılmaktadır.⁴⁵⁸

Anarşistler bireysel terör yolunu benimsediklerinden, Türkiye'de gözle görünür nitelikte ve örgüt amaçlarının anarşizmi gerçekleştirmek yönünde olduğunu belirten herhangi bir örgüt söz konusu olmamıştır. Bunun sebeplerinden biri, tüm dünya da, anarşizmin güç kaybetmesi ve Marksist ideoloji ile komünist düşüncenin etkin olmaya başlaması, diğeri ise, Türkiye'de anarşist eserlerin ve düşünürlerin, bilinmeyişi ve yokluğudur. Anarşist kitap ve düşünce yazılarının, bütünüyle Türkiye'ye gelişi, tanıtımı 1986 ve 1990'lı yılları bulmuştur. Ancak, bazı örgütlenmeler söz konusudur ki, bunlar her ne kadar kendi amaç ve parti programlarında "anarşizmi gerçekleştirmekten" söz etmeseler bile izledikleri yol ve yöntemler ile anarşizme yakın duruştur.

Daha öncede belirtildiği gibi, anarşizm, Türkiye'de Marksistlerin düşüncelerine alternatif olarak kendilerine anarşizmi daha yakın bulan örgüt mensupları, militanlar ya da sempatizanlar tarafından yeşermiştir. Buna bağlı olarak da, Marksist-Leninist görüşte olup Türkiye'de birçok kanlı eyleme imza atan örgütlerden yeni fraksiyonlar çıkmıştır. Bunlardan bir tanesi de, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) içindeki ayrılıklarla birlikte, hareketi tenkit eden, bir grup örgüt üyesinin yeni ideolojileri doğrultusunda yani anarşist fikirlere daha yakın bir pozisyonda kurdukları "Militan Gençlik"tir. "Militan Gençlik", Rusya'da, çar II.Aleksandr suikastına imza atan Narodnaya Volya, ile isim benzerliği

⁴⁵⁷ Emin Demirel, (2002), *Terör*, İstanbul: IQ Kültürsanat Yayınları, s.875.

⁴⁵⁸ Zileli ve Özkaya, a.g.m., ss.1156-1157.

göstererek “Halkın Yolu”⁴⁵⁹ ismini kullanmışlardır. Sadece isim benzerliği değil, Rusya’da faaliyette bulunmuş bu anarşist örgütle ciddi program benzerliklerine de sahiptir. İşçi sınıfı ve geniş kitleler içinde yaygın bir çalışma yapma gerekliliğini, kitle hareketinin yaratılmasını, temelini toprak devriminin oluşturacağı Demokratik halk devrimini savunmuşlardır.⁴⁶⁰ Eylemleri ve propaganda yöntemleri, gecekondu semtlerine, militanlar yerleştirerek, bu bölgeleri kurtarılmış bölgeler ilan etmiş, gecekondu yıkım çalışmaları sırasında güvenlik kuvvetleri ile çatışmışlar ve İstanbul’da yer alan Mustafa Kemal mahallesinde oturan, 5 milliyetçinin öldürülmesi şeklinde gerçekleşmiştir.⁴⁶¹

Türkiye’de anarşistler genel olarak eylem ve örgütlenme yoluna gitmekten ziyade, yazılı propaganda yolu ile kendilerine son yıllarda taraftar toplamaya çalışmaktadır. Bu yolları ise, kitaplar, dergiler, bildiriler, deklarasyonlar ve makaleler ile kendini göstermektedir. Bu doğrultu da daha önce belirtilen ve 1986 yılında yayın hayatına başlayan “Kara” dergisi Türkiye anarşizminin mihenk taşı olarak kabul edilmektedir. Sınırlı olanaklarına rağmen bir yıl boyunca her ay düzenli olarak okurları ile buluşmayı başaran dergi, evrensel anarşist çizginin temsilcisi niteliğinde olmuştur. *Kara*, yayın hayatı boyunca, üretici güçlere, teknolojiye, ilerlemeye büyük ağırlık veren klasik sol düşünceyi sorgulamayı sürdürmüş, ilerleme ve teknoloji hayranlığına karşı doğayı ve ekolojiyi gündeme getirmiş, özellikle çalışma hayatının, disiplinin ve zaman köleliğinin eleştirisinde son derece başarılı deneme ve makaleler yayımlamıştır. *Kara*’yı klasik soldan ayıran bir diğer önemli nokta da, kendini “ulusal kurtuluş mücadeleleri” aşamacılığından ve dolayısıyla “sol-milliyetçilik”ten ayırmasıdır.⁴⁶² *Kara* 12. Sayısında maddi zorluklar ve daha zengin bir içerik ve biçim kazanbilmek amacıyla yayınına kısa süreli bir ara verdiğini duyurmasının ardından, süresiz olarak kapanmış ve Zileli’nin benzetmesi ile *Kara* kapanmış ama Türkiye’de anarşizm dönemi açılmıştır.⁴⁶³

Kara dergisinin kapanmasından yaklaşık bir yıl sonra 1988 yılında İstanbul’da, *Kara* dergisinin devamı niteliğinde “Efendisiz” isminde bir dergi yayımlanmaya başlamıştır. Ancak dergi altı sayı çıktıktan sonra yayın hayatı ile ilgili herhangi bir

⁴⁵⁹ Demirel, a.g.e., s.236.

⁴⁶⁰ Demirel, a.g.e., s.236.

⁴⁶¹ Demirel, a.g.e., s.236.

⁴⁶² Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1163.

⁴⁶³ Zileli ve Özkaya, a.g.m., s.1164.

bilgi vermeden yayın hayatına son vermiştir. 1992 yılının Şubat ayında, İzmir’de anarşist bir çevre tarafından “Amargi” dergisi çıkartılmaya başlanmıştır. Bu dergi “Bir Mücadele Perspektifi, Negatif Söylemim Pozitivitesi, Birleşmiş Milletler Gezegenine Yolculuk, Durutti, Antimilitarizme İlişkin Ayrımlar, Yunanistanlı Antimilitarist ve Askerlik Retçisi Pavlo Natanail’e Özgürlük, Punk Üzerine, Askeri Reddin Oluşumu ve Gelişimi Üzerine, Devrimcilik ve Kürt Sorunu, Sessiz Yürüyüş, Önyargı, Politika ve İnekle Boğa Üzerine, Mahkumların Cezaevlerinden Kaçmaya Çalışmaları Onların En Doğal Hakkıdır”⁴⁶⁴ gibi anarşizm açısından önemli ve tartışma konusu olan başlıkları ele almıştır.

Amargi birinci sayısının çıkış yazısında, entelektüel birikimlerinin azlığından, derginin ücretsiz olması sebebiyle birçok zorluklarla karşı karşıya kalmasından, anarşizmin ahlaki bir davranış olduğundan, kendileri için asıl önemli olanın sokak olup, devlete ve kurumlarına karşı çıktıklarından, tüm anarşist çevrelerce gelecek yazılara dergide yer verileceğinden ve anarşizm kelimesinin Türkiye’de meşrulaştırılması sorumluluğunu taşıdıklarından bahsederek dergi vizyon ve misyonlarını gözler önüne sermişlerdir.⁴⁶⁵ *Amargi*, editör bir dergi olup, Türk ve yabancı yazarların makale ve deneme yazılarına yer vermiştir. Yazıların başlıklarından da net bir şekilde anlaşılacağı üzere antimilitarist düşünceye ve savaş karşıtı mücadeleye önem veren *Amargi*, 1994 yılında 13. sayısından sonra kapanacağına ilişkin herhangi bir bilgi ya da duyuru yapmadan kapanmıştır. *Amargi*’ye alternatif olarak bu grupla ilişkili başka bir anarşist gençlik grubu tarafından Antalya’da “Coelacanth” adlı dergi çıkartılmıştır. *Coelacanth*, bireysel anlayış ve yorumlara daha çok yer veren, yerel bir karşı kültür dergisi olduğu izlenimini uyandırmış ve yayınına bir yıldan fazla devam etmiştir.⁴⁶⁶

1992 yılının Aralık ayında, İstanbul’da “Ateş Hırsızı” adlı dergi aylık anarşist yayın olarak yayın hayatına başlamıştır. *Ateş Hırsızı* dergisinin daha ilk sayısı incelendiğinde “Zaffaraya, Amargi, Anarko-Pexwas, Tay Leqi Tay Raşti/ Lenin Vano çı?, Anarşist çı Dıxwazın”⁴⁶⁷ gibi yabancı eslerin tercümeleleri ve özellikle Kürtçe yazıların olduğu dikkatleri çekmektedir. *Ateş Hırsızı* dergisinin diğer önemli

⁴⁶⁴ Anarsi.org, (2009), <http://www.anarsi.org/arsiv.php?isl=liste&ust=106> (Erişim Tarihi: 23.04.2009)

⁴⁶⁵ Amargi, (1992), *Çıkarken*, S:1 <http://www.anarsi.org/arsiv.php?isl=oku&id=17&tip=1&ust=13> (Erişim Tarihi: 23.04.2009)

⁴⁶⁶ Zileli ve Özkaya, a.g.e., s.1164.

⁴⁶⁷ Anarsi.org, (2009), <http://www.anarsi.org/arsiv.php?isl=liste&ust=10> (Erişim Tarihi: 23.04.2009)

bir özelliği, *Amargi* dergisinin tersine daha başından devrimi hedefleyen bir çizgiye sahip olması ve ilk sayısında “Liberter Sürece Eleştirel Bir Bakış” yazısı ile Türkiye anarşizminde örgütlü mücadele sürecinin başlatılması yönündeki kuvvetli isteğinin vurgulanmasıdır.⁴⁶⁸ *Ateş Hırsızı*, ilk sayısında çıkış yazıları incelendiğinde tıpkı *Amargi* gibi kendi düşünce sistemine yönelik önemli ip uçlarını sunmaktadır. “Deliler Kahkahası” adlı çıkış yazısında dergi editörleri, Türkiye’de o güne kadar anarşist söylemler içerisinde en fazla eylemci ve eylemle propaganda taraftarı görüntü sergilemişlerdir. Düşüncenin kitap ve dergi sayfalarında kaldığı sürece etkisiz ve cansız olduğunu ancak onu hareketlendirecek derecede ete kemiğe büründüğünde kıymetli olduğunu, politik düşünsel hedeflerinin geleceği düzenlemek değil, bugünü yıkmak olduğunu ancak bu sayede yıkımdan sonra geleceğin daha berrak hale geleceğini, kendilerinin küçük küçük arenalara hapsedilmiş it dalaşını değil, dünyayı ve enkaz-ı kainat istediklerini ilk sayının çıkış yazısında açıkça dile getirmişlerdir.⁴⁶⁹ *Ateş Hırsızı*, “anarşist romantizm”den etkilenen ve pastoral bir yapıda görüntü seyretmiş bir dergi olup, 1995 yılından sonra, uzun aralıklarla yayın hayatını sürdürmüş ancak 1999’dan sonra bir daha yayımlanmamıştır.

1994 yılında yayın hayatına başlayan “Nisyan”, *Amargi* dergisinin devamı niteliğinde olmuştur. Çünkü, *Amargi*’nin antimilitarist yaklaşımla oluşturduğu eğilim bir kültür dergisi niteliğinde olan *Nisyan* ile yayın hayatında sesini duyurmaya devam etmiştir. Ayrıca 1994 yılında, anarşistleri politik bir merkez etrafında örgütlenme ve toparlama misyonunu üstlenmek niyetinde çıkartılan “Apolitika” adlı dergi yayın hayatına başlamıştır.⁴⁷⁰

Apolitika kendi editör ve kurucularının söylemi ile, anarşistlerin güncel politik hayata müdahale edememesi, buna olan ihtiyaca bağlı olarak ve diğer önceki dergilerinin büyük çoğunluğunun birkaç ayda bir çıkmasından ihtiyacın karşılanamaması sebebi ile çıkartılması planlanmış bir dergidir. *Apolitika*, vizyon olarak, örgütlenmeye karşı olan anarşistlerle tartışmaya girmeyi gereksiz gören, anarşist devrimi savunma konusunda herhangi bir karışık görüntüye sebebiyet vermeyecek kadar devrim yanlısı, pasifizizmle yollarını tamamen ayırmış bir yapıda

⁴⁶⁸ Zileli ve Özkaya, a.g.e., s.1165.

⁴⁶⁹ Ateş Hırsızı, (1992), *Deliler Kahkahası*, S:1
<http://www.anarsi.org/arsiv.php?isl=oku&id=2&tip=1&ust=10> (Erişim Tarihi: 23.04.2009)

⁴⁷⁰ Zileli ve Özkaya, a.g.e., s.1165.

kurulmuştur.⁴⁷¹ *Apolitika*, *Ateş Hırsızı* dergisinde olduğu kadar aşırı şiddet tavrını ilk yazısında ve tanıtımında göstermemiş olsa bile, içerik olarak pasifizme karşı olduklarını bildirmeleri, aktivist bir tavır sergilemeleri ve anarşist devrimi net bir şekilde savunmaları ile anarşist camiada yayınlanan önemli aktivist dergilerden biri olarak da gösterilebilmektedir. *Apolitika*, yazı tartışmalarını, anarşist ütopya, anarşist devrim perspektifleri, mücadele tarzları ve örgütlenme anlayışları üzerine kurmuşlar ve derginin kuruluşunda, felsefelerini, amaçlarının yazılınca dergi çıkarmak şeklinde olmadığını, yaptıklarını yazmak ve yazdıklarını da yapmak gayretinde oldukları şekilde açıklamışlardır.⁴⁷²

Günümüze en yakın yayınlardan biri 1999 yılında yayın hayatına başlayan “Efendisizler” dergisi ile aynı çizgide olduğu anlaşılan “Anarşist Gençlik Federasyonu”dur. *Efendisizler* dergisi, kendi okuyucularını bir örgüt sistemi içinde değerlendirmiş, bu değerlendirme sürecinde polisler, devlet kuvvetleri ve kapitalist sınıf tarafından kendilerine yapılan çürütme hareketlerine karşı tecrit düşüncesini benimsediklerini ifade etmişlerdir.⁴⁷³ Bir diğer yayın ise, 2003 yılında yayın hayatına başlayan ve ideolojisi alanında gazete formatında çıkan yayınlardan biri olma özelliği gösteren, “Kara Gazete” adlı aylık dergidir. Yayın faaliyetleri ve başlıkları kısaca incelendiğinde, genel itibarıyla anarşistlerce yapılan faaliyetlere, eylemlere, oluşumlara, bildirilere ve tüm organizasyonlara içeriğinde yer verildiği görülmektedir.

2005 yılında yayına başlayan ve üç ayda bir çıkartılan “Kara Kızıl Notlar” dergisi Türkiye’de Anarko-Komünist düşüncenin tanıtımı ve fikirsel altyapının gerçekleştirilmesi açısından önemli bir dergi olmuştur. Dergi editörleri, devletsiz, sınıfsız, anti-hiyerarşik ve komünist bir dünya kurma mücadelesine katkı sağlamak amacını güttüklerini ve toplumsal mücadele sürdürme iddiasında olan bireyler ile gruplar için onlardaki birikimi açığa çıkarmak, teorik altyapı ve derinliği oluşturmanın derginin öncelikli amaçlarından biri olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁷⁴ Ancak yine belirtmek gerekir ki; derginin öncelikli amacı Türkiye’de Anarko-komünizmin

⁴⁷¹ *Apolitika*, (1994), *Neye Niyet Neye Kısmet*, S:1, <http://www.anarsi.org/arsiv.php?isl=oku&id=111&tip=1&ust=46> (Erişim Tarihi: 23.04.2009)

⁴⁷² *Apolitika*, (1994), *Neye Niyet Neye Kısmet*, a.g.k.

⁴⁷³ Zileli ve Özkaya, a.g.e., s.1167.

⁴⁷⁴ Kara Kızıl Notlar, (2005), *Anarşist Komünizm*, Mart Nisan Mayıs, S:1 <http://www.anarsi.org/arsiv.php?isl=oku&id=279&tip=1&ust=142> (Erişim Tarihi: 23.04.2009)

anlaşılmasını ve idrakini sağlamaktır. Son olarak, içsel eleştiri formatında kurulan “OtonomX” adlı derginin belirtilmesinde de fayda bulunmaktadır. Dergi çıkış yazısı olan “Nasıl Anlatsam Değil, Nereden Başlasam” başlıklı yazısında, derginin genel tutumuna yönelik ip uçları sunmaktadır. Buna göre, Anarşizmin Türkiye’de yaşadığı sorunlar ile kendi içinde yaşadığı sorunlara eğilmenin daha ciddi bir hareket tarzı olacağı belirtilmektedir. Buna ilave olarak sorunların çözümünde en önemli olan noktanın, kavramlarla uğraşmaktan vazgeçmek, sürekli kavramlardan yeni anlamlar çıkarmaktan kaçınmak ve ortak bir dil yaratmak olduğu vurgulanmaktadır. *OtonomX*, dergisi son olarak, anarşist örgütlenmenin nasıl olacağı konusunda önemli yazıları taşımıştır. Dergi, ilk sayısının ilk yazısını bitirirken not olarak, dergide yazılanın ne bir manifesto, ne edebiyata katkı olduğunu sadece gariplerin kahkahaları olduğunu belirtmiş ve kahkahalar fazlalaştıkça, büyüdükçe, içlerinde özgürlüğe yönelik filizlerin daha da yeşerdiğini eklemiştir.⁴⁷⁵ Dergilere ilave olarak bildiriler, makaleler, deklarasyonlar da hala anarşistler tarafından sıklıkla kullanılan araçlardır.

⁴⁷⁵ OtonomX, (2005), *Nasıl Anlatsam Değil, Nereden Başlasam*, S:1
<http://www.anarsi.org/arsiv.php?isl=oku&id=97&tip=1&ust=44> (Erişim Tarihi: 23.04.2009)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANARŞİST HAREKETLERİN GÜNÜMÜZE YANSIMALARI

Anarşizm düşüncesi geçmişte olduğu gibi günümüzde de yerini korumakta, kendini geçmişte olduğu gibi çok fazla gösterememiş olsa da, zaman zaman oluşumlar ve eylemler ile varlığından söz ettirmektedir. Günümüz anarşistlerinin, geçmişin problemleri ve feodal yönetimlerini, hukukun olmadığı ve haklardan söz edilemeyen durumları, sınıf ayrımının söz konusu olduğu, elit sınıfların kendilerine göre daha alt sınıflarda bulunan insanları ezdiği, kölelik düzeninin var olduğu dönem ve yönetimler ile karşı karşıya olmamaları, anarşizmin olmazsa olmaz kuralı “Eylemle Proapaganda”yı düşünmemelerine ve eylemden çok fikirsel ve düşünsel anarşizmi uygulamaya çalışmışlarına olanak sağlamıştır.

Buna ilave olarak, anarşist faaliyetlerin Marksist-Leninist sınıflarca ve yönetimlerce ezilmesi, anarşistlerin düşünce dünyasında kaybolmalarına, kendilerini gösterememelerine neden olmuştur. Ancak, anarşist faaliyetlerin ve anarşizm düşüncesinin yok olduğunu da söylemek yanlış olacaktır. Örneklerini son dönemlerde Yunanistan ile açıkça gösteren ve Yunanistan’a bağlı olarak diğer ülkelerdeki anarşistleri harekete geçiren durumların varlığı da söz konusu olmuştur.

2008 yılının son günlerinde, Yunanistan’da başlayan anarşist şiddet hareketleri ve Yunanistan’da anarşistlere destek olmak amacıyla çeşitli ülkelerde anarşistler tarafından gösteriler düzenlenmesi, anarşistlerin yok olmadıklarını, tıpkı sönmüş gibi görünen bir yanardağın, volkanik hareketleri gibi içten içten yanmaya ve uygun patlama anını kolladıklarını ispatlamıştır.

Bu doğrultuda bu bölümde, ilk olarak 2008 yılı Aralık ayında Yunanistan’da başlayan anarşist öğrenci hareketleri, Bu hareketlerin Türkiye’ye yansımaları ve Türkiye’de günümüz anarşist hareketleri, ve Yunanistan olayının diğer ülke anarşistlerini nasıl tetiklediği sorusu ve konular üzerinde durulacaktır.

4.1. YUNANİSTAN ANARŞİST ÖĞRENCİ AYAKLANMASI

4.1.1. Öğrenci Ayaklanması

Yunanistan’da yaşanan anarşist hareket bir anda ortaya çıkan bir oluşum değildir, kökleri 1967 yılına kadar dayanmaktadır. 1967 ve 1970’li yılların askeri yönetimini ve askeri kurallarını benimsemeyen “Polytechnic”te öğrencilerin ayaklanmalarına dayanmaktadır. Kısa bir bilgi olarak 1967 yılında askeri darbe ile mevcut kabine ve anayasa kaldırılmış, Kral Konstantine Roma’ya kaçmış, monarşinin ilgası ve yerine getirilen referandumla, Cunta Generali Georgios Papadopoulos başkan olarak seçilmiş ve 1973 yılına kadar, kendi kuralları ile yönetmiştir.⁴⁷⁶ 1973 tarihinden sonraki birkaç sene içinde yok olduğu varsayılan anarşist düşünce ve hareketin kökleri, askeri idare ile birlikte tüm yönetimlere düşman olarak gelişmeye devam etmiştir.⁴⁷⁷

Yunanistan’da başlayan ve tüm dünyada gündem’i oluşturan anarşist öğrenci olayları, 6 Aralık 2008 Cumartesi günü Alexandros Grigoropoulos isimli gencin polis devriyesi tarafından Yunanistan’ın merkez yerleşim yerlerinden biri olan ve güçlü anarşist yapılanmaların merkezi konumunda bulunan⁴⁷⁸ Exheria’da ateşli silah ile vurulup öldürülmesiyle, bu tarihe kadar var olan anarşist hareketin ateşlenmesini sağlayacak kıvılcımı başlamıştır. Olayın ardından, insanların hastane önünde toplanmaya başlamalarına bağlı olarak Atina merkezi olabildiğince hızlı bir şekilde polis kuvvetleri ile doldurulmuş ve hastaneye girmek isteyen insanlar iki defa polis tarafından zor kullanılarak uzaklaştırılmışlardır.⁴⁷⁹

Polis çevik kuvvet birimleri ile anarşistler arasında, 7 Aralık 2008 günü ilk saatlerinde Alexandros Grigoropoulos’un öldürülmesi ve hastane önünde yaşanan olaylar ile üzerine, Atina’da, Samos, Polytechnio okullarında, Atina merkezinde Acropol’de, Panteios kampüslerinde ve Atina’nın büyük sokaklarından Ermou gibi

⁴⁷⁶ Ian Traynor, (2008), “A Perfect Storm of Grievance, Scandal and Rage”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/10/greece-riots-government-analysis> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

⁴⁷⁷ Helena Smith, (2008), “Clashes spread across Greece after police kill teenager in flashpoint district of capital”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/08/athens-greece-crime-police> (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

⁴⁷⁸ Anarchistnews.org, (2008), <http://www.anarchistnews.org/?q=node/5666> , (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

⁴⁷⁹ Anarchistnews.org, (2008), A.g.k.

farklı yer ve okullarda, çatışmaların meydana geldiği bildirilmiş, anarşist öğrencilerin güçlü bir şekilde toplandıkları hukuk fakültesi gibi okullar işgal edilmiştir.⁴⁸⁰

Spontane yürüyüşler ve çatışmalar, Selanik, Midilli, Yanya, Komotini, Girit, İskeçe, Serez, Hanya, Dedeoğlu, Sparta ve Volos gibi tüm Yunanistan genelinde meydana gelmiştir. Öğrenci eylemlerini gerçekleştirenler ve polisle çatışan kesimler kendilerini “anarşist” ve “iktidar karşıtı olarak nitelemişler⁴⁸¹ ve eylemler sırasında genel olarak banka kurumlarına ve şubelerine, işyerlerine, polis karakollarına ve kamu binalarına saldırmışlar, polis kuvvetlerine ve polis araçlarına rutin görevlerin ifası sırasında molotof kokteyli atarak eylemlerini düzensiz, ancak sürekli hale getirmişlerdir.

Olayların başlamasından sonra Yunan hükümetince, anarşistlerin destek kazanmalarını sağlayacak bir dizi yanlış uygulama gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, 7 Aralık 2008 günü İçişleri Bakanı Prokopis Pavlopoulos ile Bakan Yardımcısı Panayotis Hinoftis'in istifalarını Başbakan Kostas Karamanlis'e sunmaları ve bu durumun medya vasıtası ile Yunanistan'a yayılmasıdır. Bu durum, anarşistlerin yönetimin yıkılması yönündeki amaçlarına destekleyici bir argüman olmuş ve eyleme geçemeyen pasif konumda bulunan sempaticianları bile cesaretlendirerek sokaklara dökmüştür. Dikkat edilirse, eylemler özellikle 7 Aralık tarihiyle birlikte artmaktadır. 6 Aralık ve 7 Aralık tarihlerinde 15 banka şubesi, 30 araç ve 20'ye yakın mağaza molotof kokteylleri ile yapılan saldırı sonucu yakılmış, çıkan çatışmalarda ise, 4'ü polis, 34 kişinin yaralandığı ve 20 gösterici anarşistin göz altına alındığı bildirilmiştir.⁴⁸² Bunun yanında, Başbakan Karamanlis'in, istifaları kabul etmeyişi mevcut krize uygun bir hareket olurken, İçişleri Bakanı Pavlopoulos'un, düzenlediği olağanüstü basın toplantısında görevine devam ettiğini söylemesine ilave olarak, olaylarla ilgili soruşturmanın sürdürüldüğünü ve suçluların "örnek" olacak şekilde cezalandırılacağını ifade etmesi⁴⁸³, atılan yanlış adımlardan ikincisine örnek teşkil etmiştir. Tehditkar bir şekilde konuşma yapılması, Yunan halkı üzerinde,

⁴⁸⁰ Anarchistnews.org, (2008), A.g.k.

⁴⁸¹ Bbc.co.uk, (2008), “Yunanistan Kentlerinde Ayaklanma”, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081207_greece.shtml (Erişim Tarihi : 26.04.2009)

⁴⁸² Milliyet.com.tr, (2008), “Polis Kurşunu Komşuyu Karıştırdı”, <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=dunya&KategoriID=2&ArticleID=1025933&Date=08.12.2008&b=Komsu%20karisti&ver=16> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

⁴⁸³ Bbc.co.uk, (2008), “Yunanistan Kentlerinde Ayaklanma”, A.g.k.

özellikle de sol düşünce grupları içerisinde daha da baskıcı ortam yaratmış ve buna bağlı olarak da, örneklerini tarihten, Rusya, Fransa ve diğer ülkelerde görüldüğü gibi sosyalist ve anarşist eylemlerin daha da artmasına sebep olmuştur.

Anarşistlerce yapılan gösterilerin giderek artması ve engellenememesi üzerine, Başbakan Karamanlis, olaylarla ilgili kamuoyuna bir açıklama yapmış ve polisler tarafından öldürülen gencin ailesinden özür dilemiştir. Karamanlis, gencin ailesine gönderdiği mektupta "Tüm Yunanlılar gibi kendisinin de çok büyük üzüntü duyduğunu, sorumluların bulunacağını ve böyle bir olayın tekrar etmemesi için gereken tüm önlemlerin alınacağını" belirtmiştir.⁴⁸⁴ Bunun yanı sıra, anarşistlerin cezalandırılmasına vurgu yapan İçişleri Bakanı Pavlopulos ise, anarşistlerin yaptığı eylemlerin ve gösterilerin meşru gösteriler olduğunu ve olayları başlatan polislerin ise tutuklandığını belirterek bir nebze olsun olayları dindirmeye çalışmıştır.⁴⁸⁵ Ancak ilk yapılan açıklamalar ve polislerin aşırı güç kullanımı ile sokak çatışmalarının başlaması üzerine yapılan itidal çağrılar ve yaklaşımları sonuç bulmamış, büyük çoğunluklu anarşist öğrencilerin kamu binalarını işgalleri, polisle çatışmaları, devlet mülklerine zarar vermeleri ve devlet kurumlarını işgalleri, ticaret sendikalarının ofislerini yağmalamaları artarak devam etmiştir.⁴⁸⁶

8 Aralık 2008'de şiddet hareketleri hız kesmeden devam etmiştir. Anarşistler belirtilen tarihte, iki ana yolu barikatlar ile kapatmış ve polisle çatışmaya girmişler, bir tren yolunu bloke etmişler, iki üniversite kampusunu işgal ederek savunma hattı kurmuşlar, resmi açıklamalara göre polis, itfaiyeci ve olaya seyirci olan 30 kadar kişi yaralanmış, polise taş, molotof kokteyli atılmaya devam edilmiş, polis gökyüzünü kaplayan göz yaşartıcı gaz mühimmatı kullanmaya devam etmiştir.⁴⁸⁷

Yunanistan'da 9 Aralık 2008 tarihinde ya da diğer bir deyişle olayların dördüncü gününde giderek artan gerginlik ortamı, muhalefet partileri tarafından

⁴⁸⁴ Milliyet.com.tr, (2008), "Polis Kurşunu Ayaklanması", <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1026047&Kategori=dunya&b=Polis%20kursunu%20ayaklanması&ver=20> (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

⁴⁸⁵ Bbc.co.uk, (2008), "Yunanistan'da Çatışma Alarmı", http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081208_greece.shtml (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

⁴⁸⁶ Ret Marut, (2008), "Greece and The Insurrections to Come", Crimethinc.com, <http://www.crimethinc.com/blog/2008/12/20/greece-and-the-insurrections-to-come/> (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

⁴⁸⁷ Helena Smith ve Mark Tran, (2008), "Greece Riots Enter Third Day", The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/08/greece-riots-policeman-charged> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

erken seçim gibi önerilerin gündeme getirilmesine sebep, olmuş ancak Başbakan Karamanlis tarafından erken seçime gerek olmadığı belirtilerek, olaylara müdahale ile ilgili konuların tartışılması için acil bakanlar kurulu toplantısı yapılmıştır. Orta okul ve lise öğrencileri tarafından derslerin protesto edilmesi, öğrencilerin ve anarşist gençlerin toplanmaları durumunda kesinlikle prestij, güç ve zenginlik simgesi olarak görülen noktalara saldırılması, İçişleri bakanı Pavlopoulos'u, şiddet olaylarına dönüşen eylemlere yönelik olarak "hoşgörü gösterilmeyeceği" şeklinde açıklama yapmaya zorlamıştır.⁴⁸⁸

9 Aralık tarihine kadar gelinen süreçte, anarşistler, Pire kentinde polis araçlarını yakmış, Larissa kentinde tüm banka şubelerinin camlarını kırdıktan sonra yağmalamış ve yakmışlar, Hanya'da Valilik binasını kundaklamışlar, Patra'da yerel bir televizyon kanalını ele geçirerek tüm halkı sokaklarda çatışmaya davet etmişler⁴⁸⁹ ve Atina'daki Dış İşleri Bakanlığı binasını Molotof kokteylli saldırılar ile yakmışlardır.⁴⁹⁰ Anarşistlerin eylemleri, güvenlik güçlerini daha sert önlemler almaya zorlamış ve 9 Aralık 2008 tarihi itibarı ile kayıtlara 176 kişinin göz altına alındığı bilgisi geçmiştir. Yaşanan durumu, BBC muhabiri, Malcolm Brabant, "Zenginlik ve prestij sembollerine yönelik yapılan saldırılar karşısında polis kuvvetlerinin güçsüz kaldığı" şeklinde ifade etmiştir.⁴⁹¹

10 Aralık 2008 tarihine gelindiğinde ise, Yunanistan'da büyük katılımın olması beklenen ve sendikaların organizasyonunda bir grev söz konusudur. Bu grevin sebepleri, anarşist gencin polis tarafından öldürülmesi değil, hükümetin karıştığı yolsuzluk skandalları, yaşam standartlarının giderek düşmesi, hükümetin güttüğü ekonomi politikaları ve yapılan özelleştirmelerdir.⁴⁹² Ancak böylesine büyük bir

⁴⁸⁸ Bbc.co.uk, (2008), "Yunanistan'da Cenaze Gerginliği", http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081209_greece_update.shtml (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

⁴⁸⁹ Milliyet.com.tr, (2008), "Yunanistan'da Olaylar Sürüyor", <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1026372&Kategori=dunya&b=yunanistanda%20olaylar%20suruyor&ver=20> (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

⁴⁹⁰ Milliyet.com.tr, (2008), "Yunanistan Savaş Alanı", <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=dunya&KategoriID=2&ArticleID=1026241&Date=09.12.2008&b=Yunanistan%20savas%20alani&ver=90> (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

⁴⁹¹ Bbc.co.uk, (2008), "Cenaze Öncesi Hükümet Toplantıda", http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081209_greece_govt.shtml (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

⁴⁹² Bbc.co.uk, (2008), "Yunanistan'da Genel Grev", http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081210_greece_strike.shtml (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

kaos'un başlangıç safhalarının görüldüğü bir ortamda, yapılacak olan en masum gösterinin bile anarşistler tarafından sabote edileceği göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Karamanlis durumun vahametinin farkında bir şekilde sendikalara “Grev yapmayın! İptal edin!”⁴⁹³ çağrısında bulunmuş, ancak sendikalar tarafından olumlu karşılanmayarak grev yapılmıştır. 24 saatlik genel grevin başlamasının ardından, yaklaşık 1000 kadar anarşist grup siyah kıyafetler, yüzlerinde maske ve başlarında siyah motosiklet kaskı ile polisle çatışmaya girmişlerdir.

13 Aralık 2008 tarihinde, anarşist öğrenciler, “Gösterilerinin Noel’e kadar devam edeceğini, ilerleyen günlerde derslere girmeyeceklerini, Noel nedeniyle tatile giren okulları işgal edeceklerini, kent merkezinde yolları kapatacaklarını ve gösterilerine devam edeceklerini”⁴⁹⁴ bildirmişlerdir. Gösterilerin devam etmesinde, 12 Aralık tarihine kadar polis tarafından 4600 kapsül göz yaşartıcı gaz mühimmatının⁴⁹⁵ kullanılması gibi sert önlemlerin söz konusu olmasının yanında medya tarafından yapılan yayınların da büyük katkısı olmuştur. Şiddet olaylarının yaşanması ve sonunun gelmemesi üzerine, Yunanistan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (ESR), televizyon, radyo ve diğer yayın araçlarını olaylar ile ilgili daha dikkatli haber yapmaya davet etmiştir.

ESR, şiddet içeren karelerin haber bültenlerinde, “Toplum dışı aşırılıklara gidilmesi yolunda, cesaretlendirici” olmaları olasılığı dikkate alınarak yayımlanmasını, polis ve sorgu ekiplerinin görüntülerinin ekrana yansıtılmasından kaçınılmasını ve inceleme sürecinde delil teşkil eden belge ve diğer verilerin kamuoyuna sunulmamasını talep etmiştir.⁴⁹⁶ Çünkü 1880’li yıllarda kitle iletişim araçlarının yaygın olmaması anarşistlerin kırsala açılmaları ve anarşist propagandayı bizatihi yapmalarını gerektirirken Yunanistan’da kitle iletişim araçları vasıtasıyla, anarşist propaganda her eve rahatça girme imkanı bulmuştur.

⁴⁹³ Taki Berberakis, (2008), “Yunanistan Felç”, Milliyet.com.tr <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=1026827&Kategori=dunya&b=yunanistan%20felc&ver=89> (Erişim Tarihi:27.04.2009).

⁴⁹⁴ Milliyet.com.tr, (2008), “Yunanistan’da Olaylar Devam Ediyor”, <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1027616&Kategori=dunya&b=yunanistanda%20olaylar%20devam%20ediyor&ver=28> (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

⁴⁹⁵ Marut, a.g.m.

⁴⁹⁶ Milliyet.com.tr., (2008), “Yunanistan’da Olaylar Devam Ediyor”, a.g.h.

16 Aralık 2008 tarihinde anarşist öğrenci grupları, daha önceki günlerde olduğu gibi devlet kuvvetleri ile barikatlar kurarak çatışmaya devam etmiş ve yankı uyandıran bir eylem olarak, maske takmış anarşist öğrenciler, başkent Atina'nın, "Kesaryani" semtinde bulunan Çevik Kuvvet merkezine (MAT), molotof kokteylli saldırı düzenlemişlerdir. Belirtilen tarihte meydana gelen saldırı sonucunda, MAT bünyesinde bulunan araçlarda, çevre esnaf araçlarında ve dükkanlarında ciddi hasarlar meydana gelmiştir.⁴⁹⁷ Bu olaylar üzerine, Yunanistan Komünist Partisi (KKE), anarşist öğrenciler ile birlikte ve Yunanistan Kamu Çalışanları Konfederasyonu (ADEDİ) ve Yunanistan İşçi Sendikaları Federasyonu (GESEE) katılımıyla eylemler düzenleyeceklerini bildirmişlerdir.⁴⁹⁸ Yaşanan şiddet ortamı ve kaos, KKE'ni de devrim yolunda isteklendirmiş ve kısa sürmüş olsa da, bu tarihten itibaren eylemlere ve çatışmalara ağırlık vermiştir. Ancak, KKE'nin eylem taktiği genel olarak anarşist öğrenci grupları ile birlikte hareket şeklinde görülmüştür.

21 Aralık'ta, kendi başlarına hareket eden bir grup anarşist, polisle çatışmadan önce, şehrin yeni yıl ağacını yakmıştır. Yine Selanik'te bir grup anarşist şehrin merkez meydanında bulunan büyük bir sinemayı işgal etmiş ve belediye başkanına pasta ve şekerleme fırlatmışlardır. Yeni yıl ağacı yakıldıktan sonra, yaklaşık 150 kadar anarşist polise çöp fırlatmış, konteynırları devirerek polisle çatışmaya girmişlerdir.⁴⁹⁹

Bunların sonucu olarak, Yunanistan'da kamu düzeni ciddi şekilde bozulmuş, Yunanistan'ın dahili problemleri ve sorunları tüm ülkeler tarafından rahatça gözlemlenmiş, Yunan hükümeti meşruiyet problemi ile karşı karşıya kalmış, anarşist hareket anlamında uzun süredir yaşanan durgunluk kendini ciddi boyutları ile göstermiş ve devleti ne kadar sarsabileceğine dair ip uçları vermiştir. Buradan çıkarılacak en net sonuçlardan biri de, anarşistlerin sessiz kalmalarına rağmen tüm ülkelerde sonlandığı düşüncesinin çıkarılmaması gerekliliğidir. Aksi takdirde, sessiz sessiz büyüyen yığınların ortak düşünceleri, devlete ve kamu düzenine çok büyük

⁴⁹⁷ Milliyet.com.tr, (2008), "Atina'da Çevik Kuvvet Merkezine Molotof Kokteylli Saldırı", <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1028860&Kategori=dunya&b=Atinada%20cevik%20kuvvet%20merkezine%20molotofkokteyli%20saldiri&ver=77> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

⁴⁹⁸ Milliyet.com.tr., (2008), "Atina'da Çevik Kuvvet Merkezine Molotof Kokteylli Saldırı", a.g.h.

⁴⁹⁹ Associated Press, (2008), Christmas Tree Fury, The Observer <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/21/greece-christmas-riots> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

zararlar verecek ve bunların etkilerini silmek de yine aynı şekilde oldukça meşakkatli bir yol ve süreç olacaktır.

4.1.2. Eylemlerin Asli Sebepleri ve Değerlendirmeler

Yunanistan’da yaşanan olayı açıklamaya çalışan analistler, şiddetli geçen 6-16 Aralık 2008 tarihleri arasındaki zamanı şu şekilde yorumlamışlardır: “Büyük kentlerdeki, protesto gösterilerine ağırlıklı olarak yaş ortalaması 15-17 olan on binlerce lise öğrencisi katılmıştır, ancak şiddet olayları ile taşkınlıklar ve her fırsatta kırıp dökme olayları, yoğunluklu olarak anarşistlerden meydana gelmiştir. Polisin okula girememesi, buraları karargah haline getiren anarşistlerin işine yaramış ve eylemciler polise saldırı düzenledikten sonra, üniversitelere sığınmışlardır. Siyasilerin gençlere vizyon oluşturmamış, giderek artan işsiz nüfus ve 250 milyar Euro’yu aşan borçlanma anarşistlere olan desteği artırmıştır.”⁵⁰⁰

Yunanistan’da hükümetin anarşist öğrenci olaylarına tepkisi ve mücadele yöntemleri daha önce belirtildiği gibi Yunanistan vatandaşlarının büyük çoğunluğu tarafından doğru karşılanmamış ve hatta anarşistlerin istediği şekilde bir sonuç ortaya çıkarmıştır. 14 Aralık 2008 tarihinde Yunanistan’da yayımlanan gazetelerden, sol görüşte olan “Etnos” gazetesi yaptığı kamuoyu yoklamasında, Yunan halkının yüzde 83’ünün, hükümetin şiddet uygulamalarından memnun olmadığını, bağımsız “Katimerini” gazetesi ise, bu oranın yüzde 68 olduğunu belirtmiştir.⁵⁰¹ Ancak verilen bilgilere göre anarşistler açısından en önemli kısım, gazetenin başka bir ilginç tespiti olmuştur. Buna göre; “Yunanlılar yaşanan olayları bir avuç anarşistin işi olarak değil, gerçek bir toplumsal ayaklanma olarak”⁵⁰² görmektedirler. Toplumun büyük çoğunluğunda, gerçekleştirilen şiddet eylemlerinin uzun süre bastırılmaması karşısında, toplumsal bir devrim başladığı yönünde düşüncelerin oluşması normaldir. Ancak, bu hususta önemli olan nokta insanların savunma mekanizmalarının düşmesidir. Şöyle ki; insanlar gerçek bir toplumsal devrimin başladığına inandıkları

⁵⁰⁰ Milliyet.com.tr, (2008), “Atina’da Şiddet Yerine Sakin Protesto Zamanı”, <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=1028578&Kategori=dunya&b=Atinada%20siddet%20yerine%20sakin%20protesto%20zamani&ver=23> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

⁵⁰¹ Bbc.co.uk, (2008), “Atina Sakin Bir Gece Geçirdi”, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081215_greece.shtml (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

⁵⁰² Bbc.co.uk, (2008), “Atina Sakin Bir Gece Geçirdi”, a.g.h.

vakit, ümitlerini ve savunma hissiyatlarını kaybetmektedirler. Bu durum da, anarşistlerin kendilerine en büyük engel olabilecek büyük bir kesimi saf dışı bırakması ve aynı ülküde yer alan devrimciler ile birlikte devrimi gerçekleştirmesi anlamına gelebilecektir.

Grigoropoulos'un öldürülmesi, daha önce de belirtildiği gibi, Yunanistan'da, anarşistler ile polis arasında giderek yükselen tansiyonun kıvılcımı olmuştur. Yunanlı gazeteci Christos Maltzos, Grigoropoulos'un ölümü ile ilgili olarak “ birçok insan için onun ölümü, büyük bir pasta üzerindeki vişne olarak algılanmaktadır. Dışarıda, sokaklarda, ailesini kuşku içinde gören ve gelecekte herhangi bir beklentisi olmayan, binlerce genç ve jenerasyon söz konusudur.”⁵⁰³ şeklinde Yunanistan anarşizminin köklerini ve söz konusu olan hoşnutsuzluğu işaret etmektedir.

Buna ilave olarak, Yunanistan, Grigoropoulos'un öldürülmesine kadar sürekli olarak hükümete olan hoşnutsuzluktan kaynamaktadır. Karamanlis ve hükümetinin 2004 yılında seçilmeleri ve ardından ikinci dönem olarak yeniden seçilmeleri, hükümet bünyesinde ve Karamanlis'te aşırı güven oluşturmuştur. Ancak son dönemlerde özellikle olayın yaşanmasından yaklaşık bir yıl kadar önce başlayan hükümete yönelik yolsuzluk iddiaları, vergi kesintileri ve piyasaya fiyat serbestisi getirmesi gibi politikaları insanlarda hoşnutsuzluk yaratmaya başlamış, geçtiğimiz yıl Yunanistan'da yaşanan ve binlerce hektar ormanın yanmasına sebep olan orman yangınında pasif kalmaları sebebiyle, Yunanistan iyice kaynamaya başlamıştır.⁵⁰⁴ Buna ilave olarak 6 Aralık 2008 tarihine kadar, Yunanistan ekonomik açıdan da çok sıkıntılı dönemde bulunmuştur. Belirtilen tarihe kadar, zengin ile fakir arasındaki uçurum gün geçtikçe artmıştır. Nitekim, yapılan istatistiki bir çalışma ile, her beş Yunanlıdan bir tanesinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı gerçeği ortaya çıkmıştır.⁵⁰⁵

İşsizlik ile ilgili de büyük problemler söz konusu olmuştur. İşsizlik problemi tolerans sınırlarının oldukça üstünde bir görüntü vermiştir. Buna işsiz olan kesimin genel olarak 20-25 yaşlar arası ve tahsil görmüş kesim oldukları gerçeği eklendiğinde

⁵⁰³ Helena Smith, (2008), “Third Night of Rioting Sweeps Greek Cities”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/09/greece-athens-riots> (Erişim Tarihi:27.04.2009).

⁵⁰⁴ Mark Tran, (2008), “Police Shooting Catalyses Growing Greek Unrest”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/08/greece-riots-background> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

⁵⁰⁵ Tran, a.g.m.

ve iş sahibi gençlerinde aylık €500 gelir ile yaşamaya çalıştıkları eklenince,⁵⁰⁶ genç nüfusun hükümete olan hissiyatını anlamak güç değildir.

Londra üniversitesi hukuk profesörü Costas Douzinas, “Yunan Olaylarından Neler Öğrenebiliriz?” adlı makalesinde, Yunanistan’da yaşanan tüm bu gerginliklerin nedenini cevaplamaya çalışmaktadır. Ona göre, “Yunan olayında, ortaya çıkan büyük kin ve nefret, kurumsal sosyal yapı ile, politik otorite tarafından göz ardı edilen, radikal ilgi alanları, olaylar, gruplar ve sosyal yapının politik temsilcilerinin arasındaki tansiyondan kaynaklanmıştır. Büyük sayıdaki insan grupları isteklerini politik dil ile formüle edememişlerdir. Protestocular “Biz şunu ya da bunu istemiyoruz, burada karşınızda dikiliyoruz. Biz şu ya da bu haktan bahsetmiyoruz ancak haklara sahip olma hakkından bahsediyoruz” demektedirler.⁵⁰⁷ Anarşist öğrencilerin, işsiz gençlerin, düşük maaşla çalışmak zorunda kalan insanların, hükümetin karşısına dikilmesinde “Biz, hiç kimseyiz, okul çocuklarıyız, acı çeken öğrencileriz, işsizleriz, aylık €600 ile yaşamak zorunda olan yeni jenerasyonuz, biz her şeyiz”⁵⁰⁸ anlamı verilmeye çalışılmıştır.

Yunanistan’ın ruh haline göndermelerde bulunan, “The Observer”ın ilk editörlerinden ve haber organizasyonları ombudsmanı Stephen Pritchard, bir tarafta büyük çatışmaların, coplamaların, molotof kokteyli atmaların, barikat kurmaların, göz yaşartıcı gaz kullanmaların, insanların kaçışmalarının, harabe olmuş dükkanların sığınaklara çevrilmesinin, sığınaklarda göz yaşartıcı gaza maruz kalan insanların, yaralanan polislerin ve diğer sayısız vakanın yaşandığını, diğer tarafta ise sessiz eylemlerin olduğunu belirtmektedir. Yüksek çatışma ortamından yaklaşık bir mil kadar uzak bir eylemci ile görüşen Pritchard, 27 yaşlarında, parlamento önünde sessiz ve olaysız bir protestoya katılan garson bir bayan ile görüşmesini anlatmaktadır. Pritchard’ın sorusu üzerine; “Garson bayan, sorun ortaya çıktığından beri gösteri eylemlerine katıldığını, bunun sebebinin de, bu şekilde yaşamaktan bıktığı için olduğunu belirtmiştir. İki yüksek öğrenim derecesi olduğunu ancak garson olduğunu, artık Yunanistan’da genç insanlar için daha fazla fırsat ortamının kalmadığını ancak bunun Yunanistan’ın sınırlanması anlamına gelmediğini,

⁵⁰⁶ Tran, a.g.m.

⁵⁰⁷ Costas Douzinas, (2009), “What We Can Learn From The Greek Riots”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/jan/09/greece-riots> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

⁵⁰⁸ Douzinas, a.g.m.

ekonomik sıkıntıların, birçok genç insanı, umutsuzluk ve üzüntü hisleri ile Avrupa'ya gitmek zorunda bıraktığını belirtmiştir.”⁵⁰⁹

Anlatılan anarşist eylem sebeplerine ilave olarak, Grigoropoulos'un öldürülmesinden önce de, polis tarafından başka öğrencilere şiddet uygulanması söz konusu olmuştur. Grigoropoulos'un öldürülmesinden yaklaşık üç yıl önce, yine anarşist görüşlü başka bir öğrenci yedi polis tarafından acımasızca öldürülmüş ve üç ay boyunca hastanede yatmak zorunda kalmıştır. 6 Aralık günü başlayan eylemler, üç yıl önce vurulan öğrencinin hastanede yatmasına karşılık, polislerden hiçbirinin suçlanmaması ve cezalandırılmayışı, Yunan halkında zaten var olan bir öfkenin⁵¹⁰ Grigoropoulos, olayı ile birlikte dışa vurumudur.

4.1.3. Olayların Kamu Düzenine Etkisi ve Yeni Oluşumlar

The Guardian gazetesi Türkiye, Kıbrıs ve Yunanistan yazarı Helena Smith ve haber muhabirlerinden Haroon Siddique tarafından 10 Aralık 2008 günü eylemlerin ardından, birkaç şahıs üzerinde, anarşist öğrenci ayaklanması ve olayları ile ilgili mülakat yapıldığında, 19 yaşında Andreas isimli eylemci öğrenci, “Polislerin domuzlar olduklarını ve neyi hak ediyorlarsa onu alacaklarını, anarşistlerde sonra gidecek balolarının kalmayacağını, polislere saldırmanın, taş ve kaya atmanın bir sembol olduğunu, çünkü aynı zamanda onların alçaklar olduğunu”⁵¹¹ söylemiştir. 36 yaşında bir itfaiyeci olan Nikos isimli şahıs, “Çok şaşırdığını, her şeyin bir anda geliştiğini, ona göre bunun sadece bir kalabalık olmadığını başka yoğunlukları da barındırdığını, Atina’da, büyük kısmı bir gecede gerçekleşen 200’e yakın araba, 40 kadar ev yangınına müdahale ettiklerini ve bu sebeple, endişelenmekten hasta olduklarını”⁵¹² belirterek, anarşist salgının ne derece tehlikeli olduğunu kendince yorumlamış, 19 yaşında Zoe Papanidou isimli başka bir öğrenci de sebepler üzerinden yaklaşarak “olayların sosyal ve ekonomik koşullar üzerine patladığını, devletin insanları yıktığını, bunun insanların haklarına yönelik şiddet olduğunu ve bardağı taşırdığını” belirtmişlerdir.⁵¹³

⁵⁰⁹ Stephen Pritchard, (2008), “Greek Protesters: We Feel Bleak and Hopeless”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/10/greece> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

⁵¹⁰ Pritchard, a.g.m.

⁵¹¹ Helena Smith ve Haroon Siddique, (2008), “General Strike Brings Greece to Standstill”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/10/greece1> (Erişim Tairih: 27.04.2009).

⁵¹² Smith ve Siddique, a.g.m.

⁵¹³ Smith ve Siddique, a.g.m.

The Guardian gazetesi Avrupa editörü Ian Traynor, Yunanistan’da yaşanan eylemler sırasında protestocuların halktan destek almasının ardında yatan diğer bir nedeni, birçok insanın “Onlar bizim çocuklarımız ve onların canlı, aktif olmalarını istiyoruz” demelerine bağlamıştır.⁵¹⁴ 23 Aralık tarihinde üniversite dışından çevik kuvvet otobüsünün geçişi sırasında iki otomatik silahla otobüse ateş edilmiş, ancak şans eseri hiç kimse ölmemiş ve yaralanmamıştır. Bu eylemin başarısızlıkla sonuçlanması ardından, 5 Ocak 2009 günü, Grigoropoulos’un ölümü ile bağlantılı olarak, ve hatta Grigoropoulos’un öldürüldüğü yere çok yakın bir nokta olan kültür bakanlığının önünde bulunan ve koruma görevi ifa eden polisler tam otomatik AK-47 tipi saldırı tüfeği ve 9 mm çapında bir adet tabaca ile saldırılmıştır.⁵¹⁵ Bu saldırı iki hafta içinde anarşistlerce gerçekleştirilmiş ikinci saldırı olmuştur. saldırganlar kaçarken kendilerinin takip edilmesini engellemek için kalabalığa doğru el bombası fırlatmışlar ve kaçmayı başarmışlardır.

Yunanistan polis şefi, Vassilis Tsiatouras, 5 Ocak günü kullanılan silahların daha önce anlatılan 23 Aralık tarihinde yaşanan saldırı olayındaki silahla aynı olduğunu ve bu eylemlerin, yeni oluşmaya başlayan “Halk Hareketi” adında ve Grigoropoulos’un ölümüne karşılık protesto amaçlı eylem yapan ve eylemi üstlendiklerini iddia eden grup tarafından yapıldığını bildirmiştir.⁵¹⁶ Polis memurları birliği başkanı Stratos Mavroidakos, anarşizm ile bağdaşan bir açıklama ile saldırganların amaçlarını ve isteklerini “Onlar sadece üniformalı birini öldürmek istiyorlar”⁵¹⁷ cümleleri ile ifade etmiştir. Daha önce de hatırlanacağı üzere, birçok ülkede, devleti temsil eden bir çok kuruma benzer eylem girişimleri ve suikastları söz konusu olmuştur. 24 Ocak 2009 tarihinde, yüzlerce anarşist, Atina’nın merkezinde polisle çatışmış ve geçen aylarda yaşanan olaylarda tutuklanan, anarşistlerin bırakılmalarını talep etmek için yürüyüş yapmak istemişlerdir. Ancak yürüyüş başlamadan çatışmalar meydana gelmiştir. Atina’nın ana üniversitesi binası dışında polise taş atmaya başlayan anarşistler ile polis arasında çatışma çıkmıştır.⁵¹⁸

⁵¹⁴ Traynor, a.g.m.

⁵¹⁵ Haroon Siddique, (2009), “Gun Attack Injures Greek Policeman”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/05/greece-police-shooting> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

⁵¹⁶ Siddique, a.g.m.

⁵¹⁷ Siddique, a.g.m.

⁵¹⁸ Associated Press, (2009), “March Ends in Violence”, The Observer, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/25/greece-anarchist-marches> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

Yaşanan olaylar sonucunda, Yunanistan da yeni gruplar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlardan bir tanesi “€700” anarşist grubudur. Bu grup eylemler sırasında, anarşist olarak aktif eylemciler olup, sahip oldukları üniversite eğitimlerine rağmen €700 için çalışmak zorunda bırakılmaları sebebiyle bu ismi kullanmışlardır.

Sonuç olarak, Yunanistan yaşadığı anarşist öğrenci terörü ile birlikte, yüzlerce aracın yakılması, yüzlerce bina ve iş yerlerinin tahrip edilmesi, sokakların ve dükkanların harabelere çevrilmesi, sivil veya resmi, masum ya da suçlu birçok insanın yaralanması, bireysel terör hareketlerinin artması gibi durumlarla karşı karşıya kalmanın yanında, gösteriler sürecinde, uçuşların iptal edilmesi ile uluslararası ulaşımda aksama, okulların kapatılması ile eğitim ve öğrenimde aksama, yurtdışından gelebilecek turistlerin kaos ortamından etkilenerek gezilerini iptal etmeleri, buna bağlı olarak ekonomik faaliyetlerde duraklama, hastane servislerinin kısıtlı kalması sebebiyle sağlık problemleri, 200’ün üzerinde büyük alışveriş mağazası, 50 civarında banka⁵¹⁹’nın yakılması ve zarar uğratılması ile finans sektöründe durgunluk, 4600’ün üzerinde gaz mühimmatı kullanılması ile yüklü ödenek problemleri, sokakların yakılması ve tren güzergahlarının kapatılması ve zarar verilmesi ile ulaşımda aksama, insanların sürekli çatışma ortamında dışarı çıkmaya korkmaları ve gerek yöneticiler ile gerek Yunanistan vatandaşları üzerinde bilişsel süreçlerin daralması ile kara vermede zorlanma ve yanlış kararların verilmesi, dükkanların yağmalanması gibi sorunlarla karşılaşmıştır.

Sayılan tüm gelişmeler ve problemlerin ortaya çıkması kamu düzenini, anlatılan şekilde aşırı olumsuzluklar ile karşı karşıya bırakmıştır. Kamu düzeni denildiği zaman, hemen herkesin aklına gelebilecek, genel sağlık, genel ahlak, genel asayiş ve düzen belirtilen şekilde yıkılmıştır. Bu hususta diğer bir çok Avrupa ülkesi, Yunanistan ile ilgili çekincelerini ortaya koymuş ve hatta Yunanistan’a gitmek isteyen turistlerini bu hususlarda uyarma gereğini hissetmiştir.

4.2. GÜNÜMÜZ TÜRKİYE’İNDE ANARŞİZM VE FAALİYETLERİ

Daha önceki bölümlerde “Türkiye’de Anarşizm” başlığı altında da incelendiği gibi Türkiye anarşist hareketlerinin tarihi, 19. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Ancak

⁵¹⁹ Smith ve Siddique, a.g.m.

günümüz Türkiye’inde anarşist hareketlerin kendini eylemler ve suikastlar ile gösterdiğini söylemek yanlıştır.

Türkiye’de anarşizmin sorgulanmaya başladığı olay şüphesiz Yunanistan’da çıkan olaylardır. Aralık 2008 tarihine kadar, Türkiye’de sol denildiği zaman hemen herkesin aklına tek bir cevap gelmiştir. Komünizm, Marksizm, Sosyalizm ve Leninizm en çok bilinen sol terminolojiyken solun en uçuk ve aşırı kanadı olan anarşizm, büyük çoğunluk tarafından göz ardı edilmiştir. Herhangi bir yerde gerçekleştirilen sol eylemler denildiğinde, daha önceki bölümde anlatılan durumlara paralel olarak, Marksist örgütler gündeme gelmiştir.

Ancak Yunanistan’daki olayların meydana gelmesi anarşizmi Türkiye’de de sorgulanır ve üzerinde tartışılır hale getirmiştir. Yunanistan’da meydana gelen olaylar öncesinde, anarşistler ülkemizdeki varlıklarını sol ideoloji gösterilerine dağınık katılım şeklinde gösterirken, eylemler sonrasında dikkatlerin üzerlerine çekilmesi ile kendilerini daha net ifade etmeyi başarmışlardır.

6 Aralık 2008 tarihinde Yunanistan’da başlayan eylemler, üzerine insanların kafalarında anarşi, anarşist ve anarşizm sorularının oluşması üzerine gazeteci ve yazar Ecevit Kılıç, 12 eylül darbesi sonrası, Türkiye’de anarşist hareketi başlatan grup içerisinde yer alan ve anarşist dergi “Mecmu-A”yı çıkartan, Gazi Bertal, Ahmet Kurt ve Zelha Cangı ile yaptığı söyleşi ile Türkiye’de günümüz anarşizmi ile ilgili soruları yanıtlamaya çalışmıştır.

Günümüz Türkiye’inde anarşistlere profil olarak bakıldığında çok farklı mesleklerden, yaşlardan ve kültürlerden insanların anarşizmi benimsedikleri, sempati duydukları ve sayı olarak 1000 kadar anarşistin olduğu belirtilmektedir. Yunanistan’da ise, anarşistlerin sayıları 5-6 bin civarında değerlendirilmektedir. Anarşistler, Türkiye’de çeşitli ve dağınık halde olduklarını, merkezi bir yapılanmalarının olmadığını, herhangi bir siyasi cinayet veya kitlesel protesto olduğu zaman en az 60 ile 100 kadar anarşistin katıldığını, bu rakamın bir anda olan eylemler için geçerli olduğunu ve birbirlerinden habersiz olarak gelip kara bayrağı açan kişi etrafında toplandıklarını belirtmişlerdir.⁵²⁰

⁵²⁰ Ecevit Kılıç, (2008), “Türkiye’de 1000 Anarşist Var”,
<http://www.ainfos.ca/08/dec/ainfos00273.html> (Erişim Tarihi: 11.04.2009).

Türkiye’de sol protesto gösterilerinin tamamı salt bir grup tarafından gerçekleştirilmemektedir. Sol yürüyüş ve gösteriler sürekli birkaç sol fraksiyon ve grubun birleşmesinden meydana gelmektedir. Bazı durumlarda, bir örgüt ya da grup tarafından organize edilen sol eylem, başka grupların da katılımı ile genişlemektedir. Bunun en kolay olarak anlaşıldığı durum ise, bir gösteri ya da yürüyüş sırasında topluluk içinde tek bir sembol ya da flama olmamasıdır. Tüm sol organizasyonlarda, çok renklilik hakimdir. Bazı örgütler, mor flamaları, bazıları kırmızı üzerine sarı yıldızı, bazıları rengarenk flamaları ile (Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu), bazıları yeşil üzerine sarıyı (Eko-Anarşistler) ve anarşistlerde siyah flamaları kullanarak toplanma alanına gelirler ya da geldikleri noktada flamalarını açarak kendi ideolojilerini paylaşanları aynı noktada toplarlar.

Söyleşide anarşistlerin Türkiye’de hangi eylemlere ya da kampanyalara imza attıklarından da bahsedilmektedir. Gazi Bertal, çevre sorunları ve nükleer karşıtı mücadeleyi anarşistlerin gündemde tuttuğunu ve solun bu alanda bilgi birikimini anarşistler aldığını, Pippa Bacca⁵²¹ olayından sonra, ilk kez bir grup erkeğin siyah gelinlik giyerek “Bir kadına tecavüz edip öldürmek erkeklikse, biz erkek değiliz” kampanyasını başlatanların anarşistler olduklarını, Ahmet Kurt ise, Ekoloji, cinsiyetçilik ve militarizm konularında sık sık eylem yaptıklarını, 1 Mayıs’lara katıldıklarını, Anti militarist hareketi anarşistler yürüttüğünü, İtalyan Sanatçı Pippa Bacca’nın tecavüz edildikten sonra öldürülmesi üzerine “Biz erkek değiliz” inisiyatifini kurduklarını, Sinagog saldırılarından sonra olay yerine ilk gidenlerin kendileri olduklarını, belirtmişlerdir.⁵²²

Anarşistlerin katıldığı eylemler dağınık olduğu için kesin eylemlerin tasnifinin yapılması zorluklardan biridir. Ancak, genel olarak sıklıkla katıldıkları eylemler arasında, 1 Mayıs İşçi Bayramı, militarizme karşı eylemler, savaş karşıtı eylemler, Greenpeace eylemleri, gecekondu yıkımları, Dünya kadınlar günü, genellikle Tuzla da olmak üzere tersane ölümelerini protesto eylemleri, küçük gruplar şeklinde devlet

⁵²¹ Gerçek ismi Giuseppina Pasqualino di Marineo olan ancak tüm dünya tarafından Pippa Bacca olarak bilinen İtalyan sanatçıdır. 8 Mart 2008 tarihinde, dünya barışını vurgulamak için üzerinde beyaz bir gelinlikle “Barış Gelini” adında yürüyüş eylemine başlamıştır. Milano’dan başlayıp, Slovenya, Hırvatistan, Bosna, Bulgaristan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail ve Filistin güzergahından Tel-Aviv’de noktalanması planlanan bir yolculuk sırasında, Kocaeli, Gebze yakınlarında, Murat Karataş isimli sanık tarafından tecavüz edip öldürülmüştür.

⁵²² Kılıç, a.g.m., s.3.

ve düzen karşıtı broşür ve el ilanları dağıtma, gibi eylem ve protestolar yer almaktadır.

Türkiye’de 1989 yılında başlayan “Vicdani Ret” kampanyası da anarşistler tarafından başlatılmış bir oluşumdur. “Vicdani Ret” kampanyası, Tayfun Gönül isimli bir anarşistin, Zorunlu askerliğe karşı çıkması ile birlikte başlamış ve Türkiye gündeminde yer edinmiştir.⁵²³ Daha sonraları bu oluşuma anarşist olan ya da olmayan ancak kampanyayı destekleyen birçok katılımcı olmuştur. Türkiye’de şu ana kadar yaklaşık 72 kadar kişi vicdani retçi olmuşlardır. Bunlar sadece erkeklerden ibaret değildir, kampanya içerisinde bayanlarda söz konusu olmuştur. örneğin 15 Mayıs 2004 tarihinde Zeynep isimli bir anarşist ve 12 anarşist bayan Vicdani Ret kampanyası ile ilgili, İstanbul’da basın açıklaması yapmışlardır.⁵²⁴

Ancak anarşistler için sadece “Vicdani Ret” geçerli değildir. Anarşistler, Türkiye’de devleti ve kurumlarını yıkamadıkları için “Total Ret”⁵²⁵ durumunu benimsemek zorunda kalmışlardır. Anarşistlerin ilk amaç ve hedefi, devleti ve yönetim olgusunu ortadan kaldırmaktır. Ancak Türkiye’de bu durum söz konusu olamayacağı için, hemen hepsi ferdiyetçi olan anarşistler, kendilerinin devletten bir talepleri olmadığını ve buna bağlı olarak da devletin de kişiden, vergi, askerlik ve benzeri tüm olanakları istemesinin imkansız olduğunu ve kabul etmediklerini belirtmektedirler.

Ancak bu durumda, devletin, hükümetlerin, belediyelerin verdiği hizmetler ve bunların karşılanması sorunu ortaya çıkmaktadır. Ancak anarşistler bu durumda da, istemedikleri veya kendi talepleri olmayan işleri, başkalarının yapmasının kendilerine herhangi bir yükümlülük getirmediğini belirtmektedirler. Bu duruma devletin, hükümetlerin, yönetimlerin, kurumların ve kuruluşların, isteklerin, taleplerin, zorlamaların olmadığı “Total Ret” durumu denilmektedir.

Anarşistlerin en yoğun olarak bulundukları eylemlerden biri, 1 Mart 2003 tezkeresine karşı Ankara’da yapılan yürüyüştür. Yürüyüşe katılanlardan Şenay Aydemir, toplanma anını ve sol görüşte olanların ne gibi duyguları taşıdıklarını şu

⁵²³ Kılıç, a.g.m., s.3.

⁵²⁴ Vicdaniret.org, (2004), “Vicdani Retçiler Listesi (1990-2005)”, http://vicdaniret.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=1 (Erişim Tarihi:12.04.2009).

⁵²⁵ Kılıç, a.g.m., s.3.

şekilde anlatmaktadır: “Sendikalar, dernekler, siyasi partiler, öğrenci örgütleri, gruplar, dergiler, herkes katılımcılarını, pankartların altında toparlamaya çalışıyor. Daha önce görev yapılan illerin Eğitim-Sen pankartları dikkatleri çekiyor. Eski çalışma arkadaşlarından birilerini görebilmek umuduyla o pankartlara doğru yöneliyor kimileri. Adet olduğu üzere, kortejler oluşturuluyor, sendika bayrakları dağıtılıyor ve şarkılar, türküler, sloganlar eşliğinde bir Ankara yürüyüşü daha başlıyor. Yönetici oldukları için gelenler, zaten her eyleme katılanlar, ailesinden habersiz kaçanlar, vicdanen kendisini gelmek zorunda hissedenler, hepsi birden yürüyor Sıhhiye Meydanı’na doğru.”⁵²⁶ Tezkereye karşı yapılan bu yürüyüşte yaklaşık olarak 500 civarında anarşist⁵²⁷ açılan siyah ve kırmızı bayrakların altında toplanarak, Türkiye tarihinde en büyük anarşist toplanmalardan birini gerçekleştirmişlerdir.

Yunanistan’daki anarşist öğrenci eylemleri içerisinde Türk anarşistlerinde olduğunu, ve Yunanistan’daki anarşistlerle Türkiye anarşistlerinin ilişkilerinin aralarındaki ilişkinin çok iyi olduğunu belirten Ahmet Kurt’a ilave olarak, Zelha Cangı, Yunanistan’daki anarşistlerin dayanışma istemediğini, herkesin kendi bölgesinde bir şeyler yapmalarını istediklerini, yaşananların esin kaynağı olup tüm ülkelerde yaygınlaşması gerektiğini belirtmektedir.⁵²⁸

4.2.1. Yunanistan Olayları Etkisinde Eylemler

Türkiye’deki anarşistlerde, Yunan anarşistlerin etkisi ile eyleme geçmekte gecikmemişler ve 10 Aralık 2008 Çarşamba günü, İstanbul’daki Yunanistan Başkonsolosluğu’na saldırmışlardır. 20 kadar anarşist eylemci, Beyoğlu İstiklal caddesi üzerinde bulunan Yunanistan Konsolosluğu binasına, kırmızı boya şişeleri fırlatmış, Başkonsolos’un makam aracının camlarını kırmış ve daha sonra da Yunanca ve Türkçe, “Polis Her Yerde Öldürür, Biz de 16 Yaşındayız” yazılı pankartı konsolosluk binasına asmış ve sloganlarını atarak uzaklaşmışlardır.⁵²⁹

Benzer bir eylem de hemen iki gün sonra İzmir’de meydana gelmiştir. İzmir’de kendilerine “Devrimci Liseliler” diyen yaklaşık 30 kadar öğrenci, İzmir Gündoğdu

⁵²⁶ Şenay Aydemir, (2003), “Dönüş Muhteşem Oldu!”, <http://www.evrensel.net/03/03/03/toplum.html#1> (Erişim Tarihi:09.04.2009).

⁵²⁷ Kılıç, a.g.m., s.6.

⁵²⁸ Kılıç, a.g.m., s.6.

⁵²⁹ Berberakis, (2008), “Yunanistan Felç”, Milliyet.com.tr. A.g.h.

meydanında toplanmış, Yunanistan konsolosluğuna kadar “Özgürlük sokaktadır” pankartını taşıyan gençler sık sık, ‘Yunan gençliği yalnız değildir’, ‘Çetelere değil, öğrenciye barikat’, ‘Yaşasın halkların kardeşliği’ sloganları atmıştır.⁵³⁰ Grup yaptığı basın açıklamasında, “Polis ve devlet şiddetine karşı barikatların arkasında taşla, molotoflarla bedenleriyle yürekleriyle dövüşen Yunanistanlı kardeşlerimiz bilin ki denizin öte kıyısında yüreği sizinle bir atan, ortaya koyduğunuz direnişi selamlayan sizinle bir coşan kardeşleriniz var. Biz Türkiye’de ve dünyada ulusal düşmanlıkları sona erdirmek adına mücadele ediyoruz. Yunanistan’da polis ve devlet şiddetine karşı direnenler kardeşlerimizdir.”⁵³¹ şeklinde açıklamalarını yapmışlardır. Açıklamayı yaptıktan sonra, grup içerisinde yer alan gençlerden bazıları yanlarında getirdikleri domatesleri, Yunanistan konsolosluğu binasına ve çevresine atmışlardır. Polis müdahalesi ardından grup bulunduğu yerden uzaklaşmıştır.

21 Aralık 2008 tarihinde İzmir yine anarşistlerin gösterilerine sahne olmuştur. Yaklaşık 100 kişilik sol görüşlerin genelinden oluşan bir grup, Yunanistan’da 16 yaşındaki Grigoropoulos’un polis kurşunuyla öldürülmesini, protesto etmek amacıyla, saat 16.30 sıralarında Kıbrıs Şehitleri Caddesi girişinde toplanmış ve ‘Yunan halkı yalnız değildir’, ‘Baran Tursun aramızda’, ‘Alexandros Grigoropoulos aramızda’ sloganları atarak yürümüştür.⁵³² Polisin önlemi nedeniyle, önüne kadar gidemedikleri Yunanistan Konsolosluğu’nun yakınlarında yürüyüşlerini sona erdiren grup açıklamada, “Yunanistan, böylesi bir başkaldırıya tanık olmamıştı. Yunan gençliğinin, işçi ve emekçilerin bu öfkesi sistemin sonuçlarına değil, bizzat kendisine yöneliktir. Atina’da parlayan isyan ateşi dünyanın her yanını ısıtmış, yürünmesi gereken yol gösterilmiştir. Dayanışma, örgütlenme ve mücadele ile bir ateş de bu kıyıda yakacağız. Sözümüz söz, isyanınız isyanımızdır” demişler ve sorunsuz bir şekilde dağılmışlardır.

⁵³⁰ Taylan Yıldırım, (2008), “Öğrencilerden Yunanistan Konsolosluğu’na Domatesli Protesto”, Milliyet.com.tr, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1027285&Kategori=siyaset&b=Ogrencilerden%20yunanistan%20Konsolosluguna%20domatesli%20protesto&ver=93> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

⁵³¹ Yıldırım, a.g.h.

⁵³² Milliyet.com.tr, (2008), “Öldürülen Yunanlı Genç İçin İzmir’de Eylem”, <http://www.milliyet.com.tr/Yasam/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1030937&Date=21.12.2008&Kategori=turkiye&b=OldurulenYunanli%20genc%20icin%20izmirde%20eylem&ver=25> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

4.3. YUNANİSTAN OLAYLARI ETKİSİNDE DÜNYA ÜLKELERİ ANARŞİST HAREKETLERİ

Günümüz dünyasında, anarşizmin olmadığı bir ülke göstermek imkansızdır. Nasıl ki bir düşünce insanların zihinlerinden okunamıyorsa, anarşist düşünce de en katı ülkelerde bile söz konusudur, ancak okunamamaktadır. Yunanistan'ın tetiklediği anarşist eylemler sadece Türkiye için söz konusu değil, aynı zamanda diğer Avrupa ülkeleri ve hatta diğer kıtalar içinde geçerli olmuştur. Bu doğrultuda, Yunanistan'ın AB içindeki ortakları, ülkede bir haftadır süren öğrenci gösterilerini ve kundaklama, yağmalama olaylarını önlemekte aciz kalan Karamanlis'ten olayların gelişimi konusunda ayrıntılı bilgi istemiş, özellikle Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ile İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin olayların “kendi ülkelerine de taşmasından endişeli oldukları” bildirmişlerdir.⁵³³

4.3.1. Almanya’da Anarşist Eylemler

Alman anarşistleri, Yunanistan’da yaşanan olayları protesto etmek amacıyla, 8 Aralık 2008 günü, Almanya’nın başkenti Berlin’de, Yunanistan konsolosluğunu işgal etmişlerdir. Berlin, Yunanistan konsolosluğu sözcüsü, yaklaşık 15 kişinin Wittenbergplatz adlı meydana bulunan konsolosluğun kabul salonunu işgal altında tuttuğunu bildirmiş, işgalcilerden bir kadın, bu eylemi Yunanistan’da vurulup öldürülen, gençten sonra sorumlu tuttıkları Yunanistan hükümetini ve devletini protesto etmek amacıyla bu eylemi yaptıklarını bildirmiştir.⁵³⁴

Almanya Berlin Eyaleti Emniyet Müdürü, Dieter Glietsch, Berlin’deki Yunanistan konsolosluğunu işgal eden şahısların, bu eylemi işgalden ziyade gösteri için yaptıklarını, göstericilerin bina içine ziyaretçi gibi girdiklerini açıklamıştır. Milliyetleri belli olmayan göstericiler, bina duvarına üzerinde “Devlet Tarafından Öldürüldü” şeklinde devleti suçlayıcı ve aşağılayıcı, kısaca anarşist amaçlara uygun propaganda şekli olan bir afiş asmışlardır.⁵³⁵ BBC tarafından verilen bilgilere göre, başka bir eylem olarak afiş asmanın yanında, göstericiler tarafından konsolosluğun

⁵³³ Taki Berberakis, (2008), Avrupa’da Atina Korkusu, Milliyet.com.tr, <http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=1027425&Kategori=dunya&b=Avrupada%20Atina%20korkusu&ver=30> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

⁵³⁴ Hürriyet.com.tr, (2008), “Berlin’de Yunan Konsolosluğu İşgal Edildi”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/10530669.asp> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

⁵³⁵ Milliyet.com.tr, (2008), “Polis Kurşunu Ayaklanması”, a.g.h.

girişinde bulunan Yunanistan bayrağı indirilmiş ve yerine “Katil Yunanistan” yazılı bir afiş asılmıştır.⁵³⁶

4.3.2. Fransa’da Anarşist Eylemler

Fransa’da da diğer ülkelere benzer şekilde anarşistlerce protesto eylemleri yapılmıştır. Fransa’nın başkenti Paris’te bir grup öğrenci, Yunanistan’daki devlet şiddetini protesto etmek amacıyla, Berlin’deki protestoya benzer şekilde ziyaretçi olarak girmiş Yunanistan konsolosluğunu işgal etmişlerdir. Yunanistan’ın Paris Büyükelçiliğinin basın ataşesi Alexandre Bouzis, yaptığı açıklamada, protestocuların binanın bir bölümüne girdiğini, ancak birinci katta bulunan konsolosluk bürolarını işgal etmediğini belirtmiş ve Bouzis, protestocuların işgalinin sembolik olduğunu ifade ederek, 20 kadar göstericinin dışarıda, 60 kadarının ise bina içinde olduğunu bildirmiştir.⁵³⁷

4.3.3. Güney Kıbrıs

Yunanistan’ın sürekli takipçisi Güney Kıbrıs da doğal olarak, Yunanistan anarşist öğrenci eylemlerinden etkilenen konumda bulunmaktadır. Rum radyosu tarafından verilen habere göre, 8 Aralık 2008 günü, Yunanistan’da yaşanan polis ve devlet şiddeti olayını protesto etmek için, 400 kadar lise öğrencisi, Baf’ta belediye binasının avlusunda toplanmış ve belediye binası yanında bulunan polis merkezini taşlamışlardır. Habere göre karakolu taş yağmuruna tutan öğrenciler bir polisin yaralanmasına neden olmuşlar ve daha sonra iki öğrenci de tutuklanmıştır.⁵³⁸

4.3.4. İngiltere

İngiliz hükümeti şiddet hareketlerinin başlaması ile birlikte kendi vatandaşlarını olası şiddet hareketleri doğrultusunda uarmıştır. 8 Aralık 2008’de yüzden fazla protestocu, Londra’da Yunanistan büyükelçiliğine girmeye çalışmış ancak başarısız kalınca polisle çatışmışlardır. Ancak bir grup anarşist gösterici Yunan bayrağını

⁵³⁶ Bbc.co.uk, (2008), “Karamanlis’ten İtital Çağrısı”, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081208_greek_karamanlis.shtml (Erişim Tarihi:26.04.2009).

⁵³⁷ Milliyet.com.tr, (2008), “Yunanistan’da Olaylar Sürüyor”, a.g.h.

⁵³⁸ Milliyet.com.tr, (2008), “Polis Kurşunu Ayaklanması”, a.g.h.

indirmiş ve yakmış ardından da anarşizmin simgesi kırmızı ve siyah flamayı asmıştır.⁵³⁹

4.3.5. Amerika Birleşik Devletleri

10 Aralık tarihinde New York'taki Yunanistan konsolosluğu, siyah boyalar ile boyanmış ve bir penceresi taşla kırılmış, 11 Aralık tarihinde, Washington'un başkenti Olympia'da, yaklaşık 50 kişi Yunan devrimi ile ilgili bağlılıklarını bildirmek için yürüyüş yapmış, bu yürüyüş esnasında bir bankanın camları kırılmış ancak olayın faili hemen yakalanmış, 17 Aralıkta, New York'ta bulunan "The New School" okulu öğrencileri, üniversite binasını işgal ederek, üniversite yönetiminde bulunan birkaç yöneticinin istifa etmesini istemişler ve Yunanistan'daki öğrenci arkadaşları ile dayanışmalarını ifade etmişlerdir.⁵⁴⁰ Buna ilave olarak, San Francisco'da, göstericilerin iş yerlerine saldırımları üzerine 5 gösterici tutuklanmış, Missouri'de protestolar ile destek vermek amacıyla yol trafiğe kapanmış ve bu göstericilerden de altısı tutuklanarak gösterilere müdahale edilmiştir.⁵⁴¹

4.3.6. İtalya

İlk eylemler ve hareketler, Turin'de Yunanistan konsolosluğunun yakınında, Yunanistan olayları ile ilişkili duvar boyamaları şeklinde kendini göstermiştir. Bolonya'da birçok anarşist göstericinin Yunan devletini protestosu olurken, roma şiddet olaylarına sahne olmuştur. Roma'da anarşistlerin Yunanistan konsolosluğuna yürüyüşleri sırasında, polislerin kendilerini durdurmaya çalışmaları sonucu göstericiler, büyük çöp konteynırlarını yola devirmiş ve Molotof kokteyl atarak yakmışlardır. Polislerin kendilerini durdurmak için gruba yaklaşması üzerine, kendilerini durdurmaya çalışan polis araçlarına Molotof kokteyl ve taşlarla saldırmışlardır.⁵⁴²

⁵³⁹ Milliyet.com.tr, (2008), "Yunanistan Savaş Alanı", a.g.h.

⁵⁴⁰ En.wikipedia.org, (2009), "2008 Greek Riots",
http://en.wikipedia.org/wiki/2008_civil_unrest_in_Greece (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

⁵⁴¹ En.wikipedia.org, (2009), "2008 Greek Riots", a.g.m.

⁵⁴² En.wikipedia.org, (2009), "2008 Greek Riots", a.g.m.

4.3.7. Belçika

Belçika’da Yunanistan etkisi ile anarşist şiddet eylemlerine sahne olan ülkeler arasında yer almaktadır. İlk başlarda Belçika Brussels’de, iki tane geniş katılımlı gösteri yapılmış ancak bu gösterilerden sonra, Gent’te meydana gelen gösterilere katılan 70 kadar anarşist, bankalara ve dükkanlara saldırmış ancak topluluk içerisine sızmış olan gizli polisler ve kamera kayıtları sayesinde şiddet gösterilerine ve eylemlerine katılan 19 kadar anarşist tutuklanmıştır.⁵⁴³ Anılan ülkelerin haricinde, Yunanistan’da yaşanan anarşist öğrenci eylemleri ile dayanışma içinde olduklarını belirten sessiz gösteriler ve eylemler, Arjantin, Avustralya, Avusturya, Bosna ve Hersek, Bulgaristan, Çin, İrlanda, Lüksemburg, Makedonya, Portekiz, Romanya, İsveç, İsviçre, İspanya, Hollanda gibi ülkelerde geniş katılımlı sessiz destek eylemleri şeklinde kendini göstermiştir.⁵⁴⁴

⁵⁴³ En.wikipedia.org, (2009), “2008 Greek Riots”, a.g.m.

⁵⁴⁴ En.wikipedia.org, (2009), “2008 Greek Riots”, a.g.m.

SONUÇ

Özgürlük kavramı yorumlayan insanların, kendi dünya görüşleri ve hayat algılarına bağlı olarak değişmektedir. Ancak sınırı ve kalıpları olmayan, özgürlük düşüncesinin yorumları daha büyük yorum farklarını meydana getirmektedir. Bunun örneklerini de Stirner ile Kropotkin ya da Neçayev ile Proudhon düşünceleri arasında rahatça görmek mümkündür. Stirner ve Neçayev gibi eylem ve dinamit dinini benimsemiş düşünce ve eylem adamları ile onlara göre daha sakin ve kuramsal nokta da kalan Proudhon, Kropotkin, Tolstoy gibi anarşist düşünürler arasında ciddi farklar bulunmaktadır.

Anarşizmin, bir anda farklı bir görüş ya da ekol olarak ortaya çıkan bir düşünce olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Bunun sebebi ise, anarşizmin özgürlükçü bir görüş olarak, kendinden önce oluşturulan özgürlükçü düşüncelerin bir fraksiyonu olmasıdır. Eski çağlarda ortaya konulmuş ve anarşizmin alt yapısı denilebilecek, Taoizm, Budizm, Kynik görüşleri, bulundukları dönemlerde, aşırı özgürlükçü kanatları oluşturmuş ve bu görüşlerden sonra, ortaya konulmuş özgürlükçü düşünceler ile birlikte anarşizm fikri gelişmeye başlamıştır.

Devletleri, iktidarları, otoriteleri, kurumları, eğitim sistemlerini, dinleri, sosyal yapıları, parayı, ekonomiyi, silahları, mülkiyet kavramını ve günümüzde var olan tüm durumları ortadan kaldırmayı amaçlayan anarşizmde, düşünürlerin çoğu, bu sistemlerin yerine, insanların özgür iradesini, ortak kullanım araçlarını, bilime dayalı eğitimi, kurallar yerine önerileri, gelenekler yerine insan düşüncesini, aile kavramı yerine isteğe bağlı birlikte yaşamı, ve tüm insanların kardeş gibi yaşadıkları aklın hakim olduğu bir dünya düzenini benimsemişlerdir.

Yanlış bir durum olmakla birlikte, anarşizmin hemen hemen tüm insanların zihnindeki görüntüsü şiddet temelindedir. Bunun sebebi iki temele bağlanabilmektedir. Bunlardan birincisi, insanların kavramları birbirine karıştırması ve terminolojik hatalar, ikincisi ise şiddeti, kuramlarında başucuna koyan anarşist düşünür ve eylemcilerin daha fazla ön plana çıkmalarıdır. Hiçbir devlet veya otorite, kendini yıkmak isteyen ve diğer insanların düşüncelerini hiçe sayan eylemlere müsamaha göstermemektedir. Olması gereken şekilde, devlet aynı zamanda diğer insanların hak ve özgürlüklerini de, iç ve dış saldırılara karşı, güvence altına almak

durumundadır. Bu doğrultuda, kendi bünyesinde, kolluk kuvvetlerini ve silahlı kuvvetlerini kurmuşlardır. Terörcü veya şiddeti benimseyen anarşistlere göre de, böylesine örgütlenmiş ve son teknoloji cihazları, silahları kullanan bir devletin yıkılması da ancak şiddet ve saldırılar ile mümkün olacaktır.

Terörcü ve şiddet yanlısı anarşistlerin, 19.yy'da ortaya koydukları düşüncelerden bir tanesi de, insanlara ideolojiyi tanıtmada alanında ortaya çıkmıştır. 19.yy'ın başlarında kitle iletişim araçlarının sınırlı olması ve yapılan eylemlerin, her yerde bilinmemesi, propaganda eksikliği olarak algılanmıştır. Bu propaganda eksikliğinde, şiddet yanlısı anarşistler bulundukları yerlerde, anarşist eylemler ya da büyük ses getirecek eylemler yaparak halka, halk için hareketlerde bulunduklarını gösterme çabasına girmişlerdir. Ayrıca eylem yaparak, şiddet yanlısı anarşistlere yakın görüşte olan insanlara cesaret verilebileceğini, devlete dokunulabileceği görüntüsü ile de insanların ön yargılarından kurtularak, kendiliğinden ve toplumsal bir devrimin başlayacağını ileri sürmüşlerdir.

İnsanların kitap, dergi veya broşür okumalarının etkili olmayacağı ancak yapılacak sansasyonel bir eylem ile tüm insanların dikkatlerinin çekileceği temasına dayanan “Eylemle Propaganda” fikri, eyleme düşkün olan anarşist düşünürler ile, anarşizmin tanımlamasına bile girmiştir. Böylesi bir düşünce içinde, Most, “Dinamit” ve patlayıcıların gücünden, Neçayev sürekli ve insanların gücünün yettiği kadar yapılacak bir eylemden, Bakunin ve Malatesta, eylem olmadan devrimin gerçekleşmeyeceği, görüşünde bulunmuşlardır.

Özgürlükçü hareketlerin başlangıcı olarak çalışmamızda yer verilen Fransız İhtilali, özgürlükçü hareketlerin tahlil edilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Buna ilave olarak, Fransız ihtilalinde, Jakobenlerin bir kısmına anarşistler denmesi ve görüşleri simgelemesi açısından “Sol” kavramını ortaya koyan bir tarih olması da, konumuz açısından araştırma gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Buna ilave olarak Fransa tarihi, özgürlükçü hareketler tarihi olduğu kadar, özgürlük adına işlenen cinayetler tarihi olarak da tarihe damga vurmuştur. Robespierre, döneminde insanların özgürlükleri adına özgürlükleri ellerinden alınmış ve devlet terörünün ilk örneği sergilenmiştir. Buna ilave olarak 1840'lı yıllarda anarşistlerce Fransa'da meclis bombalamasına kadar varan şiddet hareketleri ile de Fransız anarşizmi incelenmesi gereken bir alanı oluşturmaktadır. Ancak eylemle

propaganda kavramının en açık olarak ve etkin görüldüğü tarih şüphesiz Rusya tarihidir.

Anarşizmin şiddet hareketlerine kayan yanının incelenmesinde olmazsa olmazlardan biride Rusya tarihidir. Bunun en çarpıcı örneği ise, eylemci anarşistlerin bulunduğu “Narodnaya Volya” terör örgütü ve çar suikastidir. 1881 yılında gerçekleştirdikleri terörist suikast, eylemle propagandanın temel savlarından, insanların dikkatlerinin ve isteklerinin, anarşizme yönlendirilmesi konusunda ters etki yaratmıştır. Tüm Rusya, örgüt ve anarşizm konusunda fikir sahibi olmuştur ancak insanların edindikleri fikir, onların kutsal olarak gördükleri bir insanın öldüren canı düşünce ve örgüt olarak gelişmiştir. Bunun akabinde, Leninist komünizm düşüncesi daha etkin olmuştur. İlave olarak, anarşizm, eylemci anarşistlerin yaptıkları eylemlerden sonra daha büyük baskılara maruz kalarak büyük problemler ile karşı karşıya gelmiştir. Bu durumda eylemcilerin yanında tamamen pasif yollardan insanları bilgilendirmeyi amaçlayan anarşistlere de zarar vermiştir.

Buna en güzel örnek ise, çar suikastından sonra, yeni çarın aşırı baskıcı tutumuna karşı, o dönem Osmanlı topraklarına sığınan anarşistler verilebilir. Anarşistlerin Osmanlı topraklarına sığınmaları, Osmanlı Devletinin de anarşizm ile tanışmasına sebep olmuştur. Eylemci anarşistler sebebi ile, kaçmak zorunda kalan diğer anarşistler, Osmanlı topraklarında yine insanları bilinçlendirme ve bilgilendirme adına çalışmalar yapmışlar ve çeşitli eserler vermişlerdir.

Türkiye’nin, gerçek manasıyla anarşizmle tanışması, 1980’li yıllardan sonrasına denk gelmiştir. 1980’li yıllardan sonra çıkartılan “Kara” isimli dergi anarşizmin ile yayınlarından biri olarak gösterilmektedir. Bu dergiyi çıkaran anarşistler ise, 1980’li yıllarda Türkiye’de etkin olan sol görüşlerden, Marksist ve Komünist ideolojiden kopan fraksiyonlardır. Sol görüşte bulunan şahısların, kendi görüşlerini sorgulamaları ve kendilerine yanıt verecek ideoloji arama çabaları anarşizmi öğrenmeleri ile gerçekleşmiştir. Böylece, bazı temel eserleri Türkçeye çevirmişler ve diğer Komünist ideoloji mensubu şahısları etkilemeye çalışmışlardır. Kopan anarşist fraksiyonlarda farklı olmuştur. Örneğin bir kısım anarşist, eylem yolu ile propaganda yaparak, anarşist felsefeyi tanıtmaya yolun benimserken, bir kısmı Marksist hareket ile birlikte hareket edilmesi gerekliliğini savunmuş, bazıları da sessiz kalmayı tercih ederken, diğerleri de yayınlar vasıtası ile anarşizmin etkin

olacağını savunmuş ve Türkiye’de anarşizm 1980’li yıllarda dört farklı görüşe bölünmüştür. Ancak günümüz Türkiye’sinde anarşist hareketlere bakıldığından, fraksiyonlar görünmemekte, dağınık şahısların, tesadüfi birliktelikleri söz konusu olmaktadır.

Türkiye’de, günümüz anarşistleri sol görüş ekseninde, en küçük gruplardan bir tanesini oluşturmaktadır. Herhangi bir üst yapıları ve organizasyonlarının olmayışı sebebi ile dağınık halde bulunan anarşistler, Türkiye’de genellikle, çevre, militarizm, ve siyasi cinayetler konuları ile “sol” görüş açısından önemli günlerde “Kara Bayrak” altında toplanmaktadırlar. Herhangi bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde açılan siyah flama altından birden ne kadar anarşist varsa toplanmakta ve kendilerine özgü eylemlerini gerçekleştirmektedirler. Ancak bu eylemlerin hepsini şiddet eylemleri olarak düşünmek yanlış olacaktır.

Yunanistan’da meydana gelen Anarşist öğrenci ayaklanması ve şiddet hareketleri sürecinde, zenginlik ve güç simgesi yapıların büyük çoğunluğu tahrip edilmiş, devlete ait ve onu simgeleyen birçok yapı zarar görmüştür. Başlık altında detaylı bir şekilde incelenen olaylara göre, gencin polis tarafından vurulması sadece bir kıvılcım olmuştur. Olay evvelinde Yunanistan’da, söz konusu olan ekonomik ve sosyal sıkıntılar ile anarşistlerin giderek yükselen tansiyonları, gencin polis kurşunu ile ölmesinin ardından dışa vurmuştur.

İlk bir hafta çok şiddetli geçen olaylardan sonra yeni yıla kadar aralıklı olarak eylemlerin sürmesi ve eylemleri anarşistlerin yönlendirmesi, sokakların yakılması, devleti temsil eden devlet kuvvetlerine saldırılması, polislere karşı köpek resimleri açılması, lüks yaşamın simgesi restoranların yakılması, siyah flama taşıyan gençlerin barikatlar kurarak diğer insanların yönlendirmesi, polise, Molotof kokteyller ile saldırımları, Dışişleri Bakanlığı binasını ateşe vermeleri, “€700” ve benzeri adlar altında örgütlenmelere gitmeleri, sağlık kuruluşlarına saldırımları, ulaşımı engellemeleri, polislere gencin vurulduğu yere yakın yerlerde otomatik silahlar ile ateş etmeleri ve yaralamaları, devletin yok olması gerektiğini savunmaları ve birçok yerde anarşizm bayrağı altında toplanmaları, şiddete meyleden anarşistlerin günümüzde de etkin olduğunu, olabileceğini ve kamu düzenini olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir.

Yunanistan’da yaşanan olaylar diğer ülkelerdeki anarşistleri etkilemiş, kimi ülkelerde şiddete varan olaylar yaşanırken, kimi ülkelerde protestolar olmuş, Türkiye’de Yunanistan konsoloslugu kırmızıya boyanmış, bazı ülkelerde konsoloslukta bulunan Yunanistan bayrakları indirilerek “Katil Devlet” flaması asılmış, ancak bazı ülkelerde sadece basit protesto gösterileri ve halkı bilgilendirme faaliyetleri yaşanmıştır. Bu durumlarda göstermektedir ki, anarşizmin ilk yıllarında ve önemli düşünürlerin düşüncelerinde olduğu gibi günümüzde de kimi anarşistler terörü ve şiddet hareketlerini benimserken, kimi anarşistler Proudhoncu, Tolstoycu, Godwinci çizgide görüşlerini geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Pasif direnişi ya da sivil itaatsizlik yanlısı anarşistlerin dışında özellikle terörcü ve şiddet yanlısı anarşistlerin bu düşünceleri dikkatlice incelenmeli, devlete karşı olabilecek hareketlerinde, anarşizmin temel felsefeleri ışığında yaklaşılmalıdır. Günümüz şiddeti yol haritası olarak benimseyen anarşistlerinin genel hareket tarzlarına bakıldığında hemen hepsinin geçmiş zamanların izlerini ve motiflerini gösteren eylemler içerisinde bulunma eğilimi içinde oldukları anlaşılmaktadır. Bu sayede terörcü anarşistler ve onların önerdikleri yol haritaları bilinirse bireysel veya toplu şiddet hareketlerinde bulunan anarşistlerin planları da daha kolay anlaşılabilir ve öngörülebilir olacaktır. Çünkü anarşizm bilinmeden, terörcü anarşistlere karşı güvenlik stratejisi geliştirme mümkün olmayacaktır.

Türkiye’de günümüz anarşistleri, daha çok radikal hareketler, pasif direniş ve itaatsizlik olarak algılanabilecek eylemlere girmeyi yeğlemektedirler. Bunlar, devletin bekasına ve bölünmez bütünlüğüne yönelik büyük risk unsurlarını bünyesinde barındırmayan, ancak mesaj vermeyi amaçlayan ve özellikle birinci bölümde anarşizmin modern düşünceye katkıları başlığı altında incelenen eylem tarzlarıdır. Pippa Bacca olayı protestoları, Hrant Dink olayı yürüyüşleri, çevreci eylemler ve bazı “Greenpeace” hareketlerinde radikal hareketler, genellikle anarşistlerinde yoğun katılımları ile yapılmaktadır.

Günümüz Türkiye’inde anarşizme yoğun bir ilginin olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Ancak bu durum kesinlikle, anarşizmin kendine taraftar toplayamayacak ve sempatizan oluşturamayacak derecede azaldığı anlamına gelmemelidir. Çünkü anarşistler, propaganda tekniklerinden daha ziyade model olma teknikleri ile günümüzde sempatizan toplamaktadırlar. Hak ve özgürlük kavramlarının

genişlemesi ve tam olarak uygulanmaya başlanması ile, bu kavramların bazı çevrelerce saptırılarak gençlere model olma ya da gençleri içine alacak organizasyonlarda bulunma anarşistlerin benimsedikleri yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anarşizmin Türkiye’de şu an görünen geleceğini belirlemek ya da herhangi bir saptama yapmak imkansızdır. Çünkü ideolojiyi taşıyan insanlar, sürekli olarak genç nesle model olmakta ve bu sayede taraftar toplama gayreti içerisinde bulunmaktadır. Herhangi bir düzenleme olmaksızın, başka grupların düzenledikleri eylemlerde boy göstermeleri ya da belirtildiği gibi kısa soluklu ancak marjinal protesto ve eylemlerde bulunmaları, anarşizmin Türkiye’de pasif direniş metodu ya da bilgilendirme metotları ile yoluna devam edeğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akar, A., (2005), *Suikastlar*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Akyol, T., (2005), *Politikada Şiddet*, İstanbul: Truva Yayınları.
- Alkan, N., (2002), *Gençlik ve Terörizm: Terör Örgütlerinin Gençliği Kazanmada Kullandığı Yöntemler*, No:323, Ankara: EGM TEMÜH Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Armaoğlu, F., (2006), *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Arvon, H., (1991), *Anarşizm*, (Çev: Ahmet Kotil), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Avrich, P., (2003), *Anarşist Portreler*, (Çeviren: Osman Akınhay), Ankara: Doruk Yayınları.
- Bakunin, M., (2000), *Devlet ve Anarşi*, (Çev: Murat Uyrkulak), Ankara: Öteki Yayınları.
- Bakunin, M., (2007), *Tanrı ve Devlet*, (Çev: Sinan Ergün), İstanbul: Öteki Yayınları.
- Bookchin, M., (1996), *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, (Çev: Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bookchin, M., (2005), *Toplumsal Anarşizm mi? Yaşam Tarzı Anarşizm mi?*, İstanbul: Kaos Yayınları.
- Çitlioğlu, E., (2005), *Gri Tehdit Terörizm*, Ankara: Ümit Yayınları.
- Dâver, B., (1968), *Çağdaş Siyasal Doktrinler*, Ankara: Doğan Yayınları.
- Demirel, E., (2002), *Terör*, İstanbul: IQ Kültürsanat Yayınları.
- D'Encausse, H. C., (2003), *Tamamlanmamış Rusya*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Dilmaç, S., (1997), *Terörizm Sorunu ve Türkiye*, No:55, Ankara: EGM İDB Yayınları.
- Dolgoff, S. (Der), (1998), *Bakunin, Hayatı, Mücadelesi, Düşünceleri*, (Çev: Cemal Atila), İstanbul: Kaos Yayınları.

- Enzensberger, H. M., (1993), *Anarşinin Kısa Yazı:Buenaventura Durutti'nin Yaşamı ve Ölümü*, (Çev:Mehmet Aşçı), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ergil, D., (1980), *Türkiye'de Terör ve Şiddet*, Ankara: Turhan Kitabevi
- Erkan, M. Ve S. Dilmac, (2001), *Devlet Güvelik ve İstihbarat*, No:75, Ankara: EGM İDB Yayınları.
- Eroğlu, C., (1999), *Devlet Nedir?* Ankara: İmge Yayınları.
- Goldman, E., (2006), *Dans Edemeyeceksem Bu Benim Devrimim Değildir*, (Çev:Necmi Bayram), İstanbul: Agora Yayınları.
- Graham, R., (Der), (2007), *Anarşizm, Özgürlükçü Düşüncelerin Belgesel Bir Tarihi*, (Çev: Nil Erdoğan ve Mustafa Erata), İstanbul: Versus Yayınları
- Heywood, A., (2007), *Siyasi İdeolojiler*, (Çev: Ahmet K. Bayram, Ö. Tüfekçi ve Diğerleri), Ankara: Adres Yayınları.
- Hobsbawm, E., (2005), *Devrim Çağı 1789-1848*, (Çev:Bahadır S. Şener), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Hosking, G., (2001), *Russia and the Russians From Earliest Times to 2001*, London: Penguin Books Publishing.
- Kongar, E., (2005), *Küresel Terör ve Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Kropotkin, P., (2001), *Anarşi, Felsefesi ve İdeali*, İstanbul: Kaos Yayınları.
- Mango, A., (2005), *Türkiye'nin Terörle Savaşı*, İstanbul: Doğan Yayınları.
- Marshall, P., (2003), *Anarşizmin Tarihi*, (Çev: Yavuz Alogan), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Meriç, C., (1981), *Bir Facianın Hikayesi*, Ankara: Umran Yayınları.
- Meriç, C., (1993), *Sosyoloji Notları ve Konferansları*, İstanbul:İletişim Yayınları.
- Meriç, C. (2002), *Mağaradakiler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- More, T., (2007), *Ütopya*, (Çev: Ender Gürol), İstanbul: Cem Yayınları.
- Nieburg, H. L., (1969), *Political Violence:The Behavioral Process*, , New York: St. Martin's Press.

- Paz, A., (1996), *Durutti ve İspanya Anarşist Devrimi Halk Silahlanınca*, (Çev: Gün Zileli), İstanbul: Kaos Yayınları.
- Proudhon, P. J., (1992), *Makaleler*, (Çeviren:M.Tüzel), İstanbul: Birey Yayınları.
- Richards, V., (Der), (1999), *Errico Malatesta Hayatı ve Fikirleri*, (Çeviren: Zühal Kiraz), İstanbul: Kaos Yayınları.
- Rocker, R., (2000), *Anarko-Sendikalizm*, (Çev:H.Deniz Güneri), İstanbul: Kaos Yayınları.
- Rosen, M. ve J. Wolff, (Der), (2006), *Siyasal Düşünce*, (Çev: Sevdâ Çalışkan ve Hamit Çalışkan), Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Skirbekk, G. ve G. Nils, (2006), *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, (Çev: Emrah Akbaş ve Şule Mutlu), İstanbul: Kesit Yayınları.
- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi, (1990), *Anarşizm*, İstanbul: Risale Yayınları.
- Stalin, J. V., (1979), *Anarşizm mi Sosyalizm mi?*, (Çev:A.Fırat), İstanbul: Evrensel Yayınları.
- Stirner, M., (1995), *The Ego and Its Own*, New York: Cambridge University Press.
- Türkdoğan,O., (1996), *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Voline, (2000), *Rus Devrimleri*, İstanbul: Babil Yayınları.
- Ward, C., (2000), *Eylemde Anarşi*, (Çev: H. Deniz Güneri), İstanbul: Kaos Yayınları.
- Woodcock, G., (2001), *Anarşizm Bir Düşünce ve Hareketin Tarihi*, (Çev: AlevTürker), İstanbul: Kaos Yayınları.
- Yılmaz, H., (2006), *Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler*, İstanbul: Timaş Yayınları.

TEZLER

- Aslan, E., (2004), *Türkiye'nin Jeopolitik Öneminden Kaynaklanan Yıkıcı ve Bölücü Terör Örgütlerine Karşı Geliştirilebilecek Stratejiler*, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gebze.

Bağrıaçık, M., (1992), *Terör, Terörün Sebepleri ve Türkiye’deki Görünümü Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Biber, A. E., (2006), *Avusturya Okulunda Devlet Anlayışı (Hayek Özelinde Bir İnceleme)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Şenocak, H. E., (Charles Townshend’den aktaran), (2005), *Avrupa Terör Örgütleri ve Ülke Politikalarına Yansımaları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

MAKALELER

Akbal, İ., (2002), “Fransız Devrimi ve İlk Sosyalist Ayaklanma: Gracchus Babeuf ve Eşitler Komplosu”, *Düşünen Siyaset:Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.239-258.

Alexander, Y. ve K. A., Myers, (2002), “Avrupa’da Terörizm”, Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Çev:Başak Özger), Ankara: Ayraç Yayınları, ss.209-216.

Alkan, N., (1999), “Günümüzde ve Gelecekte Psikolojik Harekat”, *Polis Bilimleri Dergisi*, C.1, S.3 (Nisan), Ankara, ss.85-90.

Anbarlı, Ş., (2001), “Bir Pasif Direnme Modeli Olarak Sivil İtaatsizlik”, *Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF Dergisi*, C.2, S.1, ss.319-328

Ayan, D., (2002), “Bir Ütopyanın Havarileri”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.7-8.

Aydemir, Ş., (2003), “Dönüş Muhteşem Oldu!”,
<http://www.evrensel.net/03/03/03/toplum.html#1> (Erişim Tarihi:09.04.2009).

Ayyıldız, İ. N., (2009), “Baha Tevfik”, Kritize.net,
<http://www.kritize.net/yazarlar/baha-tevfik-turkiye-nin-ilk-dusunce-anarsisti.html> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

- Cangızbay, K., (2002), “Komünizm ve Anarşizm, Aynı Kıza Aşık İki Aşık”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.83-88.
- Çetin, H., (2001), “Liberalizmin Temel İlkeleri”, Nevzat Güldiken (Der), *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, C.2, S.1, s.221
- Demirci, F., (2002), “Anarşizm ve Demokrasi”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.145-166.
- Douzinas, C., (2009), “What We Can Learn From The Greek Riots”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2009/jan/09/greece-riots> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).
- Erkızan, H. N., (2002), “Anarşist Düşüncenin Doğası, Tarihsel-Düşünsel Kökenleri ve Max Stirner Üzerine Birkaç Söz”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus yayınları, ss.47-60
- Güzel, C., (2002), “Korkunun Korkusu: Terörizm”, Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara: Ayraç Yayınları, ss.7-19.
- Hasanof, K., (2002), “Az Devletten Devletsizliğe: Max Stirner’in Egoist Bireyciliği”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.61-82.
- Hobart, M., (1996), “Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru”, *Cogito: Şiddet*, (Çev: Yurdanur Salman), S.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss.51-64.
- İlgaz, T., (2002), “Anarşizm Anarşinin Antitezidir”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.39-45.
- İnam, A., (2002), “Khaoslu Anarşizm”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.29-38.
- Keser, İ., (2002), “Kendiliğindenliğe Güven”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.139-144.
- Kılıç, E., (2008), “Türkiye’de 1000 Anarşist Var”, <http://www.ainfos.ca/08/dec/ainfos00273.html> (Erişim Tarihi: 11.04.2009).
- Laqueur, W., (2002a), “Bomba Felsefesi”, Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Çev: Zeynep Mercan), Ankara: Ayraç Yayınları, ss.21-94.

- Laqueur, W., (2002b), “Terörizmin Yorumlanması”, Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Çev:İbrahim Yıldız), Ankara: Ayraç yayınları, ss.95-141
- Marut, R., (2008), “Greece and The Insurrections to Come”, Crimethinc.com, <http://www.crimethinc.com/blog/2008/12/20/greece-and-the-insurrections-to-come/> (Erişim Tarihi: 26.04.2009).
- Öymen, Ö. K., (2002), “Anarşizm, Komünizm ve Sosyal Demokrasi”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.95-100.
- Özkaya, E., (2002), “Klasik Anarşizmden Modern Anarşizme”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.101-104
- Pritchard, S., (2008), “Greek Protesters: We Feel Bleak and Hopeless”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/10/greece> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).
- Smith, H. ve H. Siddique, (2008), “General Strike Brings Greece to Standstill”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/10/greece1> (Erişim Tairih: 27.04.2009).
- Tran, M., (2008), “Police Shooting Catalyses Growing Greek Unrest”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/08/greece-riots-background> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).
- Traynor, I., (2008), “A Perfect Storm of Grievance, Scandal and Rage”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/10/greece-riots-government-analysis> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).
- Turan, F., (2002), “Eko-Anarşizm: Yeşil Seçenek” , *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.213-224
- Tüzen, H., (2002), “Mahkûm Edilen Bir Dünya”, *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, Sayı:11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.105-138.
- Ünsal, A., (1996), “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Cogito: Şiddet*, S.6-7, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss.29-36.

- Wilkinson, P., (Tailhade'den aktaran), (2002), "Terör ve Terörizm:Kavramlar, Özellikler ve Tipoloji", Cemal Güzel (Der), *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, (Çev: Talip Kabadayı), Ankara: Ayraç yayınları, ss.142-162.
- Zileli, G., (2002), "Marksist Sol ve Anarşizm", *Düşünen Siyaset: Anarşizm*, S.11, Ankara: Lotus Yayınları, ss.89-93.
- Zileli, G. ve E. Özkaya, (2008), "Türkiye'de Anarşizm", Murat Gültekingil (Der), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce:Sol*, C.8, İstanbul: İletişim Yayınları, ss.1153-1168.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Anarchistnews.org, (2008), <http://www.anarchistnews.org/?q=node/5666> , (Erişim Tarihi: 26.04.2009).
- Associated Press, (2008), Christmas Tree Fury, The Observer <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/21/greece-christmas-riots> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).
- Associated Press, (2009), "March Ends in Violence", The Observer, <http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/25/greece-anarchist-marches> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).
- Bbc.co.uk, (2008), "Atina Sakin Bir Gece Geçirdi", http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081215_greece.shtml (Erişim Tarihi: 25.04.2009).
- Bbc.co.uk, (2008), "Cenaze Öncesi Hükümet Toplantıda", http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081209_greece_govt.shtml (Erişim Tarihi: 26.04.2009).
- Bbc.co.uk, (2008), "Karamanlis'ten İtidal Çağrısı", http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081208_greek_karamanlis.shtml (Erişim Tarihi:26.04.2009).
- Bbc.co.uk, (2008), "Yunanistan Kentlerinde Ayaklanma", http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081207_greece.shtml (Erişim Tarihi : 26.04.2009).

- Bbc.co.uk, (2008), “Yunanistan’da Cenaze Gerginliği”,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081209_greece_update.shtml
(Erişim Tarihi: 26.04.2009).
- Bbc.co.uk, (2008), “Yunanistan’da atışma Alarmı”,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081208_greece.shtml
(Erişim Tarihi: 26.04.2009).
- Bbc.co.uk, (2008), “Yunanistan’da Genel Grev”,
http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/12/081210_greece_strike.shtml
(Erişim Tarihi:26.04.2009).
- Berberakis, T., (2008), “Yunanistan Felç”, Milliyet.com.tr,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=1026827&Kategori=dunya&b=yunanistan%20felc&ver=89>
(Erişim Tarihi:27.04.2009).
- Berberakis, T., (2008), Avrupa’da Atina Korkusu, Milliyet.com.tr,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=1027425&Kategori=dunya&b=Avrupada%20Atina%20korkusu&ver=30> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).
- En.wikipedia.org, (2009), “Antonio Canovas Del Castillo”,
http://en.wikipedia.org/wiki/Antonio_C%C3%A1novas_del_Castillo (Erişim Tarihi:19.02.2009).
- En.wikipedia.org, (2009), “August Reinsdorf”,
http://en.wikipedia.org/wiki/August_Reinsdorf (Erişim Tarihi:22.02.2009).
- En.wikipedia.org, (2009), “Cato Street Conspiracy”,
http://en.wikipedia.org/wiki/Cato_Street_Conspiracy (Erişim Tarihi:17.02.2009).
- En.wikipedia.org, (2009), “Errico Malatesta”,
http://en.wikipedia.org/wiki/Errico_Malatesta (Erişim Tarihi: 03.03.2009).
- En.wikipedia.org, (2009), “Gaetano Bresci”,
http://en.wikipedia.org/wiki/Gaetano_Bresci (Erişim Tarihi:17.03.2009).

En.wikipedia.org, (2009), “Johann Most”, http://en.wikipedia.org/wiki/Johann_Most (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

En.wikipedia.org, (2009), “Leon Czolgosz”,
http://en.wikipedia.org/wiki/Leon_Czolgosz (Erişim Tarihi:11.04.2009).

En.wikipedia.org, (2009), “Max Stirner”, http://en.wikipedia.org/wiki/Max_Stirner (Erişim Tarihi:20.02.2009).

En.wikipedia.org, (2009), “Maximilien Robespierre”,
http://en.wikipedia.org/wiki/Maximilien_Robespierre (Erişim Tarihi:17.03.2009).

En.wikipedia.org, (2009), “May Uprising in Dresden”,
http://en.wikipedia.org/wiki/May_Uprising_in_Dresden (Erişim Tarihi: 20.02.2009).

En.wikipedia.org, (2009), “Michele Angiolillo”,
http://en.wikipedia.org/wiki/Michele_Angiolillo (Erişim Tarihi: 19.02.2009).

En.wikipedia.org, (2009), “William McKinley”,
http://en.wikipedia.org/wiki/William_McKinley (Erişim Tarihi:11.04.2009).

En.wikipedia.org, (2009), “2008 Greek Riots”,
http://en.wikipedia.org/wiki/2008_civil_unrest_in_Greece (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

Hürriyet.com.tr, (2008), “Berlin’de Yunan Konsolosluğu İşgal Edildi”,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/10530669.asp> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

Milliyet.com.tr, (2008), “Atina’da Çevik Kuvvet Merkezine Molotof Kokteylli Saldırı”,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1028860&Kategori=dunya&b=Atinada%20cevik%20kuvvet%20merkezine%20molotofkokteyli%20saldiri&ver=77> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

Milliyet.com.tr, (2008), “Atina’da Şiddet Yerine Sakin Protesto Zamanı”,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&ArticleID=1028578&Kategori=dunya&b=Atinada%20siddet%20yerine%20sakin%20protesto%20zamani&ver=23> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

Milliyet.com.tr, (2008), “Öldürülen Yunanlı Genç İçin İzmir’de Eylem”,
[http://www.milliyet.com.tr/Yasam/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1030937&Date=21.12.2008&Kategori=turkiye&b=Oldurulen Yunanlı genc icin Izmirde eylem&ver=25](http://www.milliyet.com.tr/Yasam/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1030937&Date=21.12.2008&Kategori=turkiye&b=Oldurulen_Yunanli_genc_icin_Izmirde_eylem&ver=25) (Erişim Tarihi:25.04.2009).

Milliyet.com.tr, (2008), “Polis Kurşunu Ayaklanması”,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1026047&Kategori=dunya&b=Polis%20kursunu%20ayaklanmasi&ver=20> (Erişim Tarihi: 26.04.2009).

Milliyet.com.tr, (2008), “Polis Kurşunu Komşuyu Karıştırdı”,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=dunya&KategoriID=2&ArticleID=1025933&Date=08.12.2008&b=Komsu%20karisti&ver=16> (Erişim Tarihi:25.04.2009).

Milliyet.com.tr, (2008), “Yunanistan’da Olaylar Sürüyor”,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1026372&Kategori=dunya&b=yunanistanda%20olaylar%20suruyor&ver=20> (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

Milliyet.com.tr, (2008), “Yunanistan’da Olaylar Devam Ediyor”,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1027616&Kategori=dunya&b=yunanistanda%20olaylar%20devam%20ediyor&ver=28> (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

Milliyet.com.tr, (2008), “Yunanistan Savaş Alanı”,
<http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=dunya&KategoriID=2&ArticleID=1026241&Date=09.12.2008&b=Yunanistan%20savas%20alani&ver=90> (Erişim Tarihi: 25.04.2009).

Siddique, H., (2009), “Gun Attack Injures Greek Policeman”, The Guardian,
<http://www.guardian.co.uk/world/2009/jan/05/greece-police-shooting> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).

Smith, H., (2008), “Third Night of Rioting Sweeps Greek Cities”, The Guardian,
<http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/09/greece-athens-riots> (Erişim Tarihi:27.04.2009).

- Smith, H. ve M. Tran, (2008), “Greece Riots Enter Third Day”, The Guardian, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/dec/08/greece-riots-policeman-charged> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).
- TDK Sözlük, (2007), “Anarşi”, <http://www.tdksozluk.com/sozara.php?qu=anar%FEi&ne=a> (Erişim Tarihi:12/10/2007).
- TDK Sözlük, (2007), “Anarşizm”, <http://www.tdksozluk.com/index.php?qu=anar%FEizm&ne=a> (Erişim Tarihi:12/10/2007).
- TDK sözlük, “Eylem”, <http://www.tdksozluk.com/sozara.php?qu=eylem&ne=a> (Erişim Tarihi:30.01.09).
- Tr.wikipedia.org, (2008), “Gnostisizm”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Gnostisizm> (Erişim Tarihi: 28.08.2008).
- Tr.Wikipedia.org, (2008), “Zenon”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Zenon> (Erişim tarihi: 27.08.2008).
- Vicdaniret.org, (2004), “Vicdani Retçiler Listesi (1990-2005)”, http://vicdaniret.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=1 (Erişim Tarihi:12.04.2009).
- Yıldırım, T., (2008), “Öğrencilerden Yunanistan Konsolosluğu’na Domatesli Protesto”, Milliyet.com.tr, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/SonDakika.aspx?aType=SonDakika&ArticleID=1027285&Kategori=siyaset&b=Ogrencilerden%20yunanistan%20Konsolosluguna%20domatesli%20protesto&ver=93> (Erişim Tarihi: 27.04.2009).